

Prastaršem, starim staršem in staršem v spomin.

Domače okolje nas obdaja, vključuje, spodbuja in daje življenje.

Danijela Trškan

Naslov: Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem

Avtorica: Danijela Trškan

Izdala: Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete

Publikacija je nastala kot del raziskovalnega projekta z naslovom Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli v okviru Ciljnega raziskovalnega programa KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006–2013, ki sta ga financirala Ministrstvo za šolstvo in šport ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Recenzenta: Božo Repe, Bojan Balkovec

Strokovni pregled: Sonja Trškan, Mojca Kukanja, Vilma Brodnik

Jezikovni pregled: Alenka Žbogar

Fotografije na naslovnici in zadnji stranici so zasebni arhiv avtorice.

Uporabljeno slikovno gradivo je v opombah natančno evidentirano, navedeni so tudi založbe oz. avtorji, ki so dovolili objavo slikovnega gradiva.

Grafična priprava: Studio Signum

Tisk: Birografika Bori

Naklada: 250 izvodov

Ljubljana 2008

© Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.

Vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.3:93/94
371.3:908

TRŠKAN, Danijela

Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem / Danijela Trškan. - 1. ponatis. - Ljubljana :
Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008

ISBN 978-961-6648-00-4

238830080

Danijela Trškan

LOKALNA ZGODOVINA – UČENJE Z ODKRIVANJEM

Ljubljana, 2008

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

VSEBINA

Uvod	7
I. Lokalna zgodovina v šoli	10
Vloga lokalne zgodovine	11
Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno šolo	13
Lokalna zgodovina v učnih načrtih za srednjo šolo	18
Lokalna zgodovina v šoli v naravi	21
Državlјanska vzgoja in kultura	28
II. Učne oblike, metode in načini preučevanja lokalne zgodovine v šoli	35
Uvodna predstavitev	36
Samostojno delo	37
Sodelovalno skupinsko delo	39
Projektno delo	41
Raziskovalno delo	44
Reševanje problemov	51
Diskusija	53
Igra vlog	55
Ekskurzija	57
Terensko delo	60
Muzejsko delo	62
III. Učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine	77
Vloga terena	78
Odkrivanje z lastnimi očmi	80
Učenje z odkrivanjem	82
Zgodovinske terenske metode	86
Vsebine in objekti preučevanja	90
Preučevanje virov	92
Terenske in avtentične naloge	98
IV. Primeri preučevanja zgodovine domačega kraja in okolice	103
Uvodna predstavitev	104
Arheološki ostanki	104
Cerkve in samostani	108
Gradovi in grajske stavbe	116
Industrijske zgradbe	131
Parki in vrtovi	137
Predmeti	142
Ulice	146

Zgradbe in objekti	151
Arhivsko gradivo	173
Muzejsko gradivo	179
Pisno gradivo	202
Slikovno gradivo	210
Ustno gradivo	225
Informacijsko-komunikacijsko gradivo	231
Naloge, ki se nanašajo na domači kraj	238
Naloge, ki se nanašajo na slovensko prepoznavnost	257
V. Preverjanje in ocenjevanje znanja o lokalni zgodovini	269
Tehnika točkovanja in tehnika klasifikacije	270
Primeri alternativnega preverjanja in ocenjevanja	280
Zaključek	300
Pojmi	305
Seznam literature in virov za učitelje	324
Seznam zasebnih fotografij	329
Uporabljeni viri in literatura	331

*»Pomnik le redek se še dviga,
ki davnih nam je dni glasnik,
ti naša si najstarša knjiga,
pravečen, živ nam spomenik.*

*Pravljice, zgodbe praviš davne,
ti v rekih čuvaš pramodrost,
pradede nam opevaš slavne
in src radost in njih bridkost.«*

Simon Gregorčič¹

---

¹ Gregorčič, Simon (1994). Izbrane pesmi. Izbral in uredil France Koblar. 6. izdaja. Ljubljana: CZ, str. 31. Kmetški hiši.

Zgodovinsko okolje nas obdaja vsepovsod. Razlika je v širini, ki se pojavlja v današnjem okolju in v obsegu, ki ga lahko prepoznamo. Vsako okolje ima torej dokaze o človeški aktivnosti v preteklosti, le od nas je odvisno, kaj in koliko opazimo. Zato je treba že učence v osnovni šoli navajati na pozorno opazovanje svoje okolice, tako da ne bodo opazili ali se spominjali samo nekaterih stavb, spomenikov in posegov v okolje, ampak čimveč, zlasti če gre za domače okolje.

»Ko pa bi se ozrl naokrog, kjer so se pisana polja položila po dolini in bi mu bele hiške mežikale z brega, bi videl povsod samo bogastvo: ne le bogatijo pokrajine, ki vsak hip spreminja svoj obraz, temveč tudi tisto polnost, s katero oplemenitijo deželo stoletja in ki dokazuje, da naši ljudje niso šele od včeraj na tej zemlji.«² Ker med dediščino spadajo stara mesta in naselja, različne zgradbe, objekti, predmeti idr., predstavlja domači kraj oz. Slovenija bogato učilnico za preučevanje preteklosti in sedanjosti.

Preučevanje lokalne zgodovine oz. domačega kraja je osnova za poznavanje in razumevanje dogajanja ter življenja najprej v domačem kraju, potem v Sloveniji, Evropi in svetu. Zato sta vloga in pomen lokalne zgodovine neprecenljiva.

Publikacija je nastala kot del raziskovalnega projekta 2006–2008 z naslovom Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli v okviru Ciljnega raziskovalnega programa KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006–2013, ki sta ga financirala Ministrstvo za šolstvo in šport ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Eden od glavnih ciljev projekta je bil ugotoviti načine preučevanja lokalne zgodovine pri predmetu zgodovina in drugih družboslovnih predmetih, z namenom, da bi učenci v osnovni in srednji šoli razvijali najprej zavest o lokalni, nato o narodni in državni pripadnosti in identiteti ter bi na ta način lažje razumeli večperspektivno in večkulturno evropsko in svetovno okolje.

Tako ima na eni strani pričujoča publikacija namen pokazati vlogo lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih (zgodovina, geografija, slovenščina, likovna umetnost, spoznavanje okolja, družba, državljanska vzgoja in etika, sociologija, družboslovje) ter pomen lokalne zgodovine za državljansko vzgojo in kulturo. Na drugi strani pa prikazati možne učne strategije, oblike in metode ter še posebej naloge, ki so primerne za obravnavo lokalne zgodovine oz. preučevanje domačega kraja pri rednem in izvenšolskem pouku, s pomočjo katerih učenci razvijajo državljanske kompetence.

Publikacija vsebuje pet poglavij. Prvo poglavje Lokalna zgodovina v šoli ugotavlja vlogo in pomen lokalne zgodovine v sedanjih učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo pri obveznih in izbirnih družboslovnih predmetih. Drugo poglavje Učne oblike, meto-

---

² Zadnikar, Marijan (1964). Znamenja na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana, str. 5.

de in načini preučevanja lokalne zgodovine predstavlja različne načine preučevanja, ki jih poudarjajo družboslovni učni načrti. Tretje poglavje Učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine prikazuje osnovno metodo dela pri učenju z odkrivanjem, glavne tematike in objekte preučevanja. Četrto poglavje Primeri preučevanja zgodovine domačega kraja in okolice prinaša konkretne primere za preučevanje različnih zgradb in objektov ter različne naloge za preučevanje domačega kraja. Peto poglavje Preverjanje in ocenjevanje znanja o lokalni zgodovini poskuša predstaviti klasično in alternativno ocenjevanje s konkretnimi primeri ocenjevanja raznovrstnih končnih izdelkov učencev.

Publikacija je namenjena predvsem osnovnošolskim in srednješolskim učiteljem zgodovine, uporabljajo pa jo lahko učitelji drugih družboslovnih predmetov (spoznavanja okolja, družbe, geografije, državljsanske vzgoje in etike, slovenščine, likovne umetnosti, sociologije) v osnovnih in srednjih šolah. Uporablja se lahko pri različnih izbirnih predmetih v osnovni šoli (geografija – raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija – sodobnosti z razsežnostmi dediščine, srečanja s kulturami in načini življenja, okoljska vzgoja, turistična vzgoja, umetnostna zgodovina idr.) in srednjih šolah (umetnostna zgodovina, likovno snovanje in študij okolja). Publikacijo lahko uporabljajo tudi muzejski pedagogi in učitelji družboslovnih predmetov v šoli v naravi. Delo želi spodbuditi učitelje, pedagoške delavce in pisce učnih načrtov ter učbenikov k večjemu vključevanju lokalne zgodovine v učne vsebine družboslovnih predmetov in dejavnosti v osnovni in srednji šoli.

Za strokovni pregled se zahvaljujem Vilmi Brodnik, Mojci Kukanja in mag. Sonji Trškan, za nasvete recenzentoma dr. Božu Repetu in dr. Bojanu Balkovcu, za jezikovni pregled pa dr. Alenki Žbogar.

Vsem, ki so dovolili objavo fotografij, posnetih na šolah in v drugih institucijah, ter vsem, ki so mi dovolili objavo svojih fotografij, se zahvaljujem. Avtorji izbranih nalog (s slikovnim gradivom) iz različnih družboslovnih učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov so natančno navedeni v opombah.

Za pisno dovoljenje objave slikovnega gradiva se zahvaljujem založbam DZS, Karantaniji, Modrijanu, Novi reviji, Slovenski matici, Tehniški založbi Slovenije, Zavodu RS za šolstvo in šport, Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije ter Narodni galeriji v Ljubljani, za ustno dovoljenje objave slikovnega gradiva pa se zahvaljujem odgovornemu uredniku Kronike Mihi Preinfalku in naslednjim avtorjem knjig: Petru Fistru, Velimirju Vulikiću, Ivanu Stoparju in Metki Stergar.

Posebna zahvala je namenjena mag. Idi Kavčič in Boštjanu Gradišarju, ki sta me leta 2004 spodbudila k raziskovanju družboslovnih dejavnosti v šoli v naravi.

dr. Danijela Trškan

I. LOKALNA ZGODOVINA V ŠOLI

Vloga lokalne zgodovine

Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno šolo

Lokalna zgodovina v učnih načrtih za srednjo šolo

Lokalna zgodovina v šoli v naravi

Državlјanska vzgoja in kultura

*Zgodovina je pričevalka časov, luč
resnice, življenje spomina, učiteljica
življenja, glasnica davnine.³*

---

³ Sentence: modrosti starih Rimljanov. (2003). Ljubljana: Modrijan, str. 467.

I. LOKALNA ZGODOVINA V ŠOLI

VLOGA LOKALNE ZGODOVINE

»Če ne želimo, da bi morali učenci samo 'verjeti' učiteljevemu pripovedovanju zaradi njegove avtoritete in da bi zapustil zgodovinski pouk v njih le dolgočasen spomin na knjižno razlago zgodovinskih dogodkov, če hočemo, da bi preteklost zaživela pred njihovimi očmi v pravi podobi in da bi bil pouk zgodovine integriran v realnosti, potem je potrebno segati tudi po stvarnih dokazih in vidnih sledovih preteklosti ... po zaslugi učiteljeve aktivnosti postanejo učenci na ta način sposobni, da opazujejo, kar je preteklost zapustila, in povezujejo 'malo zgodovino' svojega kraja z 'veliko zgodovino sveta' /.../.«⁴

Zavedanje okolice pomeni, da učenci poskušajo razumeti ljudi, dogodke in družbe v preteklosti; spremembe in kontinuitete, razloge in posledice; ljudi in njihove potrebe ter še posebej konflikte in pravila v družbi. Pri preučevanju lokalne zgodovine učenci razvijejo odnos do bližnje okolice, pridobijo znanje o domačem okolju, postanejo občutljivi do družbenih sprememb, se lažje vživijo in sodelujejo v družbenem okolju.⁵

Zato bi morale biti vsebine lokalne zgodovine vključene pri vseh šolskih predmetih, še posebej pa pri zgodovini. Učenci bi na ta način preučevali preteklost ali sedanost svojega kraja, imeli dostop do različnih virov ter se vključevali v različne šolske projekte ali individualne šolske raziskave.⁶ Lokalna zgodovina je nekakšen most med šolsko zgodovino in kolektivnim spominom, saj učencem prinaša znanje in spomin na domači kraj.⁷

Domače okolje predstavlja odnos (varovanje in obnavljanje), vir (naravno dediščino), naravo (občudovanje, spoštovanje, življenje), globalnost (končni svet, zemlja: planet), vsakdanost (kjer se živi in dela ter zabava), skupnost (družba, življenje v družbi, solidarnost, demokracija), čustveno življenje (navezanost) itd.⁸ Domače okolje omogoča odkrivanje, občutenje, poslušanje, sanjanje, eksperimentiranje, gledanje, okušanje in delovanje.⁹ Okolje omogoča doseganje različnih ciljev (znanje, spretnosti in obnašanje). Zaradi globalnega pristopa in interdisciplinarnosti je domače okolje naravni motivacijski vir, ki omogoča skupinsko delo in sodelovanje med učitelji in učenci.¹⁰

---

⁴ Maréchal, Paul (1956). *Comment enseigner l'histoire locale et régionale*. Paris: Bibliothèque. V: Zgonik, Mavricij. (1974). *Zgodovina v sodobni šoli*. Ljubljana: DZS, str. 330.

⁵ Fortin-Debart, Cécile (2004). *Le partenariat école-musée pour une éducation à l'environnement*. Paris: L'Harmattan, str. 85.

⁶ *Guide de l'histoire locale. Faisons notre histoire!* (1990). Paris: Éditions du Seuil, str. 296–304.

⁷ Prav tam, str. 294–296.

⁸ *Guide pratique d'éducation à l'environnement. Monter son projet.* (2001). Lyon: Chronique Sociale, str. 15–16.

⁹ *Eduquer à l'environnement en collèges et lycées. Enseignement général et agricole.* (2000). *Ecologistes de l'Euzière*: Agence Méditerranéenne de l'Environnement, str. 26–27.

¹⁰ Prav tam, str. 6–7.

V osnovni in srednji šoli bi morala biti lokalna zgodovina del učnega načrta za zgodovino. Prav tako bi morali večjo pozornost posvečati vključevanju vsebin domačega okolja v vse učne načrte, zlasti učne načrte družboslovnih predmetov. Upoštevati bi bilo treba le razliko med šolskim in znanstvenim raziskovanjem.¹¹

Primer elementov za lokalno zgodovino v učnem načrtu zgodovine:

1. *Tematika.*
2. *Prostorski okvir.*
3. *Časovni okvir.*
4. *Pojmi: npr. skupnost, avtonomija, centralizem, državljanstvo, ozemlje, pokrajina, trg, mesto.*
5. *Vprašanja in problemi.*
6. *Raziskovalne metode in material oz. oprema.*
7. *Povezave s splošno zgodovino, širšim kontekstom.*
8. *Lokalna zgodovina in drugi predmeti.*
9. *Priporočena literatura.*
10. *Uporabljeni viri.*¹²

»Vključevanje lokalne zgodovine v učni načrt zgodovine prinaša dodatne koristi. Njena neposrednost pri učencih zbuja zanimanje (kraje in ljudi poznajo, za dogodke so že slišali) in preučevanju nacionalne, regionalne in mednarodne zgodovine dodaja novo razsežnost. Lokalna zgodovina ponuja učencem zanimive priložnosti za sodelovanje z lokalnimi zgodovinarji, poleg tega pa lahko sami delajo kot zgodovinarji in si pomagajo s ključnimi zgodovinskimi koncepti, uporabljajo raziskovalne metode in razvijajo svojo lastno sposobnost za interpretiranje.«¹³ Poznavanje lokalne zgodovine pomeni razumevanje sedanje situacije domačega kraja, razumevanje drugih krajev in možnost primerjanja določenega prostora. Učinkovitost splošne zgodovine je odvisna od upoštevanja lokalnih razlik in dinamičnosti med centrom in okoljem oz. splošnim in lokalnim pojavom, saj se mora lokalna zgodovina upoštevati tudi v širšem okolju.¹⁴

Raziskovanje lokalne zgodovine vključuje tudi evropsko dimenzijo. »Prvič, določen kraj je sicer res mogoče preučevati ločeno, lahko pa ga obravnavamo kot študijo primera sprememb in pojavov, ki so se dogajali po vsej Evropi ali na določenih evropskih območjih, čeprav različno intenzivno.«¹⁵

¹¹ Theses on the Teaching and Learning of Local Histories by Clio '92, Association of Teachers and Researchers in History Teaching and Learning, Italy, 2003. <http://www.eurocliohistory.org/> (14. 8. 2004).

¹² Izbrano iz: Theses on the Teaching and Learning of Local Histories by Clio '92, Association of Teachers and Researchers in History Teaching and Learning, Italy, 2003. <http://www.eurocliohistory.org/> (14. 8. 2004).

¹³ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 162.

¹⁴ Theses on the Teaching and Learning of Local Histories by Clio '92, Association of Teachers and Researchers in History Teaching and Learning, Italy, 2003. <http://www.eurocliohistory.org/> (14. 8. 2004).

¹⁵ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 160.

Tako bi lahko učni načrti zgodovine v vseh evropskih državah vključevali tematike, kot so ozemlje, okolje, pokrajina, družbena zgodovina, ekonomska zgodovina, zgodovina miselnosti, politično-administrativna zgodovina. Učenci bi preučevali vire, ki so v različnih javnih ustanovah, npr. javni in lokalni arhivi (šole, podjetja, država) in muzeji; preučevali kulturno dediščino kraja (arhitektura, arheologija, pokrajina, urbanistično načrtovanje); ravno tako pa bi se obseg prostora lahko omejil na okolico, kraj ali na širši prostor mesto ali pokrajino. Pri tem bi bilo treba uporabiti različne načine poučevanja in učenja oz. uporabo različnih virov.¹⁶ Za mlajše učence, npr. osnovnošolce bi se uporabila najprej ožja okolica in predvsem družbena in gospodarska zgodovina, za srednješolce pa politične in administrativne tematike, miselnost, navade in načini življenja.¹⁷ Pri preučevanju lokalne zgodovine bi se učenci učili predvsem reševanja problemov, problemskih vprašanj, postopkov reševanja; uporabljali bi različne vire informacij in se naučili delati z njimi, še posebej bi se učili izdelovati poročila oz. strukture pisnih izdelkov.

Vsako raziskovalno delo ima namen, »da ob ožjem, toda preudarno izbranem in temeljito proučenem primeru stvarne in idejne zasnove obravnavanega pojava le-tega laže prenaša v širši prostor in čas.«¹⁸ Razumevanje lokalnega je tudi razumevanje regionalnega, narodnega, evropskega in svetovnega okolja.

Poučevanje zgodovine v demokratični Evropi naj bi: »omogočilo evropskim državljanom krepitev njihove lastne posamične in skupinske identitete s poznavanjem njihove skupne zgodovinske dediščine v njenih lokalnih, regionalnih, nacionalnih, evropskih in svetovnih razsežnostih.«¹⁹

LOKALNA ZGODOVINA V UČNIH NAČRTIH ZA OSNOVNO ŠOLO

VSEBINE

V devetletni osnovni šoli učni načrti vključujejo vsebine lokalne zgodovine oz. domačega kraja pri naslednjih obveznih predmetih: spoznavanje okolja, družba, državlјanska vzgoja in etika, zgodovina, geografija in glasbena vzgoja.

Vsebina lokalne zgodovine oz. domačega kraja je vključena tudi med učne cilje posameznih predmetov. Pri predmetu spoznavanje okolja se učenci seznanjajo z lokalno preteklostjo, odkrivajo in spoznavajo značilnosti domače pokrajine in življenja člove-

¹⁶ Theses on the Teaching and Learning of Local Histories by Clio '92, Association of Teachers and Researchers in History Teaching and Learning, Italy, 2003. <http://www.eurocliohistory.org/> (14. 8. 2004).

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Weber, Tomaž (1981). Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana: DZS, str. 15.

¹⁹ Svet Evrope. Odbor ministrov. Priporočilo Rec(2001)15 o poučevanju zgodovine v Evropi enaindvajsetega stoletja. (Sprejeto 31. oktobra 2001 na 771. sestanku Odbora ministrov v sestavi namestnikov ministrov.), str. 4. <http://anton.lj.zrsss.si/> (14. 8. 2004).

ka v tej pokrajini ter razvijajo spoznanja o človekovem spreminjanju okolja in razvijajo pozitiven odnos do pokrajine, ki jih obdaja.²⁰ Pri predmetu družba »spoznajo življenje ljudi v preteklosti (zlasti v domači pokrajini) in ga primerjajo z življenjem v današnjem času.«²¹ Najbolj je lokalna zgodovina vključena v učni načrt družba v 4. razredu pri temi Soseska (domači kraj, razvoj domačega kraja), kjer učenci opišejo obliko in lego naselja; spoznajo najpomembnejše gospodarske in negospodarske dejavnosti, komunalne dejavnosti in vlogo posameznika pri prizadevanju za urejenost naselja; vrednotijo urejenost naselja in posledice posegov v okolje;²² raziskujejo »razvoj domačega kraja skozi kulturnozgodovinske spomenike; razvoj in spreminjanje vloge domačega kraja; življenje v naselju nekoč in danes; preteklost svoje šole, njen nastanek in razvoj; načine pouka;²³ razumejo naravne danosti za nastanek in razvoj domačega kraja; uporabljajo spoznanja o preteklosti šole in jih zapisujejo v časovni trak; predvidevajo naravne in družbene danosti, ki bodo vplivale na razvoj domačega kraja; razvoj šole v prihodnjem obdobju; primerjajo dobre in slabe strani življenja nekoč in danes; vlogo podeželskega in mestnega naselja v preteklosti.²⁴ V 5. razredu je lokalne zgodovine oz. vsebin domačega kraja bistveno manj, saj učenci spoznavajo širšo domačo pokrajino (naravne značilnosti, gospodarstvo nekoč in danes, povezanost ljudi, naselja, pokrajine v preteklosti in danes, zgodovinski razvoj v domači pokrajini) ipd.²⁵

V učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli je le en splošni učni cilj, ki je povezan z lokalno zgodovino: učenci »se na primerih iz krajevne zgodovine ozaveščajo o pomenu ohranjenih slovenskih kulturnih tradicij.«²⁶ Čeprav med učnimi temami in vsebinami v učnem načrtu za posamezni razred lokalne zgodovine od 6. do 9. razreda ni zaslediti, pa se med operativnimi cilji v 6. razredu pojavljajo tudi cilji, ki so povezani z lokalno zgodovino pri naslednjih temah: Kaj uči zgodovina in kako spoznavamo preteklost?; Gradbeništvo – arhitektura; Kulturna dediščina, šege in navade: »ob primerih, povezanih z zgodovino domače pokrajine, spozna, da med ustne zgodovinske vire sodi tudi 'ljudsko izročilo' z zgodovinsko tematiko; spozna pomen ohranjanja in čunjanja virov in se navaja tudi sam na zbiranje virov za lokalno zgodovino;«²⁷ »spozna razliko med kmečko, mestno in sakralno umetnostjo (na primerih krajevne arhitekture); ob slikovnem gradivu, delu na terenu ali v okviru kulturnih in

²⁰ Učni načrt. Spoznavanje okolja. 1., 2. in 3. razred osnovne šole. 3. 12. 1998, str. 6.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

²¹ Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 5.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

²² Prav tam, str. 12.

²³ Prav tam, str. 13.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prav tam, str. 25.

²⁶ Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

²⁷ Prav tam, str. 12.

naravoslovnih dni spozna pomen ohranitve domače pokrajinske arhitekture;«²⁸ »zberre podatke o domačih obrteh, ki so se ohranile do danes (npr. čipkarstvo, suha roba), opiše najbolj znane šege in navade v domači pokrajini, našteje nekaj jedi, ki so značilne za domači kraj.«²⁹

Domači kraj v osnovni šoli pri obveznih predmetih³⁰

Obvezni predmeti/Razred	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Spoznavanje okolja	✓	✓	✓						
Družba				✓	✓				
Geografija									✓
Zgodovina						✓			
Državljska vzgoja in etika							✓	✓	
Slovenščina ³¹									
Glasbena vzgoja	✓	✓	✓	✓					

V učnih načrtih izbirnih predmetov je vsebina domačega kraja vključena v naslednje predmete: geografija (raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), etnologija (sodobnosti z razsežnostmi dediščine, srečanja s kulturami in načini življenja), okoljska vzgoja, turistična vzgoja, umetnostna zgodovina.

Tako npr. pri izbirnem predmetu turistična vzgoja učenci spoznajo domači kraj, »/o/dkrivajo in vrednotijo tiste sestavine življenja v domačem kraju in regiji, ki bi lahko obogatile obiskovalce in tudi njih same; /s/e vključujejo v turistično življenje domačega kraja in pri tem spoznavajo ljudi in ustanove, ki se ukvarjajo s turizmom in živijo od njega; /s/poznavajo turistične poklice in možnosti zaposlovanja v turističnih dejavnostih ter razvijajo sposobnosti za opravljanje najrazličnejših del v turizmu.«³²

Tudi izbirni predmet raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja vključuje natančno preučevanje naravno-geografskih in družbeno-geografskih značilnosti, varstvo okolja ter varstvo naravne in kulturne dediščine v domačem kraju in njegovi okolici.³³

²⁸ Prav tam, str. 13.

²⁹ Prav tam, str. 14.

³⁰ Osenčen kvadrat pomeni, da je predmet v določenem razredu. Prazen osenčen prostor (brez kljukice) v preglednici pa pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj.

³¹ Slovenščina v učnem načrtu ne vključuje raziskovanja domačega kraja, predstavlja pa slovenski jezikovni prostor in kulturno dediščino.

³² Učni načrt za izbirni predmet. Turistična vzgoja. Tretja triada. 1. 6. 2000, str. 4. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

³³ Učni načrt za izbirna predmeta. Geografija: Življenje človeka na Zemlji; Raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja. 8. in 9. razred. 3. 12. 1998, str. 9. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

Domači kraj v osnovni šoli pri izbirnih predmetih³⁴

Izbirni predmeti/Razred	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Verstva in etika									
Umetnostna zgodovina							✓	✓	✓
Turistična vzgoja							✓		
Geografija: Raziskovanje domačega kraja in varstvo okolja								✓	✓
Državljska kultura									✓
Etnologija								✓	✓
Okoljska vzgoja							✓	✓	✓

Učitelji lahko vsebine domačega kraja vključijo v ostale izbirne predmete: npr. vzgoja za medije (radio, televizija, tisk), retorika, likovno snovanje, glasba, informacijsko opismenjevanje, kmetijstvo, plesne dejavnosti, prehrana, slovenščina (gledališki klub, literarni klub, šolsko novinarstvo).

Pouk v osnovni šoli bi se lahko izvajal v domačem okolju oz. v šoli v naravi. »Čim več o naravi vemo, bolje jo razumemo in raje jo imamo. Lahko bi rekli, da tudi znanje odpira pot do srca. Zato je v naravnem okolju treba izrabiti sleherno priložnost za pridobivanje novih spoznanj in širjenje obzorja. V šoli v naravi lahko nazorno spoznavamo naravoslovne, geografske, zgodovinske, kulturne, etnološke in druge značilnosti kraja, kjer bivamo. V živo in doživeto se lahko učenci naučijo marsičesa, kar pri rednem pouku v šoli spoznavajo le iz učbenikov.«³⁵

Najpogosteje se vsebine domačega kraja v osnovnošolskih učnih načrtih nanašajo na naravno-geografske značilnosti (spoznavanje okolja, družba, geografija, etnologija, umetnostna zgodovina, turistična vzgoja, okoljska vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), na kulturno dediščino (spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, slovenščina, glasbena vzgoja, umetnostna zgodovina, turistična vzgoja, etnologija, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), na skrb za domači kraj (spoznavanje okolja, družba, geografija, državljanska vzgoja in etika, turistična vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija, okoljska vzgoja) in na družino (spoznavanje okolja, družba, zgodovina, državljanska vzgoja in etika, državljanska kultura, etnologija, verstva in etika).

Čeprav lokalna zgodovina neposredno ni vključena v učni načrt za osnovno šolo pri zgodovini pri posameznih razredih, razen pri nekaterih vsebinah in ciljih 4. razreda (razvoj domačega kraja) ter pri splošnem cilju in pri operativnih ciljih za 6. razred, pa bi se lahko lokalna zgodovina vključila v različne izvenšolske dejavnosti pri predmetu zgodovina, npr. ogled muzeja, arhiva in kulturno-zgodovinskih znamenitosti kraja, terensko delo, krožek, raziskovalni tabor, šola v naravi itd. Na ta način bi se povečala tudi vloga lokalne zgodovine v osnovni šoli pri predmetu zgodovina.

³⁴ Osenčen kvadrat pomeni, da je predmet v določenem razredu. Prazen osenčen prostor (brez kljukice) v preglednici pa pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj. Nekateri izbirni predmeti so lahko v 7., 8. ali 9. razredu (verstva in etika, turistična vzgoja).

³⁵ Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta, str. 50.

UČNE OBLIKE, METODE IN NAČINI DELA

Osnovnošolski učni načrti poudarjajo predvsem samostojno delo, raziskovalno delo, skupinsko delo, terensko delo in projektno delo. Med učnimi oblikami prevladujeta skupinsko in individualno delo, med metodami pa delo s pisnimi viri, diskusija, reševanje problemov, igra vlog in delo s slikovnimi viri, kar je v skladu z evropskimi priporočili, da bi bilo treba učence spodbujati k osebni raziskovanju glede na njihovo raven in razmere ter tako krepiti njihovo radovednost in iniciativnost pri zbiranju in sintetiziranju informacij; jih spodbujati k sodelovanju pri raziskovalnih projektih ali aktivnemu učenju in strpnemu dialogu, še posebej pri medpredmetnem pouku.³⁶

Spodnja preglednica prikazuje učne oblike, metode in načine dela, ki jih navajajo učni načrti za osnovno šolo pri posameznih predmetih.

samostojno delo	spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, državljanska vzgoja in etika, slovenščina, glasbena vzgoja, verstva in etika, turistična vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, državljanska kultura, okoljska vzgoja
skupinsko delo	spoznavanje okolja, družba, geografija, verstva in etika, turistična vzgoja, državljanska kultura, okoljska vzgoja
raziskovalno delo	spoznavanje okolja, družba, geografija, glasbena vzgoja, umetnostna zgodovina, turistična vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, državljanska kultura, etnologija
terensko delo	spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, turistična vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija, okoljska vzgoja
projektno delo	spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, verstva in etika, umetnostna zgodovina, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, okoljska vzgoja
ekskurzija	družba, geografija, zgodovina, etnologija
muzejsko delo	družba, zgodovina, turistična vzgoja
šola v naravi	družba, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja
igra vlog	družba, geografija, slovenščina, glasbena vzgoja, turistična vzgoja, etnologija, okoljska vzgoja
reševanje problemov	družba, geografija, zgodovina, državljanska vzgoja in etika, slovenščina, verstva in etika, okoljska vzgoja
diskusija	družba, geografija, slovenščina, glasbena vzgoja, verstva in etika, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, državljanska kultura, etnologija, okoljska vzgoja
delo s pisnimi viri	spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, državljanska vzgoja in etika, slovenščina, glasbena vzgoja, verstva in etika, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija
delo s slikovnimi viri	spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija

³⁶ Svet Evrope. Odbor ministrov. Priporočilo Rec(2001)15 o poučevanju zgodovine v Evropi enaindvajsetega stoletja. (Sprejeto 31. oktobra 2001 na 771. sestanku Odbora ministrov v sestavi namestnikov ministrov.), str. 6. <http://anton.lj.zrsss.si/> (14. 8. 2004)

LOKALNA ZGODOVINA V UČNIH NAČRTIH ZA SREDNJO ŠOLO

VSEBINE

V učnih načrtih za srednjo šolo (splošno, strokovno in poklicno izobraževanje) so vsebine lokalne zgodovine, še posebej pa vsebine domačega kraja, vključene v naslednje obvezne predmete: študij primera za maturo v okviru predmeta geografija, likovna umetnost, zgodovina v okviru predmeta družboslovje, sociologija; med izbirnim predmeti pa pri umetnostni zgodovini, likovnem snovanju in študiju okolja.

Vsebina domačega kraja je sicer vključena med učne cilje, vendar pa se nanaša na širšo pokrajino. Npr. pri geografiji se učenci usposablajo »za preučevanje in raziskovanje domače pokrajine; to pripomore k zanimanju zanje, ter razumevanju le-te in pozitivnemu odnosu do nje. Razvijajo sposobnosti za odločanje o njenem razvoju.«³⁷

Domači kraj v srednji šoli pri obveznih predmetih³⁸

Obvezni predmeti/ Šola	Poklicna srednja šola	Strokovna srednja šola	Splošne in strokovne gimnazije 1. letnik	Splošne in strokovne gimnazije 2. letnik	Splošne in strokovne gimnazije 3. letnik	Splošne in strokovne gimnazije 4. letnik
Slovenščina ³⁹						
Geografija						(Študij primera za maturo) ✓
Likovna umetnost		✓	✓			
Zgodovina						
Družboslovje (geografija, zgodovina, državljska kultura)	✓					
Sociologija		✓				✓
Glasba						
Psihologija						
Filozofija						

Ugotovljamo, da učni načrti v srednji šoli vključujejo manj lokalne zgodovine (manj obveznih in izbirnih predmetov).

³⁷ Predmetni katalog – Učni načrt. Geografija. Gimnazija. 210 + 35 ur. 7. 5. 1998, str. 3.

<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

³⁸ Osenčen kvadrat pomeni, da je predmet v določenem razredu. Prazen osenčen prostor (brez kljukice) v preglednici pa pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj. Nekateri predmeti (psihologija, filozofija) so lahko v različnih letnikih.

³⁹ Slovenščina v učnem načrtu ne vključuje posebej raziskovanja domačega kraja, ampak predstavlja slovenski jezikovni prostor in kulturno dediščino. Predmet vsebuje domača in pokrajinska narečja, npr. v učnem načrtu za gimnazije. Predmetni katalog – Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija. 560 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

Omeniti je potrebno, da je ena od možnosti internega dela izvedbe splošne mature za zgodovino tudi, da kandidati opravijo določene obveznosti pri pripravah na ekskurzijo (priprava referata, zbiranje gradiva) in med ekskurzijo (poročilo, referat, terensko delo).⁴⁰ Tema ekskurzije pa mora biti povezana z eno od izbranih maturitetnih tem s področja narodne zgodovine (Slovensko ozemlje v rimski in zgodnji srednjeveški dobi; Slovenci v srednjeveškem rimsko-nemškem cesarstvu; Turški vpadi, kmečki upori in reformacija na Slovenskem; Slovenci v habsburški monarhiji v prvi polovici 19. stoletja; Slovenci v Avstro-Ogrski; Slovenci v prvi Jugoslaviji; Slovenci med drugo svetovno vojno; Slovenci v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni).⁴¹ Tako je lahko ekskurzija povezana s slovenskim ozemljem oz. tudi s krajevno zgodovino.

Najbolj je 'prava' lokalna zgodovina zastopana pri zgodovini v okviru predmeta družboslovje v poklicnih šolah. Predvidenih je 16 ur za široko temo Lokalna zgodovina. Ta vključuje temo Kraj in regija v zgodovinskem času in prostoru, ki zajema naslednje vsebinske poudarke: »pomembnejše kulturnozgodovinske znamenitosti; pomembne osebnosti in njihova ustvarjalnost; varovanje kulturne dediščine (obisk lokalnega muzeja ali spomenikov na prostem); položaj in vloga kraja v širšem prostoru; staro krajevno jedro – začetki kraja; cerkev in pokopališče – spomenika preteklega in sedanjega časa; življenje ljudi: bivališča, prehrana, noša, šege in navade, značilni poklici.«⁴² V učnem načrtu so natančno določeni tudi učni cilji. Učenci ob slikovnem gradivu spoznajo družbeno–gospodarski in kulturni napredek kraja; v časovni trak postavijo prelomnice v zgodovini svojega kraja; ugotovijo in spoznajo glavne kulturno-zgodovinske spomenike in se seznanijo s tem, kdo jih varuje; odkrivajo značilnosti krajevnega jedra, poiščejo informacije o nastanku kraja in označijo na časovnem traku; izvedejo ogled krajevnega pokopališča in cerkve, odkrijejo pomembne osebnosti iz preteklosti; datirajo začetke cerkve in ugotovijo arhitekturni slog ter se pozanimajo za umetnike, ki so izdelali poslikave; napišejo poročilo o ugotovitvah in izdelajo plakat (fotografije in informacijski bilten); zberejo in predstavijo podatke o življenju, značilni prehrani, noši, navadah in običajih; ugotovijo, koliko je teh oblik še ohranjenih v sedanjosti.⁴³ Učenci »pridobijo zgodovinska znanja, ki jim bodo koristila pri njihovem poklicu; ob študiju primerov spoznajo pomen slovenske kulturne dediščine, jo ovrednotijo in razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti; spoznajo položaj in vlogo kraja v širšem prostoru; seznanijo se s pomembnimi osebnostmi in njihovimi stvaritvami; ovrednotijo kulturno dediščino, pridobivanje evropskih kulturnih in civilizacijskih življenjskih vrednot.«⁴⁴

Zanimivo je, da učni načrt za zgodovino, ki je namenjen nadaljevalnemu programu po pridobljeni srednji poklicni izobrazbi in pri programih srednjih tehniških in strokovnih

⁴⁰ Predmetni izpitni katalog za splošno maturo – Zgodovina. (2005). Uporablja se od spomladanskega roka 2007 dokler ni določen novi katalog. Ljubljana: Državni izpitni center, str. 11–12.

⁴¹ Naslovi izpitni tem so iz: Predmetni izpitni katalog za splošno maturo – Zgodovina. (2005). Uporablja se od spomladanskega roka 2007 dokler ni določen novi katalog. Ljubljana: Državni izpitni center.

⁴² Predmetni katalog. Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska kultura) v srednjem poklicnem izobraževanju. 4. 7. 2002, str. 7.
<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁴³ Prav tam, str. 7.

⁴⁴ Otič, Marta (2000). Priročnik za učitelje družboslovja. Zgodovina. Ljubljana: MK, str. 17.

šol, svetuje, da se 10 učnih ur, ki so namenjene poglobljanju znanja iz zgodovine strok, za katere se učenci šolajo, namenijo, če je le mogoče, lokalni zgodovini.⁴⁵

Domači kraj v srednji šoli pri izbirnih predmetih⁴⁶

Izbirni predmeti/Šola	Poklicna srednja šola	Strokovna srednja šola	Splošne in strokovne gimnazije 1. letnik	Splošne in strokovne gimnazije 2. letnik	Splošne in strokovne gimnazije 3. letnik	Splošne in strokovne gimnazije 4. letnik
Umetnostna zgodovina				✓		
Študij okolja			✓			
Likovno snovanje				✓		

Pri izbirnem predmetu umetnostna zgodovina učenci izostrijo »pogled na umetnostno dediščino domačega kraja, domačega okolja in celotne Slovenije,«⁴⁷ pri izbirnem predmetu študij okolja se seznanjajo z navadami, ki zmanjšujejo onesnaževanje okolja v njihovem domu, izdelajo načrt za varčevanje z vodo in energijo v domačem gospodinjstvu ter spoznajo fizikalne dejavnike okolja, ki škodujejo zdravju;⁴⁸ pri izbirnem predmetu likovno snovanje pa oblikujejo makete mestnih ali vaških arhitekturnih tvorb.⁴⁹

Najpogosteje se vsebine domačega kraja v srednješolskih učnih načrtih nanašajo na naravno-geografske značilnosti (geografija, družboslovje, likovna umetnost, glasba, umetnostna zgodovina, študij okolja), kulturno dediščino (zgodovina, geografija, likovna umetnost, družboslovje, glasba, umetnostna zgodovina, študij okolja, slovenščina), skrb za okolje (geografija, likovna umetnost, družboslovje, sociologija, študij okolja) in družino (sociologija, družboslovje, likovna umetnost, psihologija).

Vsebina lokalne zgodovine oz. domačega kraja bi bila lahko vključena pri naslednjih izbirnih predmetih v splošnih srednjih šolah: državljanska kultura, knjižnična informacijska znanja, kulturno-umetniške vsebine, vzgoja za mir, družino in nenasilje, vsebine s projektnim delom, ekologija, ljudski plesi, tečaj fotografije, medpredmetne vsebine z ekskurzijo, taborom itd.; metodologija raziskovalnega dela, športni tabori in šole v naravi, verstva in etika, arheologija. V poklicnih in strokovnih srednjih šolah pa bi bila lahko vsebina lo-

⁴⁵ Katalog znanja. Zgodovina. (70 ur). Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 17. 12. 1998. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004)

Katalog znanja. Zgodovina (140 ur). Srednje strokovno izobraževanje. 7. 7. 1998. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004).

⁴⁶ Osenčen kvadrat pomeni, da je predmet v določenem razredu. Prazen osenčen prostor (brez kljukice) v preglednici pa pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj. Izbirni predmet Likovno snovanje je lahko v različnih letnikih.

⁴⁷ Predmetni katalog – Učni načrt. Umetnostna zgodovina. Izbirni predmet. Splošna gimnazija. 35 ur. 7. 5. 1998, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁴⁸ Predmetni katalog – Učni načrt. Študij okolja. Izbirni predmet. Gimnazija. 70/105 ur. 8. 7. 1999, str. 8–9. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁴⁹ Predmetni katalog – Učni načrt. Izbirni predmet. Likovno snovanje. Splošna in strokovna gimnazija. 210 ur. 18. 3. 1999, str. 3. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

kalne zgodovine vključena pri interesnih dejavnosti npr. ogledi, strokovne ekskurzije, raziskovalni tabor, raziskovalna dejavnost, socialno delo, spominski pohodi, šolsko okolje.

UČNE OBLIKE, METODE IN NAČINI DELA

Srednješolski učni načrti predlagajo predvsem samostojno delo, delo s pisnimi viri, raziskovalno in projektno delo ter ekskurzije.

Spodnja preglednica prikazuje učne oblike, metode in načine dela, ki jih navajajo učni načrti za srednjo šolo pri posameznih predmetih.

samostojno delo	slovenščina, likovna umetnost, zgodovina, glasba, umetnostna zgodovina, študij okolja
skupinsko delo	slovenščina, geografija, zgodovina, sociologija, študij okolja
raziskovalno delo	likovna umetnost, sociologija, glasba, psihologija, umetnostna zgodovina
terensko delo	geografija, likovna umetnost, družboslovje, umetnostna zgodovina
projektno delo	slovenščina, zgodovina, družboslovje, sociologija, umetnostna zgodovina
ekskurzija	geografija, likovna umetnost, zgodovina, družboslovje, umetnostna zgodovina
muzejsko delo	likovna umetnost, zgodovina, umetnostna zgodovina
šola v naravi	likovna umetnost
igra vlog	slovenščina, geografija, sociologija, psihologija
reševanje problemov	slovenščina, geografija, psihologija, študij okolja
diskusija	slovenščina, geografija, psihologija, filozofija, študij okolja
delo s pisnimi viri	slovenščina, likovna umetnost, zgodovina, psihologija, filozofija, umetnostna zgodovina
delo s slikovnimi viri	geografija, likovna umetnost, zgodovina, umetnostna zgodovina

V šoli v naravi oz. v izvenšolskem prostoru so lahko prisotne različne učne oblike, metode oz. načini dela. Najbolj primerne oblike dela v naravi pa so terensko delo, muzejsko delo, ekskurzija, raziskovalno delo in skupinsko delo. V zaprtih prostorih (muzej, galerija ipd.) pa zlasti igra vlog, delo s pisnimi in slikovnimi viri ter diskusija.

LOKALNA ZGODOVINA V ŠOLI V NARAVI

»Šola v naravi je opredeljena kot posebna vzgojno-izobraževalna oblika, katere bistvo je v tem, da cel razred ali več vzporednic odide za nekaj časa v neko naravno, čim manj urbano okolje zunaj kraja stalnega bivanja (k morju, reki, jezeru, v gozd, gore, zasneženo naravo in podobno), kjer se v posebnih okoliščinah in po posebnem vzgojno-izobraževalnem programu nadaljuje smotrno pedagoško delo. /.../ V šoli v naravi se torej pedagoški proces nadaljuje, le da ima drugačne razsežnosti in značilnosti. Gre za strnjen večdnevni integralen pedagoški proces, ki se večrazsežnostno vključuje v oblikovanje skladno razvite osebnosti otroka in mladostnika.«⁵⁰

⁵⁰ Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta, str. 8.

Zunanjost Doma Bohinj⁵¹

Učilnica, Dom Bohinj⁵²

Domovi Centra šolskih in občolskih dejavnosti v Sloveniji nudijo veliko možnosti spoznavanja in preučevanja lokalne zgodovine določenega področja v Sloveniji. Center šolskih in občolskih dejavnosti v Sloveniji ponuja številne programe in dejavnosti šoli v naravi, ki so razdeljene v tri sklope: športne, naravoslovne in družboslovne dejavnosti. Te dejavnosti se nanašajo na različne lokacije dnevnih dejavnosti in na različne lokacije domov centra v Sloveniji. Tako se zlasti pri družboslovnih obveznih in izbirnih predmetih učne vsebine lahko nanašajo na določene slovenske kraje ali pokrajine, kjer so razporejeni domovi Centra šolskih in občolskih dejavnosti.⁵³

CŠOD⁵⁴

⁵¹ Trškan, Danijela (2004). Zunanjost Doma Bohinj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵² Trškan, Danijela (2004). Učilnica, Dom Bohinj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem CŠOD, Frankopanska 9, 1000 Ljubljana.

⁵³ Programi domov Centra šolskih in občolskih dejavnosti ter dnevi dejavnosti so predstavljeni v: V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in občolskih dejavnosti.

⁵⁴ <http://www.csod.si> (21. 7. 2006).

Na spletni strani Centra šolskih in občolskih dejavnosti (CŠOD): <http://www.csod.si/> so informacije o programih šole v naravi oz. v domovih in informacije o vrstah dejavnosti v izpostavah dnevnega centra.

Glavni cilji družboslovnih dejavnosti pri CŠOD so:

- »Z delom na terenu pripomoremo k oblikovanju pozitivnega odnosa do naravne in kulturne dediščine;
- omogočamo razvijanje pozitivne samopodobe, samostojnost in komunikativnost;
- razvijamo timsko delo;
- učenci na konkretnih vzorcih spoznavajo geografska, zgodovinska in druga družboslovna dejstva, pojme, zakonitosti;
- dijaki uresničujejo svojo obveznost v sklopu obveznih izbirnih vsebin;
- šolski učitelji lahko glede na svoje želje in potrebe z izbiro ustreznih ciljev dosežejo, da učenci v času šole v naravi bodisi utrdijo, dopolnijo ali nadgradijo že obravnavano učno snov bodisi spoznajo novo.«⁵⁵

Narava oz. šola v naravi v okviru CŠOD ne ponuja samo možnosti za športne aktivnosti (alpsko smučanje, igre na snegu, sankanje, deskanje, hoja in smučarski tek, pohodništvo, gornišstvo, kolesarjenje, kajakaštvo, kanuizem, lokostrelstvo, preživetje v naravi itd.) in naravoslovne dejavnosti (pri predmetih spoznavanje okolja, naravoslovje in tehnika, biologija, gospodinjstvo, okoljska vzgoja, astronomija, zdravstvena vzgoja itd.), ampak tudi na področju družboslovja ponuja različne aktivnosti od opazovanja in odkrivanja do preučevanja in raziskovanja.

»Osnovni splošni (globalni) vzgojno-izobraževalni smoter šole v naravi je z neposrednim smiselnim izobraževanjem v naravi ter doživljanjem narave in različnih dejavnosti v njej izobraziti in vzgojiti mladega človeka za dejavno življenje v naravi in z naravo, hkrati pa ga tudi vzgojiti, da bo NARAVO vgradil v svoj vrednostni sistem, tako da bo vedno in povsod pripravljen ohranjati in varovati naravno okolje ter naravno in kulturno dediščino v njem. /.../ Poleg tega smotra lahko v šoli v naravi uresničujemo še celo vrsto smotrov in ciljev, ki jih doma, pri rednem pouku, lahko uresničujemo veliko manj uspešno ali pa jih sploh ne moremo. Šola v naravi je ena redkih vzgojno-izobraževalnih oblik, pri kateri se precej enakovredno prepletajo spoznavne, gibalne, čustvene, socialne, moralne in estetske razsežnosti vzgoje. Doživete socialne, moralne in estetske izkušnje pomagajo pri zorenju učencev veliko bolj, kot je to mogoče pričakovati od navadnega šolskega pouka.«⁵⁶

Programi, ki jih ponujajo domovi CŠOD, vključujejo zgodovinsko-etnografske vsebine (življenje ljudi danes in v preteklosti, domače obrti, plesi, šege in navade, vpliv človeka na preoblikovanje pokrajine, ljudska arhitektura, parkovni slogi, bivališča, kulturna dedi-

⁵⁵ V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in občolskih dejavnosti, str. 35. Cilji so v skladu z učnim načrtom: Šola v naravi za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Sprejeto na 46. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. 13. 12. 2001, str. 5–6.

http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/viprogrami/os/9letna/pdf/sola_v_naravi.pdf (14. 8. 2004).

⁵⁶ Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta, str. 34.

ščina), geografske vsebine (gospodarske dejavnosti, promet in varnost, turizem, prebivalstvo in poselitev, parki, jezera, korita, slapovi, naravni rezervat, naravni spomeniki, kraške jame, vrelci termalne vode, rudniki, elektrarne, življenje in delo na kmetiji, prostorska orientacija in kartografija, opredelitev pokrajine, tipi naselij in pokrajin, domače živali), sociološke vsebine (živeti v skupnosti, pravila družbenega življenja, človekove pravice, medsebojni odnosi, sodelovanje, reševanje konfliktov, prosti čas, prehranjevanje, gostoljubnost, bonton), kulturne vsebine (domačije pisateljev in pesnikov, rojstne hiše pomembnih osebnosti), športno-družboslovne vsebine (oprema za alpsko smučanje nekoč, igre in šport v preteklosti, orientacijski pohod in iskanje skritega zaklada, učna pot na terenu, preživetje v naravi nekoč, družabni plesi nekoč); okolje-varstvene vsebine (viri onesnaževanja zraka, varstvo okolja, problemi onesnaževanja zraka, vode in tal, odlagališča odpadkov, vplivi turizma na naravno okolje, poraba in proizvodnja elektrike).

Teme, ki so zastopane v šoli v naravi v domovih CŠOD in izpostavah dnevnega centra za zgodovino v osnovni šoli, so naslednje: bilo je nekoč (bivališča in delo – kaj so nam zapustili predniki), varovanje kulturne dediščine, kraj, kulturna dediščina, šege in navade, kulturne značilnosti in dediščina, zgodovinski razvoj v pokrajini, domače obrti, plesi, ostanki preteklosti, človek ustvarja in razmišlja, pridelovanje hrane, kmečka orodja iz preteklosti, Slovenci v različnih obdobjih zgodovine (prazgodovina, Rimljani v naših krajih, Turki itd.).⁵⁷ Poleg teh tem pa so vključene etnografske, geografske, sociološke, kulturne, športne in okolje-varstvene vsebine, ki so primerne za medpredmetno učno delo v šoli v naravi za osnovnošolce in srednješolce. Učenci se usposabljujejo za opazovanje ter za samostojno in odgovorno ravnanje v naravnem in družbenem okolju.⁵⁸

Silvo Kristan predlaga naslednje teme, ki se lahko obravnavajo v šoli v naravi za raziskovalno delo ali učenje:

»Spoznavanje narave: organizirano opazovanje okolice med vožnjo, imena krajev, rek, gora in znamenitosti ob poti, razčlenjenost obale (otok, polotok, zaliv, rt), oblika obale, gibanje morske vode (plimovanje, tokovi), rastline in živali ob morju ter v njem /.../, zdravilne rastline, dišavnice, strupene rastline, užitne rastline in gozdni sadeži (za preživetje) /.../, čistoča okolja in varstvo narave, zemljepisni pojmi, sončna ura, kompas, branje karte, orientiranje v naravi, večerno nebo in tako naprej.

Spoznavanje družbe: promet, prometni znaki na poti, prometna varnost (na avtobusu), imenovanje različnih objektov, branje avtokarte, opis kraja, Jadransko morje – okno v svet, pristanišče, ribištvo, pomorstvo, ladjedelništvo, gospodarski pomen morja, gospodarski pomen gozda, turizem, obisk krajevnih znamenitosti, obisk muzeja, ogled večje ladje, izlet z ladjo, etnološke posebnosti kraja, pogovor z domačini (ribiči, gozdarji, gorskimi reševalci), vloga in pomen gornišstva na Slovenskem.

Slovenski jezik: naša pot (spis, govorne vaje); branje berila, ki se nanaša na novo okolje; Simon Jenko: Adrijansko morje; Igo Gruden: Na krasu; Tone Seliškar: Bratovšči-

⁵⁷ V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 36.

⁵⁸ Šola v naravi za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Sprejeto na 46. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. 13. 12. 2001, str. 5.

http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/viprogrami/os/9letna/pdf/sola_v_naravi.pdf (14. 8. 2004).

na Sinjega galeba; obravnava pesmi Na morje, Bibavica in Ladja ter berila Potapljač; doživljajski spis; pisanje pisma, dopisnice, razglednice; sestavljanje preprostih verzov, sestavljanje križank, utrjevanje znanih slovničnih in pravopisnih pravil, priprava besedil za zaključni večer in za šolsko glasilo.

Matematika: uporabne naloge v zvezi s potovanjem, uporaba različnih merskih enot, različne meritve in računanja pri eksperimentalnem delu.

Glasba: Barčica po morju plava, Sredi morja črna vihra, Zaplula je barčica moja, Sekaj, sekaj smrečico.»⁵⁹

Pri izbiri učnih vsebin za šolo v naravi morajo učitelji upoštevati teme iz učnih načrtov, ki se lahko poglobijo, razširijo ali samo ponovijo.⁶⁰ Učitelji imajo možnost, da v skladu z učnimi vsebinami in cilji izberejo dejavnosti za učence, ki so primerne za izvajanje v šoli v naravi. Šola v naravi zahteva od učiteljev načrtovanje tematike raziskovanja v skladu z učnim načrtom, poznavanje terena, načrtovanje aktivnosti za učence, predvidevanje nevarnosti na terenu, obveščanje staršev, pripravo učnih listov in gradiva, pridobitev soglasja staršev, sodelovanje z ostalimi sodelavci na terenu, predpripravo učencev, delo v naravi, delo v šoli in ovrednotenje dela.⁶¹

Šola v naravi je primerna za vse predmete, tako obvezne kot izbirne predmete v osnovni in srednji šoli za enopredmetno ali večpredmetno delo. Šola v naravi je najbolj primerna za naslednje izbirne predmete v osnovni šoli: verstva in etika, filozofija za otroke (zlasti kritično mišljenje in etična raziskovanja), geografija (raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), državljanska kultura, retorika, likovno snovanje, etnologija, informacijsko opismenjevanje, klekljanje, kmetijstvo, obdelava gradiv, okoljska vzgoja, plesne dejavnosti, prehrana, računalništvo (multimedija, računalniška omrežja, urejanje besedil), slovenščina (gledališki klub, literarni klub, šolsko novinarstvo), turistična vzgoja, umetnostna zgodovina, vzgoja za medije (radio, televizija, tisk), glasba, risanje v geometriji in tehniki. V šoli v naravi se lahko izvajajo naslednje izbirne vsebine v srednji splošni šoli: državljanska kultura, knjižnična informacijska znanja, kulturno-umetniške vsebine, vzgoja za mir, družino in nenasilje, vsebine s projektnim delom, ekologija, ljudski plesi, tečaj fotografije, prva pomoč, medpredmetne vsebine z ekskurzijo, taborom itd.; metodologija raziskovalnega dela, športni tabori in šole v naravi, verstva in etika, arheologija. Ravno tako je primerna za izbirne vsebine v srednjih strokovnih in poklicnih šolah: ogledi (razstav, študijskih knjižnic, sejmov), strokovne ekskurzije, raziskovalni tabor (ekologija), raziskovalna dejavnost, socialno delo, spominski pohodi, šolsko okolje (znamenitosti).

Šola v naravi omogoča, da se učni proces iz šol prenese v drugi prostor, ki predstavlja pestro učno okolje. Učno okolje se izrabi za učenje, spoznavanje, ponavljanje, poglobljanje, razširjanje znanja ali za preučevanje, odkrivanje, razvijanje raziskovalnih in življenjskih spretnosti. Slovenija kot učno okolje tako predstavlja za celoten kurikulum oz. učne načrte obveznih (zlasti v osnovni šoli) in izbirnih predmetov (v osnovnih in

⁵⁹ Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta, str. 51–52.

⁶⁰ V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in občinskih dejavnosti, str. 35.

⁶¹ Hoodless, Pat idr. (2003). Teaching Humanities in Primary Schools. Exeter: Learning Matters Ltd, str. 138.

srednjih šolah) eno od možnosti kako na naraven oz. življenjski način doseči učne cilje oz. učne standarde.

Silvo Kristan izpostavlja naslednje vzgojno-izobraževalne cilje šole v naravi:

- »v naravnem okolju izrabljamo vse priložnosti za pridobivanje novih spoznanj o naravi in družbi ter s tem širimo otrokovo obzorje in spodbujamo njegovo osebno rast;
- učence seznanjamo z različnimi pristočnimi dejavnostmi, ki jih ni mogoče izvajati med rednim poukom v šoli, ter jih s tem uvajamo v koristen in zdrav način preživljanja prostega časa v vseh starostnih obdobjih;
- poglobljamo stik z naravo ter oblikujemo čustven, kulturn in spoštljiv odnos do nje;
- učence seznanjamo s prvinami samozaščitnega ravnanja;
- prispevamo k socializaciji učencev;
- načrtno spoznavamo učence in jih usmerjamo k zavednemu sprejemanju ustreznih vedenjskih vzorcev, hkrati pa med učiteljem in učencem oblikujemo medsebojno zaupanje in spoštovanje, kar lahko koristno uporabimo pozneje pri pedagoškem procesu v šoli;
- prispevamo k veselejšem in srečnejšemu otroštvu učencev, kar je pomemben vzgib uspešnega zorenja.«⁶²

Tudi načini dela, ki jih uporablja Center šolskih in obšolskih dejavnosti pri svojih programih za družboslovno področje v šoli v naravi, so usklajeni z zahtevami v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih. Tako center še posebej spodbuja uporabo skupinskega dela, igre vlog, diskusije, reševanja problemov v življenjskih situacijah in projektno učno delo.⁶³

Šola v naravi omogoča torej številne dejavnosti pri družboslovnih predmetih. Nekatere od teh dejavnosti predvidevajo tudi učni načrti. Npr. v učnih načrtih za osnovno šolo so predvidene naslednje dejavnosti, ki se izvajajo v domačem kraju:

- v prvem triletju osnovne šole se učenci pogovarjajo s starejšo osebo (lahko sorodnikom) o življenju v preteklosti;⁶⁴ na sprehodih opazujejo lastnosti pokrajine, arhitekture in namembnosti stavb; rišejo znano ulico ali jo postavijo na peskovniku; rišejo naravne značilnosti okolice šole in domačega kraja;⁶⁵ ogledujejo kraj in se pogovarjajo o spremembah v kraju, ki se jih spominjajo; zbirajo starejše razglednice in fotografije svojega kraja; primerjajo starejše fotografije svojega kraja z današnjim videzom; si ogledajo kulturnozgodovinske znamenitosti kraja, krajevni muzej ali zbirke;⁶⁶
- v drugem triletju osnovne šole učenci raziskujejo in spoznavajo razvoj domačega kraja skozi kulturnozgodovinske spomenike; razvoj in spreminjanje vloge domačega kraja; življenje v naselju nekoč in danes; preteklost svoje šole, njen nastanek in razvoj;⁶⁷

⁶² Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta, str. 41.

⁶³ V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 35.

⁶⁴ Učni načrt. Spoznavanje okolja. 1., 2. in 3. razred osnovne šole. 3. 12. 1998, str. 20.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁶⁵ Prav tam, str. 23.

⁶⁶ Prav tam, str. 30–31.

⁶⁷ Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 13.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

- v tretjem triletju osnovne šole učenci ugotavljajo in ocenjujejo ustreznost prometnih povezav svojega (turističnega) kraja z drugimi kraji; obiščejo avtobusno ali železniško postajo in jo ovrednotijo z vidika turista,⁶⁸ vodijo po domačem kraju ali pokrajini v skladu s svojim znanjem in sposobnostmi.⁶⁹

Dejavnosti v šoli in v šoli v naravi so lahko v obliki delavnic, kjer se učenci glede na interese, učno vsebino in cilje pri posameznih obveznih ali izbirnih predmetih učijo z odkrivanjem svojega kraja ali pokrajine oz. Slovenije: npr. literarna (pisanje pripovedk), likovna (risanje preteklih dogodkov), recitacijska (ljudske pesmi), zgodovinska (preučevanje kulturne, družbene in gospodarske zgodovine), sociološka (vzgoja za strpnost, mir, sožitje), kulinarična (kuhanje, zbiranje receptov), športna (igre prastaršev), gledališka (predstave o domačem kraju), plesna (ljudski plesi), fotografska, kiparska, glasbena, multimedijska, etnološka (šege in navade ljudi), verska (ljudsko verovanje v preteklosti), podjetniška (načrt za podjetje), novinarska (anketiranje domačinov), lutkovna (lutkovna predstava) itd.

Kulturno-umetniške dejavnosti v šoli v naravi so lahko še naslednje: »izdelava spominčkov iz priročnega materiala, risanje in slikanje (v različnih tehnikah), skrb za kulturni kotichek (stenski časopis), priprava resne in šaljive kronike šole v naravi, priprava sklepnega večera, priprava skečev, učenje novih pesmi (himna šole v naravi), tečaj fotografiranja, nabiranje in poslikavanje kamnov, izdelava mozaika iz obrežnih kamenčkov, ples (naučiti se kakšen ples za zaključni večer), priprava izredne številke šolskega glasila /.../, razstava likovnih izdelkov (npr. mozaiki iz kamenčkov, izdelki iz storžev, naravni 'likovni izdelki' iz gozda, razstava kamnov različnih oblik in barv, razstava poslikanih kamnov) in tako naprej.«⁷⁰

Cilj šole v naravi zlasti pri družboslovnih dejavnosti naj bi bil usposabljanje učencev za samostojno delo, ustvarjanje ter vključevanje večje stopnje uporabnosti znanja in razvijanje vseživljenjskih spretnosti.

Vsi programi in dejavnosti CŠOD v Sloveniji (npr. družboslovni teden, družboslovne vsebine po domovih, dnevi dejavnosti) so v skladu z učnimi načrti in izredno koristni, saj že vključujejo primerne načine dela v naravi, izkustveno in timsko delo ter spodbujajo pozitiven odnos do okolja.

Ker Center šolskih in obšolskih dejavnosti ponuja programe in dejavnosti za družboslovne predmete, ki se nanašajo na različne lokacije dnevnih dejavnosti in na različne lokacije domov centra v Sloveniji, se učne vsebine nanašajo ali prenesejo na določene slovenske kraje ali pokrajine.

⁶⁸ Učni načrt za izbirni predmet. Turistična vzgoja. Tretja triada. 1. 6. 2000, str. 7.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁶⁹ Prav tam, str. 11.

⁷⁰ Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta, str. 52.

DRŽAVLJANSKA VZGOJA IN KULTURA

Lokalna zgodovina oz. vsebine, ki so povezane z domačim krajem, so sestavni del državljske vzgoje in kulture. Tako v številnih učnih načrtih v osnovni in srednji šoli učni cilji predvidevajo, da učenci v osnovni šoli: »spoznavajo vrednote in enkratnost slovenske pokrajine, razvijajo ljubezen in spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine in pripadnost slovenski državi«⁷¹ pri geografiji; so sposobni »za vraščanje v družinske in krajevne skupnosti, narodno in državljsko skupnost«⁷² pri državljski vzgoji in etiki; »ob zgodovinskih primerih razvijajo dojemljivost za vrednote, pomembne za avtonomno skupinsko delo in življenje v pluralni ter demokratični družbi (strpnost, odprtost, miroljubnost, strpno poslušanje tujega in argumentiranje svojega mnenja, medsebojno sodelovanje, spoštovanje temeljnih človekovih pravic in dostojanstva)«⁷³ pri zgodovini; »spoznajo in razumejo pomen temeljnih človekovih in otrokovih pravic ter odgovornosti; razumejo pomen sodelovanja med ljudmi; spoznajo načine in oblike sodelovanja, tekmovanja, nasprotovanj, konfliktov ter reševanja konfliktov«⁷⁴ pri družbi; »spoznavajo in vrednotijo naravne, družbene, gospodarske in politične osnove za razvoj turizma, zlasti naravno in kulturno dediščino v domačem okolju in v Sloveniji in ob tem pridobivajo nacionalno samozavest in ponos«⁷⁵ pri turistični vzgoji; se navajajo »na varovanje in ohranjanje umetnostne dediščine, na vrednotenje sprememb na spomenikih in na oblikovanje stališč glede možnosti za uveljavljanje skrbi (individualne, kolektivne) za umetnostne spomenike«⁷⁶ pri umetnostni zgodovini; se zavedajo, »da je jezik najpomembnejši del kulturne dediščine in s tem temeljna prvina človekove osebne in narodne identitete«⁷⁷ pri slovenščini; »razvijajo osnovna stališča in vrednote (spoštovanja naravne in kulturne dediščine, obzirnosti, varčnosti, solidarnosti) potrebne za varovanje in izboljšanje (svojega neposrednega in širšega) okolja ter na njegovo ohranjanje prihodnjim generacijam«⁷⁸ pri okoljski vzgoji; razvijajo »pripravljenost za odgovorno ravnanje v demokratični družbi, v šolski in lokalni skupnosti«⁷⁹ pri dr-

⁷¹ Učni načrt. Geografija. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷² Učni načrt. Državljska vzgoja in etika. 7. in 8. razred osnovne šole. 14. 1. 1999, str. 5–6.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷³ Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷⁴ Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷⁵ Učni načrt za izbirni predmet. Turistična vzgoja. Tretja triada. 1. 6. 2000, str. 4.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷⁶ Učni načrt za izbirne predmete. Umetnostna zgodovina: Kaj nam govorijo umetnine; Življenje, upodobljeno v umetnosti; Oblika in slog. 7., 8. in 9. razred. 14. 1. 1999, str. 5.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷⁷ Učni načrt. Slovenščina. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. razred. 29. 10. 1998, str. 9.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷⁸ Učni načrt za izbirne predmete. Okoljska vzgoja. 7., 8. in 9. razred. 13. 5. 1999, str. 7.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁷⁹ Učni načrt. Državljska kultura. Izbirni predmet v osnovni šoli. 9. razred. 15. 3. 2001, str. 4.
http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

žavljanski kulturi. V srednji šoli pa učenci: »spoznavajo slovensko ljudsko in umetno glasbeno ustvarjalnost in se zavedajo njenega pomena za ohranjanje narodne samobitnosti«⁸⁰ pri glasbi; zavedajo se, »da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebne, nacionalne in državljanske identitete, skupaj s književnostjo pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine; tako si oblikujejo svojo narodno in državljansko zavest«⁸¹ pri slovenščini.

Ne samo različni primeri iz slovenske preteklosti in sedanjosti, ampak tudi različni primeri iz krajevne preteklosti in sedanjosti usposablajo učence »za globljo in dosledno povezavo s širšimi zgodovinskimi pojavi ter njihovo strnitev v logično, pregledno celoto«⁸² ter s tem prispevajo k oblikovanju najprej lokalne, nato pa slovenske narodne zavesti in identitete.⁸³ »Glede na dosedanjo zgodovinsko izkušnjo Slovencev (pa tudi drugih narodov) ima zgodovina pomembno vlogo tudi pri oblikovanju narodne zavesti in narodne identitete.«⁸⁴

Ker so glavna področja državljanstva oz. državljanske vzgoje svoboda in oblast, demokracija in vlada (lokalna, državna, evropska), zakoni in sodišča, pravice in odgovornosti, javne vrline in morala ter institucije,⁸⁵ naj bi se učenci pri družboslovnih predmetih navajali na razumevanje vloge ljudi, dogodkov in družb v preteklosti; razumevanje sprememb, kontinuitet, razlogov in posledic; pokrajine, naselitve, transporta, načinov življenja, uporabe zemlje, virov in sprememb, okoljskih problemov ter na razumevanje ljudi in njihovih potreb v družbi, pravil, pravic in odgovornosti v družbi.

Učenci se s pomočjo različnih učnih strategij lahko naučijo:

- *»razmišljati o aktualnih političnih, duhovnih, moralnih, socialnih in kulturnih vprašanjih, problemih in dogodkih z analiziranjem podatkov in njihovih virov;*
- *ustno in pisno utemeljevati osebno mnenje o teh vprašanjih, problemih in dogodkih;*
- *izražati svoje mnenje v skupinski ali raziskovalni razredni diskusiji ter se udeleževati javnih razprav;*
- *pogajati se, odločati in odgovorno sodelovati;*
- *razmišljati o procesu sodelovanja.«*⁸⁶

Na ta način učenci pridobivajo tudi demokratične vrednote in navade.

⁸⁰ Predmetni katalog – Učni načrt. Glasba. Gimnazija. 70. ur, str. 2.

<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁸¹ Predmetni katalog – Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija. 560 ur. 26. 3. 1998, str. 2.

<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁸² Weber, Tomaž (1981). Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana: DZS, str. 13.

⁸³ Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 5.

http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁸⁴ Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. 280 ur. 26. 3. 1998, str. 2.

<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁸⁵ Improving teaching and learning in the humanities. (1999). London: M. Ashley and contributors, str. 148.

⁸⁶ Ginnis, Paul (2004). Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus, str. 54.

V osnovni šoli so v učnih načrtih poudarjene socialne in komunikacijske veščine pri naslednjih predmetih: spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, državljanska vzgoja in etika, slovenščina, verstva in etika, etnologija, turistična vzgoja, državljanska kultura, okoljska vzgoja. Pri tem naj bi učenci razvijali sposobnosti za vraščanje v družinske in krajevne skupnosti, narodno in državljansko skupnost; sposobnosti za vzpostavljanje konkretnih medosebnih in družbenih odnosov, socialnih in komunikacijskih spretnosti in veščin;⁸⁷ ob zgodovinskih primerih razvijali dojemljivost za vrednote, pomembne za avtonomno skupinsko delo in življenje v pluralni ter demokratični družbi (strpnost, odprtost, miroljubnost, strpno poslušanje tujega in argumentiranje svojega mnenja, medsebojno sodelovanje, spoštovanje temeljnih človekovih pravic in dostojanstva);⁸⁸ spoznali in razumeli pomen temeljnih človekovih in otrokovih pravic ter odgovornosti; razumeli pomen sodelovanja med ljudmi; spoznali načine in oblike sodelovanja, tekmovanja, nasprotovanj, konfliktov ter reševanja konfliktov;⁸⁹ razvijali sposobnosti razumeti druge ljudi, z njimi sodelovati, biti solidarni in pripravljeni sporazumno (dialoško) reševati konflikte;⁹⁰ krepili boljše medsebojne odnose na ravni šole, družine, naselja, države in odnosov med narodi;⁹¹ razvijali pripravljenost za odgovorno ravnanje v demokratični družbi, v šolski in lokalni skupnosti;⁹² razvijali socialne in komunikacijske spretnosti in veščine ter demokratične komunikacijske kulture itd.⁹³

V srednji šoli so socialne in komunikacijske veščine poudarjene pri slovenščini, geografiji, družboslovju, sociologiji, psihologiji in zgodovini. Učenci naj bi pridobivali psihološka spoznanja, ki omogočajo boljše razumevanje sebe, drugih, družbe in sveta; osebne identitete in osebnega razvoja; medosebnih odnosov in sodelovanja; tekmovanja, konfliktov in njihovega razreševanja;⁹⁴ se usposabljali za konstruktivno soočanje s problemi v družbenem življenju;⁹⁵ razvijali sposobnosti, ki so pomembne za delovanje v demokratični družbi (sposobnosti za kritični in samostojni razmislek in odločanje o temeljnih vprašanih družbe in države ter sposobnost predstavitve svojih stališč, sposobnost poslušanja in dialoga);

⁸⁷ Učni načrt. Državljska vzgoja in etika. 7. in 8. razred osnovne šole. 14. 1. 1999, str. 5–6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁸⁸ Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁸⁹ Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁹⁰ Učni načrt. Verstva in etika. 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 17. 12. 1998, str. 5. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁹¹ Učni načrt za izbirna predmeta. Etnologija: Srečanja s kulturami; Sodobnosti z razsežnostmi dediščine. 8. in 9. razred. 14. 1. 1999, str. 5. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁹² Učni načrt. Državljska kultura. Izbirni predmet v osnovni šoli. 9. razred. 15. 3. 2001, str. 4. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁹³ Šola v naravi za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Sprejeto na 46. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 13. 12. 2001, str. 5–6. http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/viprogrami/os/9letna/pdf/sola_v_naravi.pdf (14. 8. 2004).

⁹⁴ Predmetni katalog – Učni načrt. Psihologija. Gimnazija. 280 ur, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁹⁵ Predmetni katalog. Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska kultura) v srednjem poklicnem izobraževanju. 4. 7. 2002, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

razvijali občutljivost za zaznavanje družbenih problemov; se usposabljali za uporabo pridobljenih znanj v vsakdanjem življenju in v procesu sprejemanja odločitev splošnega pomena,⁹⁶ razvijali občutljivost za zaznavanje družbenih problemov in za njihovo sociološko analizo, kot oporo in spodbudo za aktivno vključevanje v družbeno življenje itd.⁹⁷

Tudi pri preučevanju domačega kraja v šolskem ali izvenšolskem prostoru je pomembna vzgoja, ki »postavlja v ospredje notranje plemenitenje osebnosti in njenega značaja /.../. Poudarjen je tisti del vzgojno-izobraževalnih ciljev, ki vsebuje socialno učenje družbeno zaželenih vrednot, norm, lastnosti in sposobnosti za posameznikovo suvereno vključevanje in ustvarjalno delovanje v skupnosti.«⁹⁸

Poznavanje in razumevanje nastanka, vzrokov nastanka in razvoja domačega kraja prispeva k cenjenju lastne kulturne dediščine.⁹⁹ Poznavanje kulturne dediščine domačega kraja je osnova za poznavanje slovenske kulturne dediščine. Učenci se tako pripravljajo na samostojno in odgovorno delo v družbi, se zavedajo okolice in vsega, kar se dogaja okoli njih, sodelujejo v kraju, prispevajo k razvoju domačega kraja ter poskušajo razumeti preteklost iz perspektive ljudi, ki so živeli v njej. Učenci pri predmetu zgodovina v osnovnih in srednjih šolah »pridobijo znanje o slovenski kulturni dediščini in jo vrednotijo ter razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti in državni pripadnosti;«¹⁰⁰ »vrednotijo kulturno dediščino v splošnem in nacionalnem okviru, se ozaveščajo o pomenu ohranjanja lastnih kulturnih tradicij in pridobivajo evropske kulturne in civilizacijske življenjske vrednote.«¹⁰¹

Šola bi morala biti takšna, da bi se učenci v njej ugodno počutili, spodbujali in sodelovali.¹⁰² Upoštevali bi se dejavniki, ki ustvarjajo okolje za optimalno učenje, in sicer: izražanje optimizma in visokih pričakovanj, ustvarjanje spodbudnega učnega okolja, upoštevanje različnih učnih stilov ter ohranjanje in spodbujanje pozitivne samopodobe učencev. Izražanje optimizma in visokih pričakovanj se lahko doseže z izzărevanjem energije, pozitivno rabo jezika in oblikovanjem ustreznih dejavnosti. Spodbudno učno okolje ustvarja ustrezna pozitivna klima pri učnem delu; različne učne stile pa izbirnost

⁹⁶ Prav tam, str. 13.

⁹⁷ Predmetni katalog – Učni načrt. Sociologija. 210 ur. 26. 3. 1998, str. 2.
<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

⁹⁸ Strmčnik, France (2001). Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 123.

⁹⁹ Weber, Tomaž (1994). Načrtovano (projektno) in celostno (integrirano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 1, str. 39.

¹⁰⁰ Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Ekonomska, tehniška in umetniška gimnazija. 210 ur. 26. 3. 1998, str. 3. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

¹⁰¹ Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. 280 ur. 26. 3. 1998, str. 3.
<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
»Slovenska zgodovina, zgodovinske izkušnje in kulturna dediščina so umeščene v širši srednjeevropski in evropski prostor. To omogoča boljše razumevanje vplivov na dogajanja in njihovo medsebojno povezanost, to pa ustrežnejše povezovanje obče in narodne zgodovine in daje bolj celovit pogled na zgodovinska dogajanja in procese. S tem dobiva domača zgodovina pravi pomen in razsežnost.« Prav tam, str. 2.

¹⁰² Kalin, Jana (2003). Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje. V: Sodobna pedagogika. Letnik 54. Št. 2, str. 45.

nalog in dejavnosti ter postopkov pri učencih. Ohranjanje in spodbujanje pozitivne samopodobe učencev dosežemo tudi z dogovori o pravilih, pozitivno rabo jezika in sprejemanjem napak kot pozitivno učno izkušnjo.¹⁰³

Vsako delo v naravi je neke vrste preučevanje okolja, ki naj bi učencem spodbudilo željo po odkrivanju najprej domače pokrajine in kraja, potem pa tudi drugih držav. »Z delom na terenu lahko učenci pridejo do številnih novih ugotovitev in spoznanj. Tako pridobljeno znanje je ponavadi trajnejše, saj je živa slika tista, ki nadomesti mnoge napačne predstave in razlage.«¹⁰⁴

Šola v naravi naj bi zagotavljala ugodno klimo za učenje, sodelovanje in dobre medsebojne odnose. Zato morajo učitelji in vključeni načrtovalci pouka v naravi zagotoviti pogoje za pozitivno klimo in spodbudno učenje. Učenci naj bi uživali v tem, kar delajo, v tem, kar se učijo in v tem, kar jim narava lahko ponudi. Zato je vloga učiteljev, da jim pri tem pomagajo, svetujejo in vodijo. S svojim delom lahko pokažejo pozitiven odnos do učenja in omogočajo spodbudno okolje za individualno in skupinsko delo.

»Šolska klima in kultura s svojim vplivom na posameznika določata (omogočata oz. omejujeta) tudi možnosti za posameznikov razvoj, razvoj sodelovalne klime in kulture nenasilja. Zato je treba ohranjati in oblikovati pozitivno, spodbudno kulturo šole, ki bo v svojem temelju podpirala posameznikov napredek, spreminjanje, osebnostno, strokovno in profesionalno rast. V ozračju ustrezne šolske kulture in klime, kjer se vsak njen subjekt zaveda svojega vplivanja in sooblikovanje le-te, moremo pričakovati, da bo prizadevanje za reševanje konfliktov in nenasilnega vedenja moglo obrodititi sadove.«¹⁰⁵

Značilnosti učeče se šole, predstavljene v nadaljevanju, naj bi bile interaktivnost, dogovarjanje, ustvarjalnost, aktivnost, dovezetnost, participatornost, sodelovanje, fleksibilnost, izzivalnost, podjetnost, iniciativnost, evalvacija, reflektivnost in razvojnost.¹⁰⁶

Pri interaktivnosti in dogovarjanju bi morali biti v ospredju »dobri medosebni odnosi, skrb za vsakega posameznika in njihovo upoštevanje (tako učenca kot učitelja), sodločanje, pomembnost prispevka vsakega individuuma, zavedanje medsebojne odvisnosti, skupno načrtovanje;«¹⁰⁷ pri ustvarjalnosti in reševanju problemov bi se morali omogočati in razvijati ustvarjalni potenciali vsakega posameznika, »skrb za razvoj na vseh področjih nadarjenosti, (po)osebni darov, sposobnosti; zavedanje, da so problemi vsakdanja resničnost in da je soočanje z njimi ter iskanje rešitev edini ustrezn način reševanja, iskanje in aktiviranje moči za reševanje problemov, zavedanje medsebojne odvisnosti v tem reševanju, zavedanje, da k rešitvi lahko prispevajo vsi in o možno-

¹⁰³ Ginnis, Paul (2004). Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus, str. 59.

¹⁰⁴ Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus, str. 6.

¹⁰⁵ Kalin, Jana (2003). Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje. V: Sodobna pedagogika. Letnik 54. Št. 2, str. 48.

¹⁰⁶ Prav tam, str. 55–56.

¹⁰⁷ Burden, P. R. (1995). Classroom Management and Discipline. Methods to Facilitate Cooperation and Instruction. New York: Longman Publishers USA, str. 224–225 V: Kalin, Jana (2003). Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje. V: Sodobna pedagogika. Letnik 54. Št. 2, str. 56.

stih za njihovo reševanje;«¹⁰⁸ pri aktivnosti in doveznosti naj bi bilo vključeno »aktivno delovanje, in ne zgolj pasivno sprejemanje odločitev drugih; zavest o pomembnosti aktivnosti vsakega posameznika;«¹⁰⁹ pri participatornosti in sodelovanju bi izpostavili »učenje in razvoj sposobnosti sodelovanja z drugimi, delovanja v skupinah, učenja skupaj z drugimi, soodgovornost, osebni prispevek vsakega in skupno iskanje, delitev dela in odgovornosti, zavedanje soodvisnosti;«¹¹⁰ pri fleksibilnosti in izzivalnosti bi moralo biti v ospredju »odprtost za novo, boljše, drugačno, sprejemanje drugačnosti, neukalupljenost, ustrezno prilagajanje na izzive časa in prostora oz. vsakokratne situacije;«¹¹¹ pri sprejemanju tveganja, podjetnosti in iniciativi bi se morali upoštevati »dajanje pobud, zagotavljanje, da inovacije, novosti postanejo del našega razvoja, preizkušanje novega, zaupanje v lastne moči in sposobnosti, dajanje pobud;«¹¹² pri evalvaciji in reflektivnosti bi se morala zagotavljati »možnost razvoja, razvijanja spretnosti evalviranja, samoocenjevanja, skupnega in individualnega razvoja, napredka«¹¹³ ter pri podpornosti in razvojnosti naj bi upoštevali »sposobnost dajanja in sprejemanja podpore, razvijanje duha sodelovanja in sprejemanja drugačnosti, razumevanje in sprejemanje perspektive razvoja kot temeljnega prizadevanja na osebnem in institucionalnem nivoju.«¹¹⁴

Učenci se morajo počutiti družbeno sposobne, da lahko razvijajo sposobnosti v šoli, to pa pomeni, da je treba dopuščati napake, se pogovarjati o njih in jih zmanjševati; ustvarjati zaupanje, zaupati v učence in njihov napredek; imeti nazoren pouk, kjer se konkretno načrtujejo in izvajajo različne dejavnosti in uporabne naloge kot npr. avtentične naloge, reševanje problemov, projektno delo; prepoznati dosežke učence, jih ustrezno nagradjevati, uvajati samoocenjevanje in samonagrajevanje, pripravljati razstave učencevih izdelkov in dosežkov.¹¹⁵

Ravno tako je treba pomagati učencem pri povezovanju in sodelovanju z drugimi učenci, jih navajati na sprejemanje, pozornost, spoštovanje, medsebojno pomoč ter jih spodbujati k večji vlogi pri načrtovanju učnih ur, dogovarjanju o pravilih in ovrednotenju učnega dela, odnosov in šolske klime.¹¹⁶ Na ta način učenci razvijajo družbene oz. državljske kompetence. »/B/rez takih vzgojnih vrednot, kot so občutek dolžnosti, marljivost, vedoželjnost, delavnost, rednost, (so)odgovornost, brez vrednostnega odnosa do učne vsebine ni kakovostnega poučevanja in učenja.«¹¹⁷

¹⁰⁸ Prav tam.

¹⁰⁹ Prav tam.

¹¹⁰ Prav tam.

¹¹¹ Prav tam.

¹¹² Prav tam.

¹¹³ Prav tam.

¹¹⁴ Prav tam.

¹¹⁵ Prav tam, str. 55.

¹¹⁶ Prav tam.

¹¹⁷ Strmčnik, France (2001). Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 124.

Na podlagi analize različnih učnih načrtov za osnovno in srednjo šolo ugotavljamo, da je lokalna zgodovina slabo zastopana v učnih načrtih, več je učnih vsebin povezanih z domačim krajem oz. vsebin, ki se navezujejo na domače okolje. Več možnosti nudijo izbirni predmeti v osnovni ali srednji šoli, ki vključujejo nekatere vsebine povezane z domačim krajem oz. lokalno zgodovino.

V primeru, da bi bila lokalna zgodovina sestavni del učnega načrta za zgodovino, bi morali učitelji sistematično načrtovati in spremljati, kako učenci sledijo razvoju domačega kraja, ali razumejo zakonitosti razvoja, kakšna je njihova predstava o razvoju domačega kraja ali pokrajine, ali zmorejo povezovati različne oblike terenskega dela, kakšen odnos imajo do kulturne dediščine, ali razumejo pomen posameznih osebnosti v razvoju domačega kraja itd.¹¹⁸

Družboslovne dejavnosti in vsebine ter še posebej različne šolske ali izvenšolske dejavnosti, ki vključujejo preučevanje domačega kraja, pomenijo pripravo učencev na aktivno vlogo ter samostojno in odgovorno delo v družbi. Učenje s spoznavanjem, odkrivanjem, preučevanjem in raziskovanjem domačega kraja, pokrajine in Slovenije, s poudarkom na družbenih vsebinah, je osnova državljske kulture mladih v 21. stoletju.

»Temeljni cilj pa je ob spoznavanju zgodovinskih in aktualnih dogodkov ter ob živem stiku s pokrajino in ljudmi v njej pri učencih na eni strani razvijati slovensko narodno zavest oz. občutek pripadnosti skupnosti, na drugi strani pa razvijati vrednote miru, sodelovanja in sožitja med narodi ter navajati učence na strpnost in spoštovanje različnosti ter temeljnih človekovih pravic in dostojanstva.«¹¹⁹

Na ta način bi se v šolah dosegla tudi domovinska oz. državljska vzgojnost.

---

¹¹⁸ Otič, Marta (2000). Priročnik za učitelje družboslovja. Zgodovina. Ljubljana: MK, str. 19.

¹¹⁹ Žnidarič Pešak, Alenka (2001). Oživljena preteklost: Projekt Posočje – soška fronta. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 13.

II. UČNE OBLIKE, METODE IN NAČINI PREUČEVANJA LOKALNE ZGODOVINE V ŠOLI

Uvodna predstavitev
Samostojno delo
Sodelovalno skupinsko delo
Projektno delo
Raziskovalno delo
Reševanje problemov
Diskusija
Igra vlog
Ekskurzija
Terensko delo
Muzejsko delo

*Vsa Zemlja je naš dom.*¹²⁰

---

¹²⁰ Sentence: modrosti starih Rimljanov. (2003). Ljubljana: Modrijan, str. 78.

II. UČNE OBLIKE, METODE IN NAČINI PREUČEVANJA LOKALNE ZGODOVINE V ŠOLI

UVODNA PREDSTAVITEV

Učitelji lahko vključijo vsebine lokalne zgodovine pri domačem ali dodatnem delu učencev (pri rednem pouku), krožkih, izbirnih predmetih, izbirnih vsebinah, šolskih projektih ali šoli v naravi.

Preučevanje lokalne zgodovine poteka z različnimi učnimi oblikami, metodami in načini, ki jih predvidevajo že učni načrti družboslovnih predmetov za osnovno in srednjo šolo, in sicer: samostojno delo, sodelovalno skupinsko delo, projektno delo, raziskovalno delo, reševanje problemov, diskusija, igra vlog, ekskurzija, terensko delo, muzejsko delo, delo s pisnimi in delo s slikovnimi viri.

Tudi Priporočilo Sveta Evrope predlaga v šolah predvsem osebne raziskave oz. individualno raziskovanje učenca, skupinske raziskave oz. projekte ter s tem seveda medpredmetni pristop oz. povezavo različnih, zlasti družboslovnih predmetov. Priporočilo pa še posebej priporoča metodo dela z viri oz. uporabo različnih virov:

»Za prikazovanje in predstavitev zgodovinskih dejstev zaradi učenja na kritičen in analitičen način bi bilo treba uporabljati kar najširšo paleto virov za učno gradivo, še zlasti:

- *za javnost odprte arhive, zlasti v državah Srednje in Vzhodne Evrope, ki zdaj omogočajo dostop do prej nedostopnih verodostojnih dokumentov;*
- *dokumentarne in igrane filme ter avdiovizualne izdelke, gradivo, posredovano z informacijsko tehnologijo, ki bi ga bilo treba proučevati individualno in skupinsko, pri čemer mora imeti učitelj bistveno vlogo;*
- *vse vrste muzejev dvajsetega stoletja, ustanovljene po vsej Evropi, in kraje z zgodovinsko simboliko, ki pri učencih krepijo realistično zaznavanje nedavnih dogodkov, zlasti v njihovi vsakodnevni razsežnosti;*
- *ustno izročilo, ki lahko s pričevanji o nedavnih zgodovinskih dogodkih oživi zgodovino za mlade ljudi in ponudi stališča in mnenja tistih, ki so bili izpuščeni iz zapisane zgodovine.«¹²¹*

V nadaljevanju so predstavljeni naslednji načini preučevanja lokalne zgodovine v osnovni ali srednji šoli: samostojno delo, sodelovalno skupinsko delo, projektno delo, raziskovalno delo, reševanje problemov, diskusija, igra vlog, ekskurzija, terensko delo in muzejsko delo. Delo z viri je predstavljeno v tretjem poglavju Učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine (Preučevanje virov), konkretni primeri dela s slikovnimi in pisnimi viri pa v četrtem poglavju Primeri preučevanja lokalne zgodovine domačega kraja in okolice (Pisno gradivo, Slikovno gradivo).

¹²¹ Svet Evrope. Odbor ministrov. Priporočilo Rec(2001)15 o poučevanju zgodovine v Evropi enaindvajsetega stoletja. (Sprejeto 31. oktobra 2001 na 771. sestanku Odbora ministrov v sestavi namestnikov ministrov.), str. 6. <http://anton.lj.zrsss.si/> (14. 8. 2004)

SAMOSTOJNO DELO

Samostojno delo učencev je vključeno v didaktično načelo aktivnosti, saj pri takšnem delu učenci pridobijo, širijo, poglobijo znanja oziroma spoznanja ter razvijejo različne splošne in predmetne sposobnosti, spretnosti in veščine. Pri samostojnem delu je učiteljeva razlaga zelo skržena, je pa še vedno pomembna, saj omogoča učencem, da spoznajo in razumejo vzroke in posledice dogajanj, kar je tudi najbolj zahtevno.¹²²

Če pa želimo doseči, da je več samostojnega dela učencev, potem morajo prevladovati tiste učne oblike in metode, ki spodbujajo spoznavne procese, kjer si učenci s svojo miselno aktivnosti pridobijo novo znanje.¹²³ »Spoznavno usmerjeni pouk omogoča učencu, da je v učnem procesu aktiven, opazuje, zbira podatke, razlaga nova spoznanja, predela in uporablja nova sporočila ter misli in spoznava. Pouk povezuje učenje in mišljenje ter prispeva k višji kakovosti znanja, razvijanju intelektualnih in drugih sposobnosti ter pozitivnemu odnosu do učenja.«¹²⁴

Samostojno delo učencev je lahko šolsko ali domače. Sestavni del samostojnega dela so različne naloge oz. vprašanja, ki so osnova učenja z odkrivanjem in vseh učnih oblik in metod dela v šoli.

Učitelji naj bi v osnovni šoli sestavili enostavnejša vprašanja (nižji nivo), ki zahtevajo opazovanje (npr. kaj lahko vidite, opišite, kaj se dogaja) ali imenovanje (kaj imajo oblečeno, kaj pravi o tem), alternativna vprašanja (ali je učinkovit ali ne, da ali ne), podatkovna oz. spominska vprašanja (kaj je bil, kdo je bil, kje je bil) ali kontrolna vprašanja (ali poslušáš, kaj smo povedali). Medtem ko naj bi učitelji v višjih razredih osnovne šole in v srednji šoli sestavili zahtevnejša vprašanja (višji nivo), ki zahtevajo logično razumno mišljenje (kaj ti to pove o), domnevanje in premišljevanje (zakaj je, kateri so bili razlogi za), empatična vprašanja, ki zahtevajo življenje (zakaj je tako mislil), hipotetična vprašanja (kateri so bili rezultati, kakšen je bil pomen), reševanje problemov (kateri dokaz je, ki to prikazuje), interpretativna vprašanja (kako vemo o tem, kako zanesljiv je) ali sintetična vprašanja (kaj nam vse to pove o tem).¹²⁵

Samostojno delo prispeva k pozitivnem odnosu do učenja in reševanju problemov oz. različnih vrst nalog, ki naj ne bi bila le konvergentna (obnavljanje znanja, razumevanje in enostavna uporaba), ampak divergentna oz. odprta (sinteza, podrobna analiza, vrednotenje, primerjanje, ugotavljanje vzrokov in posledic, napovedovanje dogodkov, predvidevanje vrednosti, reševanje problemov, izražanje mnenj o problemih, razvrščanje, argumentiranje, induktivno in deduktivno sklepanje itd.). Tako bi morala biti v osnovni šoli konvergentna vprašanja, v višjih razredih osnovne šole in v srednji šoli pa

¹²² Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 117.

¹²³ Prav tam, str. 9.

¹²⁴ Prav tam.

¹²⁵ Phillips, Rob (2002). Reflective Teaching of History 11–18. London – New York: Continuum, str. 71.

predvsem divergentna vprašanja. Učitelji naj bi sestavili zanimive, uporabne, diferencirane, življenjske oz. avtentične naloge, pri katerih bi učenci razvijali medpredmetne spretnosti.¹²⁶

»Učenje s samostojnim spoznavanjem bistveno pripomore k razvoju miselnih procesov, gradnji in izgradnji spoznavnih struktur, pridobivanju učinkovitih metod, strategiji in postopkom, zaradi katerih se učenci lažje znajdejo v novih razmerah. Hkrati si učenci oblikujejo pozitiven odnos do učenja, pridobijo zanimanje za reševanje problemov in krepijo zaupanje vase.«¹²⁷

Zahtevnejše naloge zahtevajo načrtovanje samostojnega dela, zato bi morali učenci sestaviti svoj vsebinsko-časovni načrt.

Primer načrta samostojnega učenja¹²⁸

Začetek dela:

Naučil/-a se bom:

Odgovoril/-a bom na naslednja vprašanja:

Delo moram končati:

Delo in učenje bo potekalo s pomočjo naslednjih:

- virov: npr. televizijske oddaje, knjige, revije, spletne strani, fotografije, učitelja, videokasete, DVD-ja, časopisa, knjižnice, sosedov, predmetov, računalnika, muzeja, arhiva, učnih listov;
- postopkov: npr. branja, izpisovanja, zbiranja podatkov, ogleda, poslušanja, obiska, intervjuja, sestanka.

Delo bom predstavil/-a na naslednje načine:

npr. časopis, predavanje, videoposnetek, zvočni posnetek, pesem, plakat, esej, lutkarska predstava, slikovno-besedne prosojnice, PowerPoint predstavitev.

Predvideni čas:

Dejansko porabljeni čas:

Datum zaključka dela:

Pri samostojnem delu naj bi se učitelji glede na težavnost nalog odločili, ali bodo učenci reševali nalogo individualno, v parih ali skupinsko.

¹²⁶ Primeri avtentičnih nalog so v: Trškan, Danijela (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 96–100.

¹²⁷ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 9.

¹²⁸ Prirejeno po: Ginnis, Paul (2004). Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus, str. 252–254.

SODELOVALNO SKUPINSKO DELO

Kakor za samostojno delo naj bi učitelji tudi za skupinsko delo pripravili zanimive in uporabne naloge različnih težavnostih stopenj oz. prilagojene starosti učencev.

Skupinsko delo zahteva od učitelja natančno načrtovanje, spremljanje, opazovanje, vzdrževanje reda in discipline v razredu, spodbujanje, pregledovanje in analizo skupinskega dela.

Pravo sodelovalno učenje vključuje neposredno interakcijo, pozitivno soodvisnost, odgovornost posameznika, sodelovalne spretnosti in skupinsko procesiranje.¹²⁹ »Sodelovalno učenje je torej učenje v majhnih skupinah, v katerih zastavimo delo tako, da obstaja pozitivna povezanost med člani skupine, ko skušajo skupaj s pomočjo neposredne interakcije pri učenju doseči skupen cilj. Pri tem skupinskem delu se ohrani tudi odgovornost vsakega posameznega člana skupine.«¹³⁰ Na ta način se razvije pravo sodelovalno učenje, ki je »oblika učenja, pri katerem učenci delajo v skupinah in so nagrajeni glede na uspeh celotne skupine.«¹³¹

Vloge učencev v sodelovalnih učnih skupinah so različne in bi jih morali učenci menjati in tako sodelovati v različnih vidikih skupinskega učenja.

Možne vloge učencev v sodelovalnih učnih skupinah predstavlja preglednica.¹³²

<i>Vloga</i>	<i>Opis</i>
<i>Spodbujevalec</i>	<i>Učence, ki se upirajo, in sramežljive učence spodbuja k sodelovanju.</i>
<i>Nagrajevalec</i>	<i>Pokaže, da so prispevki drugih cenjeni, in deli pohvale.</i>
<i>Vratar</i>	<i>Upravlja sodelovanje in skrbi, da nihče ne prevladuje.</i>
<i>Trener</i>	<i>Pomaga pri akademski vsebini, pojasnjuje pojme.</i>
<i>Koordinator</i>	<i>Zagotavlja, da vsi učenci postavljajo vprašanja in dobijo odgovore nanja.</i>
<i>Pregledovalec</i>	<i>Preverja razumevanje v skupini.</i>
<i>Usmerjevalec</i>	<i>Skrbi za to, da skupina ostane pri nalogi.</i>
<i>Tajnik</i>	<i>Zapisuje ideje, odločitve in načrte.</i>
<i>Obveščevalec</i>	<i>Skupino obvešča o napredovanju (ali nazadovanju).</i>
<i>Redar</i>	<i>Nadzoruje raven hrupnosti.</i>
<i>Nadzornik materiala</i>	<i>Zbira in vrača material.</i>

Pri sodelovalnem učenju se lahko uporabijo sestavljenka, recipročno spraševanje ali načrtno sodelovanje.

Pri sestavljenki »je vsak član skupine odgovoren za predstavitev določenega dela gradiva ostalim članom skupine.«¹³³ Vsak član skupine »dobi del gradiva, ki se ga mora naučiti cela skupina in postane 'izvedenec' za svoj del. Učenci morajo drug drugega na-

¹²⁹ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 295.

¹³⁰ Peklaj, Cirila s sodelavkami (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 9.

¹³¹ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 292.

¹³² Preglednica je v celoti iz: Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 296.

¹³³ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 296.

učiti, zato je pomemben prispevek vsakega učenca. V novejši različici, sestavljanke II (ang. jigsaw II), so dodane izvedenske skupine, v katerih se učenci, ki se morajo naučiti isti del gradiva, posvetujejo in se tako prepričajo, da razumejo gradivo, potem pa načrtujejo, na kakšen način bodo informacije predstavili svojim članom skupine. Potem se učenci vrnejo v svoje učne skupine in predstavijo znanje.«¹³⁴

Pri recipročnem spraševanju manjša skupina učencev po učni uri sprašuje in odgovarja na vprašanja, ki jih sestavi.¹³⁵ »Recipročno spraševanje ne zahteva posebnega gradiva ali postopkov preverjanja. Po učni uri ali predstavitvi učitelja, učenci v parih ali triadah postavljajo vprašanja o gradivu in nanja odgovarjajo.«¹³⁶ Učitelj le poskrbi, da znajo učenci postavljati vprašanja, npr. vprašanja za znanje (naštej, navedi ...), za razumevanje (pojasni, opiši, poišči), za uporabo (razporedi, reši), za analizo (primerjaj, natančno opiši), za sintezo (posploši, poveži), za vrednotenje (oceni).

Načrtno sodelovanje poteka v manjši skupini ali v paru. Npr. pri branju besedil učenci sodelujejo tako, da najprej vsi preberejo odlomek besedila, potem prvi učenec pove povzetek, drugi učenec komentira njegov povzetek na ta način, da ga opozori na napake ali izpuščene stvari. Nato tretji učenec povzame drugi odlomek, četrti učenec pa komentira. Sledi zamenjava vlog. Skupaj učenci izdelajo povzetek besedila. Takšno načrtno sodelovanje lažje poteka v dvojicah.¹³⁷ Načrtno sodelovanje je vnaprej načrtovana oblika sodelovalnega parnega ali skupinskega dela, kjer so vloge natančno določene. Takšno sodelovanje preprečuje nedelo ali simulacijo dela v skupini.

Pri ocenjevanju skupinskih nalog oz. izdelkov, učitelji lahko uporabljajo naslednje načine:

- *»skupinske naloge so lahko sestavljene tako, da mora vsak član skupine izpolniti svoj del naloge, ki je del celotne naloge, pri čemer izkoristimo tudi pritisk skupine na posameznika, da bo nalogo pravočasno in čim boljše končal;*
- *učitelj natančno spremlja delo skupine in preverja, ali vsak posameznik sodeluje in je aktiven, lahko pa razvije sistem, ki omogoča članom skupine medsebojno vrednotenje dela in samoregulacijo na podlagi povratne informacije;*
- *učitelj lahko zahteva izpolnitev vseh dejavnosti in nalog od vseh učencev, ki se po opisnih kriterijih medsebojno ocenijo ter s konsenzom izberejo najprimernejšo oceno za končni izdelek.«¹³⁸*

Sodelovalno učenje torej navaja učence na odgovornost za lastno delo in delo celotne skupine, prevzemanje različnih vlog, razvijanje sodelovalnih veščin (dajanje pomoči, komunikacija, reševanje konfliktov), izboljšanje medsebojnih odnosov, izboljšanje odnosa in stališča do sošolcev. Zahteva pa tudi pravila obnašanja (določeno stopnjo gla-

¹³⁴ Prav tam, str. 296. Sestavljanke je predstavljena tudi v: Peklaj, Cirila s sodelavkami (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 84–86.

¹³⁵ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 297.

¹³⁶ Prav tam, str. 297.

¹³⁷ Prav tam.

¹³⁸ Šifer Janič, Andreja, Napokoj, Matjaž (2003). Avtentične naloge. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 19.

snosti in hrupa), delitev nalog in odgovornost vsakega posameznika v skupini ter usposobljenost za delo v skupini.

Težave, ki se pojavljajo pri klasičnem skupinskem delu, se pri sodelovalnem učenju odpravijo, npr. učenci se usmerijo na nalogo in pri njej vztrajajo, sprejemajo zamisli drugih učencev in razvijajo občutek odgovornosti. To pomeni, da vsi sodelujejo pri izdelavi naloge, se ukvarjajo samo z nalogo in ne motijo dela drugih skupin. Naučijo se komunikacijskih veščin (izmenjava zamisli, oddajanje in sprejemanje sporočil) in veščin za uspešno dokončanje naloge (spodbujanje, iskanje, dajanje pomoči).¹³⁹ Zato je sodelovalno delo še toliko bolj primerno za delo v šoli v naravi oz. na terenu.

PROJEKTNO DELO

»Projektno delo je načrtno, sistematično in etapno raziskovanje, kjer cilji določajo pogoje dela in organizacijo: trajanje, število aktivnih udeležencev, prostor, sredstva in metode.«¹⁴⁰ Pri projektnem delu so pomembni: učna vsebina, organizacija, učne oblike in metode, udeleženci in projektni cilj.

Tako učitelji in učenci ter različni udeleženci (v drugih institucijah) skupaj načrtujejo učno delo, ki vključuje različne načine, oblike in metode dela ter različna učna sredstva za raznovrstno učno snov. Glavna značilnost projektnega dela je, da vsi udeleženci enakopravno sodelujejo pri idejni zasnovi in načrtovanju, izvedbi ter zaključkih.

Učiteljeva vloga pri projektnem delu je, da »spodbuja, usmerja in pomaga učencem pri učenju oziroma pri izvajanju aktivnosti, ki so jih učenci prevzeli ob načrtovanju izvedbe projekta.«¹⁴¹ Tudi učenčeva vloga je precej drugačna, saj se učenci »samostojno učijo ob posredni učiteljevi pomoči, to je opazujejo nek pojav, zbirajo potrebne podatke, raziskujejo, rešujejo probleme, izvajajo neko praktično aktivnost ipd. Tako namreč prihajajo prek lastne aktivnosti do neposrednih spoznanj in znanj.«¹⁴² To pa je vseživljenjsko učenje.

Projekti se razlikujejo po končnih izdelkih, ki so zelo različni, od klasičnega reševanja enostavnih ali težjih pisnih nalog do izdelovanja končnih izdelkov (razstave, plakati, albumi, brošure, članki, televizijske oddaje). Tako projekti predstavljajo skupno uresničevanje ciljev, skupno odgovornost za končne produkte, vključevanje interdisciplinarnega znanja in življenjske situacijske naloge.

Dodelano projektno delo poteka v petih fazah.¹⁴³

– Prva faza je iniciativa oz. pobuda za vsebino in izvedbo projekta, kjer se upoštevajo predlogi vseh predvidenih udeležencev v projektu, še posebej za tematiko, končni

¹³⁹ Peklaj, Cirila s sodelavkami (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 40–46.

¹⁴⁰ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 185.

¹⁴¹ Novak, Helena s sodelavci (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS, str. 22.

¹⁴² Prav tam.

¹⁴³ Faze so po Frey, 1984, str. 54 V: Novak, Helena s sodelavci (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS, str. 65–66.

produkt, uporabo pripomočkov in učil, trajanje, oblike in metode dela, število udeležencev, velikost skupin in zaporedje dejavnosti itd.¹⁴⁴

- Druga faza je skiciranje oz. priprava osnutka projekta, kjer morajo udeleženci najprej postaviti pravila pri razpravljanju o predlogu osnutka. Ker osnutek vključuje zgoraj omenjene elemente, se morajo udeleženci točno dogovoriti, izmenjati svoja mišljenja, razčistiti nesporazume in zapisati osnutek projekta, po katerem se bodo ravnali.¹⁴⁵
- Tretja faza je načrtovanje oz. načrt dela, ki je izvedbeni načrt, udeleženci oz. člani skupin si razporedijo delo oz. dogovorijo, kaj bo kdo delal.¹⁴⁶
- Četrta faza je izvedba oz. izvajanje projekta, kjer vsak udeleženec oz. član skupine skrbi, da svoje delo opravi čim bolje, v skladu s prvo, drugo in tretjo fazo. Ta faza vključuje tudi vmesne faze in sicer usklajevalno fazo, ko udeleženci prekinejo projekt in se medsebojno obveščajo o svojem delu ali rešujejo nastale težave.¹⁴⁷
- Peta faza je sklepna izvedba in je takrat, ko je končni izdelek tudi narejen.¹⁴⁸ Udeleženci oz. učenci ta izdelek javno predstavijo. Projekt se zaključi z vrednotenjem opravljenega dela, samorefleksijo in samoocenjevanjem.

Projektno delo je torej način dela, kjer se učenci navajajo na predlaganje, skiciranje in načrtovanje dela oz. več časa posvetijo pripravi na izvedbo projektnega dela. Projektno delo tako vključuje značilnosti podjetnostnega pouka oz. omogoča, da učenci razvijajo sposobnosti in spretnosti, ki so značilne za podjetne ljudi, npr. odzivanje na lastno pobudo, prepričevanje drugih, iniciativnost, prilagodljivost, ustvarjalno reševanje problemov in konfliktov, pogajanje, odločanje, avtonomnost, iznajdljivost itd.¹⁴⁹

Primer delovnega načrta učencev za podjetnostno projektno delo¹⁵⁰

Izbrana tematika:

Raziskovalni problem:

Člani skupine:

Kaj nameravamo storiti?

Kakšen je cilj?

Kako se bomo lotili dela?

Koliko časa bomo potrebovali?

Katere vire potrebujemo?

¹⁴⁴ Novak, Helena s sodelavci (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS, str. 68–70.

¹⁴⁵ Prav tam, str. 70–72.

¹⁴⁶ Prav tam, str. 72–73.

¹⁴⁷ Prav tam, str. 73.

¹⁴⁸ Prav tam, str. 74.

¹⁴⁹ Meznarič, Marija idr. (1998). Podjetno v svet zgodovine: priročnik za učitelje v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 8.

¹⁵⁰ Povzeto po: Meznarič, Marija idr. (1998). Podjetno v svet zgodovine: priročnik za učitelje v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 44.

Za preučevanje lokalne zgodovine so primerne različne tematike v različnih obdobjih, stoletjih, desetletjih oz. letih, npr.:

- Zgodovinski pregledi (v prazgodovini, v rimskem obdobju, v srednjem veku, v 18. stoletju, od leta 1900 do leta 1945 ipd.);
- Znamenite osebnosti;
- Razvoj šolstva;
- Stavbarstvo in umetnost;
- Ljudske pesmi, zdravilstvo, običaji;
- Društveno življenje;
- Javna uprava;
- Bolezni – epidemije;
- Razvoj gospodarskih dejavnosti (kmetijstvo, trgovina itd.);
- Razvoj komunalnih dejavnosti (cestno omrežje, železnica, preskrba s pitno vodo, elektrifikacija).¹⁵¹

V knjigi Projektno učno delo so predstavljeni naslednji projekti:

- Laško v preteklosti;
- Police in njihov čas;
- Zeleno zlato moje doline (Hmelj nekoč in danes);
- Kavčuk in guma. Spoznavanje del in izdelkov tovarne Sava Kranj;
- Šola v naravi – Življenje v primorskem svetu.¹⁵²

Pisno predstavljanje projekta vključuje tiste elemente, ki so značilni za projektno predstavitev, in sicer: šola, udeleženci, nosilci projekta, namen in cilji, uresničevanje zamisli, kraj dogajanja, trajanje izvedbe projekta, nastajanje zamisli, načrtovanje projekta, izvajanje projekta, sklepni del in ugotovitve.¹⁵³

Projektno delo omogoča:

- *»izboljšanje komunikacije med vsemi udeleženci projekta (učenci, učitelji, starši);*
- *sistematično nadgrajevanje ciljev, vezanih na posamezna predmetna področja, vključena v projekt;*
- *doseganje bolj kakovostnega znanja – z lastno aktivnostjo bodo učenci znali reševati konkretne probleme tudi v bolj kompleksnih situacijah;*
- *motivacija za učenje – z aktivnejšo in bolj ustvarjalno vlogo učence naučiti temeljev raziskovalnega dela.»¹⁵⁴*

Projektno delo omogoča tematsko problemski in interdisciplinarni pristop, tematike so konkretne in usmerjene na življenjske situacije, učenci so nosilci usmerjenih in načrtovanih aktivnosti, omogoča pa tudi kooperativnost, odprtost, izkustveno in procesno učenje.¹⁵⁵

¹⁵¹ Primeri so iz knjige: Stražar, Stane (1988). Ob bregovih Bistrice. Od Rodice do Duplice z okolico. Radomlje: Krajevna skupnost Radomlje.

¹⁵² Novak, Helena s sodelavci (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS, str. 123–128, 189–205, 207–229.

¹⁵³ Prav tam, str. 93–229, 2. del Predstavitev projektov.

¹⁵⁴ Žnidarič Pešak, Alenka (2001). Oživljena preteklost: Projekt Posočje – soška fronta. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 13.

¹⁵⁵ Novak, Helena s sodelavci (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS, str. 27.

Po Heleni Novak ima projekt predvsem vzgojno funkcijo, saj je pomembno, da se učenci že v osnovni in srednji šoli pripravljajo na prihodnje poklice. »Ni dovolj, da se projekt konča s kakršnimkoli izdelkom. Pomembno je, da dobijo učenci po izvedbi projekta določene izkušnje, da poglobijo ali razširijo oziroma utrdijo svoje znanje iz določenega področja, da razvijajo določene sposobnosti, da se navajajo medsebojnega sodelovanja, da samostojno prihajajo do določenih spoznanj, da se učijo iskati in uporabljati različne vire informacij, da so spodbujene njihove ustvarjalne sposobnosti in zlasti tiste osebne lastnosti, ki so pomembne za njihovo uspešno vključevanje v javno življenje in za sožitje med ljudmi nasploh.«¹⁵⁶

RAZISKOVALNO DELO

Pri raziskovalnem delu gre za simulacijo znanstvenega raziskovanja. »Učenci se na konkretnih primerih zgodaj uvajajo v znanstveno metodologijo, organizacijo raziskovanja ter obvladovanje posameznih tehnik in metod. Učijo se predvidevati ali postavljati hipoteze, samostojno opazovati, primerjati, urejati, razvrščati, analizirati, statistično obdelovati podatke in sklepati.«¹⁵⁷

V osnovni šoli učenci najpogosteje pišejo obnovo, prosti spis ali referat, v srednji šoli pa esej, seminarsko nalogo ali raziskovalno nalogo. Pri vseh pisnih izdelkih je glavna zahteva tridelna členitev besedila: uvod, jedro in zaključek. »Vsako besedilo je napisano z določenim namenom, za določenega bralca in za določen medij. To pomeni: Avtor, ki se loti pisanja, že vnaprej ve, o čem hoče pisati in zakaj to počne; ve, kakšen večinski bralec naj bi njegov spis bral; ve tudi to, kdo bo njegov pisni izdelek objavil.«¹⁵⁸ Učitelji oz. šole določijo format pisnih izdelkov, videz naslovnice za obnovo in prosti spis, medtem ko za pisne referate, eseje, seminarske ali raziskovalne naloge določijo vrsto kazala, način citiranja in izdelavo bibliografije, vsebino uvoda, glavnega in zaključnega dela.

Učenci lahko napišejo obnovo literarnega dela, ki se navezuje na domači ali bližnji kraj ter napišejo prosti spis o pomenu poznavanja domačega kraja. Referat je pisno ali ustno besedilo, ki je namenjeno krajši predstavitvi neke tematike. Tako lahko učenci sestavijo referat na različne tematike, ki se nanašajo na domači kraj.¹⁵⁹ »Esej je problemsko naravn, besedilo je členjeno na uvod, osrednji del in sklep, predvsem pa je pomembna notranja zgradba oziroma potek misli. Ta se razlikuje glede na tip eseja, ta je na primer lahko opisni, primerjalni, razpravljalni, utemeljevalni.«¹⁶⁰ Esej je primeren za višje razrede osnovne šole in srednjo šolo, seminarska naloga pa bolj za srednjo šolo. Sestavni deli seminarske naloge so lahko isti kot za raziskovalno nalogo. Najpogosteje vključuje: naslovno

¹⁵⁶ Prav tam, str. 68.

¹⁵⁷ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 169.

¹⁵⁸ Bajt, Drago (1994). Pišem, torej sem: priročnik za pisanje. Maribor: Obzorja, str. 89.

¹⁵⁹ Kobeja, Boris (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management, str. 6.

¹⁶⁰ Prav tam, str. 6.

stran, povzetek, kazalo vsebine, uvod, jedro, sklep, seznam literature in priloge.¹⁶¹ Tako eseji kot seminarske naloge se lahko nanašajo na različne tematike lokalne zgodovine.

Najzahtevnejša oblika pisanja v srednji šoli je raziskovalna naloga. Za pisanje raziskovalnih nalog obstajajo različni priročniki.¹⁶²

Raziskovalno učenje je lahko neposredno, ko učenci uporabljajo neposredne izkušnje ali posredno, ko si učenci pomagajo z ustrežno literaturo. Tematike za raziskovalno delo so raznovrstne, npr. način življenja, okoljevarstvene teme, kulturno-umetniške teme, družbeno-sociološke teme, naravna in kulturna dediščina, družbeno-geografske teme, ki se nanašajo na domači kraj.

Koraki pri raziskovanju so po Majdi Cencič naslednji:

1. opredelitev raziskovalnega problema (orientacijski problem, po št. 2 pa omejitev in dokončen problem);
2. študij virov (iskanje, branje, izpisovanje podatkov, komentiranje podatkov, navajanje virov);
3. načrtovanje raziskave: namen, cilji raziskovanja ali raziskovalna vprašanja (opisna, primerjalna, vzročna), splošne hipoteze in načrtovanje 4. in 5. faze;
4. zbiranje podatkov (tehnike: anketa, intervju, načrtno opazovanje, dnevnik, lestvice stališč);
5. obdelava podatkov (opisovanje, klasificiranje, povezovanje, statistične obdelave podatkov) in razlaga ali interpretacija;
6. pisanje poročila in/ali priprava rezultatov raziskave na predstavitev.¹⁶³

Koraki v poteku raziskovanja po Borisu Kobeji so naslednji:

1. izbor področja in teme;
2. pregled literature;
3. opredelitev problema in ciljev (opredelitev raziskovalnega problema in postavitve raziskovalnih ciljev oz. oblikovanje raziskovalnih vprašanj);
4. načrtovanje raziskave (viri, tipi podatkov, pripomočki, vzorec, metode zbiranja, urejanja in analiziranja podatkov);
5. preučevanje literature;
6. zbiranje podatkov;
7. urejanje, analiziranje in interpretiranje rezultatov;
8. predstavitev rezultatov (raziskovalna naloga, seminarska naloga).¹⁶⁴

¹⁶¹ Prav tam, str. 74.

¹⁶² Depolli, Katja (2002). Psihologija. Uvod v raziskovanje. Učno sredstvo za maturo. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije; Musek Lešnik, Kristijan (1996). Raziskovalna in maturitetna raziskovalna naloga pri psihologiji. Ljubljana: Educy; Cencič, Majda (2002). Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (nalogo) in druge vrste raziskovalnih poročil. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

¹⁶³ Cencič, Majda (2002). Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (nalogo) in druge vrste raziskovalnih poročil. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 23–79.

¹⁶⁴ Kobeja, Boris (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management, str. 25–27.

Raziskovalno učenje omogoča učencem hkratno učenje vsebine in procesa. Tako naj bi učenci pred začetkom raziskovanja odgovorili na procesna vprašanja: Kaj želim ugotoviti?; Kje bom dobil odgovore na raziskovalno vprašanje?; Koliko časa bom potreboval za zbiranje podatkov, obdelavo podatkov in pisanje zaključnega poročila?; Kako si bomo delo razdelili (če gre za skupinsko raziskovalno delo); Kako bom uredil zbrane podatke v pisni obliki; Kako bom svoje ugotovitve tudi predstavil? ipd.¹⁶⁵

Končni rezultat je raziskovalna naloga, ki vključuje naslovno stran, povzetek, kazalo, (kazalo slik ali preglednic), uvodni del z opredeljenim problemom, navedenimi hipotezami, opisanim postopkom raziskovanja, načinom zbiranja podatkov, glavni del s preglednim in sistematičnim prikazom dobljenih podatkov in razloženimi rezultati, zaključni del s sintetičnimi ugotovitvami ter seznam literature s prilogami.¹⁶⁶

Primer strukture empirične raziskovalne naloge¹⁶⁷

1. *Naslovna stran (naslov šole, naslov naloge, vrsta naloge, mentor, avtor, kraj, leto)*

2. *Izvillek (ali povzetek vsebine) in ključne besede*

3. *Kazalo vsebine*

4. *Uvod*

- *informacija o delu in temi*
- *namen, cilji in razlogi za izbor teme*
- *stališče do teme*
- *struktura raziskovalne naloge*
- *krajši zgodovinski pogled na temo*
- *komu je delo namenjeno*
- *zahvala*

5. *Teoretični del (logično zaporedje poglavij)*

6. *Empirični del*

Opredeleitev raziskovalnega problema

Cilji raziskave

Navedba raziskovalnih vprašanj ali hipotez

Opis raziskovalne metodologije:

- *opis tehnik in metod zbiranja podatkov*
- *opis procesa in načina zbiranja podatkov (kje, kdo, kako)*
- *opis vzorca*
- *opis obdelave podatkov*

¹⁶⁵ Povzeto in prirejeno po: Meznarič, Marija idr. (1998). Podjetno v svet zgodovine: priročnik za učitelje v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 44, 71, 84.

¹⁶⁶ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 214–215.

¹⁶⁷ Povzeto po: Cencič, Majda (2002). Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (naloge) in druge vrste raziskovalnih poročil. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 81–130.

Rezultati in interpretacija

Sklep empiričnega dela

7. Zaključek (Sklep)

- povzetek glavnih ugotovitev
- vrednotenje doseženega
- kritični pogled na rezultate
- opozorilo na nerešena vprašanja
- ocena uporabnosti rezultatov
- predlogi za prakso
- predlogi za nadaljnje raziskovanje

8. Viri in literatura

9. Priloge (z zaporednimi številkami)

Primer strukture teoretične raziskovalne naloge¹⁶⁸

1. Naslovna stran

2. Kazalo vsebine

3. Uvod

- razlogi za izbor teme
- namen
- cilji
- hipoteze
- vsebina teoretične naloge
- zahvala

4. Osrednji del

- logično zaporedje poglavij

5. Zaključne ugotovitve

- potrditev ali zavrnitev hipotez
- povzetek glavnih ugotovitev
- predlogi za nadaljnje raziskovanje
- sklep

6. Viri in literatura

7. Priloge

8. Povzetek in ključne besede

¹⁶⁸ Povzeto po: Cencič, Majda (1994). Priporočila za oblikovanje seminarških in diplomskih nalog ter diplomskih del. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta v Ljubljani, str. 12.

Ko učenci zaključujejo raziskovalno nalogo, naj še enkrat preverijo:

- »Ali ima naslovno stran?
- Ali ima na naslovni strani: (1) naslov, (2) avtorje, (3) mentorja, (4) šolo in (5) kraj ter datum?
- Ali ima kazalo?
- Ali ima uvod?
- Ali ima del, ki je nastal na osnovi pregleda literature?
- Ali ima opredeljen problem in navedene hipoteze?
- Ali ima opisan postopek raziskovanja?
- Ali ima opis načina zbiranja podatkov in informacij (opisane tehnike)?
- Ali ima opisane načine obdelave podatkov ali statistične metode?
- Ali so rezultati prikazani dovolj jasno in razumljivo?
- Ali ima tudi tabele ali grafe, ki so oštevilčeni in z navedbo, kaj prikazujejo?
- Ali so rezultati razloženi?
- Ali ima sklep ali zaključek?
- Ali vključuje seznam literature?
- Ali je literatura urejena po abecedi avtorjev ali naslovov del, če avtor/-ji niso/so naveden/-i?
- Ali ima raziskovalna naloga priloge?
- Ali so vse priloge oštevilčene in z naslovi?
- Ali je naloga lektorirana?«¹⁶⁹

V osnovni šoli bi se morali učenci že navajati na ustrezen zapis prepisanih stavkov (z narekovaji) in poenoteno navajanje uporabljene literature v seznamu za referat ali krajšo seminarsko nalogo, v srednji šoli pa bi morali znati uporabljati opombe ali reference med besedilom za prepisane stavke, povzete stavke ali privzete ideje iz različnih virov (knjig, člankov, prispevkov iz zbornikov, spletnih strani itd.) in pri tem še posebej paziti na pravilno označbo prepisanih stavkov ali odstavkov z narekovaji. »Temeljni napotek za korektno pisanje je torej: kadar koli neko vsebino povzemamo od drugod, bodisi dobesedno bodisi nedobesedno, moramo pri tem na predviden način navesti, kdo je avtor, in v seznamu literature izčrpno popisati njegovo delo.«¹⁷⁰

Že v višjih razredih osnovne šole bi se lahko učenci naučili ustreznega pisanja uvodnega in zaključnega dela. Tako bi v uvodnem delu naloge učenci predstavili glavno raziskovalno vprašanje oz. namen naloge, v zaključku pa odgovor na raziskovalno vprašanje in glavne ugotovitve naloge. Pri raziskovalnih nalogah v srednji šoli pa bi se morali učenci naučiti natančnejšega pisanja uvodnega in zaključnega dela.

V pomoč pri pisanju uvoda in zaključka pri seminarski ali raziskovalni nalogi so učenecem naslednja vprašanja:

- »Ali uvodni del pri empirični nalogi vsebuje krajši avtorski uvod?

¹⁶⁹ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 215–216.

¹⁷⁰ Kobeja, Boris (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management, str. 86.

- *Ali vsebuje tudi prikaz teoretičnega ozadja raziskave? Je ta dovolj izčrpen? Je pregledan ustrezen izbor relevantne literature?*
  - *Ali vsebuje tudi dovolj natančno predstavitev problema oziroma vprašanj in ciljev raziskave?*
  - *Ali vsebuje tudi tako izčrpen opis uporabljene metodologije, da lahko kdo drug ponovi raziskavo? Je vključen, med drugim, opis podatkov, vzorca, uporabljenih instrumentov, metod zbiranja in analize podatkov?*
  - *Ali uvod pri teoretični nalogi vsebuje krajši avtorski uvod in predstavitev obravnavane problematike?*
  - *Ali vsebuje tudi opis ciljev proučevanja?*
  - *Ali vsebuje tudi opis načina proučevanja?*
  - *Ali vsebuje tudi predstavitev poglavij v jedru?*
  - *Ali tako empirična kot teoretična naloga postavita okvire raziskavi in nakažeta omejitve?*
- /.../*
- *Ali so v sklepu strnjene ključne ugotovitve naloge?*
  - *Ali te ugotovitve izhajajo le iz osrednje obravnave?*
  - *Ali so podani odgovori na v uvodu zastavljena vprašanja? Je pokazano, ali je cilj dosežen ali ni?*
  - *Ali je ocenjen pomen ugotovitev za razrešitev problema in tudi njihov širši pomen?*
  - *Ali so podana konkretna priporočila ali predlogi, ki izhajajo iz ugotovitev?*
  - *Ali je razvidna avtorjeva samokritičnost do lastnega dela?*
  - *Ali so podani predlogi za nadaljnje proučevanje?*
  - *Ali je podano tudi avtorjevo mnenje in videnje problematike?»¹⁷¹*

Pri raziskovalnem delu je primerna oblika dela tudi skupinsko sodelovalno delo, ki navaja učence na odgovornost za lastno delo in delo celotne skupine, prevzemanje različnih vlog, razvijanje sodelovalnih veščin ter izboljšanje odnosa in stališča do sošolcev. V skupinah je delo timsko, saj vsi učenci npr. ugotavljajo in odločajo, kje bodo dobili odgovore, kako bodo rešili nalogo, kako si bodo razdelili naloge, uredili zbrane podatke in jih predstavili ter uporabljajo vsebinska in procesna znanja vseh predmetov, še posebej če gre za večpredmetni raziskovalni projekt, ki je primeren za delo v šoli v naravi.

Raziskovalno delo se lahko delno opravi na terenu (npr. opazovanje, odkrivanje, domnevanje, anketiranje, intervjuvanje), nadaljuje pa se v šoli oz. v razredu (zbiranje podatkov s pomočjo literature, obdelava in predstavitev podatkov).

Organizirano skupinsko raziskovanje socialno vzgaja, saj vključuje soočenje različnih stališč in spoštovanje mnenj drugih ter povezuje socialno in individualno vzgojo.¹⁷² Ravno tako navaja učence na upoštevanje etičnosti in pravil, npr. pridobivanje dovoljenj za ogled, opazovanje, snemanje, fotografiranje ali objavljanje.

¹⁷¹ Prav tam, str. 117–118.

¹⁷² Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 169.

Raziskovalno delo zahteva, da učitelji sproti vodijo in spremljajo delo učencev. Ravno tako naj bi tudi učenci izdelovali enostavne zapisnike o svojem delu.

Vzorec za vodenje zapisnika raziskovalne skupine

»1. *Oblikovanje skupine*

- *Skupina, poimenovanje*
- *Člani*
- *Vodja*
- *Zapisnikar*
- *Datum začetka raziskave*
- *Datum oddaje poročila*
- *Delo, ki ga mora opraviti skupina*

2. *Naloge, določene posameznim članom skupine*

2.1 *Organizacijske naloge*

- *Izvajanje intervjujev*
- *Razdelitev vprašalnikov*
- *Iskanje bibliografskih podatkov*
- *Priprava kriterijev za klasifikacijo*
- *Shranjevanje podatkov*
- *Beležke o srečanjih skupine*

2.2 *Raziskovalne naloge*

- *Branje tekstov*
- *Kartoteka virov*
- *Pripravljanje izpiskov*
- *Urejanje izpiskov*
- *Opazovanje v naravi*
- *Izvajanje poskusov*
- *Urejanje (tabeliranje) podatkov*

2.2.1 *Urejanje in oblikovanje rezultatov*

- *Tabeliranje podatkov za primerjanje*
- *Oblikovanje sklepov*
- *Ureditev mape*
- *Priprava plakatov*
- *Priprava za predstavitev*

3. *Sinteza – povezovanje rezultatov*

- *Analiza in primerjanje individualnih poročil s postavljenim problemom in izhodiščnimi hipotezami*

3.1 *Poročilo*

- *Doseženi sklepní rezultati*
- *Potrditev ali zavrnitev hipoteze*

- Nerešena vprašanja
- Nepredvidena dejstva

3.2 Poročilo

- Analiza težav
- Organizacijske težave
- Raziskovalne težave

4. Končno poročilo

- Besedilo
- Seznam literature
- Zbirka slik, shem, skic
- Plakat ali poster

6. Samovrednotenje opravljenega dela skupine (meta diskusija)

- Uspešnost posameznih prispevkov
- Odnos med načrtovanim in doseženim delom
- Vzroki za težave¹⁷³

Učitelji lahko uporabijo različne kriterije za ocenjevanje raziskovalnih nalog.

Kriteriji za raziskovalno nalogo ¹⁷⁴	1	2	3	4	5
Priprava in načrtovanje					
Zbiranje in obdelava informacij					
Interpretacija in vrednotenje					
Oblikovanje sklepov					
Predstavitev izsledkov raziskovalne naloge					

Raziskovalno delo je najtežavnejša in najširša oblika samostojnega ali skupinskega dela, zlasti v srednji šoli, ki omogoča postopno usposabljanje učencev za različne raziskave v prihodnosti. »Učenci si v postopku raziskovanja pridobijo novo znanje, do katerega se dokopljejo sami. Odkrivajo, kar pred raziskovanjem še niso vedeli; to jim daje veselje, zadoščenje in deluje kot spodbuda za nadaljnje delo. Hkrati se učijo premagovati ali obiti ovire, ki jih najdejo na poti do cilja. Tako se usposabljujejo za življenje in iskanje pravih poti z vlaganjem dodatnih naporov.«¹⁷⁵

REŠEVANJE PROBLEMOV

Naloge so sestavni del tudi metode reševanja problemov, kjer učenci poskušajo rešiti problemsko nalogo, najprej s pomočjo svojega znanja, potem s pomočjo drugih virov

¹⁷³ Vzorec je v celoti (razen črt in imena učencev) vzet iz: Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 182–183.

¹⁷⁴ Kriteriji brez stopenj za raziskovalno nalogo so iz: Musek Lešnik, Kristijan (1996). Raziskovalna in maturitetna raziskovalna naloga pri psihologiji. Ljubljana: Educy, str. 39–43.

¹⁷⁵ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 169.

ter poskušajo rešitev tudi razumeti.¹⁷⁶ »Problem izzove radovednost, ta pa pri učencih sproži postopke mišljenja, tako da s svojo miselno aktivnostjo in po svoji spoznavni poti pridejo do rešitve zastavljenega problema.«¹⁷⁷

Eden od modelov reševanja problemov je naslednji:

- »1. Učencem predložimo problem in ga opredelimo (kaj je dano in kaj iščemo).
2. Ugotovimo, ali imajo učenci potrebno znanje.
3. Pomagamo učencem, da se spomnijo potrebnih podatkov, pojmov in zakonitosti (po potrebi podatke poiščemo).
4. Učence vodimo do praga rešitve, a rešitve ne povemo.
5. Učencem pomagamo preverjati, ali rešitev razumejo, najpogosteje tako, da rešujejo nove podobne probleme.«¹⁷⁸

Lokalna zgodovina nudi številne življenjske probleme. »Pri problemskem učenju so učenci postavljeni pred resnični problem, ki je zanje smiseln. Ta problem sproži raziskovanje ob medsebojnem sodelovanju pri iskanju rešitve.«¹⁷⁹

Učiteljeva vloga pri problemskem učenju je razdeljena v več faz, ki so predstavljene v spodnji preglednici.¹⁸⁰

Faza	Učiteljevo vedenje
1. faza Usmerjanje učencev na problem	Učitelj pove, kakšni so cilji učne ure, opiše pomembne logistične zahteve in motivira učence za vključevanje v aktivnost reševanja problemov po lastni izbiri.
2. faza Organiziranje učencev za učenje	Učitelj pomaga učencem opredeliti in organizirati učne naloge, povezane s problemom.
3. faza Pomoč pri neodvisnem in skupinskem raziskovanju	Učitelj spodbuja učence pri zbiranju primernih informacij, vodi eksperimente in išče razlage ter rešitve.
4. faza Razvijanje in predstavljanje izdelkov	Učitelj pomaga učencem pri načrtovanju in pripravljanju ustreznih izdelkov, kot so poročila, videoposnetki in modeli, ter jim pomaga pri medsebojnem sodelovanju.
5. faza Analiza in evalvacija procesa reševanja problemov	Učitelj pomaga učencem pri razmišljanju o njihovem raziskovanju in procesih, ki so jih pri tem uporabili.

Reševanje problemov učence navaja h kritičnemu mišljenju. Pri neposrednem opazovanju v naravi ne gre samo za zbiranje dejstev oz. podatkov, ampak bolj za spodbujanje »razmišljanja o vzročno-posledičnih zvezah ter zakonitostih, stopnjevanje radovednosti, čudenje in občudovanje, ki stopnjuje napetost, potrebo sprostitev z rešitvijo problema.«¹⁸¹

¹⁷⁶ Strmčnik, France (1992). Problemski pouk v teoriji in praksi V: Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 91.

¹⁷⁷ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 77.

¹⁷⁸ Strmčnik, France (1992). Problemski pouk v teoriji in praksi V: Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 91.

¹⁷⁹ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 290.

¹⁸⁰ Preglednica je v celoti iz: Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 291.

¹⁸¹ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 132.

Primeri spretnosti kritičnega mišljenja

»Definiranje in pojasnjevanje problema

1. Določanje bistvenih vprašanj in problemov.
2. Primerjanje podobnosti in razlik.
3. Določanje pomembnih informacij.
4. Oblikovanje primernih vprašanj.

Presojanje informacij, povezanih s problemom

5. Ločevanje med dejstvom, mnenjem in razumsko presojo.
6. Preverjanje /skladnosti/.
7. Določanje neizrečenih predvidevanj.
8. Prepoznavanje stereotipov in klišejev.
9. Prepoznavanje pristranosti, čustvenih dejavnikov, propagande in izkrivljanja pomena.
10. Prepoznavanje različnih vrednostnih sistemov in ideologij.

Reševanje problemov/zaključevanje

11. Prepoznavanje primernosti podatkov.
12. Predvidevanje možnih posledic.«¹⁸²

Najpogostejši vprašnji, ki navajata učence na kritično mišljenje, sta kako in zakaj. Pri predmetu zgodovina v osnovni šoli se npr. zahteva od učencev kritično mišljenje, ko morajo razlikovati vzroke in posledice zgodovinskih dogajanj, primerjati pojave ali dogodke, izraziti lastno mnenje o pomenu konkretnega dogodka in razlikovati zgodovinska dejstva od mnenj ali stališč.¹⁸³

»Če bo učenec pri pouku spodbujen k miselnemu delu in bo avtonomno ustvarjalno deloval, bo pouk zanesljivo prispeval k učenčevemu celostnemu kulturnemu razvoju, njegovi osebni trdnosti, dinamičnosti in ustvarjalnosti, ki zagotavlja osebno in družbeno učinkovitost.«¹⁸⁴

DISKUSIJA

Diskusija je lahko samostojno izvedena učna metoda, največkrat pa je uporabljena v kombinaciji z metodo demonstracije, razlage, dela s slikovnim ali pisnim gradivom ter še posebej z metodo reševanja problemov.

»Če je vsako vprašanje, ki izzove miselno aktivnost, problem, potem je reševanje problemov implicirano že v sami pogovorni metodi, kjer uporabljamo vprašanja višjega nivoja.«¹⁸⁵

¹⁸² Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 307.

¹⁸³ Učni načrt. Program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. (2003). 2. natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, str. 35.

¹⁸⁴ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 80.

¹⁸⁵ Prav tam, str. 121.

Pri problemskih diskusijah »učitelj skupaj z učenci sistematično lušči elemente problema, dodaja informacije, daje dodatna problemska vprašanja, ki učence spomnijo na zakone, pravila, procese in postopke odkrivanja.«¹⁸⁶

Pri diskusiji ne gre le za pridobivanje znanja, temveč je glavni cilj, da učenci npr. izrečejo določene sodbe, stališča in ocene o obravnavanem problemu.¹⁸⁷ »To je oblika pogovora, kjer se primerjajo različna mišljenja in oporekajo argumenti sogovornika z novimi argumenti, problem se osvetljuje z drugačnih stališč, utrjena spoznanja se širijo in dopolnjujejo, poglobljajo in spreminjajo.«¹⁸⁸

Pri diskusijah so pomembna vprašanja, na katera je mogoče pravilno odgovoriti na več načinov. Taka vprašanja so npr.:

*»Katere so prednosti in pomanjkljivosti ...?
Kakšna je razlika med ... in ...?
Razloži, zakaj/kako ...?
Kaj bi se zgodilo, če bi ...?
Kakšna je narava ...?
Zakaj se dogaja ...?
Kakšen je drug primer za ...?
Kako bi lahko uporabil ... za?
Čemu je ... podobno?
Kaj že znamo o ...?
Kako ... vpliva o ...?
Kako ... vpliva na ...?
Kako je ... povezano s tem, kar že znamo?
Kaj pomeni ...?
Zakaj je pomembno ...?
Kako sta si podobna ... in ...?
Kako bi lahko ... uporabil v vsakodnevnem življenju?
Kaj je protiargument za ...?
Kaj je najboljše ... in zakaj?
Kakšna bi bila rešitev problema ...?
Primerjaj ... in ... z vidika ...
Kaj povzroča ...? Zakaj?
Ali se strinjate/ne strinjate s trditvijo ...? Utemeljite.
Kako bi še drugače lahko razumeli/pojasnili ...?«¹⁸⁹*

Diskusija je lahko poučna, saj učenci drug drugemu pomagajo pri učenju skozi dialog.

Nekatere značilnosti diskusije so predstavljene v preglednici.

¹⁸⁶ Prav tam.

¹⁸⁷ Prav tam, str. 127.

¹⁸⁸ Prav tam.

¹⁸⁹ Cigüt, Neža idr. (2003). Kako poučujemo – kaj ocenjujemo. Priročnik za učitelje državljanske vzgoje in etike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 27–28. Prirejeno po A. King, 1995.

»Manj vprašanj s 'poznanim odgovorom'. Večina diskusije je osredotočena na vprašanja, na katera lahko odgovorimo z več pravilnimi odgovori.

Odzivnost na prispevke učencev. Učitelj je odgovoren za začetni načrt in usmerjanje pozornosti pri diskusiji in njen tekoč potek, prav tako pa tudi za odzivanje na izjave učencev in priložnosti, ki jih ponujajo.

Povezana razprava. Diskusijo označujejo raznovrstni, interaktivni in medsebojno povezani preobrati; izjave se med seboj povezujejo.

Izzivalna, vendar neogrožujoča atmosfera. Učitelj ustvari izzivalno atmosfero, ki jo uravnava pozitivna čustvena klima. Učitelj opravlja bolj vlogo sodelavca in ne ocenjevalca in učence poziva, da se dogovarjajo o besedilu in konstruirajo njegov pomen.

Splošna udeležba z vrstnim redom po izbiri. Učitelj nima izključne pravice določanja, kdo bo govoril: učence spodbuja, da prostovoljno spregovorijo ali drugače vplivajo na to, kdo bo govoril.«¹⁹⁰

Ob temi lokalna zgodovina bi se npr. učenci lahko pogovorili in predstavili, katere so prednosti in slabosti življenja v turističnem kraju, katere so prednosti in slabosti življenja v velikem mestu, kakšne so prednosti in slabosti novih gradenj v mestu, kakšne bodo posledice novih gradenj v kraju (npr. nov trgovski center, športni center), kaj bi bilo treba spremeniti v domačem kraju, zakaj se mora varovati okolje itd.

Diskusija je tudi vzgojna metoda, saj gre za sodelovanje med učenci. »Spodbuja in razvija besedno izražanje, navaja na debatiranje in upoštevanje pravil, kot so: govori tisti, ki dobi besedo, sogovorniku pa se ne sega v besedo; strpno se poslušaja sogovornika; sogovorniku se pusti, da misel pove do konca; govornika se ne prekinja; vsak ima pravico do svobode izražanja in mišljenja brez sramu in strahu.«¹⁹¹

Diskusija torej razvija sodelovalne veščine poslušanja, predlaganja, spodbujanja članov, sprejemanja zamisli, postavljanja in odgovarjanja na vprašanja. Pri tem je treba paziti, da sodelujejo vsi učenci in da se pogovarjajo o predpisani tematiki.

IGRA VLOG

Pri igri vlog učenec za nekaj časa (v šoli ali za domačo nalogo) prevzame vlogo oz. identiteto neke osebe, njeno razmišljanje, čustvovanje in vedenje. Osebo poskuša oponašati oz. posnemati.¹⁹²

Za uvajanje učencev v igro vlog je potrebna motivacija učencev. Učitelji lahko uvedejo učence v igro vlog na ta način, da predstavijo pomen te metode (igranje, vživljanje v življenje osebnosti, učenje komunikacije). Učenci se najlažje vživijo v vloge, če si ogle-

¹⁹⁰ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 300.

¹⁹¹ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 127.

¹⁹² Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 10.

dajo odlomek igranega filma ali če si ogledajo slikovno gradivo, ki prikazuje delo ljudi, preko učiteljevega opisa dela in dogodkov ob slikovnem gradivu ter preko branja odlomkov besedil, ki vključujejo opise ljudi in njihovo delo v preteklosti.

Priprava na igro vlog je npr., da učenci ob gledanju slikovnega gradiva najprej opišejo značaj oseb, potem postanejo določena oseba in odgovorijo na naslednja vprašanja: Kaj čutim do sebe in do drugih ljudi?; Kaj mislijo o meni?; Na kakšen način ravnam kot ostali ljudje?; Kako sem drugačen od drugih? ipd.¹⁹³

Učenci izvajajo igre vlog v ustni obliki (monolog, dialog, diskusija, debata, intervju, zaslisanje, pričevanje, okrogla miza, radijska oddaja, konferenca) ali v pisni obliki (osebno pismo, dnevnik, uradno pismo, pogodba).

Primer igre vlog je npr. radijska oddaja s strokovnjaki, ki poteka tako, da oddajo vodi »moderator, ki usmerja pogovor z gosti, hkrati pa v oddajo sprejemajo tudi klice poslušalcev, ki komentirajo izrečene misli in gostom postavljajo vprašanja.«¹⁹⁴ Takšna igra vlog zahteva temeljito pripravo: »Učenci se na vloge vnaprej pripravijo: tisti v vlogah strokovnjakov skušajo v virih (učbenik, članki v strokovni periodiki, strokovna literatura, časopisje ...) poiskati kar največ informacij o obravnavani tematiki (na oddajo lahko s seboj prinesejo zapiske, članke, miselne vzorce, knjige ...) in s tem dejansko postanejo/ 'strokovnjak/i/' za to temo. Učenci v vlogi poslušalcev oddaje se na temo pripravijo tako, da s pomočjo literature pripravijo nekaj kakovostnih vprašanj za strokovnjake, s čimer razvijajo veščino spraševanja ter občutljivost za tip in kakovost vprašanj.«¹⁹⁵

Igra vlog omogoča boljšo medsebojno komunikacijo (timsko delo, skupinski intervjuji, javni sestanki, pogajanja), razvija individualne sposobnosti učencev, prispeva k socializaciji, zavedanju lastnega čustvovanja in čustvenega doživljanja drugih.

Igra vlog je lahko že v primeru, če učenci preberejo zapisan dialog, se naučijo besedilo na pamet in ga potem zaigrajo. Učenci pripravijo besedilo igre vlog ob gledanju npr. slikovnega gradiva ali branju pisnega odlomka.

Najbolj ustvarjalne igre vlog potekajo v več fazah: zbiranje gradiva za igro vlog, pisanje, učenje, izvedba in evalvacija igre vlog.

Priprava na igro vlog zahteva, da učenci izberejo naslov in tematiko, poiščejo literaturo in vire, izberejo osebnosti, ki bodo udeležene v igri vlog. Sledi pisanje besedila. Če gre za prave gledališke igre, je treba izdelati kostume in priskrbeti pripomočke ter ustvariti sceno. Sledi priprava učencev. Učenci se morajo besedilo naučiti ter predvidevati igranje in gibanje po odru.¹⁹⁶

¹⁹³ A Devon approach to History at Key Stage Three. (1995). Devon Education, str. 7–9.

¹⁹⁴ Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 24.

¹⁹⁵ Prav tam.

¹⁹⁶ V pomoč v osnovni šoli je: Radmelič, Nena idr. (2005). Na šolskem odru: delovni zvezek za izbirni predmet gledališki klub za 7., 8. in 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.

Za samoevalvacijo učenci pred igro vlog odgovorijo na naslednja vprašanja: Kakšno osebo bom igral?; Katera stališča bom izražal?; Za kaj se bom zavzemal?; Kako se bom vedel in ravnal?; Kakšne bodo moje temperamentne in druge osebnostne značilnosti?; Kakšen bo moj odnos do drugih? itd.¹⁹⁷

Pri izvedbi igre vlog je treba paziti na zaposlitev ostalih učencev – gledalcev oz. poslušalcev. Na koncu igre vlog vsak učenec pove, kaj se je naučil in kakšni so bili občutki oz. počutje v drugi vlogi.

Primeri iger vlog za lokalno zgodovino so npr.: vsakdanji pogovori v preteklosti v domačem kraju (pogovor med mostiščarji, srednjeveškimi meščani, kmeti, graščaki, vladarji); pogovori v družinah (v določenih letih, obdobjih); igre vlog določenih poklicev, ki predstavljajo domači kraj v preteklosti ali sedanjosti (radijski napovedovalec, televizijski poročevalec, novinar, turistični vodič, učitelj umetnostne zgodovine, fotograf, arheolog, arhitekt, kuhar, gostinec); igre vlog krajevnih sestankov (o različnih problematikah domačega kraja) ipd.

EKSKURZIJA

Učenje na ekskurziji je »večplastno: neposredno in izkustveno doživljanje ter učenje (terensko delo); korelacije in integracije znanj ter veščin z različnih predmetnih področij; aplikativnost oziroma prenosljivost teoretičnih znanj v praktično delo.«¹⁹⁸

Ekskurzije so enopredmetne ali večpredmetne; pol-, eno-, dvo- in večdnevne, eno- in večtedenske.

Ekskurzije se ne izvajajo le v domačem kraju, ampak lahko učenci obišejo drug kraj in tako primerjajo kraje med seboj. Na ekskurzijah se uporabljajo terenske metode dela, muzejsko delo, diskusija, reševanje problemov ali sodelovalno skupinsko delo.

Glavni cilji ekskurzije, kot jih navaja Mojmir Mosbrucker, so:

- *»razvijanje mišljenja z opazovanjem, primerjanjem, sklepanjem itd. /.../;*
- *razvijanje mišljenja in sposobnosti samostojnega učenja in raziskovanja: zbiranje gradiva, urejanje, ekstrahiranje, uporaba ustreznih raziskovalnih metod – statistična obdelava podatkov, anketiranje, kartiranje, uporaba in izdelava specialnih tematskih kart, metoda merjenja, intervjuvanje ter poročanje idr.;*
- *razvijanje sposobnosti orientacije in prostorskih predstav /.../;*
- *spoznavanje Slovenije ter njene naravne in kulturno-zgodovinske dediščine;*
- *samospoznanje učencev o uporabnosti lastnega znanja /.../;*
- *navajanje učencev na delo v skupini (timsko delo v fazi priprav in v plenarnem delu: priprava materiala, terensko delo, razstave, poročila itd.) in na posameznikovo individualno odgovornost za svoj del naloge, da bi dosegli skupen cilj.«¹⁹⁹*

¹⁹⁷ Vzeto iz: Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 17.

¹⁹⁸ Kolenc Kolnik, Karmen (2006). Didaktična vrednost učenja geografije na prostem. V: Didactica Slovenica. Pedagoška obzorja. Letnik 21. Št. 1, str. 54.

¹⁹⁹ Mosbrucker, Mojmir (1999). Ekskurzije v luči sodobnih konceptov izobraževanja. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXX. Št. 3, str. 55.

Ekskurzija vključuje vsaj tri faze dela: pripravo, izvedbo in zaključek.

Priprava ekskurzije vključuje predvideno trajanje ekskurzije (število obiskanih objektov, oddaljenost, prevoz in varnost, naloge, učno gradivo, ogledi, počitki, terensko delo, namestitve, prehrana); pripravo učne poti ali programa (učni cilji, vsebina in aktivnosti za učence, predvideni izdelki); obvestilo staršem (odhod, prihod, spremljevalci, pravila obnašanja in varnostna pravila); obvestilo dijakom (učni cilji, metode in sredstva, smeri poti, časovno načrtovanje, reševanje nalog, oblika pisnega poročila ali zaključnih izdelkov) ter pripravo in naloge spremljevalcev.

Posebna priprava je osredotočena na učence, zlasti na njihove zadolžitve, pravila obnašanja, razpored po skupinah, varnostne ukrepe, potek dela v skupini in reševanje delovnih listov ali oblikovanje končnih poročil.

Pripravljalni načrt:

<i>Razred in število učencev</i>	<i>Odhod</i>	<i>Prihod</i>	<i>Kraj/-i</i>	<i>Vodja</i>	<i>Spremljevalci</i>

Pri izvedbi ekskurzije je treba paziti na red v prostorih, na cesti, v naravi, na prometno varnost, varnost na terenu, na učence s posebnimi potrebami ali učence z zdravstvenimi težavami, spremljanje dela učencev (učence lahko spremljajo tudi starši), prosti čas, terensko delo, delo v muzeju ipd. Učitelji morajo biti pozorni in pripravljeni na nepredvidljive situacije.

Izvedba ekskurzije poteka po vnaprej pripravljenem časovnem itinerariju:

<i>Čas</i>	<i>Relacija ali postanek</i>	<i>Dejavnost oz. naloga učencev</i>	<i>Učno gradivo</i>

Na ekskurziji so predvidene različne dejavnosti oz. aktivnosti učencev, npr. klasični ogledi, ogledi iz izpolnjevanjem različnih delovnih listov, ustne predstavitve učencev na določenih točkah oz. postankih, pripravljene ustne predstavitve krajev ali zanimivosti na avtobusu ali vodenje sošolcev na ekskurziji (vloga vodiča).

Primer vsebinske strukture pisne predstavitve kraja, zanimivosti ipd. na ekskurziji

1. Naslov

2. Uvod

- načrt predstavitve
- razlogi za izbor zanimivosti ipd.

3. Osrednji del

- predstavitev razdeljena v ustrezna poglavja

4. Zaključek

- povzetek pomembnejših podatkov oz. zanimivosti

5. Seznam literature in virov

6. Priloga

- fotokopije slikovnega gradiva

Učenci v skupinah naredijo načrt in organizirajo ekskurzijo v večje središče izbrane pokrajine v Sloveniji. Prvi primer:

- »a) S pomočjo Atlasa za spoznavanje družbe, Atlasa Slovenije in drugih zemljevidov, Krajevnega leksikona, Enciklopedije Slovenije, telefonskega imenika, prospektov, vodnikov, fotografij in drugih virov zberite glavne podatke o mestu danes in o njegovi zgodovini.
- b) Naredite program ekskurzije. Kaj bi radi v mestu videli, raziskali, katere ustanove obiskali?
- c) Organizirajte obiske. Poskrbite za prevoz, dogovorite se za obiske, zberite denar ...
- č) Po ekskurziji svoja spoznanja predstavite staršem in učencem drugih razredov z razstavo, kvizom, turističnim vodnikom ali kako drugače.«²⁰⁰

Drugi primer: »Učenci se razdelijo v skupine po štiri. Pripravijo predstavitev ogledov, ki si jih bodo njihovi sošolci ogledali na ekskurziji. Tema ekskurzije je Ljudje in prva svetovna vojna ob reki Soči. Vsaka skupina predstavi eno točko ogleda: njen opis, pomen v prvi svetovni vojni, njeno stanje danes.«²⁰¹

Pri zaključku ekskurzije je treba učencem ponovno sporočiti način oblikovanja končnega poročila ali izdelka, rok za oddajo in datum predstavitev. Izdelki so različni: zloženke, plakati, albumi, razstave, poročila ipd. Na koncu učenci ocenijo svojo pripravo, delo na ekskurziji in svoj končni izdelek.

V primeru, da učenci pišejo poročilo o ekskurziji, naj učitelji pripravijo pravila za pomenenje poročil. Osnovnošolska poročila vključujejo le nekatere elemente, srednješolska pa morajo vsebovati bistveno več elementov.

²⁰⁰ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 153.

²⁰¹ Dobnik, Jerica idr. (2006). Raziskujem preteklost 9. Priročnik za učitelje za zgodovino za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus, str. 21.

Primer vsebinske strukture poročila o ekskurziji

1. Naslov

2. Uvod

- osnovni podatki: datum, trajanje, število udeležencev
- namen
- načrt vsebinske predstavitve v osrednjem delu

3. Osrednji del

- predstavitev razdeljena v ustrezna poglavja glede na postanke ali relacije ekskurzije

4. Zaključek

- povzetek pomembnejših zanimivosti in spoznanj
- osebni vtisi in občutja

5. Seznam literature

6. Priloga

- gradivo zbrano na ekskurziji

TERENSKO DELO

Pri terenskem delu gre za »učenje z delovanjem oziroma neposrednim izvajanjem tega, kar se učenec uči.«²⁰²

Terensko delo vključuje pripravo dela, izvedbo in zaključek s poročili.

Za pripravo na terensko delo je treba predvidevati terenske metode in učne cilje, pripraviti opremo, ki jo bodo učenci potrebovali (npr. topografski načrt, planinska karta, turistična karta, občinska karta, načrti mesta, katastrski načrt; ravnila, pisala, papir, kompas, fotografska oprema, videooprema, daljnogled, diktafon, pribor za prvo pomoč), predvideti skupine in pripraviti skupinske naloge, določiti vodje skupin, določiti čas in trajanje dejavnosti ter določiti spremljevalce. Učenci morajo imeti s seboj dežnik, vetrovko, nahrbtnik, ravnila, pisala, zvezek. Obuti morajo biti v primerno obutev.²⁰³

Pred izvedbo naj učitelji še enkrat preverijo, če so dobro načrtovali terensko delo, pomagajo naj si z naslednjimi vprašanji:

- »Kakšna sta namen in vloga dejavnosti na prostem?
- Ali je kraj varen?

²⁰² Kolenc Kolnik, Karmen (2006). Didaktična vrednost učenja geografije na prostem. V: Didactica Slovenica. Pedagoška obzorja. Letnik 21. Št. 1, str. 52–53.

²⁰³ Kunaver, Jurij idr. (1989). Geografija. Domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine. Ljubljana: MK, str. 16; Drobnjak, Borut, Eržen, Vlada, Gašperšič, Božo, Gerden, Violeta (1999). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 2. zvezek. Novo mesto, Metlika, Črnomelj z okolico. Ljubljana: DZS, str. 3; Geografske učne poti. (2002). Terensko delo in ekskurzije pri pouku geografije v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 8–9.

- *Kateri čas je najprimernejši?*
- *Kako velike bodo delovne skupine in kdo bo vodja posamezne skupine?*
- *Čas in trajanje dejavnosti.*
- *Varnost in vedenje v prometu.*
- *Kaj pričakujemo od dijakov?*
- *Kakšne pripomočke potrebujejo?*
- *Kaj storiti, če bo deževalo?*
- *Katerim najnujnejšim zahtevam mora ustrezati izbrano okolje?*
- *Ali kraj ustreza namenu?«²⁰⁴*

Načrt priprave:

1. *Možnosti za ogled.*
2. *Rezervacija termina, šolski koledar, posvet z vodstvom šole.*
3. *Rezervacija avtobusa.*
4. *Izračun stroškov.*
5. *Obvestilo kolegov (suplenca, pomoč, starševska pomoč).*
6. *Potrditev rezervacij.*
7. *Pismo staršem (podpis ravnatelja).*
8. *Račun (računovodstvo).*
9. *Obvestilo kolegom (pot, datum, število učencev, seznam učencev).²⁰⁵*

Na terenu je treba razdeliti učence v skupine, dati zadnja navodila, dobiti dovoljenja za opazovanje, fotografiranje in risanje, zlasti zasebnih zgradb. Učiteljev izbor terenskih nalog mora biti takšen, da se upoštevajo tip aktivnosti in kraj, kjer se bo izvajala, izkušnje učencev, starost in značaj otrok, tip in ustreznost opreme, podnebne razmere in teren.²⁰⁶

Učitelji naj upoštevajo najvažnejše pravilo, tj., da terensko delo poteka vedno v skupinah (vsaj trije učenci) in da so dejavnosti tako razporejene, da lahko učitelj in spremljevalci nadzirajo delo vseh učencev.

Terensko delo se zaključi s poročanjem na terenu²⁰⁷ in delom v razredu, kjer učenci pripravijo poročila in predstavijo rezultate terenskega dela (npr. šolska razstava, razstava za starše – odprti dnevi, pisna poročila za ostale šole, predstavitev staršem, spletna stran, lokalni časopis).

Pri izvedbi terenskega dela je treba paziti:

- *»da v njem aktivno sodelujejo po možnosti vsi udeleženci ali pa vsaj velika večina;*
- *da je vsakomur njegova naloga povsem jasna;*
- *da na terenu ne izgublamo preveč časa z navodili, ampak jih damo že prej;*
- *da udeleženci proučevanj dobijo poleg ustnih tudi jasna pisna navodila, po katerih se lahko ravnajo pri delu;*

²⁰⁴ Cunder, Karmen (2000). Geografija. Priročnik za učitelje družboslovja. Ljubljana: MK, str. 27.

²⁰⁵ Improving teaching and learning in the humanities. (1999). London: M. Ashley and contributors, str. 111.

²⁰⁶ Prav tam, str. 112.

²⁰⁷ Kunaver, Jurij idr. (1989). Geografija. Domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine. Ljubljana: MK, str. 16.

- da na teren pridemo pripravljeni in z vso potrebno opremo;
- da poskrbimo za varnost dela in obvestimo udeležence o ravnanju v primeru nesreče, slabega vremena, izgube orientacije in zbirališču po končanem delu;
- da naložimo posamezniku ali skupinam le take naloge, ki jih zmorejo, in toliko, kolikor jih lahko opravijo v danem času;
- da od udeležencev terjamo izpolnjevanje nalog in ravnanje po navodilih, tudi zaradi varnosti;
- da določimo vodje skupin, ki so odgovorni za uresničitev nalog;
- da poskrbimo za sodelovanje nekaterih kolegov-učiteljev, ki nam bodo olajšali izvedbo in nadzor nad izvajanjem terenskega dela;
- da skušamo čimbolj spremljati delo posameznikov in skupin ter jim pri njihovem delu pomagati, kar velja tudi za druge kolege-učitelje;
- da ustvarimo čimbolj prijetno ustvarjalno vzdušje, ki bo za udeležence motivacija za ponovitev take oblike šolskega dela;
- da skušamo doseči pri udeležencih prepričanje o soustvarjalnem pomenu vsakega posameznika in pomenu timske oblike dela;
- da ustvarimo pri udeležencih pogoje za spoznavanje o nujnosti neposrednega stika s terenom kot poglavitnim virom geografskega znanja;
- da udeležencem lahko pomeni ne samo izpolnjevanje nalog, ampak tudi globlje doživljanje narave in ljudi;
- /da/ skupaj z udeleženci čimbolj temeljito pregledamo in ocenimo rezultate terenskega dela, bodisi že na terenu ali pa pozneje v razredu.«²⁰⁸

Terensko delo »omogoča aktivno učenje, razvija spretnosti odkrivanja, razširja družbene spretnosti, povečuje pomembnost predmeta, omogoča uresničevanje individualnih interesov, dodaja raznolikost razrednemu delu, dodaja motivacijo in je lahko tudi zabavno, /.../ pomaga razvijati občutek za okolje; vključuje državljansko vzgojo in omogoča razvijanje ključne spretnosti: opazovanje, beleženje in analizo.«²⁰⁹

Terensko delo tako zahteva sistematično načrtovanje učnega dela. Od učiteljev se zahteva najprej zbiranje idej, spoznavanje terena, načrtovanje aktivnosti za učence, predvidevanje nevarnosti na terenu, obveščanje staršev, pridobivanje soglasja staršev, sodelovanje z ostalimi sodelavci na terenu, predpripravo učencev, potem pa kontroliranje terenskega dela, nadaljevanje dela v šoli in ovrednotenje terenskega dela.²¹⁰

MUZEJSKO DELO

Muzejsko delo je samostojen ali sestavni del terenskega dela, ekskurzij in drugih oblik izvenšolskega dela.

Pedagoška vloga muzejev v Sloveniji postaja vedno večja, posebej ker številni muzeji ponujajo različne pedagoške dejavnosti, ki so namenjene predšolskim otrokom, osnov-

²⁰⁸ Prav tam, str. 17–18.

²⁰⁹ Improving teaching and learning in the humanities. (1999). London: M. Ashley and contributors, str. 105.

²¹⁰ Hoodless, Pat idr. (2003). Teaching Humanities in Primary Schools. Exeter: Learning Matters Ltd, str. 138.

nošolcem, srednješolcem in študentom. »Z obiskom muzeja bodo ure zgodovine povezane s stvarnostjo, z življenjem. Tudi tako se bomo približali enemu od najpomembnejših nauk, ki jih uči življenje: nauk o tem, kako uživati v tem, kar delamo, kako uživati v tem, kar učimo in česar se učimo.«²¹¹

Muzej naj bi v prvi vrsti ohranjal in predstavljal kulturno dediščino oz. spoznavanje slovenske preteklosti. V Sloveniji so muzeji razdeljeni na državne, pokrajinske, medobčinske in mestne muzeje ter posebne muzeje. Najpogostejše zbirke v kompleksnih muzejih so arheološka, etnološka, umetnostnozgodovinska, zgodovinska, numizmatična zbirka, zbirka uporabnih umetnosti, orožja, uniform itd. Specialni muzeji pa so otroški, tehnični, gospodarski (čevlarski, gozdarski, tekstilni, usnjarski, gasilski). Specialni muzeji so tudi muzeji na prostem (stavbna dediščina neke pokrajine, način življenja določenih slojev in poklicev, primeri kmečkega doma: kuhinja, izba, orodja, priprava hrane – avtentičen prostor²¹²), arheološki parki, zbirke v grajskih stavbah, spominske sobe ali rojstne hiše (način življenja v nekem času in prostoru).²¹³

Muzeji so predstavljeni v posebni publikaciji Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah.²¹⁴ Predstavljenih je 63 muzejev in galerij. »Pri vsakem muzeju ali galeriji so zapisani osnovni podatki, kot so naslov, telefonska številka, faks, elektronska pošta, delovni čas, cena vstopnine in seveda kustos pedagog. Sledi opis muzejskih zbirk in pedagoških dejavnosti. Skrbno je navedeno, kateri stopnji izobraževanja (vrtci, razredna in predmeta stopnja osnovne šole, srednja šola, univerza) je posamezna pedagoška dejavnost namenjena, temu pa sledi kratek opis raznolikih pedagoških dejavnosti.«²¹⁵

Muzeji v Sloveniji nudijo strokovna vodstva, ogleda, sprehode po zgodovinskih poteh, ure pravljič, učne ure, glasbene večere, avdio-video predstavitve, delovne liste, gledališke predstave, zabavne kvize, različne muzejske dejavnosti in delavnice.²¹⁶ Te delavnice so arheološke, zgodovinske, etnološke (šege in navade), umetnostnozgodovinske, slikarske, kiparske (kiparski izdelki, modeliranje z glino ipd.), arhitekturne, naravoslovne, tehniške, literarne (spisi, razmišljanja, pisanje pripovedk), likovne (risarska: slavna likovna dela o kraju in preteklih dogodkih, risanje določene tematike, poslikava majic, poslikava lutk z oblačili), kulinarčne (kuhanje, recepti), gledališke (igra vlog, predstava), plesne (plesni, učenje), fotografske (že izdane fotografije v preteklosti), glasbene (pesmi v preteklosti, petje, pesmi na določeno temo), multimedijske (iskanje podatkov po internetu), verske (ljudsko verovanje v preteklosti, vera danes, romarske poti), podjetniške (načrt za podjetje, poslovni načrt), novinarske (intervjuji in anketiranje domačinov), lutkovne (lutkovna predstava) itd.

²¹¹ Potočnik, Dragan (2004). Muzej kot vir za poučevanje zgodovine. V: Zgodovinski časopis. Letnik 58. Št. 1–2, str. 195.

²¹² Muzeji so lahko tudi kovačnice, kašče, zidanice, mlini, žage, sušilnice sadja.

²¹³ <http://www2.arnes.si/~ljprirod6/> (14. 8. 2004).

²¹⁴ Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2005–2007. (2005). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.

²¹⁵ Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2001/2002. Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.

²¹⁶ Prav tam, str. 1.

Glavni cilji muzejskih dejavnosti, ki jih omenja Jože Rataj, so naslednji:

- »spoznavanje bistva, vloge in položaja muzeja – gre predvsem za poznavanje poslanstva in identifikacije skozi gradivo, ki odraža določeno obdobje, okolje in način življenja;
- ustvarjanje pozitivnega odnosa do muzealije in oblikovanje zavesti o premični kulturni dediščini,
- izoblikovanje človeka z estetskim čutom.«²¹⁷

Glavni namen obiska muzejev je, da učenci spoznajo muzejske funkcije, se seznanijo z različnimi zgodovinskimi viri, delajo z viri, pridobijo zgodovinske spretnosti, rešujejo delovne liste, uporabljajo novo znanje pri rednem pouku zgodovine in tudi pri drugih predmetih.²¹⁸

»Muzej postaja neke vrste generator, ki v povezavi z ostalimi izobraževalnimi, turističnimi in kulturnimi institucijami razvija nov način razmišljanja. To poslanstvo muzeja kot izobraževalne institucije se kaže v izobraževanju obiskovalca, ki ga je potrebno poučiti, da muzej ni le skladišče predmetov, za katere pravijo, da so naša dediščina. Obiskovalec mora ob obisku muzeja poiskati stik s to dediščino oziroma se z njo identificirati.«²¹⁹

Muzej je vir za spoznavanje in preučevanje preteklosti. »Ogled muzeja nam lahko služi kot uvodna motivacija za pravo muzejsko delo, še večkrat pa ga uporabljamo za utrditev in ponovitev neke širše predelane snovi /.../.«²²⁰ Učitelji z učenci obišejo muzej, kadar npr. želijo seznaniti učence z vlogo in funkcijo muzejev, zgodovinskimi viri iz različnih obdobji, poglobiti ali samo ponoviti učno snov. Muzejske dejavnosti navajajo učence na samostojno, parno ali skupinsko delo, samoevalvacijo in samopreverjanje, na upoštevanje ugotovitev in mnenj sošolcev, na postavljanje različnih vprašanj ter na muzejski red in disciplino.²²¹ Večkratni obisk spodbuja učence k individualnem obisku muzejev v prihodnosti.²²² Učenci ustvarjajo pozitiven odnos do premične in nepremične kulturne dediščine ter si izoblikujejo estetski čut.²²³

Treba je paziti, da je primerno število načrtovanih ogledov muzejev na ekskurzijah, da je obisk muzeja načrtovan, da je število učencev v skupini ustrezno za delo v muzeju, da so učenci pripravljani na muzejsko delo, da so razstave primerne za določeno razvojno stopnjo učencev, da se učitelji posvetujejo z muzejskim pedagogom, da je dolžina obiska in dejavnosti v muzeja ustrezna ter da se upošteva tudi prosti čas učencev.²²⁴

²¹⁷ Rataj, Jože (2002). Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 11.

²¹⁸ Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS, str. 29–30.

²¹⁹ Rataj, Jože (2002). Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 10.

²²⁰ Novak, Drago (1991). Zgodovinske interesne dejavnosti v naši šoli. Zgodovinski krožki. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 16.

²²¹ Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS, str. 43.

²²² Prav tam, str. 16.

²²³ Rataj, Jože (2002). Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 11.

²²⁴ Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS, str. 42.

Najpogostejše napake pri ogledih muzeja, ki jih navaja Cirila Trampuš, so:

- »v enem dnevu smo si ogledali preveč muzejev,
- nenačrten ogled,
- slaba organizacija (od načrta ogleda do izvedbe),
- preveliko število učencev,
- različni razredi,
- nepripravljenost učencev,
- neprimernost razstave za določeno razvojno stopnjo otrok,
- premalo ali nič posvetovanja s kustosom,
- ohlapni dogovori,
- slabo predvidena vsebina,
- časovna neuskklajenost,
- preobsežen program v enem muzeju,
- premajhno sodelovanje med učitelji na šoli,
- dolžina obiska ni določena,
- pozabljamo na prosti čas učencev in učiteljev.«²²⁵

Učiteljem pomeni muzej možnost za dodatno izvenšolsko dejavnost, s katero povezujejo teoretična znanja s praktičnimi ter s tem povečujejo zanimanje za dogajanja v preteklosti. Na obisk muzeja se morajo učitelji in učenci dobro pripraviti in ga načrtovati, da se doseže zadovoljivo obnašanje in uspešno učenje tudi izven šole.²²⁶

Faze muzejskega dela

1. Priprava ogleda in aktivnosti

- učiteljeva predpriprava ogleda muzeja in sestavljanje nalog
- vsebinska predpriprava učencev
- priprava učencev: čas odhoda iz šole ali čas prihoda v muzej
- obnašanje v muzeju in prometna varnost v mestu

2. Delo v muzeju

- vodenje in kontrola
- obnašanje učencev
- delo učencev: parno, skupinsko ali individualno, reševanje nalog

3. Šolsko delo

- pregled nalog

4. Zaključek:

- javna predstavitev,
- izdelki: razstava, brošura, modeli zgradb, skice predmetov ...

²²⁵ Prav tam, str. 42.

²²⁶ Prav tam, str. 13.

Načrtovanje, izvedba in evalvacija muzejskega dela zahteva od učitelja načrtovanje po korakih: 1. izbira muzeja ali muzejske dejavnosti v skladu z učno snovjo; 2. predhodni obisk muzeja in načrtovanje aktivnosti učencev v muzeju; 3. prijava obiska muzeja; 4. časovno načrtovanje dela učencev in izdelovanje učnih listov ter navodil za delo; 5. obvestilo staršem, organizacija prevoza in varstva ter zbiranje denarja; 6. obvestilo učencev in priprava učencev; 7. obvestilo sodelavcev na šoli; 8. predpriprava v razredu (obnašanje in prometna varnost ter razvijanje spretnosti, ki jih bodo potrebovali v muzeju); 9. delo v muzeju; 10. učenci pošljejo izpolnjena anketna vprašanja muzeju; 11. evalvacija nalog in dela v šoli;²²⁷ 12. ocenjevanje izdelkov.

»Muzeji so kraji, ki jih obiskujemo zato, da v njih najdemo razlago za predmetne ostanke preteklosti, ne pa da bi si jih samo ogledali.«²²⁸ Tako učenci spoznajo, kako so bili predmeti narejeni, iz česa so bili narejeni in za kaj se uporabljajo, kakšna je bila njihova funkcija, kako delujejo, kje si bili narejeni, kje so bili najdeni, kaj predmeti povedo o osebi, družbi, času, tehnologiji itd.²²⁹

»Kajti dediščina, ki jo hranijo naši muzeji, niso le predmeti, ki jih gledamo v vitrinah, temveč je del naše biti, naše kulture in nas samih, čeprav se tega morda premalo zavedamo.«²³⁰

Pedagoški muzeji omogočajo gledanje oz. opazovanje, dotikanje, vohanje in poslušanje.

»Tako bodo najboljši muzeji svoje zbirke obravnavali kot del gledališča in uporabili vse tehnike gledališkega sveta – svetlobne in zvočne učinke, besedilo in igralce, rekreacijo in animacijo. Pogosto bodo povabili obiskovalce, naj sodelujejo v igri, dovolili jim bodo, da se dotikajo predmetov (izvirnih, kadar je to s konzervatorskega stališča dovoljeno, sicer pa njihovih vernih posnetkov ali modelov), jih spodbujali k opazovanju ustvarjanja in izdelave takih predmetov in jim dali priložnost, da jih poskusijo narediti tudi sami. Beseda muzej dobiva ob uporabi nove tehnologije in z nekaj domiselnosti nove pomene. Vedno bolj se podira pregrada med muzejem in umetnostmi, ki jih v njem najdemo. Muzeji, ki izrabijo vse čute, virtualni in raziskovalni muzeji, so kraji odkrivanja in ne samo poučevanja.«²³¹

²²⁷ Wright, Margaret (1996). *The really practical guide to Primary History*. Second edition. Cheltenham: Stanley Thornes (Publishers) Ltd, str. 87.

²²⁸ Mundy, Simon (2001). *Kulturna politika: kratek vodnik*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici, str. 55.

²²⁹ Kerrigan, Sonja (2001). *Creating a Community School Museum: Theory into Practice*. V: *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*. Volume 2. Number 1, December 2001. <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm> (4. 9. 2004).

²³⁰ Rataj, Jože (2002). *Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih*. V: *Didakta*. Letnik XI. Št. 64–65, str. 12.

²³¹ Mundy, Simon (2001). *Kulturna politika: kratek vodnik*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici, str. 55.

Primer sedežev za učence v muzejskem prostoru²³²

Učne vsebine v muzejih so raznovrstne in se nanašajo na značilnosti vasi, kraja, mesta, pokrajine ali pristanišča. Muzej oz. muzejske zbirke in občasne razstave se uporabljajo za izvajanje pouka (predstavitvene učne ure, vodenje z delovnimi listi, muzejske delavnice), npr. v času kulturnih dnevov, izbirnih vsebin, krožkov, projektnih tednov.

Sodobni muzeji vključujejo učitelje na več načinov. Učitelji so kot obiskovalci z učenci ali kot svetovalci pri muzejskih razstavah (za uskladitev muzejskih razstav z učnim načrtom). Muzeji vodijo strokovno spopolnjevanje za učitelje, učitelji pa skupaj z muzeji pripravijo učno gradivo za delo v muzeju ali v razredu.²³³ Druge oblike sodelovanja so tematska predavanja v muzeju ali na šoli; manjše tematske razstave v muzeju ali na šoli; delavnice v dogovoru z učitelji; tematska vodstva po razstavah ali zbirkah, najpogosteje s pomočjo delovnih listov, ki jih učenci med ogledom izpolnjujejo; pomoč muzejev pri izdelavi raziskovalnih, seminarških ali domačih nalog; skupna organizacija kulturnih ali naravoslovnih dnevov idr.²³⁴

»Programi, ki omogočajo drugačnost vzgojno-izobraževalnega dela v muzeju, vključujejo strokovno vodene ogledne muzejskih razstav, učne ure, kulturne dneve, zgodovinske in muzejske delavnice, programe obveznih izbirnih vsebin, sodelovanje s šolskimi krožki in z mentorji, ki pripravljajo projektne tedne, kvize, raziskovalne naloge, zanimiva in aktualna predavanja, predstavitev novih knjig, strokovne in znanstvene simpozije, strokovne seminarje za učitelje zgodovine.«²³⁵

V muzejih ima pomembno vlogo muzejski pedagog, ki skrbi za vodenje muzejskih delavnic, v katerih se učenci seznanjajo s kulturno dediščino, se osveščajo o njeni po-

²³² Trškan, Danijela (2005). Primer sedežev za učence v muzejskem prostoru. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija predstavlja notranji prostor – Pavillon de l’Arsenal, Pariz.

²³³ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 166.

²³⁴ Rataj, Jože (2002). Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 12.

²³⁵ Čokl, Mirjana (2000). Muzej in šola družno z roko v roki. V: Zgodovina v šoli. Letnik VIII. Št. 3–4, str. 64.

membnosti, pripravljajo delovne liste in prirejajo druge dejavnosti, ki so namenjene predvsem učencem. Ravno tako predlagajo učiteljem način ogleda muzeja ali jim svetujejo ustrezne pedagoške delavnice.²³⁶ Muzeji oz. kustosi pedagogi pripravljajo vodstva po zbirkah, delovne liste za učence, muzejske delavnice in izvajajo učne ure.²³⁷

Najpogosteje se v slovenskih muzejih uporabljajo pisne naloge oz. delovni listi, ki se nanašajo na vsebino muzejske zbirke ali na sprehode po mestu. Med nalogami prevladujejo naloge izbirnega tipa, naloge dopolnjevanja, naloge kratkih odgovorov, naloge izbirnega in alternativnega tipa, naloge urejanja in povezovanja, risanje ali skiciranje predmetov v muzeju.

Pri sestavljanju delovnih listov za muzeje je treba upoštevati raznovrstnost vprašanj (naloge objektivnega tipa, naloge krajših ali daljših prostih odgovorov, avtentične naloge), težavnost nalog (nižji ali višji nivo po Bloomu, zaprta ali odprta vprašanja), učni načrt, tehnična pravila, povezanost vprašanj v celoto in tudi praktičnost.²³⁸

Praktičnost pomeni naslednje:

- *»Izogibati se moramo nalogam, ki zahtevajo, da se okrog majhnega muzejskega predmeta naenkrat zbere velika skupina otrok.*
- *Izogibati se moramo nalogam, ki zahtevajo ogledovanje muzejskega predmeta v vitrini, ki je previsoka za otroke, ali predmeta za steklom, ki ima odsev na višini otrokovih oči.*
- *V nalogah moramo natančno določiti, kje otrok najde odgovor (v kateri sobi, vitrini), in opisati pot.*
- *Jasno mora biti določeno, kakšen odgovor zahtevamo (z dolžino in s številom črt, na katere se vpisujejo odgovori, damo otrokom namig, ali zadostuje le beseda, ali pričakujemo cel stavek, morda krajši tekst, več odgovorov).*
- *Nivo besedišča in dolžina stavkov mora biti primerna starostni stopnji otrok, ki jim je delovni list namenjen. Stavki naj bodo kratki, besedišče pa preprosto. Ne uporabljamo tujk. Če se jim ne moremo izogniti, jih pojasnimo.*
- *Otroci imajo ponavadi težave pri pisanju stoje, zato jim dovolimo pisati na tleh ali pa jim ponudimo trde podloge za pisanje (npr. kartonske mape).*
- *Če se učenci med reševanjem nemirni, so delovni listi morda predolgi. Če ne želimo izpustiti nalog, si lahko pomagamo tako, da nekatere naloge prihranimo za konec zvežčiča. Učenci jih rešujejo ob koncu obiska, lahko pa jih celo damo za domačo nalogo!«²³⁹*

Tehnična pravila za sestavljanje delovnih listov so naslednja:

- *»Pri mlajših otrocih, ki so šele v fazi opismenjevanja, mora biti razmerje med besedilom in ilustracijami vsekakor v prid ilustracij. Torej: čim manj črk pozna otrok, tem več ilustracij morajo vsebovati delovni listi; torej naj bi bili v obliki slikanice z malo bese-*

²³⁶ Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS, str. 12–13.

²³⁷ Rataj, Jože (2002). Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 11.

²³⁸ Durbin, Gail (1999). Improving worksheets. V: The educational role of the museum, London, New York, str. 92–96. V: Stergar, Metka (2003). S svinčnikom skozi muzej. V: Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj 1 (2003). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 210–216.

²³⁹ Durbin, Gail (1999). Improving worksheets. V: The educational role of the museum, London, New York, str. 92–93. V: Stergar, Metka (2003). S svinčnikom skozi muzej. V: Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj 1 (2003). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 214.

- dila, ki šele postopno prehaja v kombinacijo slik in krajšega besedila. Vse črke morajo biti večje (na normalno velikost se zvečajo šele v drugem ali tretjem razredu).*
- *Delovni listi morajo biti natisnjeni s črkami, ki so najbolj čitljive; to so črke, ki imajo čimveč ravnih črt in so brez okraskov. Oko se namreč zadržuje mnogo manj na ravnih kot na zavitih črtah.*
  - *Besede, ki so pomembne in ob katerih se naj učenec zadržuje mnogo dlje časa, lahko poudarimo z masnim ali poševnim tiskom, s podčrtavanjem ali jih napišemo z velikimi tiskanimi črkami.*
  - *Presledek med vrsticami naj bo vsaj tako velik kot vrstica besedila. Pri mlajših otrocih je lahko celo večji. Premajhen presledek zelo zmanjša berljivost besedila.»²⁴⁰*

Muzeji predstavljajo dodatni vir za pouk zgodovine, saj ponujajo slikovit prikaz načina življenja ljudi, omogočajo lažje vživljanje v načine življenja ljudi, individualno ali skupinsko učenje, so vir za preučevanje zlasti lokalne zgodovine, vir za projekte in raziskave učencev.²⁴¹ Muzejske dejavnosti spodbujajo raziskovanje, preučevanje, opazovanje, pisno in ustno sporočanje, vživljanje, sodelovalne veščine skozi sodelovalno in skupinsko učenje, sklepanje oz. sintetiziranje ter reševanje problemov.²⁴² Dejavnosti spodbujajo navdušenje, uživanje, veselje, spoštovanje, vrednote, radovednost, samozavest, zavedanje, skrb in varstvo.²⁴³

Slovenski muzeji vključujejo številne delavnice, ki omogočajo spoznavanje starih običajev, dejavnosti in izdelovanje različnih izdelkov, npr. izdelovanje belokranjskih pisanic, modela meščanske hiše z arkadami, poslikavanje panjskih končnic, tkanje s tkalsko deščico, izdelovanje loškega kruhka, umetnega cvetja in pustnih mask, izdelovanje razglednic, slikanje na steklo in opeko, izdelovanje cvetličnih aranžmajev, izdelovanje božično-novoletnih voščilnic iz motivov papirnatih prtičkov, izdelovanje koledarjev, izdelovanje knjižnih kazal, slikanje na kamne, slikanje na svilo.²⁴⁴

Muzejske pedagoške dejavnosti pripomorejo v večji radovednosti in zanimanju za dogajanje v preteklosti ter prispevajo k poznavanju lokalne zgodovine in s tem tudi slovenske zgodovine, ki je osnova za poznavanje, razumevanje in spoštovanje zgodovine evropskega in svetovnega prostora. »Ogled zgodovinskih virov in spomenikov v naravi ali muzeju ne omogoča samo natančnejših vidnih zaznav objektov ali zgodovinskih pojavov ter obdobj, temveč vzbuja v mladih ljudeh tudi spoštovanje do ohranjenih prič preteklosti kot takih.«²⁴⁵

²⁴⁰ Jurman, Benjamin (1999) Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje. Ljubljana: Jutro, str. 95–99. V: Stergar, Metka (2003). S svinčnikom skozi muzej. V: Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj 1 (2003). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 216.

²⁴¹ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 168.

²⁴² Wright, Margaret (1996). The really practical guide to Primary History. Second edition. Cheltenham: Stanley Thornes (Publishers) Ltd, str. 84.

²⁴³ Prav tam.

²⁴⁴ Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2005–2007. (2005). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.

²⁴⁵ Zgonik, Mavricij (1974). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS, str. 215.

Cirila Trampuš meni, da z obiskom muzeja:

- »učenci spoznavaajo v praksi, kar so se naučili v šoli;
- učence navajamo na samostojno, kreativno razmišljanje in samostojno delo;
- učenci lahko sami analizirajo in preverjajo svoje znanje;
- učenci se navajajo na delo v dvojicah in v skupini;
- učenci upoštevajo ugotovitve in mnenja sošolcev;
- učenci se seznanijo s kulturno dediščino;
- učenci razmišljajo o preteklosti ljudi in njihovem načinu življenja;
- učenci širijo svoje znanje in zanimanje za pretekle zgodovinske dogodke;
- učenci postavljajo različna vprašanja, na katera dobijo jasen odgovor;
- učence navajamo tudi na red in disciplino.«²⁴⁶

Z aktivno vključitvijo učencev v arheološke, etnološke ali zgodovinske delavnice, v igre vlog v avtentičnem okolju s povezovanjem preteklosti z vsakdanjim življenjem, z učnimi sprehodi in delovnimi nalogami, učenci razvijajo pisne, komunikacijske in druge življenjske spretnosti. Samostojno ali skupinsko raziskovalno delo in aktivne delavnice učence bogatijo in osrečujejo ter jih pripravljajo na nadaljnje učenje in učinkovito delo. »Verjamemo, da bodo muzeji prav zaradi vse večje odtujenosti človeka v sodobnem času, z bogastvom pričevalnosti svojih zbirk iz preteklih obdobij, sposobni zblížati ljudi in jim povrniti občutek povezanosti in pripadnosti.«²⁴⁷

V nadaljevanju so predstavljeni primeri pedagoških dejavnosti v Mestnem muzeju Ljubljana, Londonskem muzeju in Narodni galeriji portretov v Londonu.

Primer: MESTNI MUZEJ LJUBLJANA

»Ljubljana je razstavišče časovnih sprememb in Mestni muzej Ljubljana je njihovo stičišče. Z zbiranjem, ohranjanjem, dokumentiranjem, raziskovanjem in predstavljanjem kulturne dediščine in življenja ljudi, ki ga zaznamuje več tisočletna zgodovina, omogoča obiskovalcem lastna aktivna doživetja in prepoznavanje skupnega spomina. S svojimi zbirkami, dokumenti in znanji, z razstavami in dogodki Mestni muzej Ljubljana vzpodbuja samozavest slovenske prestolnice in njenih prebivalcev. S svojo odprtostjo in dostopnostjo, z informacijami in interpretacijami je nepogrešljiv vir spoznavanja preteklosti in razumevanja sedanjosti Ljubljane in širšega slovenskega prostora.«²⁴⁸

Pedagoški program muzeja je raznovrsten in razdeljen po starosti obiskovalcev. V nadaljevanju so predstavljeni programi za otroke in učence v starosti od 5 do 18 let, ki so se odvijali v šolskem letu 2004/05. Program se vsako leto dopolnjuje z novimi dejavnostmi.

Tako je muzej pripravil štiri programe za osnovnošolce v starosti od 6 do 8 let. Prva delavnica je Arheopskovnik, delavnica v arheološkem parku, kjer otroci v improviziranem

²⁴⁶ Trampuš, Cirila (1998). Obiščimo muzej. Ljubljana: DZS, str. 43.

²⁴⁷ Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2005–2007. (2005). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije, str. 5.

²⁴⁸ <http://www.mm-lj.si/?page=si/kdosmo/poslanstvo> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).

peskovniku najdejo različne predmete (star denar, školjke, igrače, glinaste posodice). Potem se pogovarjajo o tem, kako so določene predmete uporabljali in izdelovali v preteklosti.²⁴⁹ Druga delavnica je Dom nekoč in danes. Otroci se lahko dotikajo predmetov iz muzejske zbirke na temo doma. Pogovarjajo se, iz česa so narejeni, kako so jih uporabljali in izdelovali ter jih primerjajo s tistimi, ki se uporabljajo danes.²⁵⁰ Tretja delavnica je Miklavž peče piškote. Otroci oblikujejo in krasijo piškote ter se pogovarjajo o Miklavžu in parkljih.²⁵¹ Četrta delavnica je Barjanka izdeluje posodo. Otroci se srečajo z Jezerno Rožo iz barjanskega kolišča na Ljubljanskem barju. Pripoveduje jim o vsakdanjem življenju na kolišču in jim pokaže, kako so ženske oblikovale glineno posodje, moški pa orodje in orožje.²⁵²

Tudi za osnovnošolce v starosti od 9 do 11 let je muzej pripravil štiri delavnice. Prva delavnica je Marcus bo star šestnajst let. Učenci se preoblečejo v Emonce, prebivalce predhodnice Ljubljane. Na namišljenem forumu predstavljajo različne poklice. Potem sedejo k mizi s posodjem (kopije) in se pogovarjajo o življenju Rimljanov.²⁵³ Druga delavnica oz. dejavnost je Po sledeh antične Emonce: sprehod z delovnimi listi. Učenci dobijo odgovore na vprašanja, kako so prebivali Emonci, kako so bila urejena njihova bivališča na sprehodu po arheoloških parkih v Ljubljani (ostanki emonskega stanovanja, tržnice, starokrščanskega središča in obzidja).²⁵⁴ Tretja dejavnost je Po sledeh srednjeveške Ljubljane: sprehod z delovnimi listi po Starem, Mestnem in Novem trgu. Učenci s pomočjo vodiča oživijo srednjeveško življenje (kruharna, javno kopališče).²⁵⁵ Četrta delavnica ima naslov Muzejski detektiv. S pomočjo muzejskega pedagoga učenci oživijo preteklost predmeta, ugotavljajo kdo, zakaj in kako ga je uporabljal.²⁵⁶

Muzej je pripravil le en program za osnovnošolce v starosti od 12 do 14 let: Ko Ljubljana postane sodobno mesto: sprehod z delovnimi listi. Učenci s pomočjo vodnika rešujejo delovne liste na ogledu t. i. Hribarjeve Ljubljane.²⁵⁷

Za srednješolce nad 15 let je muzej pripravil posebno konservatorsko delavnico. Dijaki se seznanijo, kako konservatorji občutljive predmete prijemajo, očistijo in zaščitijo.²⁵⁸ »Dijake najprej seznanimo s konservatorsko dejavnostjo v muzeju in nato z materiali, iz katerih so izdelani predmeti. Pokažemo jim, kako predmeti zaradi uporabe, okolja, poškodb in nesreč s časom spremenijo izgled ali celo propadejo. Nato se nam pridružijo v konservatorski delavnici, kjer jim pokažemo, kako občutljive predmete prijemamo, očistimo in zaščitimo

²⁴⁹ Za uka željne. Od pravljичne zgodbe do raziskovalnih projektov. (2004). Koledar dogodkov 2004/05. Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana, str. 4.

²⁵⁰ Prav tam, str. 5.

²⁵¹ Prav tam, str. 6.

²⁵² Prav tam, str. 7.

²⁵³ Prav tam, str. 10.

²⁵⁴ Prav tam, str. 11.

²⁵⁵ Prav tam, str. 12.

²⁵⁶ Prav tam, str. 14.

²⁵⁷ Prav tam, str. 18.

²⁵⁸ Prav tam, str. 21.

za prihodnost. Mladim svetujemo, kako zaščititi predmete, ki jih po dogovoru prinesejo s seboj (fotografije, dnevnike, videokasete, slike, predmete iz tkanine in kovine).«²⁵⁹

Ljubljanske bolnišnične šole in otroke s posebnimi potrebami ter nižje razrede oddaljenih osnovnih šol v mestni okolici potujoča ekipa muzeja tudi obiše. Ekipa izvaja dve dejavnosti za Muzej na obisku. Prva je Marcus bo star šestnajst let, kjer se učenci preoblečejo v Emonce, prebivalce predhodnice Ljubljane. Na namišljenem forumu predstavljajo različne poklice.²⁶⁰ Druga dejavnost je likovna delavnica: Slikar na obisku, kjer se učenci seznanijo s starimi slikarskimi tehnikami.²⁶¹

Muzejski pedagogi sestavijo tudi delovne liste za sprehode po Ljubljani. Delovni listi obsegajo od 7 do 14 strani. Sestavljeni so iz uvodne strani, uvodnega besedila, slovarčka novih besed; slikovnega gradiva (skice, fotografije kipov, fotografije ostankov) in različnih vrst vprašanj. Prevladujejo naloge izbirnega tipa, naloge kratkih odgovorov, naloge dopolnjevanja, rebusi, naloge risanja in vrisovanja v neme karte. Delovni listi so namenjeni določeni šolski stopnji ali razredom in jih učenci rešujejo v muzeju, šoli, doma ali na sprehodu po mestu.

Posebnost muzejske ponudbe je praznovanje rojstnega dneva po emonsko za otroke od 6 leta naprej. Poseben prostor se spremeni v emonski trg, v prostoru so mize in emonsko posodje. Otroci se preoblečejo v Emonce, se uživajo v čas pred 2000 leti in se igrajo družinsko praznovanje rojstnega dne. Slavljenec je oblečen v rimsko togo, slavljenska pa v tuniko.²⁶²

Didaktična učilnica Mestnega muzeja Ljubljana²⁶³

²⁵⁹ <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/sole/za15> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).

²⁶⁰ Za uka željne. Od pravljичne zgodbe do raziskovalnih projektov. (2004). Koledar dogodkov 2004/05. Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana, str. 23.

²⁶¹ Prav tam.

²⁶² <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/druzine> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).

²⁶³ Trškan, Danijela (2005). Didaktična učilnica Mestnega muzeja Ljubljana. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Boruta Rovšnika in Ivanke Kurinčič. Na fotografiji so študentje zgodovine Filozofske fakultete.

Druga posebnost je ustvarjalna delavnica Olepšajmo se za rojstni dan, kjer otroci od 5 let dalje izdelujejo nakit po pradavnih vzorih. Po vzoru pradavnih koliščarjev z Ljubljanskega barja otroci oblikujejo ogrlice iz gline in si naredijo emonske zapestnice iz usnjenih trakov. Igrajo se starodavne igrice.²⁶⁴

Mestni muzej Ljubljana vključuje pedagoške dejavnosti za vse starosti obiskovalcev in predstavlja primer uspešnega vključevanja muzeja v pedagoški proces in pouk zgodovine v Sloveniji.

»Mestni muzej Ljubljana skrbi za nekaj sto tisoč predmetov, ki pričajo o bogati preteklosti mesta in ljudi, ki so tukaj živeli in ustvarjali. Ob evidentiranju, zbiranju, hranjenju, varovanju, raziskovanju in predstavljanju ljubljanske preteklosti poskušamo v Mestnem muzeju Ljubljana kar najbolj upoštevati novo vlogo sodobnih muzejev, ki so kulturna žarišča in spodbujevalci identitete v svojih lokalnih okoljih. S svojimi programi spodbujamo in krepimo stike z uporabniki, saj želimo uresničevati njihove interese in želje. Z njimi ustvarjamo sodoben, odprt in do obiskovalcev prijazen muzej. S svojimi zbirkami, informacijami, interpretacijami in programi muzej odseva identiteto mesta, spodbuja razmišljanje o njem in krepi ponos meščanov ter radovednost obiskovalcev.«²⁶⁵

Primer: LONDONSKI MUZEJ

V Veliki Britaniji imajo muzeji pomembno izobraževalno funkcijo, saj so prava učna središča z razstavami, programi in delavnicami. Muzeji imajo specializirano osebje, ki se ukvarja z načrtovanjem izobraževanja, vsaj enkrat letno pa svoje delo tudi evalvirajo. Muzeji so namenjeni vsem, še posebej pa mladim na različnih stopnjah šolanja. Poudarja se predvsem partnerstvo med muzeji in šolami oz. sodelovanje učiteljev in drugih izobraževalcev z muzejskimi pedagogi. Ker muzeji postajajo centri javnega učenja, so pomembni tudi za državo, ki se na ta način finančno in aktivno vključuje v njihov razvoj.²⁶⁶

V Veliki Britaniji muzeji pripravljajo delavnice za učitelje, muzejski sodelavci pa se pogostokrat pogovarjajo z učitelji za usklajevanje učnih vsebin z učnimi načrti. Muzeji pripravljajo dejavnosti celo šolsko leto in le-te so v skladu z učnimi načrti, saj so le tako državno financirani. Ker skrbijo za večjo ponudbo, je tudi večje povpraševanje. Tako je število obiskovalcev, zlasti število mladih v muzejih in galerijah, vsako leto večje.

Londonski muzej ponuja za nižje razrede osnovne šole dejavnosti za predmete zgodovina, umetnost, geografija, državljanstvo in pisanje. Ponuja krajše dramske igre z zgodovinsko vsebino, pripovedovanje zgodbic in lutkovno gledališče, uporabo predmetov in oblačil ter kreativno pisanje.²⁶⁷

Muzejske razstave vključujejo naslednje tematike: London pred Londonom (450 000 pr. Kr.–50 po Kr.), Rimski London (od ustanovitve do 410), Anglosasi in srednjeveški

²⁶⁴ <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/druzine> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).

²⁶⁵ <http://www.mm-lj.si/?page=si/kdosmo/vizija> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).

²⁶⁶ A Common Wealth. Museums in the Learning Age. (1999). Norwich: Crown copyright, str. 3–6.

²⁶⁷ Learning programme for primary schools 2005/06. (2005). London: Museum of London, str. 2.

London (410–1558), Tudorski London, London v času Stuartov (17. stoletje), London v 18. stoletju (georgijansko obdobje), London – svetovno mesto in viktorijansko obdobje (1789–1914). Posebna razstava so fotografije iz obdobja 60. in 70. let 20. stoletja.²⁶⁸

Muzej pri posameznih tematikah ponuja različne dejavnosti za učence. Npr. tematika Požar v Londonu leta 1666 vključuje igro vlog z uporabo oblačil in predmetov, poslušanje zgodbe ali ogled lutkovne predstave. Tematika Viktorijansko obdobje prav tako vključuje igro vlog z uporabo oblačil in predmetov (stanovanje, otroci, ulični prodajalci); poslušanje zgodbe in igro Mary Seacole. Tematika Rimsko obdobje ponuja za učence uporabo pravih rimskih predmetov, uporabo kopij oblačil in predmetov, igro vlog na temo življenje v rimskem Londonu, poslušanje zgodb, literarno delavnico s pripovedovanjem ali pisanjem zgodb in srečanje z arheologom. Tematika Anglosaksoni ponuja le poslušanje zgodb, tematika Tudorsko obdobje pa spoznavanje predmetov in spremljanje igre vlog gostilničarke, ki pripoveduje o mestnem življenju. Pri posebni temi za državljanstvo in zgodovino črncev v Londonu učenci spoznajo londonske priseljence (primer Mary Seacole iz 19. stoletja in priseljencev v 20. stoletju).²⁶⁹

Muzej ima pripravljene dejavnosti tudi za druga področja, npr. za arheologijo (izkopavanje, arheološka izkopavanja v teoriji in praksi), državljanstvo in verstva (npr. dramska uprizoritev sufražetek in boja za volilno pravico), latinski jezik (rimski London).

Muzejski delavci obiščejo šole za učence s posebnimi potrebami in številne bolnišnice (osnovnošolske otroke).

Za njih ima muzej pripravljene štiri vrste dejavnosti:

- krajše dramske igre z zgodovinsko vsebino (velika razstava 1851, viktorijansko obdobje);
- pripovedovanje zgodbic in lutkovno gledališče (veliki požar v Londonu 1666, rimski London, podzemne skrivnosti – muzejski arheolog);
- uporaba predmetov in oblačil (iz časa Rimljanov in viktorijanske dobe);
- likovne delavnice (risanje portretov, kolaži rimskih mozaikov).²⁷⁰

Muzej ima posebno ponudbo za višje razrede osnovne šole in srednje šole, ki je usklajena z nacionalnim učnim načrtom.²⁷¹ Npr. v povezavi z učnim načrtom Britanija 1066–1500 (za učence 11–14 let) je pripoved o kugi in življenju v srednjeveškem Londonu (uporaba predmetov, gledališča predstava); v povezavi z učnim načrtom Britanija 1500–1750 je življenje v tudorskem mestu (uporaba predmetov), veliki požar (dramska predstavitev na podlagi dnevnika); v povezavi z državljansko vzgojo je državljanska vojna (debata, delavnica in gledališka predstava); v povezavi z učnim načrtom Brita-

²⁶⁸ Prav tam, str. 3.

²⁶⁹ Prav tam, str. 4–13.

²⁷⁰ London Inside Out. Let the Museum come to you! Autumn term 2005. (2005). London: Museum of London.

²⁷¹ Osnovna šola: Key stage 1 (5–7 let), Key stage 2 (7–11), Key stage 3 – nižja srednja šola (11–14), Key stage 4 (14–16), Key stage 5 (VI Form ali A Level, As level) (16–18 let).

nija 1750–1900 je industrializacija Londona (delavnica in gledališka predstava), sufražetke (predstava, zapisovanje); v povezavi z državljsko vzgojo pa zgodovina črncev (gledališka predstava, razstava fotografij, plesna delavnica, gledališka predstava, igra vlog učencev) in razstava fotografij iz 20. stoletja o afriško-karibski skupnosti v Londonu.²⁷²

Za dijake (16–18 let) so v povezavi z učnim načrtom naslednje tematike:

- volilna pravica žensk in njihov boj na začetku 20. stoletja (v obliki konference: predavanja, dramska predstavitev, ogled razstave, preučevanje originalnih predmetov);
- študijski dan o volilni pravici žensk (delavnica, dramska predstavitev sufražetke Kitty Marion in ogled razstave);
- življenje v 19. stoletju, zlasti revnih (v obliki konference: predavanja, pogovor s konzervatorjem, uporaba predmetov, ogled razstave);
- življenje v 19. stoletju, študijski dan (tako kot za konferenco, dodani so še delavnica s predmeti, obisk razstave in dramska predstavitev ulične prodajalke).²⁷³

Spletna stran muzeja je www.museumoflondon.org.uk/learning,²⁷⁴ kjer lahko učitelji ali učenci dobijo veliko slikovnega gradiva, zbirke fotografij razstavnih predmetov in muzejskih prostorov ter različne delovne liste.

Primer: NARODNA GALERIJA PORTRETOV V LONDONU

Narodna galerija vsebuje portrete velikih in manj znanih ljudi v Veliki Britaniji. Portreti so predstavljeni kot umetniške slike, karikature, kipi ali fotografije. Z natančnim opazovanjem lahko učenci ugotovijo način življenja in uspešnost oseb.

Pri portretih se ponavadi opazujejo barve, pozicija, izraz na obrazu, obleka, kompozicija. Enostavna vprašanja, ki se nanašajo na portrete, so lahko: Kaj je učencem na portretu všeč in kaj ne?; Kako je oseba oblečena?; Kaj dela ali opazuje?; Kakšna je oseba?; Ali jih spominja na koga?; Katere barve je avtor uporabil?; Kaj je v ozadju?; Kateri so še drugi detajli in kaj pomenijo?; Ali je kakšen dokaz, kdaj je portret nastal?; Ali je bila oseba zadovoljna s portretom?; Zakaj je bil portret naročen? itd.²⁷⁵

Narodna galerija ponuja različne dejavnosti za različne predmete, npr. za osnovnošolsko zgodovino je tudorsko obdobje, za predmet pismenost so življenjepisi avtorjev, pesnikov ali pisateljev, za glasbo so plesi ob portretih, za naravoslovje so naravni materiali, za umetnost pa risanje.

Učenci (5–7 let) opazujejo portrete družin in otrok iz 17. stoletja, narišejo otroke iz portretov; se pogovarjajo, kako so živeli otroci; igrajo vloge na ta način, da uporabijo foto-

²⁷² Secondary schools 2005/06. (2005). History programme. London: Museum of London, str. 3–6.

²⁷³ Prav tam, str. 7.

²⁷⁴ Dostopno 21. 8. 2005.

²⁷⁵ <http://www.sheffieldgalleries.org.uk/buildingcharacters/content/resources/flashcard1.pdf> (Sheffield Galleries and Museums Trust. Flash card 1. Introduction to portraits, 21. 8. 2005).

grafijo za poziranje z uporabo nekaterih predmetov ali delov oblačil; se pogovarjajo o življenju neke osebe (prizori na sliki so osnova za pripravo igre vlog, kjer otroci zaigrajo življenje neke osebe od rojstva do smrti); poslušajo zgodbe o slavnih ljudeh, ženskah in moških (o londonskem požaru ali o Mary Seacole).²⁷⁶

Učenci (7–11 let) opazujejo portrete Tudorjev (Henrik VIII., Elizabeta I.) ali portrete za viktorijansko dobo ter se pogovarjajo o portretih ali oblačilih in izpolnjujejo delovne liste.²⁷⁷

Za učence (11–16 let) galerija nudi za predmete zgodovina, umetnost in državljanska vzgoja naslednje dejavnosti: kaj je portret, pogovor ob diapozitivih, likovno in fotografsko delavnico ter pogovor ob portretih z risanjem ali delovnimi listi.

Za srednješolce (16–18 let) galerija ponuja pogovore ob diapozitivih za različna obdobja, opazovanje, diskusijo in risanje (zlasti politika v 17., 18. in 19. stoletju in sodobni portreti), predavanja ob diapozitivih, katerim sledi pogovor ali risanje.²⁷⁸

Galerija omogoča tudi videokonference, ki zajemajo pogovore učencev z izobraževalci v galeriji (www.global-leap.com²⁷⁹) za različna obdobja: tudorsko obdobje, viktorijansko obdobje, slavni ljudje, medicina skozi čas, volilna pravica žensk, moderni portreti 20. stoletja, osebni portreti. Videokonferenca poteka 45 minut z vnaprejšnjo najavo. Galerija omogoča usposabljanje učiteljev (delavnica: portreti kot zgodovinski dokazi). Za učence s posebnimi potrebami ponuja ogled in predstavitve, delavnice z dodatnimi pripomočki (ustvarjanje tudorskega nakita, risanje viktorijanskih portretov, izdelovanje fotografskih portretov).

Narodna galerija lahko v enem prostoru sprejme največ 30 ljudi, zato ima tudi posebne zahteve za učence: učenci morajo biti pod nadzorom, ne smejo jesti ali piti, ne smejo uporabljati kamere, telefona, kasetofona, diktafona ipd., ne smejo teči in biti preblizu portretov ali se jih dotikati, uporabljajo lahko le suhe barvice in material za risanje, morajo biti primerno tiho in se primerno obnašati glede na ostale obiskovalce.²⁸⁰

Spletna stran galerije <http://www.npg.org.uk/live/index.asp>²⁸¹ ponuja veliko slikovnega gradiva, posebna stran za učitelje z gradivom in informacijami pa je www.npg.org.uk/live/edelearning.asp.²⁸²

²⁷⁶ National Portrait Gallery. Education Programme 2005–06. (2005). London: National Portrait Gallery, str. 3.

²⁷⁷ Prav tam, str. 4.

²⁷⁸ Prav tam, str. 10–21.

²⁷⁹ Dostopno 21. 8. 2005.

²⁸⁰ National Portrait Gallery. Education Programme 2005–06. (2005). London: National Portrait Gallery, str. 32.

²⁸¹ Dostopno 21. 8. 2005.

²⁸² Dostopno 21. 8. 2005.

III. UČENJE Z ODKRIVANJEM LOKALNE ZGODOVINE

Vloga terena
Odkrivanje z lastnimi očmi
Učenje z odkrivanjem
Zgodovinske terenske metode
Vsebine in objekti preučevanja
Preučevanje virov
Terenske in avtentične naloge

Učenje ni nič drugega kot spominjanje.²⁸³

---

²⁸³ Sentence: modrosti starih Rimljanov. (2003). Ljubljana: Modrijan, str. 359.

III. UČENJE Z ODKRIVANJEM LOKALNE ZGODOVINE

VLOGA TERENA

»Dolžnost slehernega posameznika je, da stvaritve starejših rodov pozna, ob njih spozna svojo kulturno in umetniško dediščino, ta dela uživa v svoje dobro in jih varuje za naslednje rodove.«²⁸⁴ Eden od načinov spoznavanja dela starejših rodov je tudi z odkrivanjem – raziskovanjem terena oz. naravnega okolja, še posebej domačega kraja in pokrajine.

Teren oz. naravno okolje je motivacija in vir za učenje z odkrivanjem. Teren je lahko okolica šole, domači kraj, domača pokrajina ali druge pokrajine v Sloveniji. Naravno okolje oz. teren predstavlja možnosti za spoznavanje in odkrivanje naravno-geografskih in družbeno-geografskih značilnosti (relief, podnebje, rastlinstvo, živalstvo, vodovje, prebivalstvo, naselja, gospodarstvo, promet, turizem) ter tudi zgodovinskih, etnoloških in umetnostnih značilnosti (zgradbe, spomeniki, objekti, predmeti ipd.). Odkrivanje okolja, še posebej zgradb, v katerih delamo, se učimo ali živimo, kot tudi samo ogledi podeželja, hiš, parkov ali ruševin, v nas zbujejo drugačne občutke, veliko zadovoljstva in veselja do učenja, dela in življenja.

Terensko delo pripravlja učence na aktivno vlogo v družbi, navaja na samostojno in odgovorno delo, omogoča poznavanje naravne in kulturne dediščine v domačem kraju, Sloveniji in drugod. Preučevanje domačega okolja spodbuja notranje zanimanje učencev za zgodovino, daje občutek osebne identitete pri preučevanju preteklosti ter tako prispeva k poznavanju in razumevanju slovenske družbene, gospodarske, politične in kulturne zgodovine.

Tomaž Weber deli izvenšolske dejavnosti na zgodovinske učne sprehode, zgodovinske učne ogledе, zgodovinsko terensko, muzejsko, galerijsko in arhivsko delo (ekskurzija).²⁸⁵

Terensko delo in ekskurzije (poučni izleti) omogočajo sistematično kazanje, opazovanje in preučevanje številnih elementov in objektov v naravi, ki se jih lahko razvrsti v naselbinsko kulturno-zgodovinske spomenike (mesta, vasi), bivalno kulturno-zgodovinske spomenike (gradovi, kmečke hiše, meščanske hiše), sakralne znamenitosti (samostani, cerkve), zgodovinske spomenike, ki so vezani na gospodarstvo (kozolci, vodni mlini, žage), umetniške stvaritve in dela (umetniške slike, nagrobni kamni, kužna znamenja, spominske plošče), ljudsko umetnost (rokodelski in obrtni izdelki),²⁸⁶ naravno-geograf-

²⁸⁴ Golob, Nataša (2003). Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju. Ljubljana: DZS, str. 11.

²⁸⁵ Weber, Tomaž (1994). Razlikujmo načine in namene stvarnega pouka pri zgodovinskem delu (ekskurzije). V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 4, str. 31.

²⁸⁶ Primeri so iz: Otič, Marta (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: MK, str. 12.

ske značilnosti (relief, podnebje, vodovje, rastlinstvo, živalstvo, prsti) in družbeno-geografske značilnosti (naselja, kmetijstvo, industrija, promet, turizem).

S terenskim delom učenci razvijajo mišljenje z opazovanjem, primerjanjem in sklepanjem, razvijajo mišljenje in sposobnosti samostojnega učenja in raziskovanja ter uporabe ustreznih raziskovalnih metod (zbiranje gradiva, urejanje, statistična obdelava podatkov, anketiranje, kartiranje, uporaba kart, merjenje, intervjuji, poročanje idr.), razvijajo sposobnosti orientacije in prostorskih predstav, navajajo se na delo v skupini oz. timsko delo ter na individualno odgovornost za svoje delo in skupinsko nalogo. Ker gre za spoznavanje Slovenije, spoznavajo njene kulturno-zgodovinske znamenitosti ter ustvarjajo pozitiven in spoštljiv odnos do slovenske dediščine.²⁸⁷

Terensko delo spodbuja učenčeve čustvene in konkretne predstave, povečuje interes za ogledovanje in preučevanje terenskih značilnosti ter prispeva k poglobitvi in trajnejšemu pomnjenju učne vsebine.

Obstajajo različne poti učenja:

- *»učenje iz konkretne izkušnje, t.j. iz neposrednega življenja v razredu, oddelčni skupnosti in šoli v celoti;*
- *učenje prek/o/ refleksije v akciji (ko izpeljuješ posamezno dejavnost) ali skozi refleksijo o akciji (refleksija tega, kar si storil, morda tudi s pomočjo in povratno informacijo drugih vključenih);*
- *učenje skozi preizkušanje (eksperimentiranje), t.j. sprejemanje novih idej, njihovo preizkušanje in njihovo vključevanje, ki postaja sestavni del tvoje prihodnje prakse;*
- *učenje skozi konceptualiziranje, t.j. raziskovanje idej in njihovo povezovanje s teoretičnimi okvirji, izhodišči.«²⁸⁸*

Za terensko delo so bolj primerne naloge, ki zahtevajo, da gredo učenci skozi vse faze reševanja problemov (od zaznavanja in definiranja problemov, preko iskanja in preizkušanja rešitev, interpretacije in evalviranja ter do posredovanja ugotovitev in zaključkov).²⁸⁹

»Ni dovolj, da so učenci ‘zaposleni’, marveč je veliko pomembnejša kakovost njihovega početja.«²⁹⁰

Različne naloge in dejavnosti naj bi bile takšne, da bi vključevale učenčevo razmišljanje, čustveno inteligenco, samostojnost, veččutnost, zabavo in jasno izražanje. To naj bi bila nova učna načela, ki jih svetuje knjiga Učitelj – sam svoj mojster:

²⁸⁷ Mosbrucker, Mojmir (1999). Ekskurzije v luči sodobnih konceptov izobraževanja. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXX. Št. 3, str. 55.

²⁸⁸ Kalin, Jana (2003). Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje. V: Sodobna pedagogika. Letnik 54. Št. 2, str. 48–49.

²⁸⁹ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 128.

²⁹⁰ Strmčnik, France (2001). Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 135.

- »1. razmišljanje: učenci aktivno obdelujejo podatke z ustvarjalnostjo, logiko, domišljijo, sklepanjem in tako naprej;
- 2. čustvena inteligenca: učenci se učijo ravnati s čustvi in spretno vstopati v odnose z drugimi, razvijajo pozitivne osebnostne lastnosti, recimo samonadzor, in vrednote, kot je pravičnost;
- 3. samostojnost: učenci razvijajo stališča in spretnosti, ki jim omogočajo učenje in lastno pobudo, neodvisno od učitelja,
- 4. soodvisnost: učenci delujejo vzajemno, saj je to bistvo sodelovanja in osnova za demokracijo;
- 5. veččutnost: učenci sprejemajo učne izkušnje prek več čutil hkrati, torej jo hkrati slišijo, vidijo in aktivno preizkušajo;
- 6. zabava: učenci v dejavnostih preprosto uživajo;
- 7. jasno izražanje: učenci ustno in pisno izražajo svoje misli, pogosto v obliki osnutkov, saj na tem temelji osebno razumevanje.«²⁹¹

Za terensko delo in šolo v naravi so primerne naloge, ki so podobne življenjskim, to je raziskovalnim, poklicnim ali vsakodnevnim situacijam. Naloge naj ne bi bile sestavljene tako, da bi si učenci samo ogledovali, poslušali ali si zapisovali razlago in vpisovali podatke v učne liste. Teren naj ne bi bil le klasična učilnica, ampak multimedijaska učilnica oz. vir podatkov, vir za raziskovanje in odkrivanje ter povezovanje znanja in spretnosti.

ODKRIVANJE OKOLJA Z LASTNIMI OČMI

Živimo v 'zgodovinskem' okolju, ki vključuje arheološka izkopavanja, cerkve, podeželske hiše, vrtove in parke, industrijske objekte, zgodovinska mesta in vasi, zgodovinske stavbe (rojstne hiše, gradove, muzejske stavbe) ter pokrajino (v povezavi z naselitvijo ipd.).²⁹² Vsako urbano ali podeželsko okolje ima sledi dejavnosti človeka v preteklosti. Vsako okolje se lahko bere kot vir. Sledovi so povsod: zgradbe, ulice, mostovi, spomeniki, imena trgovin, kavarn in restavracij, lokacija javnih in privatnih hiš. Ne gre samo za gledanje zgodovinskega okolja, ampak za odkrivanje oz. preučevanje okolja s ciljem, da bolje razumemo način življenja ljudi v preteklosti, načrtujemo nadaljnje spremembe in gradnje ter poznamo razloge in posledice vpliva človeka na okolje.

Za odkrivanje okolja je treba storiti tudi prvi korak, torej, da vstanemo, se oblečemo, obujemo, stopimo iz zgradbe in gremo na pot. S seboj vzamemo karto, še boljše staro karto, da lahko primerjamo s sedanjimi spremembami, fotoaparata, beležnico in pisalo. Pazimo na promet, zlasti ko gledamo visoke stavbe in stopamo nazaj, na podeželju pa poti pred seboj. Pomembno je, da uživamo.²⁹³

²⁹¹ Ginnis, Paul (2004). Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus, str. 58.

²⁹² Opening doors: Learning in the Historic Environment. (2004). An Attingham Trust Report 2004. The Attingham Trust, str. 7.

²⁹³ Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books, str. 9.

Pri odkrivanju okolja poskušamo najprej odgovoriti na splošna vprašanja, kot so: Katere so naravno-geografske značilnosti pokrajine?; Kako so ti elementi vplivali na razvoj pokrajine?; Kateri so dokazi za družbeno zgodovino?; Kaj ti dokazi povedo o gospodarski zgodovini, trgovini, starejših zgradbah itd.?; Kaj ti dokazi (npr. tovarne, mlini, pivovarne, mostovi) povedo o industrijskem razvoju?; Kaj lahko tipi hiš povedo o razvoju kraja?; Kaj nam cerkve povedo o pokrajini? itd.²⁹⁴

Najpogostejša vprašanja, ki si jih postavimo pri podrobnem opazovanju pokrajine, so naslednja: *»V kateri smeri neba se razteza pokrajina?; Zakaj je tam hrib in tam dolina?; /.../ Zakaj cesta ne teče naravnost med kraji in zakaj je tako dvignjena nad pokrajino?; Zakaj so hiše tako tesno druga ob drugi?; Zakaj so ene kamnite in druge lesene?; Kaj raste na poljih?; Za kaj naj bi uporabili prekop, ki ga kopljejo?; Kaj je v tistih visokih poslopijih?; Zakaj je na cesti toliko tovornjakov?; Kaj vozijo?; Kaj mi sporočajo obcestni panoji in table?; Katere trgovine bomo verjetno našli v naselju?; /.../ Zakaj je toliko gospodarskih poslopij nekdanjih kmetij spremenjenih v avtopralnice, trgovine in delavnice?; Katere so pglavitne zaposlitvene možnosti za mlado prebivalstvo?«²⁹⁵*

»Eno izmed pomembnih sredstev cenjenja lastne kulturne dediščine je tudi podrobno dejstveno poznavanje nastanka svojega kraja, trga ali mesta, vzroka nastanka in razvoja, prebivalstva, arhitekture in duhovnih dosežkov ter materialne kulture.«²⁹⁶ Najpogostejša vprašanja preučevanja domačega kraja se nanašajo na poslovne, kulturne, cerkvene in privatne zgradbe (funkcije, material, razlogi za spremembe), ulice (imena, zgradbe), razvoj industrije (razlogi, posledice²⁹⁷), razvoj prometa (železnice, avtoceste), prebivalce mest (število, zaposlitev), šege in navade, domačo obrt, lokalne praznike itd.

Spoznavanje, odkrivanje in preučevanje domačega kraja omogoča, da se učenci usposobijo predvidevati, kako se bo njihov domači kraj razvijal v prihodnosti, kar pomeni, da spodbuja tudi kreativnost. Npr. učenci izberejo določeno število zgradb v svojem kraju, ki bi jih želeli ohraniti za bodoče generacije. Vsako zgradbo fotografirajo in razložijo razloge za ohranitev (ali je to starost zgradbe, zaradi zunanosti, zaradi funkcije zgradbe ali dejavnosti); na terenu ugotavljajo, če vse deluje, npr. smetnjaki, koši za smeti ali javna stranišča; kakšna je urejenost, čistost in varnost ter pripravijo predloge za uporabo praznih stavb ali za določene prostore (npr. parke v mestih); se pozanimajo o načrtovanih novih gradnjah (trgovski center, športni center, zabaviščni park) v mestih in z diskusijo poskušajo ugotoviti, kakšne bodo posledice; izmenjajo mnenja o tem, kaj jim je všeč in kaj ne ter kaj bi v domačem kraju lahko spremenili ipd.

Ker nam domači kraj sam pove bolj malo o preteklosti, pa nam zbuja kreativno domišljijo, saj nam pomaga razumeti zgodovinsko preteklost, družbo, način življenja

²⁹⁴ Prav tam, str. 11.

²⁹⁵ Izbor vprašanj je iz: Kunaver, Jurij idr. (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 27.

²⁹⁶ Weber, Tomaž (1994). Načrtovano (projektno) in celostno (integrirano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 1, str. 39.

²⁹⁷ Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books, str. 60.

in dela ljudi. Ker so zgradbe in objekti v domačem kraju del lokalne identitete, predstavljajo občutek pripadnosti določeni okolici. Zgradbe omogočajo preučevanje arhitekture, obrti, družbene in politične zgodovine, umetnosti, plesa, fotografije, tekstilne industrije, načrtovanja in spreminjanja zgradb. Okolje sproži na eni strani zavedanje pripadnosti nekemu prostoru, na drugi strani pa razumevanje okolice, v kateri živimo.²⁹⁸

Zgodovinsko okolje je vse okrog nas, kar pomeni, da vsak prostor ponuja dokaze o življenju in delovanju ljudi v preteklosti. Tako je lahko raziskovanje lokalne zgodovine poceni, saj ima vsaka šola zelo blizu kakšno zgodovinsko zgradbo. Učenje z odkrivanjem v naravi, okolici, domačem kraju že samo po sebi nudi bogato učno vsebino in učna sredstva.

K terenskemu delu se pristopi na več načinov. Prvi način je opazovanje, torej način gledi in pogled, kjer so ponavadi vodeni ogledi in sprehodi, pri tem učitelj vodi učni proces, učenci so pasivni ali pa si mogoče zapisujejo, rišejo skice ipd. Drugi način je preiskovanje, kjer so učenci že bolj aktivni, npr. opazujejo, merijo, beležijo, iščejo dokaze za odgovore. Pri učenju z odkrivanjem (tretji način) učenci predlagajo načine odkrivanja ali zbiranja podatkov. Pri tem načinu se vključujejo elementi reševanja problemov, diskusija o problemih in timsko delo.²⁹⁹ Podrobneje je tretji način predstavljen v nadaljevanju.

UČENJE Z ODKRIVANJEM

Učenje z odkrivanjem je posebna metoda učenja, ki se uporablja tudi pri terenskem delu. Pri odkrivanju je bistveno, da si učenci sami postavljajo vprašanja, z namenom da pridobijo potrebne podatke. Najpogosteje odgovarjajo na vprašanja, ki se nanašajo na različne vire ter uporabljajo vire, ki se nahajajo na terenu (tudi v muzejih). Zgodovinsko raziskovanje pomeni, da učenci poskušajo najti informacije o različnih vidikih preteklosti v posameznih obdobjih s pomočjo preučevanja različnih virov za podobnosti in razlike, vzroke in posledice, čas ter spremembe in kontinuitete. Pri učenju z odkrivanjem učenci odgovarjajo najprej na vprašanja: kaj, za kaj (npr. za kaj se je ta predmet uporabljal), kako (npr. kako je bil narejen) in zakaj (npr. zakaj je bil narejen), šele nazadnje na vprašanja: kdaj, kdo, kje.

Učenje z odkrivanjem poteka tako, da učenci najprej postavijo vprašanja, da dobijo informacije; potem odgovorijo na vprašanja, ki se nanašajo na različne vire (npr. slikovno gradivo, očitvidci, predmeti), izberejo vire, ki se nanašajo na raziskovanje (še posebej pisne vire) ter na koncu ovrednotijo vire in uporabijo še druge vire (npr. ustne, informacijsko-komunikacijske idr.).³⁰⁰

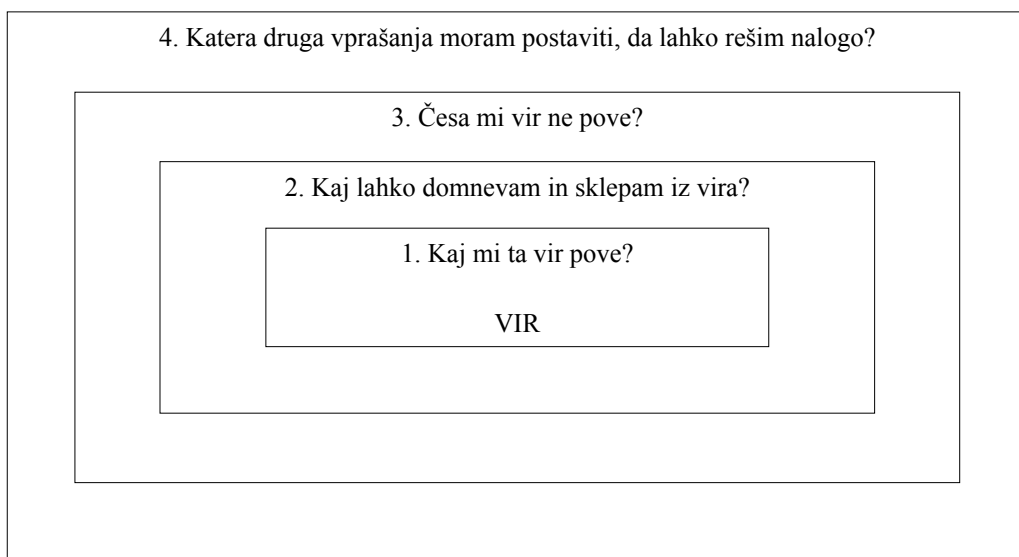
²⁹⁸ Opening doors: Learning in the Historic Environment. (2004). An Attingham Trust Report 2004. The Attingham Trust, str. 20–21.

²⁹⁹ Improving teaching and learning in the humanities. (1999). London: M.Ashley and contributors, str. 108.

³⁰⁰ Hoodless, Pat, Birmingham, Sue, McCreery, Elaine, Bowen, Paul (2003). Teaching Humanities in Primary Schools. Exeter: Learning Matters Ltd., str. 49.

Najpogostejši model za učenje z odkrivanjem poteka v štirih plasteh, korakih oz. ravneh.

Model učenja z odkrivanjem v štirih plasteh:

Prva raven je opazovanje vira, kjer učenci poskušajo odgovoriti na vprašanje: Kaj mi ta vir pove?; druga raven zahteva, da učenci odgovorijo na vprašanje: Kaj lahko domnevam in sklepam iz vira?, tretja raven zahteva, da se učenci vprašajo: Česa mi vir ne pove? in na četrti ravni učenci ugotavljajo: Katera druga vprašanja moram postaviti, da lahko rešim nalogo?³⁰¹

Učenci odgovarjajo v okvirje za posamezno vprašanje. Pri tem učitelji preverjajo, kako znajo učenci uporabiti različne vire, postavljati vprašanja in odgovarjati ter izbirati in zapisovati odgovore na ustrezne ravni.

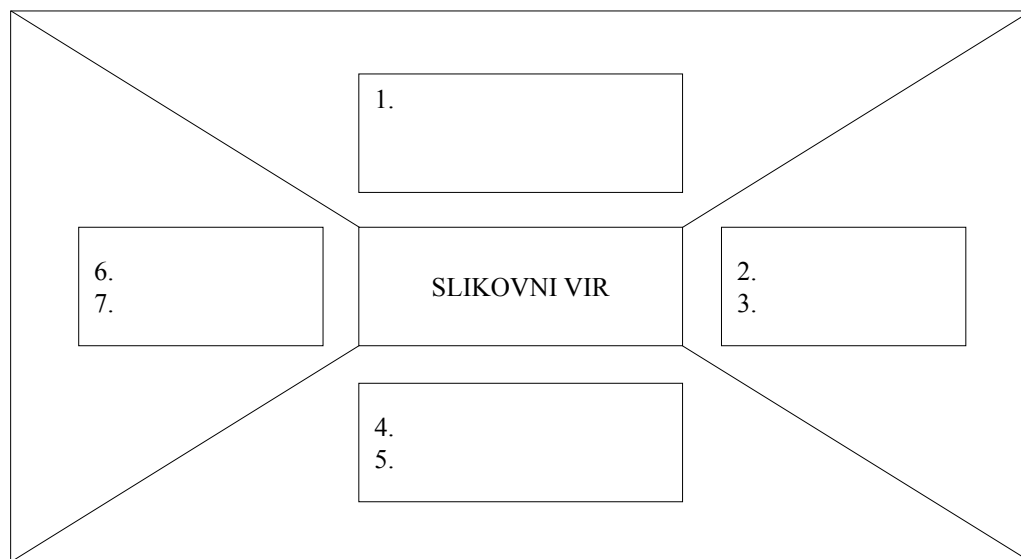
V nadaljevanju je predstavljen primer učenja z odkrivanjem, ki se nanaša na slikovno gradivo. Učenci poskušajo odgovoriti po vrsti na naslednja vprašanja:

1. Natančno opiši, kaj vidiš na sliki.
2. Če so na sliki ljudje, kaj misliš, o čem razmišljajo oz. kaj čutijo.
3. Kaj misliš, kakšna je povezava med ljudmi in prostorom?
4. Kako sprejemaš sliko?
5. Kaj je na sliki, da tako občutiš?
6. Katera vprašanja bi rad postavil ljudem?
7. Kaj bi lahko vprašal ljudi o prostoru?³⁰²

³⁰¹ Davies, Peter idr. (2003). Enlivening secondary history. 40 classroom activities for teachers and pupils. London – New York: RoutledgeFalmer, str. 55.

³⁰² Taylor, Liz (2004). Sense, relationship and power: uncommon views of place. V: Teaching History. Št. 116, str. 11.

Model učenja z odkrivanjem – slikovni vir:³⁰³

Naslednji model učenja z odkrivanjem se nanaša na pisne vire.

Učenci poskušajo odgovoriti na vprašanja, ki so razdeljena v štiri sklope in se nanašajo na:

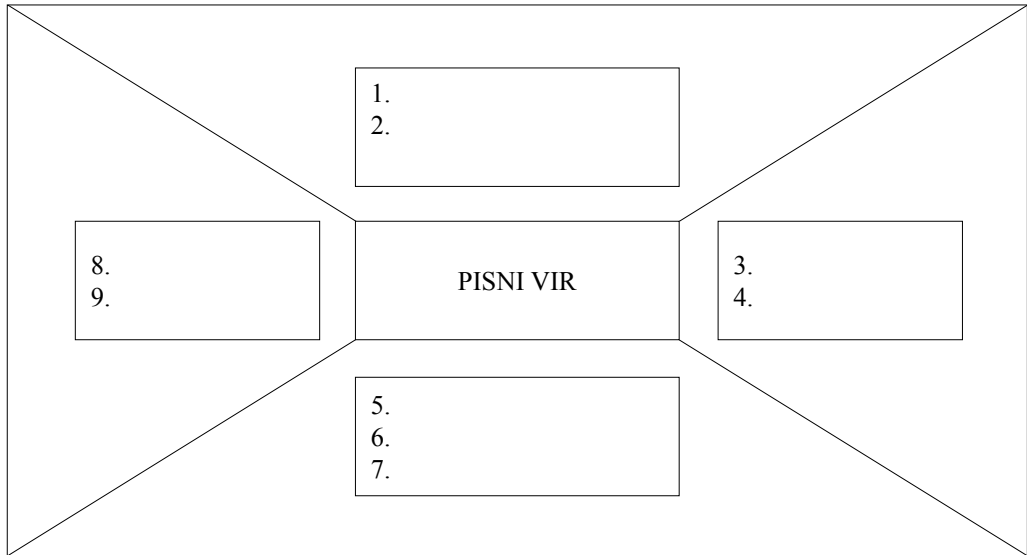
- razumevanje in vrednotenje vira, in sicer razumevanje in sklepanje iz virov:
  1. Kaj se lahko naučiš iz tega vira?;
  2. Kaj mi ta vir pove o ...?;
- razumevanje vira v kontekstu:
  3. Razloži s pomočjo tega vira in znanja ...;
  4. Kako podatek v viru ustreza znanju o ...?;
- vrednotenje uporabnosti in zanesljivosti virov za dokazovanje oz. interpretacijo zgodovine:
  5. Na kakšen način ta vir prepričuje?;
  6. Kako je ta vir uporaben za zgodovinarja, ki želi ...?;
  7. Koliko je vir uporaben, zanesljiv za preučevanje?;
- vrednotenje interpretacij in predstavitev:
  8. Kako ta vir prikazuje ...?;
  9. Zakaj prikazuje na ta način?³⁰⁴

³⁰³ Prav tam.

³⁰⁴ Copeland, Tim (2004). Interpretations of History: constructing pasts. V: Education and the Historic Environment. London – New York: Routledge, str. 33–40.

Model učenja z odkrivanjem – pisni vir:

Temeljni namen učenja z odkrivanjem je, da zagotovi učencem razumevanje zgodovine, kar presega faktografsko znanje. Zato naj učitelji zagotovijo pogoje za samostojno odkrivanje oz. poizvedovanje. Učitelji naj bi pazljivo izbirali vprašanja, besede in pojme, uporabljali ustrezen čas s premori ter kombinirali ustno in pisno komunikacijo. Načrtovati morajo navodila in delo na podlagi učenčevega predznanja, saj se učenci učijo s pomočjo poglobljenega odkrivanja. Poučevanje oz. učenje z odkrivanjem pomeni motiviranje, spodbujanje in pomoč pri odkrivanju, kjer učenci ocenjujejo, interpretirajo in odgovarjajo na različna vprašanja o vlogi, pomenu virov in interpretacij. Učenje z odkrivanjem je kot interdisciplinarno učenje, kjer se znanje, sposobnosti in vedenje učencev dopolnjujejo.³⁰⁵

Učenje z odkrivanjem poteka postopoma od opazovanja (učenci opazujejo), odkrivanja (učenci odgovarjajo na vprašanja ali postavljajo vprašanja), domnevanja (učenci sklepajo z opazovanjem) do reševanja naloge (učenci si pomagajo s strokovno literaturo).³⁰⁶

1. Kaj lahko vidim na sliki?	SLIKOVNO GRADIVO ³⁰⁷	3. Kaj bi rad še izvedel?
2. Kaj domnevam, da slika predstavlja?		4. Kako lahko še več izvem?

Učenje z odkrivanjem omogoča, da učenci bolje razumejo preteklost, bolj cenijo zgodovino ter nadaljnja znanja tudi smotrneje uporabljajo v svojem življenju.

³⁰⁵ Levstik, Linda S., Barton, Keith C. (2001). *Doing History. Investing With Children in Elementary and Middles Schools*. Second Edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, str. 93–105.

³⁰⁶ Smart, Dean (2006). *Memorials: Linking the Local to the National and the Global*. V: *History at Work: Practical and Theoretical Dimensions of History Teaching*. Euroclio Bulletin 23, str. 38.

³⁰⁷ Prav tam.

»Biti človek, pomeni misliti in občutiti, pomeni razmišljanje o preteklosti in gledanje v prihodnost. Doživljamo, govorimo o teh izkušnjah, drugi preiščujejo in jim dajejo nove oblike. Ta nova oblika vpliva in ustvarja načine doživljanja življenja naslednjih generacij. Za to pa je pomembna zgodovina.«³⁰⁸

ZGODOVINSKE TERENSKÉ METODE

Pri geografiji učenci uporabljajo številne terenske metode, kot so opazovanje, risanje, kartiranje, anketiranje ali statistični popis (štetje) za zbiranje podatkov,³⁰⁹ pri sociologiji npr. metodo opazovanja in metodo spraševanja (anketiranje in intervjuji).³¹⁰ Pri zgodovini ni posebnih metod, ki bi bile značilne za terensko delo v Sloveniji. Zato so v nadaljevanju predstavljene terenske metode dela, ki so značilne za predmet zgodovina v Veliki Britaniji in bi se lahko uporabile tudi v Sloveniji.

ZGODOVINSKE TERENSKÉ METODE:

- opazovanje,
- odkrivanje,
- postavljanje hipotez.³¹¹

³⁰⁸ Levstik, Linda S., Barton, Keith C. (2001). *Doing History. Investing With Children in Elementary and Middle Schools*. Second Edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, str. 191.

³⁰⁹ Priročniki: Bahar, Igor (2001). *Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole*. Delovni zvezek. Ljubljana: MK; Brinovec, Slavko (1989). *Domača pokrajina. Metodična navodila za geografsko proučevanje domače pokrajine*. Kranj: Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve; Brinovec, Slavko idr. (1997). *Terensko delo. Pedagoška delavnica*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Ivanšek, Drago (1999). *Spoznavanje domače pokrajine. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Rokus; Kunaver, Jurij idr. (1989). *Geografija. Domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine*. Ljubljana: MK.

³¹⁰ »V sociologiji se uporablja metoda opazovanja z udeležbo. Zanj je značilno, da raziskovalec v času, ko raziskuje, živi in dela s skupino, ki jo proučuje. Prednost tovrstne metode je, da omogoča raziskovalcu spoznati tudi tisti del družbenega življenja skupine, ki je sicer skrit površnemu opazovalcu. Tako bolje razume odnose med člani in članicami skupine in njihovo vedenje. Prav zato se opazovanje z udeležbo pogosto uporablja za raziskovanje življenja družbenih skupin, ki so sicer zaprte in nedostopne.« Barle, Andreja (2000). *Uvod v sociologijo*. Ljubljana: DZS, str. 16.

³¹¹ Slika je iz: Lockey, Malcolm, Walmsley, David (1999). *Art and the Historic Environment. A teacher's guide*. English Heritage, str. 11.

Glavne zgodovinske metode terenskega dela v Veliki Britaniji so opazovanje, odkrivanje in postavljanje hipotez oz. domnevanje, ki so predstavljene v nadaljevanju.

Metoda opazovanja ima namen, da učenci razumejo opazovani kraj oz. prostor. Poudarek je na tem, kaj učenci vidijo, slišijo in občutijo. Učenci ugotavljajo, katere stvari so v tem prostoru, kaj naj bi ljudje tu delali ter iščejo dokaze o popravilih, spremembah in poskušajo ugotoviti tudi razloge za te spremembe. Pogoj za metodo opazovanja je, da mora biti predmet raziskovanja točno določen. Učenci morajo pri tej metodi sistematično opazovati in voditi natančne zapise. Metoda opazovanja tako vključuje tudi zapisovanje, risanje prostorov in objektov, fotografiranje ali snemanje.³¹²

Pri metodi risanja se uporabljajo tako kot pri geografiji skice, kjer učenci skicirajo pokrajinske značilnosti, zgradbe in predmete. Natančnost je odvisna od pravilnega ocenjevanja razdalj in občutka prostorske razmestitve. Uporabi se lahko razgledna ali panoramska risba, kjer učenci rišejo najprej temeljne elemente, ki jih vidijo v pokrajini, potem pa še druge elemente. Učenci lahko narišejo oz. izdelajo krokije. Pri krokiju učenci izberejo izhodiščno točko, risbo orientirajo v smeri S–J, nato vnašajo še druge markantne točke v pokrajini, kjer razdalje med njimi merijo s koraki, smer pa preverijo s kompasom.³¹³

Pri metodi odkrivanja je poudarek na tem, kaj učenci vidijo in kaj jim to sporoča oz. pove. Najpogosteje gre za odkrivanje preteklosti različnih zgradb in predmetov.

Tako učenci poskušajo odgovoriti na vprašanja, ki se nanašajo:

- na različne zgradbe (Koliko naj bi bila stara zgradba?; Ali se je spremenila od takrat, ko je bila zgrajena?; Zakaj je prišlo do sprememb?; Ali je zgradba takšna kot ostale v bližini?; Zakaj je bila zgrajena?; Zakaj se je ohranila?; Ali so dokazi zadostni in zanesljivi?);³¹⁴
- na različne prostore (Kako se je prostor spremenil?; Kateri so bili razlogi za spremembe?; Kateri prostor je bil največji, najmanjši, najsvetlejši, najtoplejši ali najhladnejši v zgradbi?; Kako je prostor izgledal na vrhuncu?; Kako to vemo?; Kakšni so načrti za ohranitev prostorov v prihodnosti?; Kdo je tu živel?; Kdo je uporabljal ta prostor?; Kako natančno vemo o tem?; V kakšni povezavi je ta prostor z lokalno upravo?; Kaj nam prostor pove o obdobju, ki ga raziskujemo?; Kako je ta prostor povezan z drugimi lokacijami?; Ali je edinstven, ali so še drugi prostori, s katerimi ga lahko primerjamo?; Kje so še drugi dokazi, ki so povezani s prostorom?; Kako lahko uporabimo dokaze za dopolnilo naših odkritij in za odgovore na vprašanja?);³¹⁵

³¹² Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage, str. 8.

³¹³ Brinovec, Slavko (2004). Kako poučevati geografijo. Didaktika pouka. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 54.

³¹⁴ Davies, Julie, Redmond, Jason (1998). Coordinating history across the primary school. The subject leader's handbook. London–Bristol: Falmer Press, str. 53.

³¹⁵ Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage, str. 10.

- na predmete (Kdo ga je lahko uporabljal?; Kdo ga je naredil?; Kako je okrašen?; Kako je bil narejen?; Kje se je uporabljal; Iz česa je narejen?; Kaj nam pove o družbi?; Zakaj se je uporabljal?; Za kaj je bil uporabljen?; Ali se je njegova uporaba spremeni- njala?).³¹⁶

Zato metoda odkrivanja pri zgodovini pogosto vključuje merjenje, npr. merjenje višine vrat, oken, velikosti sob, višino zidu ali živih meja. Pri tej metodi se uporabljajo tudi druge terenske metode, ki so bolj značilne za geografijo ali sociologijo: npr. intervjuji, anketiranje, kartiranje, štetje oz. zbiranje podatkov.

Intervjuji so strukturirani (intervjuji potekajo po vnaprej pripravljenih vprašanjih) ali nestrukturirani (intervjuji potekajo sproščeno, ni vnaprej pripravljenih vprašanj). Pri intervjujih z lokalnimi ljudmi je treba paziti na metodo dela z ustnimi viri. Ta metoda zahteva izbirnost, preverjanje informacij s pomočjo sekundarnih virov, ugotavljanje pristranskosti in zapolnjevanje nepopolnih podatkov. Zato si morajo učenci postaviti naslednja vprašanja: Kdo govori?; Ali oseba govori o tem, kar se je zgodilo ali o tem, zakaj se je zgodilo?; Ali pripoveduje sestavljeno zgodbo?; Ali so stavki povezani ali nepovezani z vprašanji?; Ali se oseba zagovarja?; Ali zagovarja koga drugega?; Ali se odmika od odgovora na vprašanje?; Ali se počuti neprijetno pri odgovarjanju na vprašanje?; Ali je oseba zadržana pri odgovorih?; Ali se lahko ugotovi pristranskost?³¹⁷ Pri ustnih virih oz. intervjujih učenci razvijajo raziskovalne spretnosti (postavljanje ustreznih vprašanj), komunikacijske spretnosti (poslušanje, spraševanje, pozvedovanje); vživljanje v ljudi različnih generacij, spretnost izbiranja in sintetiziranja podatkov, izdelovanje zapiskov in ustreznih poročil.³¹⁸ Z intervjuji ugotovijo različne vidike zgodovine za daljše časovno obdobje, npr. ugotovijo, kako so se spremenili družinski odnosi, otroštvo, stanovanja, zaposlitev, šport in prevozna sredstva; kako je razvoj prevoznih sredstev, tehnik ali medicine spremenil način življenja ljudi; kako so se spremenile ideje in odnos npr. do religije, revščine, izobraževanja, državlanske odgovornosti itd.³¹⁹

Pri anketiranju učenci pripravijo odprta ali zaprta vprašanja, na katera anketiranci odgovarjajo pisno ali ustno. Teme anketiranja so zelo različne, npr. starost, funkcije ali gradbeni materiali zgradb; velikost družine, starost posameznih članov, rojstni podatki staršev in otrok, krajevni in narodni izvor staršev; zaposlitev članov družine; vrsta prodaje kmetijskih pridelkov itd.

Pri kartiranju učenci preučujejo topografske karte domačega kraja, vrisujejo podatke z upoštevanjem legende, opazujejo zgradbe (zunANJI izgled, napisi na zgradbah), raziskujejo starost zgradb (letnice), funkcije stavb (stanovanjska zgradba, kmečko poslopje, in-

³¹⁶ Fines, John, Nichol, Jon (1997). *Teaching Primary History*. Oxford: Heinemann, str. 163–164.

³¹⁷ Stradling, Robert (2001). *Teaching 20th century European history*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, str. 217.

³¹⁸ Prav tam, str. 215.

³¹⁹ Stradling, Robert (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 221–222.

dustrijski obrat, obrtna delavnica, trgovina, gostinski lokal, javna zgradba) in spremembe tipov zgradb. Učenci tako na karti označijo z barvami funkcije stavb v določenem predelu oz. za določene ulice. Za določene dele krajev ali naselij torej učenci ugotavljajo zlasti funkcije zgradb.³²⁰

Pri zbiranju podatkov je najpogostejše štetje prometa oz. ugotavljanje gostote, smeri ter vrste prometa, bodisi na vaški cesti ali mestni ulici, obremenjenost cest, ugotavljanje vrste prometnih sredstev ipd.

Pri metodi postavljanja hipotez oz. domnevanja učenci sklepajo z dedukcijo ali indukcijo. Npr. za določen prostor poskušajo sklepati o lastniku; kateri prostor je bil najbolj hrupen, najčistejši, najbolj umazan, najbolj dišeč ali najbolj miren ter razloge za njihov izbor. Učenci sklepajo na podlagi dokazov (npr. umetniških slik, fotografij, knjig, kipov v prostoru ipd.), za kaj so uporabljali sobe ali kako so preživljali prosti čas. Učenci narišejo ohranjeni del prostora na terenu, v šoli pa narišejo še pomanjkljive dele oz. domnevajo, kako naj bi izgledal. V primeru npr. umetniških slik, ki prikazujejo ta prostor, poskušajo ugotoviti, koliko je umetnik uporabil dokaze, ki so še vedno v celoti ali delno v prostoru, in koliko si je izmislil oz. sam dopolnil.³²¹

Grad Portchester³²²

³²⁰ Primeri so iz: Vrtačnik Merčun, Vilma (2003). Terensko raziskovanje urbaniziranega podeželskega naselja. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 21–29.

³²¹ Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage, str. 8.

³²² Portchester Castle. Information for teachers. English Heritage. Richard II's palace. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

Primer učenja z odkrivanjem: npr. učenci najprej fotografirajo ostanke (zgornja slika na strani 89, metoda opazovanja), potem narišejo ostanke gradu, kot jih vidijo (srednja slika, metoda odkrivanja), na koncu pa narišejo tako, kot domnevajo, da naj bi izgledal grad (spodnja slika, metoda domnevanja). Ker je spodnja slika dejansko umetniška, učenci pojasnijo, kakšno je umetnikovo videnje gradu.

VSEBINE IN OBJEKTI PREUČEVANJA

Učenci bi torej morali najprej poznati tiste zgodovinske predmete, spomenike in zgradbe, ki so v njihovi bližini. Pri preučevanju lokalne zgodovine se najpogosteje preučujejo hiše in zgradbe, prostori, gradovi, vrtovi in parki, industrijske zgradbe, predmeti, muzejsko ali arhivsko gradivo.

Vsebine oz. tematike za preučevanje lokalne zgodovine so raznovrstne, npr. zgodovina kraja (prva omemba kraja, izvor imena kraja), zgodovina lokalne cerkve, prva in druga svetovna vojna v kraju, zgodovina podjetja ali tovarne, zgodovina šole, imena in priimki v kraju, vloga trgov, imenovanje ulic, prevozna sredstva, kraj na razglednicah, kraj v arhivskih virih, komunalne dejavnosti, gostilne, delavski domovi, javna razsvetljava, pokopališče, veselice (gasilske, lovske, ribiške, športne, turistične), turistične prireditve v kraju, oskrba (trgovska dejavnost, zdravniška oskrba), komunikacije (telefoni, radijski sprejemniki, televizija, računalniki), onesnaženost okolja (smetišča, smetnjaki, koši za smeti), vremenske posebnosti, naravne nesreče itd.

Možne teme in vsebine za preučevanje domačega kraja predstavlja preglednica.

Naravno-geografske teme	relief, podnebje, vodovje, prsti, živalstvo, rastlinstvo
Družbeno-geografske teme	naselja (mestna in podeželska), kmetijstvo (poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vinogradništvo), industrija (železarstvo, kemična, elektro, strojna, živilsko predelovalna, lesna, tekstilna, papirna, kovinsko predelovalna, kemična), promet (cestni, železniški, letalski, pomorski), trgovina, prevozna sredstva, prebivalstvo, selitve, begunci, zaposlovanje, turizem (hoteli)
Naravna dediščina	parki, jezera, reke, gore, hribi, korita, slapovi, naravni rezervati, naravni spomeniki, kraške jame, vrelni termalne vode
Kulturna dediščina	stavbarstvo, bivanje – stanovanja, gradbeni materiali, šege, navade, domača obrt (čipkarstvo, klekljarstvo, suhorobarstvo itd.), noša, koledar, narečja, prazniki, godci, pripovedke, pregovori in reki, ljudsko zdravilstvo, kovačnice, kašče, zidanice, mlini, žage, sušilnice sadja, gostilne
Načini življenja	prehrana, oblačila, higiena, bolezni, družina, ženske in moški, otroci, oprema stanovanj, ogrevanje in razsvetljava, razvedrilo in prosti čas, bolezni, počitniške hišice, vrtovi
Kulturno-umetniške teme	kiparstvo, slikarstvo, arhitektura, književnost, izobraževanje, jezik, šport, gledališča, koncerti, prireditve, pevski zbori, društva, plesi, kulturni domovi

Družbeno-sociološke teme	vrstniki, mediji, šola in izobraževanje, družina, otroštvo, vrednote, državljanstvo, volitve, denar, brezposelnost, podjetja, sindikati, socialno zavarovanje, zdravstveno zavarovanje, globalizacija, človek in narava, osebnost, politične stranke, cerkev in religije, potrošništvo, poklici, ekološka kriza, vzorniki, prehrana mladih, kultura, uporaba računalnika, uporaba mobilnih telefonov, televizija, radio, časopisi, bolnišnice, zdravstveni domovi, pošta, klubi, dobrotelne ustanove, vedenje in komuniciranje, človekove pravice
Okoljevarstvene teme	prenaseljenost, nesreče (požari, potresi, vremenske posebnosti), prva pomoč, viri onesnaževanja zraka (vode, tal), varstvo okolja, varstvo naravne in kulturne dediščine, odlagališča odpadkov, preskrba s pitno vodo, kanalizacija, vpliv človeka na okolje

Največ različnih možnosti in tudi medpredmetnega povezovanja nudi preučevanje družbenega življenja, kjer učenci preučujejo kavarne, klube, lokale, društva, pomembne osebnosti, zdravstveno varstvo, ljudsko zdravilstvo, proslave, praznovanja državnih praznikov, pregovore in vraže, žaljivke, hišne kronike, izseljence, priseljence itd.³²³

Slovenija je bogata z etnografskimi, umetnostnimi ali kulturno-zgodovinskimi spomeniki in objekti, zato so v spodnji preglednici predstavljeni nekateri možni objekti opazovanja in preučevanja na terenu.

Kulturno-zgodovinski spomeniki	gradovi, grajske stavbe, obzidja, kmečke hiše, meščanske hiše, spominske plošče, kipi in spomeniki
Verski objekti	samostani, cerkve, kapelice, znamenja, nagrobni spomeniki in kamni
Zgodovinski spomeniki v povezavi z gospodarstvom	kozolci, vodni mlini, žage, plavži, kašče, zidanice, sušilnice
Industrijski objekti	tovarne, industrijski obrati, delavnice
Tehnični objekti	stroji, mostovi, tuneli
Naravni spomeniki	vrtovi, parki
Stanovanjski objekti	stanovanjske hiše, večnadstropne hiše, vikendi, počitniške hišice
Športni objekti	stadioni, igrišča, telovadnice, hale
Javni objekti	bolnišnice, pošte, zdravilišča, zdravstveni domovi, javna stranišča, trgovine, banke
Prostorski predmeti	pohištvo, okrasje, orodje, orožje
Prometna sredstva	vlaki, avtobusi, avtomobili, tramvaji, kolesa, mopedi, motorji
Ulični objekti	svetila, znaki, prometni znaki, panoji, oglasni panoji, table

³²³ Primer preučevanja lokalne zgodovine je: Stražar, Stane (1988). Ob bregovih Bistrice. Od Rodice do Duplice z okolico. Radomlje: Krajevna skupnost Radomlje.

PREUČEVANJE VIROV

Ker obstajajo različne vrste virov oz. interpretativne oblike (npr. oglasi – reklame, ilustracije, karikature, računalniške simulacije, dnevniki, dramske igre, filmi ali videoposnetki, zgodovinska mnenja, knjige, televizijske oddaje, radijske oddaje, muzejske razstave, ustna poročila, portreti, umetniške slike, učenčevo delo, rekonstrukcije, pesmi, učiteljeva razlaga itd.³²⁴), ki se lahko uporabljajo v šoli, je potrebno postopno preučevanje virov.

»Zgodovinarji se učijo, kako ‘spraševati’ zgodovinske vire. Za to je potrebno veliko vaje, saj bodo le tako razumeli njihovo govorico.«³²⁵

Zgodovina pomaga razmišljati, kdo smo bili, kaj smo in kaj bomo; zgodovina govori o pomembnih temah in vprašanjih; je interpretativna, razložena v obliki logične pripovedi in je več kot samo politična zgodovina, zato bi se morali učenci naučiti razumeti zgodovino in njene različne interpretacije.³²⁶

V Sloveniji poteka preučevanje virov že v osnovni šoli po različnih ravneh:

- Najprej učenci ugotavljajo temeljne značilnosti vira oz. poskušajo poiskati določen podatek v viru, ugotoviti sporočilo vira, prepoznati določene elemente v pisnih ali slikovnih virih.
- Potem nadaljujejo s preučevanjem vira, tako da ugotavljajo bistvo besedila, komu vir (besedilo, slika) govori, kaj hoče povedati ter poskušajo ugotoviti, zakaj ima avtor vira takšno stališče.
- Najvišja raven pa je, da učenci znajo pojasniti svoje stališče do sporočila v viru, znajo pojasniti razlike med sodobnostjo in preteklostjo ter poiskati vzročne zveze med časovno in prostorsko oddaljenimi dogajanjem.³²⁷

Preučevanje pisnega gradiva poteka v Sloveniji na enostavnejši način, saj naloge zahtevajo predvsem razumevanje virov oz. gradiva.

Da bi učenci bolje razumeli različna besedila, se uporabljajo t. i. vodena vprašanja (npr. pri predmetu slovenski jezik). Pri tem učitelj postavi šest ključnih vprašanj: kdo, kje, kaj, kdaj, zakaj, kako. Ta strategija ima štiri korake:

- Pri prvem koraku učenci preletijo naslov, podnaslove in slikovno gradivo.
- Pri drugem koraku učenci napovedo, o čem govori besedilo s pomočjo šestih vprašanj: kdo, kje, kaj, kdaj, zakaj, kako.
- Pri tretjem koraku preberejo besedilo in preverijo pravilnost drugega koraka.

³²⁴ Copeland, Tim (2004). *Interpretations of History: constructing pasts*. V: *Education and the Historic Environment*. London – New York: Routledge, str. 36.

³²⁵ Rode, Marjan, Tawitian, Elissa (2004). *Prvi koraki v preteklost*. Učbenik za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 20.

³²⁶ Levstik, Linda S., Barton, Keith C. (2001). *Doing History. Investing With Children in Elementary and Middle Schools*. Second Edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, str. 1–8.

³²⁷ Rode, Marjan, Tawitian, Elisa (2004). *Prvi koraki v preteklost*. Delovni zvezek za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 4.

- Pri četrtem koraku ovrednotijo svoje napovedi iz drugega koraka in pridobijo nove informacije z branjem.³²⁸

Delo z besedili se lahko razdeli v tri faze: pred, med in po branju besedila.

Pri delu z besedili učenci pred branjem: preletijo naslove, podnaslove ali slikovno gradivo; postavijo si vprašanja, kaj že vedo o tej učni vsebini; preberejo povzetek, če obstaja; preberejo ključne besede ob robu besedila, če obstajajo itd.³²⁹

Med branjem besedila učenci pozorno preberejo besedilo, podčrtajo nove in neznane besede, si poskušajo v mislih čim bolj živo predstavljati zapisano besedilo, v besedilu podčrtajo ključne besede in misli ter si jih tudi izpišejo.³³⁰

Po branju učenci poiščejo pomen novih in neznanih besed s pomočjo slovarja ali sošolcev in učitelja, daljšo učno snov razdelijo v manjše dele ter jo zabeležijo in naredijo drugačen zapis (npr. z miselnim vzorcem). Ravno tako lahko izdelajo kratke povzetke, napišejo ali povedo lastno mnenje o učni snovi itd.³³¹

Učenci bi se morali naučiti brati besedila kritično, kar pomeni, da bi morali v besedilu npr. prepoznati:

- *»dejstva in stališča,*
- *predsodke avtorja besedila,*
- *podobnost/različnost svojih stališč z avtorjevimi,*
- *avtorjev stil, vzdušje in ton besedila,*
- *sklepe, ki izhajajo iz besedila.«³³²*

Spodnja preglednica, ki prikazuje razlike med dejstvi in stališči, je primerna tudi za zgodovinska besedila.³³³

<i>Značilnosti dejstev</i>	<i>Značilnosti stališč</i>
<i>Dejstva lahko preverimo (so resnična – neresnična; držijo – ne držijo).</i>	<i>Stališč ne moremo dokončno preveriti.</i>
<i>Pri dejstvih obstajajo načini za njihovo preverjanje.</i>	<i>Stališča so pogosto izraz vrednot, prepričanj ali občutij nekoga. (Čim bolj je stališče bralca identično avtorjevemu, tem težje loči stališče od dejstva.)</i>
<i>Dejstva temeljijo na neposrednih dokazih in opazovanju (izvirni dokumenti, statistika, očividci, raziskovalna poročila ...).</i>	<i>Stališče je subjektivno. Pogosto nanj vpliva socialno okolje.</i>

³²⁸ Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 143–144.

³²⁹ Prav tam, str. 326.

³³⁰ Prav tam, str. 326–327.

³³¹ Prav tam, str. 327.

³³² Prav tam, str. 226.

³³³ Preglednica je v celoti iz: Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 227.

<i>Značilnosti dejstev</i>	<i>Značilnosti stališč</i>
<i>Dejstva so stvari, ki so se zgodile (niso napovedi).</i>	
<i>Resničnost dejstev se lahko spremeni v času.</i>	<i>Tudi stališča se s časom lahko spreminjajo.</i>
<i>Povedi z dejstvi se pogosto začenjajo takole: Dokazi za ... Statistične dokaze najdemo v raziskavi ...</i>	<i>Povedi se začenjajo z: Verjamem ... Zdi se ... Strinjam se, da ... Menim, da je res, ker ... Moje stališče je ...</i>
<i>Dodatna kriterija za ločevanje dejstev in stališč:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – <i>avtorjeve kvalifikacije (strokovne, raziskovalne, njegove izkušnje, položaj, pregled na stvar),</i> – <i>vrsta gradiva, kjer se pojavljajo trditve (npr. Delo – Lady)</i> 	

Posebnost v Veliki Britaniji je metoda dela z viri in metoda dela z interpretacijami.

Pri metodi dela z viri (pisnimi, slikovnimi, ustnimi, materialnimi, informacijsko-komunikacijskimi) na eni strani učenci ugotavljajo uporabnost, pristranskost ali zanesljivost virov, na drugi strani pa uporabljajo vire za informacije in dokazovanje.

Vprašanja, ki se najpogosteje nanašajo na vire, se nanašajo na naravo primarnih ali sekundarnih virov, na razloge za nastanek vira, izvor in namen avtorja vira ter na njegovo pristranskost. Ravno tako številna vprašanja omogočajo, da se učenci naučijo razumeti in primerjati vire, postavljati vire v zgodovinski kontekst ter oceniti zanesljivost in vrednost virov. Učenci se navajajo na razumevanje, da tako primarni kot tudi sekundarni viri niso popolnoma zanesljivi, kot tudi da niso popolnoma nezanesljivi ter poskušajo ugotoviti in razumeti, zakaj je temu tako. Vprašanja, ki se nanašajo na analizo virov, zahtevajo, da učenci pokažejo razumevanje virov; ocenijo točnost, verjetnost in pristranskost virov; umestijo vire v zgodovinsko obdobje oz. kontekst ter jih med seboj primerjajo. Učenci morajo ugotoviti glavne poudarke v virih oz. podatke, ki jim lahko pomagajo odgovoriti na vprašanja ter ugotoviti, kakšno je njihovo predznanje oz. kako jim lahko predznanje pomaga pri odgovorih na vprašanja.³³⁴ Tako učenci uporabijo določene vire in svoje znanje za razlago, če se strinjajo ali ne strinjajo z določeno trditvijo ali pa uporabijo svoje znanje za razlago, do kakšne mere se strinjajo s trditvijo.³³⁵

Pri natančni analizi virov učenci znajo postaviti zgodovinske vire v kontekst; analizirati, odkriti pristranskost ter poudariti vrzeli in neskladnosti v virih; primerjati in ovrednotiti vire ter izdelati zaključke in pokazati spretnost uporabe različnih virov.³³⁶ To pa je že osnovno delo raziskovalcev oz. zgodovinarjev, ki bi se lahko uveljavilo pri pouku zgodovine v slovenskih osnovnih in srednjih šolah.

³³⁴ Matheson, Ian (1996). *Passing higher history. Skills for success.* Hodder and Stoughton, str. 65–66.

³³⁵ McAleavy, Tony (2003). *Interpretations of history.* In: *Past Forward: A Vision for School History 2002–2012.* The Historical Association, str. 44.

³³⁶ GCSE Regulations and Criteria. (1995). London: SCAA, str. 48.

Pri metodi dela z interpretacijami učenci znajo ugotoviti pristranskost virov, razlikovati med mnenji in dejstvi, med podatki in interpretacijami. Ravno tako znajo ugotoviti, zakaj in kako so bili zgodovinski dogodki, osebe, ljudje, spremembe in situacije različno interpretirane; analizirati in ovrednotiti interpretacije ter razložiti, zakaj obstajajo različne interpretacije zgodovine.

Ravno pouk zgodovine omogoča »poznavanje zgodovinskega pisanja, znanje o zgodovinskih tipičnih primerih, ki se nanašajo na učno vsebino; razumevanje, da so ljudje zgodovino napisali, opevali, naslikali, posneli, dramatizirali z različnim razlogi; razumevanje, da so nekatere zgodbe zelo poznane, druge pa komaj poznane.«³³⁷

Zato so v nadaljevanju prikazani načini, kako se lahko analizirajo, interpretirajo in ovrednotijo zgodovinske interpretacije.

Pri analizi interpretacij učenci:

- *»ugotavljajo in komentirajo razlike med načini, kako učbeniki ali informativne knjige prikazujejo isto problematiko. Lahko raziskujejo z namenom, da ugotovijo, kateri pogled je bolj prepričljiv.*
- *učijo se, kako arheologi interpretirajo preteklost s pomočjo ostankov. Lahko se naučijo, kako muzejski skrbniki in varuhi zgodovinskih spomenikov hranijo in interpretirajo arheološke dokaze.*
- *uvajajo se v debate med zgodovinarji glede vidikov preteklosti. Lahko se naučijo, kako zgodovinarji uporabljajo dokazne vire za odgovarjanje na vprašanja o preteklosti.*
- *razmišljajo o načinu, kako so bile dramatične rekonstrukcije postavljene – dramatične konstrukcije lahko vključujejo življenjske zgodovinske dogodke ali zgodovinske drame na televiziji in v filmih.*
- *lahko razpravljajo o določeni sporni zgodovinski osebnosti in upoštevajo razloge za različna mnenja o tej osebi.*
- *upoštevajo ljudska mnenja o preteklosti in poskušajo ugotoviti, kako natančna so ta mnenja.«³³⁸ S takšno analizo interpretacij učenci že sami interpretirajo pretekle dogodke.*

Zgodovinska interpretacija naj bi pomenila zavesten poskus rekonstrukcije in razlage dogodkov v preteklosti s pomočjo različnih virov informacij.³³⁹ Interpretacije so lahko »akademske (knjige, časopisi, poročila o izkopaninah, predavanja); izobraževalne (učbeniki, muzeji, televizijski dokumentarci, interpretacije poznavalcev); izmišljene (novele, filmi, televizijske drame, igre); ljudske (ljudska modrost, mestni parki, otožni opisi v oglasih) ali osebne (osebna razmišljanja).«³⁴⁰

³³⁷ Prevod je iz: McAleavy, Tony (2000). Teaching about interpretations. In: Issues in History Teaching. London–New York: Routledge, str. 73–74.

³³⁸ Prav tam, str. 76.

³³⁹ Haydn, Terry, Arthur, James, Hunt, Martin (1997). Learning to Teach History in the Secondary School. A Companion to School Experience. London: Routledge, str. 115.

³⁴⁰ McAleavy, Tony (2000). Teaching about interpretations. In: Issues in History Teaching. London–New York: Routledge, str. 74.

Razlogov, da so interpretacije različne, je več. Najprej so to različne vrednosti dokazov (statistični podatki, letaki). Tudi publika je različna (učenci, dijaki, televizijski gledalci, gledališča).

Naslednji razlogi so uporabnost novega znanja (npr. znanstvena, jezikovna), novi dokazi (npr. arheološki, novo odkritje rokopisov, novi prevodi), ter dejstva, da interpretacije odražajo spremembo idej, prepričanj in odnosa časa, ko so bile le-te narejene (npr. sprememba odnosa glede religije, vloge ženske, drugih narodov ali ras; spremembe načina vodenja ljudi, npr. republika ali monarhija; vmešavanje ali nevmešavanje države, kapitalizem ali marksizem itd.).³⁴¹

Za razumevanje interpretacij morajo učenci najprej imeti zadostno predznanje oz. znanje o dogodkih, v določenih primerih pa tudi poznavanje jezika virov. Učitelji morajo priskrbeti različne vire informacij. Nato učenci po različnih stopnjah napredujejo pri učenju razumevanja, primerjave, analize in vrednotenja virov, nazadnje pa pri interpretacijah.

Pri pouku zgodovine morajo učenci uporabljati takšne naloge, ki spodbujajo razumevanje interpretacij:

- *»Interpretacije so različne zaradi ljudi, ki uporabljajo dokaze na različne načine ter izbirajo in poudarjajo različne vidike dokazov.*
- *Količina dokazov, ki je na voljo za različne interpretacije, se razlikuje. Dostop do dokazov se tudi spremeni skozi čas in vodi k razlikam v interpretacijah.*
- *Velikokrat so vrzeli v dokazih, zato je treba uporabljati kreativnost in domišljijo, da se izdelajo interpretacije.*
- *Razlike v namenu in pričakovani publiki tudi vodijo k razlikam v interpretacijah.*
- *Osebni razlogi in prepričanja vplivajo na tiste, ki interpretirajo in vplivajo tudi na njihovo delo in vodijo k razlikam.*«³⁴²

Učenje razumevanja interpretacij poteka postopoma po stopnjah. Najprej učenci znajo in pripovedujejo zgodbe o preteklosti (prva stopnja). Nato začenjajo prepoznavati načine, kako je bila preteklost predstavljena (druga stopnja). Na tretji stopnji znajo ugotoviti različne načine predstavljanja preteklosti. Na četrti stopnji pokažejo, kako so bili nekateri vidiki preteklosti predstavljeni in interpretirani na različne načine. Na peti stopnji vedo, da so nekateri dogodki, ljudje in spremembe bili interpretirani na različne načine in predlagajo možne razloge za to. Na šesti stopnji opišejo in začenjajo pojasnjevati različne zgodovinske interpretacije dogodkov, ljudi in sprememb. Na sedmi stopnji znajo razložiti, kako in zakaj so bile narejene različne zgodovinske interpretacije. Pri osmi stopnji pa že analizirajo in razlagajo različne zgodovinske interpretacije in jih začenjajo vrednotiti.³⁴³

³⁴¹ Haydn, Terry, Arthur, James, Hunt, Martin (1997). Learning to Teach History in the Secondary School. A Companion to School Experience. London: Routledge, str. 126.

³⁴² McAleavy, Tony (2000). Teaching about interpretations. In: Issues in History Teaching. London–New York: Routledge, str. 77.

³⁴³ Prav tam, str. 78.

Vprašanja, ki se najpogosteje nanašajo na različne interpretacije preteklosti, so:

- »Ali je primarni ali sekundarni vir? (Ali je bil vir napisan v času dogodka ali dneve, tedne, mesece ali celo leta kasneje?; Ali so kakšne indicije oz. elementi v dokumentu, ki prikazujejo, da je vir osnovan na avtorjevi neposredni izkušnji ali vključenosti v opisane dogodke?; Ali je bil pisec očitivec dogodkov?; Ali je bil pisec v dobrem položaju za poznavanje, kaj se je v resnici zgodilo?);
- Ali obstajajo indicije v viru, kako je avtor dobil predstavljene informacije?;
- Do kakšne mere predstavlja zanesljivo podobo, kar se je zgodilo? (Ali so kakšne indicije v besedilu, ki bi vodile do razmišljanja, da je vir zanesljiv?);
- Za kaj je bil ta določen dokument napisan? (Ali obstajajo indikacije, npr. avtorjevo ime, položaj, naslov, naslov dokumenta, ki bi pomagali ugotoviti, zakaj je bil napisan?; Ali lahko ugotoviš, zakaj je bil dokument napisan tako, kot je bil napisan in tudi priskrbiš informacije za nekoga, npr. narediš osebno poročilo o dogodku; odgovoriš na prošnjo; opravičiš avtorjeva dejanja in odločitve; ugajaš ali nagajaš osebi, ki prejme dokument?);
- Kaj nam ta vir pove o avtorjem pogledu in položaju? (Ali avtor samo poroča o situaciji, pove svoje mnenje ali opisuje, kar se je zgodilo ali vir vključuje mnenja, zaključke ali priporočila?);
- Ali je avtor pristranski? (Ali avtor poskuša podati objektivno in uravnoteženo poročilo o dogodku?; Ali so izrazi ali stavki, ki razkrivajo avtorjeve predsodke za ali proti kakšni skupini, osebi ali razkrivajo osebno mnenje?).«³⁴⁴

Na različne interpretacije se izberejo primerna vprašanja, zato je eden od pomembnih korakov pri učenju zgodovinskih interpretacij, da znajo učenci postavljati ustrezna vprašanja: Kdo je avtor?; Kaj vem o avtorju?; Zakaj je to napisal?; Katere vire je uporabil?; Komu je napisal?; Ali je bil avtorjev namen informirati, poiskati resnico, razložiti sedanost, vplivati na sedanjo in prihodnjo politiko?; Ali so nekatere interpretacije bolj verjetne? itd.³⁴⁵

V Veliki Britaniji se učenci navajajo na analizo zgodovinskih virov in še posebej na analizo interpretacij že v osnovni šoli. Temeljni namen je, da razumejo in se zavedajo, da različne zgodbe o preteklosti prinašajo različne verzije o dogodkih ter da obstajajo različne interpretacije preteklosti. Učijo se razlikovati med dejstvi in mnenji oz. med podatki in interpretacijami. Ravno tako morajo znati oceniti pomembnost in slabost interpretacij ter pokazati, kako lahko okoliščine vplivajo na posameznikove interpretacije o zgodovinskih dogodkih. V končni fazi morajo razumeti razloge za različne interpretacije in pri tem ostati objektivni. Pri analizi interpretacij morajo še posebej razumeti vzroke za različne interpretacije ter jih znati analizirati in ovrednotiti. S tem se učenci naučijo, da njihova analiza interpretacij postane tudi njihova interpretacija preteklih dogodkov. To pa pomeni že enostavno zgodovinsko raziskovanje oz. življenjska učna situacija, ki bi se lahko postopoma uveljavila pri zgodovini v Sloveniji.

³⁴⁴ Prevod je iz: Stradling, Robert (2001). Teaching 20th-century European history. Strasbourg: Council of Europe Publishing, str. 242.

³⁴⁵ Haydn, Terry, Arthur, James, Hunt, Martin (1997). Learning to Teach History in the Secondary School. A Companion to School Experience. London: Routledge, str. 125.

Posebni viri, ki se uporabljajo pri preučevanju lokalne zgodovine, so ustni viri. »Ustna zgodovina nas spominja, da zgodovino ustvarjajo posamezniki z unikatnimi izkušnjami in različnimi načini življenja.«³⁴⁶

Zgodovinski ustni viri pomagajo pri rekonstrukciji preteklosti in pomagajo razumeti, kako so ljudje interpretirali preteklost.³⁴⁷ Ustni viri omogočajo razumevanje, ne samo kaj se je zgodilo, ampak še posebno, kako govoreči razume, kaj se je zgodilo in kaj misli o tem.

Ustni viri so različni, saj se lahko nanašajo na:

- »kolektivno znanje o preteklosti, ki se prenaša z roda v rod (ustna tradicija);
- pripoved o dogodkih iz življenja posameznika, ki so zaznamovali njegovo življenje in mu dali smisel (ustna bibliografija);
- osebne spomine posameznika o določenih dogodkih, problematiki ali izkušnjah, ki jih je doživel v določenem obdobju svoje preteklosti;
- ustna poročila očitidcev, zabeležena med dogodkom ali takoj po njem.«³⁴⁸

Učenci lahko zbirajo, analizirajo (preverjanje pristnosti, zanesljivosti vira ali dokaza, primerjanje dokaza z drugimi dokazi in viri) in interpretirajo ustne vire. Na ta način razvijejo spretnosti za oblikovanje vprašanj oz. spretnost komuniciranja, sposobnost za vživljanje v ljudi, sposobnost za analizo ustnih virov (osebni vtisi, omejitve spomina, prikrojevanje) in še posebej sposobnost za interpretacijo virov. Pri ustnih virih učenci razvijejo raziskovalne spretnosti, komunikacijske spretnosti, vživljanje v ljudi različnih generacij, spretnost izbiranja in sintetiziranja podatkov ter izdelovanje poročil.³⁴⁹

Učenci lahko ustne vire uporabljajo pri terenskem raziskovalnem in projektnem delu. Pri lokalni zgodovini so ustni viri tudi dokazno gradivo za preteklost. Ustni viri pomagajo, da se preteklost oživi in da tudi ostane živa. »Vsem nam omogočajo učenje iz zgodovine in ljudi okrog nas, ohranjanje intervjujev za bodoče generacije pa je darilo za vsakogar, ki je vključen v projekt.«³⁵⁰

TERENSKÉ IN AVTENTIČNE NALOGE

Prave terenske naloge se morajo nanašati na sam teren ali lokacijo zgradbe in predmetov. Za terensko delo učitelji najpogosteje pripravijo delovne liste, s katerimi učenci s pomočjo dokazov v naravi oz. na terenu (tudi v muzejih) poskušajo odgovoriti na različna vprašanja. Naloge se nanašajo na določeno učno vsebino iz učnega načrta ali pa na razvijanje določenih spretnosti (opazovanje, zapisovanje, branje, pisanje, merjenje, bra-

³⁴⁶ Perks, Robert (1995) *Oral History. Talking about the Past*. London: The Historical Association, str. 32.

³⁴⁷ Stradling, Robert (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 216.

³⁴⁸ Prav tam.

³⁴⁹ Stradling, Robert (2001). *Teaching 20th century European history*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, str. 215.

³⁵⁰ Sommer W. Barbara, Quinlan K. Mary Kay (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek – Lanham New York – Oxford; AltaMira press, str. 89.

nje načrtov in zemljevidov). Vprašanj oz. nalog za terensko delo naj ne bi bilo preveč, boljša so odprta vprašanja, ki omogočajo različne odgovore (opisi, primerjave, risbe, zapiski, pesmi, eseji ipd.). Predvidevati je treba čas za opravljanje določene dejavnosti na terenu, kakor tudi v šoli, saj se pogosto nadaljuje iskanje in preučevanje ter reševanje nalog in predstavitev rezultatov oz. končnih izdelkov v šoli.

Terensko delo pri zgodovini poteka tako, da učenci najprej zbirajo podatke, zapisujejo, rišejo in fotografirajo, svoja opažanja posnamejo s pomočjo diktafona, potem natančno opišejo tisto, kar vidijo, slišijo, vonjajo in občutijo v določenem kraju. Lahko napišejo zgodbe in besedila za lokacije, kjer posnamejo gradivo. Učenci lahko pripravijo vprašanja za intervju oz. pogovor z ljudmi, ki živijo na področju terenskega dela. Terensko delo omogoča, da učenci zberejo gradivo, delo pa se nadaljuje v šoli, kjer učenci s pomočjo zbranega pisnega, slikovnega, avdio-vizualnega gradiva tematike predstavijo v obliki članka v turistični reviji, zloženki za prodajo posestva, vodnika za turiste s pomembnimi znamenitostmi, izdelajo modele (kako naj bi zgradba ali kraj izgledal), kolaže, albume razglednic ali fotografij z opisi. Učenci napišejo ali izvedejo igro vlog, napišejo komentar za vodič ali kratek članek o prostoru; napišejo pesmi, šaljive verze, pisma, scenarij za krajši televizijski dokumentarec ali dramsko igro.³⁵¹

Mavricij Zgonik je že v 70. letih 20. stoletja navedel naslednje dejavnosti primerne za izvenšolsko delo pri zgodovini:

- »a) sestava in pisanje delovnega zvezka za zgodovino;
- b) zbiranje, čitanje in proučevanje zgodovinskih virov, preostankov, dokumentov ter čitanje tekstov, ki se nanašajo na preteklost domačega kraja ali domačije;
- c) sestavljanje lokalne zgodovine;
- č) ogled zgodovinskih spomenikov na terenu, ogled eksponatov v muzejih in arhivalij v arhivih ter zgodovinske ekskurzije;
- d) izdelovanje zgodovinskih referatov ter poročil o prebranih delih; branje zgodovinskih sestavkov, tekstov in spisov;
- e) izdelovanje zgodovinskih kart in skic, sten-časov, kronoloških učnih sredstev; prirejanje občasnih in stalnih razstav;
- f) tehnična dejavnost, izdelovanje maket, modelov, reliefov in drugih ponazoril;
- g) gledanje zgodovinskih filmov, gledaliških predstav z zgodovinsko tematiko, poslušanje in razgovor radijskih in televizijskih oddaj. Pisanje ocen in komentarjev.«³⁵²

Različne naloge, ki so povezane s preučevanjem lokalne zgodovine in terenskim delom, prispevajo k ustvarjalnemu, inovativnemu, raziskovalnemu, konstruktivnemu in izkuštenemu načinu dela, npr.:

- izdelava glasila o domačem kraju;
- izdelava žepnega vodnika po domačem kraju in okolici;
- gledališka predstava na terenu;

³⁵¹ Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage, str. 7.

³⁵² Zgonik, Mavricij (1974). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS, str. 314.

- igra vlog (obisk v turistični agenciji, pogovor s sosedom, ki sprašuje pred obiskom, po potovanju v nekem kraju; nastop za TV-oddajo v naravi, poročanje s terena za televizijsko ali radijsko oddajo; gledališka uprizoritev vsebine umetniške slike; gostoljubnost in bonton pri Slovencih; organizator, povezovalac prireditve ob krajevnem prazniku; igra krajevne legende);
- televizijska oddaja o domačem kraju (režiser, scenograf, scenarist, kostumograf, igralci);
- priprava multimedijske predstavitve za turiste;
- simuliranje delovanja lokalnega medija (časopis, radijska ali televizijska oddaja);
- načrtovanje obiska enega kraja in označba ogledov na karti kraja;
- načrtovanje učne poti v domačem kraju;
- pisanje kuharskih receptov s sestavinami značilnimi za domači kraj;
- idealni domači kraj (učenci montirajo različne posnete fotografije zgradb v mestu in jih računalniško montirajo na drugo lokacijo);
- načrt za proslavo v domačem kraju;
- okrogla miza o problematikah domačega kraja (udeleženci, moderator, predavatelj);
- ples in gibi, kjer učenci prikažejo različne zgradbe v domačem kraju;
- načrt za prazne zgradbe ali stanovanja, načrt za ureditev šole, okolice, kraja glede na različne potrebe, vizije in želje;
- razstava najstarejših fotografij ali predmetov, ki jih zberejo učenci; razstava fotografij najbolj urejenih privatnih ali javnih zgradb v domačem kraju;
- učilnica: zgodovinski prostor, kjer učenci opremijo stene z risbami ali predmeti, tako da se prostor preseli v drug čas;
- projekt 1907–2007: 100 let.

Avtentična naloga je resnična, življenjska naloga, ki omogoča uporabo znanja, zahteva nove zamisli, ideje, zbiranje ter izbiranje virov in gradiva, višje miselne procese (primerjanje, opisovanje, vrednotenje, sklepanje), samostojno delo (individualno, parno ali skupinsko); vključuje vsebinska in procesna znanja ter omogoča, da učenci napredujejo, se učijo iz napak, izboljšujejo rezultate in se vključijo v lokalno dogajanje.³⁵³

»V najširšem smislu bi lahko rekli, da so avtentični tisti izzivi, ki so podobni dejanskim problemskim situacijam: znanstvenim; npr. raziskovalnim, poklicnim, vsakodnevnim ... Avtentične so tiste naloge in dejavnosti, ki kažejo, kako se ljudje dejansko srečujejo z izzivi in kako rešujejo probleme. Učenci imajo pri reševanju avtentičnih nalog vtis, da so povezane z življenjem in zato smiselne in vredne truda.«³⁵⁴

Avtentične naloge zahtevajo, da učenci uporabijo obstoječe znanje in sami presodijo, kako ga bodo uporabili pri reševanju novih problemov. Naloge vključuje miselne spretnosti na višjem nivoju, naloge so zastavljene procesno in dolgoročno ter zahtevajo od

³⁵³ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 130.

³⁵⁴ Prav tam, str. 128.

učencev uporabo različnih virov, ki so jim v pomoč pri reševanju problemov. Naloge dopuščajo učencem, da sami odločajo, kako se bodo lotili reševanja nalog, ravno tako omogočajo, da učenci kritično razmišljajo o svojem delu in da sami popravljajo in izboljšujejo svoje delo.³⁵⁵

»Avtentične naloge so praviloma odprti problemi, ki zahtevajo, da gredo učenci skozi vse faze reševanja problemov: od zaznavanja in definiranja problemov, preko iskanja in preizkušanja rešitev, interpretiranja in evalviranja ter posredovanja ugotovitev in zaključkov. Smiselno morajo uporabiti svoje dotedanje znanje, po potrebi poiskati nove informacije in vključiti različne veščine v kompleksni situaciji. Na tak način lahko prepričljivo izkažejo svoje razumevanje in zmožnost uporabe v konkretnih situacijah.«³⁵⁶

Učno okolje v naravi naj bi vključevalo učne situacije, ki posnemajo probleme in situacije resničnega življenja.³⁵⁷ »Avtentičnost se torej nenazadnje nanaša tudi na to, da učenci doživljajo izkušnje in opravila ob ovirah, ki so tipične za realne problemske izzive, in da imajo dostop do virov, orodja in interakcij, ki so nam v vsakdanjem življenju ponavadi na voljo.«³⁵⁸

Avtentični končni izdelki (oz. predstavitev rezultatov) dela na terenu in v šoli v naravi so lahko naslednji: knjiga, brošura, članek, reportaža, spletna stran na internetu, avtobiografija, biografija, katalog, vodnik, časopis, razglednica, pesem, igra, skeč, slogan, oporočka, vremenska napoved, videoposnetek, model, načrt, razstava, stenski zemljevid v učilnici ali na hodniku šole, razredni-šolski muzej, gledališča predstava, turistični vodnik itd.

V nadaljevanju so predstavljene nekatere avtentične naloge, ki se lahko uporabijo v šoli v naravi oz. za terensko delo, s poudarkom na preučevanju učnih vsebin, ki se nanašajo na domači kraj ali pokrajino.

Učenci:

- sestavijo učno pot z zanimivostmi;
- pripravijo in vodijo ogleda v muzeju ali galeriji;
- pripravijo in vodijo ekskurzijo;
- pripravijo in vodijo seminar o lokalni zgodovini (vloge: udeleženci, organizatorji, predavatelji);
- pripravijo in vodijo konferenco o varstvu okolja;
- prevzamejo vodenje centra kot npr. v domovih Centra šolskih in obšolskih dejavnosti (vloge: hišnik, vodja prehrane, vodja čiščenja prostorov, vrtnar);
- prevzamejo učiteljevo vlogo in obravnavajo lokalno zgodovino v razredu;

³⁵⁵ Šifer Janič, Andreja, Napokoj, Matjaž (2003). Avtentične naloge. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 18.

³⁵⁶ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 128.

³⁵⁷ Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy, str. 286.

³⁵⁸ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 128.

- posnamejo gradivo za televizijski dokumentarec;
- pripravijo televizijski dnevnik ali radijsko oddajo o domačem kraju;
- pripravijo dokumentarno oddajo za televizijo ali radio, kjer naredijo uvod in zaključek s pomočjo sekundarnih virov, vmes pa vključijo posnete intervjuje z ljudmi;
- v muzejih spremenijo besedilo v risbo ali v igro vlog; oživijo slikovno gradivo s pomočjo pripovedovanja zgodbe ali igre vlog;
- interpretirajo z gibi in plesi ter pozicijo telesa zgradbe, objekte in predmete, ki so značilni za domači kraj;
- igrajo različne vloge oz. poklice: gostinci, turistični delavci, vrtnarji, kuharji, krojači, šivilje, peki, mesarji, mizarji, zidarji, cvetličarji, gozdarji, rudarji, kmetovalci, fotografi, veterinarji, arheologi, kustosi, novinarji itd;
- pripravijo gledališko igro, ki se nanaša na problematiko domačega kraja;
- oblikujejo turistično propagandno gradivo, npr. posterje, razglednice, žepne vodiče, znamke, značke, magnetke, obeske za ključke, nalepke itd.;
- napišejo članek za krajevni časopis ali strokovno revijo;
- oblikujejo in izdajajo svoj časopis;
- izdelajo elektronsko učilnico, ki jo napolnijo z elektronskimi gradivi o domačem kraju;
- izdelajo na spletni strani elektronski album ali izdelajo spletno stran o svojem domačem kraju.

Različne terenske in avtentične naloge so predstavljene v četrtem poglavju.

»Naloge življenja, ki čakajo nate, ne čakajo v prvi vrsti na tvojo sposobnost, ampak na to, da se jim predaš.« (Elizabeth Lukas)³⁵⁹

---

³⁵⁹ V: Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK. (Predgovor)

IV. PRIMERI PREUČEVANJA ZGODOVINE DOMAČEGA KRAJA IN OKOLICE

Uvodna predstavitev
Arheološki ostanki
Cerkve in samostani
Gradovi in grajske stavbe
Industrijske zgradbe
Parki in vrtovi
Predmeti
Ulice
Zgradbe in objekti
Arhivsko gradivo
Muzejsko gradivo
Pisno gradivo
Slikovno gradivo
Ustno gradivo
Informacijsko-komunikacijsko gradivo
Naloge, ki se nanašajo na domači kraj
Naloge, ki se nanašajo na slovensko prepoznavnost

*Vsakdo ljubi domovino zato, ker je njegova, in ne zato, ker je velika.*³⁶⁰

---

³⁶⁰ Sentence: modrosti starih Rimljanov. (2003). Ljubljana: Modrijan, str. 77.

IV. PRIMERI PREUČEVANJA ZGODOVINE DOMAČEGA KRAJA IN OKOLICE

UVODNA PREDSTAVITEV

Vse, kar so ljudje v preteklosti ustvarili ali vse, kar še ustvarjajo ali delajo ter vse, kar bodo ustvarili in naredili, je lahko predmet preučevanja domačega kraja ali okolice oz. lokalne zgodovine.

Zato se preteklost, sedanjost in prihodnost ustvarjanja, življenja, mišljenja in dela ljudi lahko preučuje na podlagi različnih virov, ki so v tem poglavju razdeljeni v objekte preučevanja (arheološki ostanki, cerkve in samostani, gradovi in grajske stavbe, industrijske zgradbe, parki in vrtovi, predmeti, ulice, zgradbe in objekti), različno gradivo (arhivsko, muzejsko, pisno, slikovno, ustno in informacijsko-komunikacijsko) in primere raznovrstnih nalog, ki se nanašajo na domači kraj in slovensko prepoznavnost.

Primeri nalog so namenjeni učiteljem v pomoč pri sestavljanju nalog za terensko delo oz. za preučevanje različnih zgradb, objektov in predmetov v domačem kraju, ravno tako pa tudi za sestavljanje nalog za različno pisno, slikovno ali informacijsko-komunikacijsko gradivo, ki se najpogosteje uporablja v šoli.

Učitelji lahko te primere prilagodijo starosti in sposobnosti učencev. Naloge predstavljajo zbirko različnih primerov, ki so vzeti iz različnih učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov za zgodovino, geografijo, družbo in likovno umetnost ter različnih izbirnih predmetov. Slikovno gradivo je sestavni del nalog ali pa je dodano kot primer uporabe. Dodani so še drugi primeri nalog, ki se nanašajo na slovenske kraje, zgradbe, objekte ali predmete.

Primeri vključujejo tudi strokovno literaturo, ki jo lahko učitelji uporabijo pri samostojnem, skupinskem, projektnem, terenskem, muzejskem ali raziskovalnem delu v šoli ali pri izvenšolskih dejavnostih za katerikoli domači kraj.

Čeprav se izbrani primeri nanašajo na različne pokrajine, mesta in naselja v Sloveniji, se lahko primeri prenesejo in uporabijo za katerikoli kraj. Tako ti primeri učitelje družboslovnih predmetov seznanjajo z možnimi vrstami nalog, ki se lahko uporabijo za preučevanje lokalne zgodovine. S temi primeri še niso pokrite vse možnosti, zato lahko učitelji s svojimi idejami, izkušnjami in ustvarjalnostjo dodajo še številne druge zanimive, kreativne in življenjske naloge.

ARHEOLOŠKI OSTANKI

V Veliki Britaniji so številna arheološka društva in organizacije, ki skrbijo, da je znanje arheologije dostopno mladim in odraslim. Tako npr. šolam ponujajo brezplačne ogledne arheoloških izkopavanj, zgodovinskih ali arheoloških znamenitosti, prireajo odprte dneve arheo-

loških izkopavanj, pripravljajo delovne liste (za učence v starosti nad 14 let), tako da lahko učenci samostojno opazujejo in zapisujejo, izkopavajo, fotografirajo in izdelujejo dokumentacijo o arheološkem delu. Za širjenje arheološkega znanja društva poskrbijo z zloženkami, publikacijami, razstavami, predstavitvami in različnimi delavnicami, kjer so vključeni vsi udeleženci. Delo poteka v arheoloških muzejih in arheoloških parkih. Učenci se učijo analizirati materialne zgodovinske vire oz. arheološke najdbe ter spoznajo vlogo pomožnih zgodovinskih ved (numizmatika, epigrafika, heraldika) pri zgodovini. Najpogosteje učenci v Veliki Britaniji na terenu raziskujejo ostanke zgradb in obzidij, v muzejih pa različne predmete. Z dovoljenjem lokalne oblasti, šol in staršev se učenci lotijo tudi pravih arheoloških izkopavanj na določenem prostoru ter poskušajo opravljati delo arheologov.³⁶¹

Tudi v Sloveniji bi lahko uporabili bogata arheološka najdišča, kjer bi se učenci udeležili arheoloških izkopavanj ali pa si jih le ogledali. »Arheološko najdišče je prostor, kraj, področje, kjer so v zemeljskih plasteh na kopnem ali na morskem, jezerskem ali na rečnem dnu (podvodna arheologija) ohranjeni materialni odtisi in v njih skriti duh človekove dejavnosti: njegovo orodje, orožje, grobovi, naselja, stavbe in palače, utrdbe in obrambni sistemi, ceste ...«³⁶²

Tako npr. Dolenjski muzej Novo mesto omogoča, da si učenci od začetka aprila do konca junija lahko ogledajo arheološka izkopavanja na Kapiteljski njivi na Marofu, in sicer si »ogledajo arheološko izkopavanje grobov iz starejše in mlajše železne dobe, spoznajo metodo arheološkega izkopavanja, delo arheologa in pomen arheološkega izkopavanja, primerjajo število arheoloških najdišč halštatske dobe v Novem mestu, na Dolenjskem in v Sloveniji.«³⁶³

V nadaljevanju so predstavljene nekatere naloge, ki so povezane z arheologijo oz. arheološkimi ostanki.

Kot opazovalci se učenci udeležijo arheoloških izkopavanj. Popišejo arheološka mesta in naredijo načrt kraja in okolice z arheološkimi izkopavanji.

Vsak arheološki predmet natančno opazujejo in skušajo odgovoriti, npr: Kaj je to?; Iz česa je?; Kako je prišel v zemljo?; Zakaj se je uporabljal?; Ali nam pove kaj o celotnem kraju?; Koliko naj bi bil star? ipd.³⁶⁴

Pogovorijo se z arheologom in pripravijo vprašanja kot npr.: Kako potekajo arheološka izkopavanja?; Kaj potrebujejo arheologi za izkopavanje?; Kako ve arheolog, kje mora začeti kopati?; Kaj se zgodi z arheološkimi najdbami?; Kdaj lahko izkopavajo? itd.

Učenci primerjajo preglednici, ki prikazujeta arheološka obdobja na Slovenskem ter ugotovijo, zakaj so obdobja različno datirana.

³⁶¹ Education and the Historic Environment. (2004). London – New York: Routledge.

³⁶² Knific, Timotej, Svoljšak, Drago (1991). Arheološka najdišča. Zbirka Slovenska dediščina. Ljubljana: CZ, str. 2.

³⁶³ <http://www.dolmuzej.com/si/kustodiati/pedagogija/mladina/sole/arheologija/> (25. 12. 2006).

³⁶⁴ Fines, John, Nichol, Jon (1997). Teaching Primary History. Oxford: Heinemann, str. 159.

Arheološka obdobja, ki so bila datirana na začetku 90 let 20. stoletja na Slovenskem, so bila naslednja:³⁶⁵

<i>Obdobje prazgodovinske arheologije od ok. 70.000 pr.n.št. do rimske zasedbe</i>	<ul style="list-style-type: none"> – starejša kamena doba ali paleolitik (ok. 70.000–8000) – srednja kamena doba ali mezolitik (8000–4000) – mlajša kamena doba ali neolitik (4000–2700) – bakrena doba (2700–1700) – bronasta doba (1700–800/750) – starejša železna doba ali halštatska doba (800/750–400) – mlajša železna doba ali latenska doba (400 do rimske zasedbe)
<i>Rimska arheologija</i>	<ul style="list-style-type: none"> – zgodnje obdobje – poznorimsko obdobje (od rimske zasedbe do 5. stol.)
<i>Arheologija zgodnjega srednjega veka</i>	<ul style="list-style-type: none"> – čas preseljevanja ljudstev (5. in 6. stol.) – staroslovansko obdobje (7.–11. stol.)
<i>Arheologija srednjega veka</i>	<ul style="list-style-type: none"> – 12.–15. stol.

Časovna preglednica glavnih arheoloških obdobj iz leta 1994 je naslednja:

<i>Prazgodovina</i>	<ul style="list-style-type: none"> – kamena doba (250000–3000) – bakrena doba (3000–1700) – bronasta doba (1700–1200)
<i>(Stari vek)</i>	<ul style="list-style-type: none"> – železna doba (1200 – 35–33)
<i>Stari vek</i>	<ul style="list-style-type: none"> – rimska doba (35–33 pred n. št. – 600 po n. št.)
<i>Zgodnji srednji vek</i>	<ul style="list-style-type: none"> – staroslovanska doba (600–1100)

S pomočjo zgornje časovne preglednice, ki je objavljena v: Valič, Andrej (1994). Časovna in kulturna preglednica arheoloških najdišč Slovenije. Kranj, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani, učenci ugotovijo, v katero arheološko obdobje spada določeno najdišče.

Učenci ugotovijo, katera arheološka najdišča so v njihovem kraju oz. v najbližji okolici. »Katera arheološka najdišča so v tvoji domači pokrajini? Ali si katero že obiskal in si ogledal tudi najdene predmete, ki jih hrani bližnji muzej? Kaj je nate naredilo največji vtis in zakaj?«³⁶⁶

Učenci poiščejo nova arheološka najdišča v Sloveniji, ki so jih odkrili od leta 1995 naprej. Tista, ki so v bližini njihovega domačega kraja, natančno preučijo in izdelajo pisni referat.

Ugotovijo, katero arheološko najdišče v bližini domačega kraja je bilo raziskano in ga predstavijo na plakatu.³⁶⁷

³⁶⁵ Knific, Timotej, Svoljšak, Drago (1991). Arheološka najdišča. Zbirka Slovenska dediščina. Ljubljana: CZ, str. 5.

³⁶⁶ Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 76.

³⁶⁷ Učenci si pomagajo s strokovno literaturo, npr. Guštin, Mitja idr. (1996). Rimsko podeželje. Roman Countryside. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Učenci ugotovijo za svoj domači kraj glavne arheološke ostanke in izpolnijo preglednico.

<i>Arheološki ostanek</i>	<i>Datum in kraj odkritja</i>	<i>Hranitev danes</i>

Ogledajo si fotografije v knjigi: Rešena arheološka dediščina Ljubljana. (1992). Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana in na sprehodu po Ljubljani poiščejo ta najdišča.

Ugotovijo, če so pri gradnji avtocest, ki peljejo mimo njihovega kraja, naleteli na arheološke ostanke. V pomoč jim je knjiga: Zemlja pod vašimi nogami: arheologija na avtocestah Slovenije: vodnik po najdiščih. (2003). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Izdelajo modele arheoloških najdb bližnje okolice in šolski razred spremenijo v arheološki muzej.

Arheopeskovnik³⁶⁸

Delavnica Arheopeskovnik Mestnega muzeja poteka takole: »V improviziranem peskovniku otroci med igro najdejo kup predmetov (star denar, školjke, igračke), med njimi tudi vsak svojo glinasto posodico, ki s svojo nenavadno obliko spominja na davne čase. Izkopane posodice pozneje pobarvajo in se ob delu pogovarjajo o tem, kako so ta predmet izdelovali in uporabljali v preteklosti. Svoje izdelke lahko otroci za spomin odnesejo domov.«³⁶⁹

³⁶⁸ Trškan, Danijela (2005). Arheopeskovnik. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Ivanke Kurinčič (Mestni muzej Ljubljana).

³⁶⁹ <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/sole/najmlajsi> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).

Delavnica Mestnega muzeja³⁷⁰

»Učitelj lahko prikaže arheološko metodo tudi s simuliranim izkopavanjem. Ta metoda je zelo prikladna zlasti za mlajše otroke. Učitelj zakoplje stare predmete v posebne posode. To so lahko stekleni kozarci ali leseni zabojčki z eno stekleno steno. Izkopavamo lahko v razredu ali v muzeju. Izkopavanja se lahko lotimo na šolskem vrtu, kjer smo pripravili arheološke parcele. Te so različno velike, razdeljene pa morajo biti na kvadrante v velikosti (1m x 1m). Teh dimenzij so tudi resnične arheološke parcele. Iznajdljiv učitelj bo gotovo našel še kakšno (njegovim možnostim prikladnejšo) varianto. Pri izkopavanju se otroci seznanijo z osnovno metodo arheološkega izkopavanja in tehnikami opisovanja arheoloških najdb.«³⁷¹

Spoznajo vlogo in pomen arheologije za s poznavanje življenja in dela ljudi v preteklosti s pomočjo knjige: Moloney, Norah (2001). Arheologija. Radovljica: Didakta.

CERKVE IN SAMOSTANI

Cerkve in samostani so sestavni del slovenskih mest in pokrajin. Pri preučevanju cerkva ali samostanov se uporabljajo različni viri, najpogosteje načrti mest, karte, fotografije ali umetniške slike. Glavne metode dela so risanje (zunanosti cerkve), merjenje, zapisovanje, fotografiranje in snemanje. Pri preučevanju učenci odkrivajo zlasti časovni potek pozidav in iščejo dokaze za določene spremembe.

Pri sistematičnem preučevanju cerkva ali samostanov se uporabljajo štirje koraki.

V prvem koraku (opazovanje in postavljanje vprašanj) učenci najprej pozorno opazujejo notranjost in zunanost cerkve ali samostana ter poskušajo postaviti ustrezna vprašanja, na katera lahko odgovorijo z opazovanjem.

³⁷⁰ Trškan, Danijela (2005). Delavnica Mestnega muzeja. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv. Fotografiji sta objavljeni z dovoljenjem Ivanke Kurinčič (Mestni muzej Ljubljana).

³⁷¹ Čampa, Jožica, Granda, Nevenka (1995). Oblike in metode poučevanja zgodovinskih vsebin v okviru predmeta spoznavanja družbe v 3., 4. in 5. razredu. V: Pedagoška obzorja. Letnik X. Št. 3–4, str. 64.

V povezavi z zunanostjo cerkve učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Iz česa je narejena (kamenje, opeka ali kaj drugega)?
- Kakšne oblike so okna?
- Ali so kakšni dokazi, da je bila zgrajena v določenem času?
- Kje stoji?
- Ali so okoli hiše?
- Ali je poleg pokopališče?
- Kje je pokopališče?
- Kakšen je zvonik?
- Ali ima zvonik uro?
- Kakšna je velikost cerkve?
- Kateri materiali so uporabljeni?
- Kolikšna je starost cerkve?
- Katere so še druge stavbe, ki spadajo k cerkvi in kakšna je njihova funkcija?³⁷²

V povezavi z notranostjo pa skušajo odgovoriti na vprašanja:

- Kaj najprej opaziš in občutiš v notranjosti (tišina, temačnost, hrup od zunaj)?
- Ali so napisi na stenah in o čem?
- Kako so privezani zvonovi?
- Ali je v cerkvi krstni kamen za krščevanje otrok?
- Kje sedijo ljudje?
- Iz česa so klopi?
- Kako so razporejena sedišča in klopi?
- Ali so v cerkvi stoli in kje so?
- Ali ima cerkev orgle?
- Iz česa je prižnica?
- Kakšna so stekla na oknih?
- Kako je okrašen oltar?
- Kaj je na oltarju?
- Kakšni so stebri, loki, strop ipd.?
- Kakšni so okraski, okna, klopi, pohištvo?
- Kaj se dogaja v notranjosti cerkve?
- Kateri so dokazi za različne obrede (npr. krst, poroka, pogreb)?³⁷³

Drugi korak (uporaba virov) narekuje uporabo kart, načrtov mest, umetniških slik, fotografij in časopisov idr. za preučevanje cerkva in samostanov.³⁷⁴

---

³⁷² Morris, Richard, Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English Heritage, str. 13–14; Goodshaw Chapel Lancashire. English Heritage Education. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

³⁷³ Prav tam.

³⁷⁴ Morris, Richard, Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English Heritage, str. 26–28.

V tretjem koraku (zapisovanje) učenci merijo, rišejo, fotografijo ali snemajo.³⁷⁵

V zadnjem koraku (razumevanje) učenci poskušajo ugotoviti razloge za spremembe notranjosti ali zunanosti cerkve oz. kdaj je bila zgrajena, dozidana ali spremenjena; kakšna je funkcija drugih stavb pri cerkvi ali samostanu itd.³⁷⁶

Pri medpredmetnem preučevanju lahko učenci pri slovenščini izdelajo turistični vodič, poročilo ali vodnik po cerkvi ali samostanu; pri matematiki izmerijo velikosti vrat, oken in kipov; pri naravoslovnih predmetih ugotovijo, katero vrsto materiala so uporabili za gradnjo cerkve ali samostana, katere ptice so gnezdile na cerkvi; pri geografiji ugotovijo, od kod so pripeljali material za zidanje cerkve, od kod so prihajali delavci in arhitekti; pri likovni umetnosti pa določijo glavne značilnosti umetniških del.³⁷⁷

V nadaljevanju so predstavljeni nekateri primeri nalog, ki se nanašajo na cerkve ali samostane.

»To je župna cerkev, posvečena Sv. J _____, katere predhodnica se v virih omenja že 1271. leta. To je poznogotska, t. i. dvoranska cerkev, ki jo sestavlja rebrasto obokana tridelna ladja (= prostor za vernike) in zvezdasto obokani prezbiterij (= prostor za duhovščino). Sklepniki na oboku ladje predstavljajo različna cehovska znamenja.

Ugotovi, kdaj so bili zgrajeni posamezni deli cerkve:

Ladja .....

Prezbiterij .....

Zvonik .....

Dobro si oglej šilasti okenski lok, ki je značilen gotski element.«³⁷⁸

Učenci izberejo predmet v notranjosti cerkve in ugotovijo, kako se je v različnih okoljih in obdobjih spreminjala njegova oblika ali okrasitev.³⁷⁹

V povezavi z zunanostjo baročne cerkve skušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

»Koliko zvonikov ima cerkev? Kje stojijo?

Kakšno streho ima zvonik? Nariši jo.

Nariši okensko odprtino in približno oceni njeno velikost. Če so okenske odprtine različnih oblik in velikosti, nariši vse ter označi, kje približno se nahajajo.

Dobro si oglej streho ladje in prezbiterija in poskušaj opisati njeno obliko.

S kompasom izmeri, kako je cerkev obrnjena.«³⁸⁰

³⁷⁵ Prav tam, str. 29.

³⁷⁶ Prav tam, str. 30–32.

³⁷⁷ Prav tam, str. 34.

³⁷⁸ Učni list Pisana Loka. (2003). Škofja Loka: Loški muzej.

³⁷⁹ Golob, Nataša (2004). Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju. Ljubljana: DZS, str. 38.

³⁸⁰ Novak, Renata (1999). ABC umetnostne zgodovine. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus, str. 27.

Zgodnjekrščanski center – krstilni bazenček.³⁸¹

Po sledih antične Emone – Mestni muzej Ljubljana³⁸²

»Tudi v Emono se je v 1. stoletju z Vzhoda razširila nova vera – krščanstvo. Kristjani so se najprej zbirali k molitvi v manjši molilnici, nato pa so v mestu sezidali krščansko cerkev. Zdaj stojimo na njenih ruševinah. /.../ Tla okrog krstilnega bazena so tlakovana z večbarvnim mozaikom. Napisi so stari 1500 let.«³⁸³

Učenci ugotovijo, čemu je služil osmerokotni bazenček in kakšen simbol je med geometrijskimi in cvetličnimi vzorci.³⁸⁴

Učenci fotografirajo cerkve in poiščejo starejše fotografije ter jih primerjajo. Poskušajo prepoznati spremembe v zunanjem videzu cerkva.

Plečnikova cerkev sv. Frančiška v Šiški pri Ljubljani, po 1931³⁸⁵

Plečnikova cerkev sv. Frančiška v Šiški 2007³⁸⁶

³⁸¹ Trškan, Danijela (2005). Zgodnjekrščanski center – krstilni bazenček. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Ivanke Kurinčič (Mestni muzej Ljubljana).

³⁸² Trškan, Danijela (2005). Po sledih antične Emone – Mestni muzej. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Ivanke Kurinčič (Mestni muzej Ljubljana).

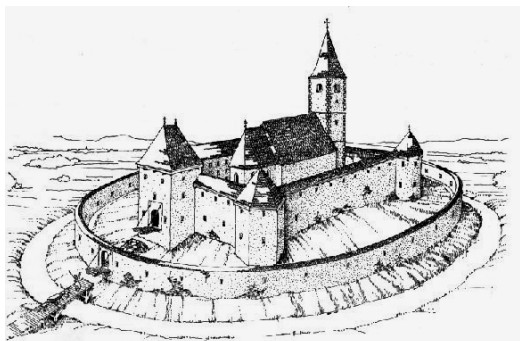
³⁸³ Po sledih rimske Emone. (2001). Delovni zvezek za razredno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej, str. 6.

³⁸⁴ Prav tam.

³⁸⁵ Izgubljeni pogledi: Ljubljana nekoč in danes. (2006). Lost sights: Ljubljana of Yore and Today. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Modrijan, str. 108. Objavljeno z dovoljenjem založbe Modrijan.

³⁸⁶ Trškan, Danijela (2007). Plečnikova cerkev sv. Frančiška v Šiški 2007. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

Učenci ugotovijo vlogo cerkva v preteklosti s pomočjo slikovnega in pisnega gradiva.

Tip pravičnega tabora Domžale, Goričica.³⁸⁷

Goričica 2006³⁸⁸

Franc Bernik:

»Kroginkrog cerkve je bil silno debel in močan zid, ki je segal prav do cerkvene strehe. Na zunanji strani zidu je bil izkopen zelo globok in širok jarek. Na vseh štirih oglih zidu so bili postavljeni močno zidani stolpi. Namesto oken so imeli luknje, iz katerih se je moglo streljati s topovi.

Za časa turške nevarnosti so možje in fantje, kolikor jih je sploh ostalo doma, v teh stolpih odbijali sovražni napad, tudi ženske so junaško pomagale pri brambi, tako s kuhanjem smole, ki so jo metali na sovražnika, starčki in otroci pa so v cerkvi pri Mariji iskali zavetje pomoči. Tudi so na ta varen prostor nanosili pravočasno živeža in spravili na varno tudi svoje dragocenosti.»³⁸⁹

Peter Fister:

»Okrog notranjega pravičnega pravokotnika z dimenzijami 14 x 17,5 sežnja (26,5 x 33,0 m – dimenzije niso povsem natančno določljive!), ki je bil proti zahodu utrjen z vogalnima stolpoma, ob južni in vzhodni stranici so bile na obzidje naslonjene zidane kašče, vhod pa je bil skozi poseben vhodni stolp v sredini vzhodnega obzidja, ki ga je varoval še večstrani stolp na SV vogalu, je bilo kot druga obrambna linija še popolnoma pravilno krožno obzidje s premerom 33 sežnjev (62,5 m), obdano še s posebno zunanjo obrambo – z vodo napolnjenim jarkom, ki je bil že omenjen. Letnica na cerkvi – 1532 – je verjetno tudi letnica nastanka tabora /.../.«³⁹⁰

S pomočjo fotografij učenci odgovorijo na vprašanja, ki se nanašajo na zunanost in notranost cerkva.

³⁸⁷ Fister, Peter (1975). Arhitektura slovenskih protiturških taborov. Ljubljana: Slovenska matica, str. 79. Objavljeno z dovoljenjem avtorja.

³⁸⁸ Trškan, Danijela (2006). Goričica 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

³⁸⁹ Bernik, Franc. (1998). Zgodovina fare Domžale. Delni ponatis. Domžale. Župnijski urad Domžale, str. 26.

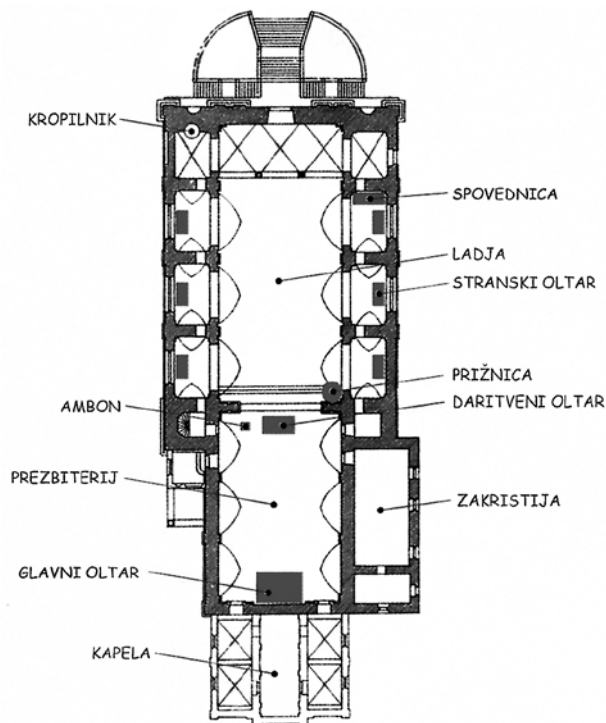
³⁹⁰ Fister, Peter (1975). Arhitektura slovenskih protiturških taborov. Ljubljana: Slovenska matica, str. 92.

Zunanost cerkve Sv. Mihaela v Iški vasi³⁹¹

Notranost cerkve Sv. Mihaela v Iški vasi³⁹²

Učenci morajo poznati tudi nekatere izraze, ki se nanašajo na notranost cerkve, npr. prezbiterij, zakristija, ambon, prižnica ipd.

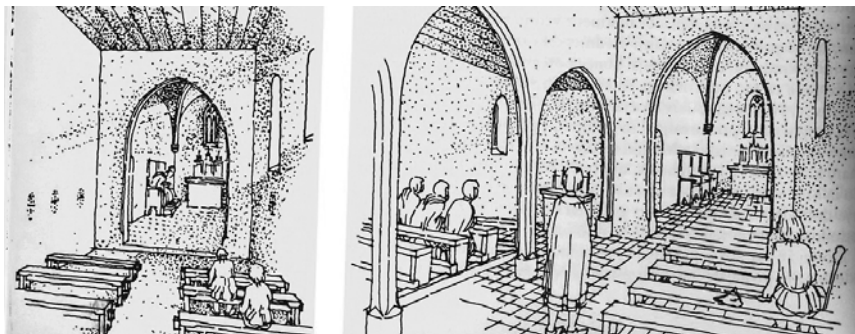
Tloris frančiškanske cerkve Marijinega oznanjenja³⁹³

³⁹¹ Trškan, Danijela (1996). Zunanost cerkve Sv. Mihaela v Iški vasi. Fotografija. Zasebni arhiv.

³⁹² Trškan, Danijela (1996). Notranost cerkve Sv. Mihaela v Iški vasi. Fotografija. Zasebni arhiv. Opisi fresk in nagrobnikov so v: Hostnik, Martin (1997). Cerkev Sv. Mihaela v Iški vasi. Ljubljana: Salve.

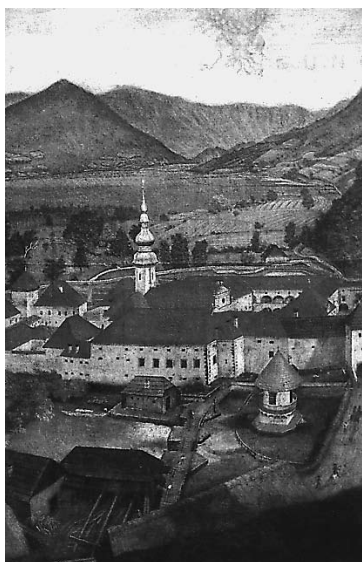
³⁹³ Melik, Jelka, Jeraj Mateja (2005). Spoznajmo Ljubljano. Vodnik po mestu za otroke (male in velike). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, str. 58. Objavljeno z dovoljenjem založbe.

Učenci primerjajo spodnji skici ter ugotovijo razlike in razloge za spremembe notranjega prostora cerkve v 15. stoletju. Odgovorijo na vprašanja, ki se nanašajo na notranjost cerkve: Kje sedijo ljudje?; Kako so razporejena sedišče oz. klopi?; Ali so v cerkvi stoli?; Kakšni so stebri, loki in strop?; Kaj se dogaja v notranjosti? itd.

Notranjost cerkve³⁹⁴

Tudi za samostane učenci odgovorijo na vprašanja, ki se nanašajo na zunanost kot npr.: Kje stoji?; Kolikšna je velikost?; Katere so še druge stavbe, ki spadajo k samostanu in kakšna je njihova funkcija?³⁹⁵

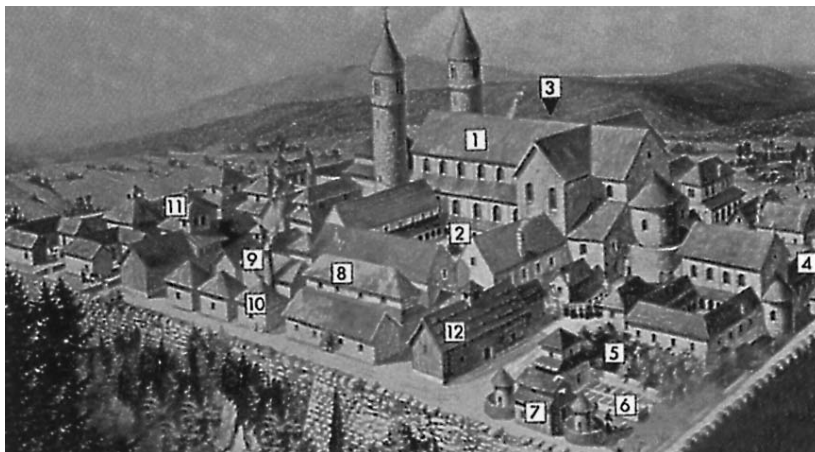
Detajl oljne slike kartuzije v Bistri iz leta 1724³⁹⁶

³⁹⁴ Fister, Peter (1986). Umetnost stavbarstva na Slovenskem. Ljubljana: CZ, str. 132. Objavljeno z dovoljenjem avtorja knjige.

³⁹⁵ Morris, Richard, Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English Heritage, str. 13–14; Goodshaw Chapel Lancashire. English Heritage Education. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

³⁹⁶ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (2001). Letnik 49. Št. 3, str. 208. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

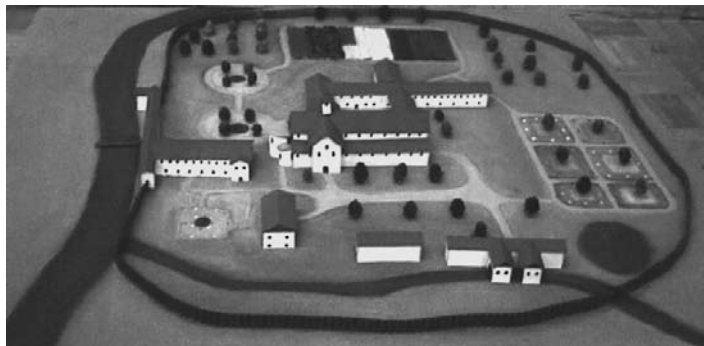
Učenci opišejo spodnji srednjeveški samostan: 1. cerkev, 2. šola, 3. križni hodnik, 4. bolnišnica, 5. sadovnjak, 6. vrt, 7. gostišče, 8. delavnica, 9. pekarna in pivovarna, 11. hlevi, 12. kašče.³⁹⁷

Srednjeveški samostan³⁹⁸

Učenci napišejo pismo (vloga meniha), ki prvič pride v samostan; izvedejo intervju z menihom o dnevnem življenju; izdelajo dokumentarec o samostanu; naredijo načrt samostana, kjer je razvidna uporaba prostorov. Učenci izdelajo koledar: 12 mesecev, 12 različnih fotografij (risb, slik), ki prikazujejo samostansko življenje.³⁹⁹

Učenci izdelajo maketo samostana ter v ustni obliki predstavijo zgodovino in funkcije stavb samostana.

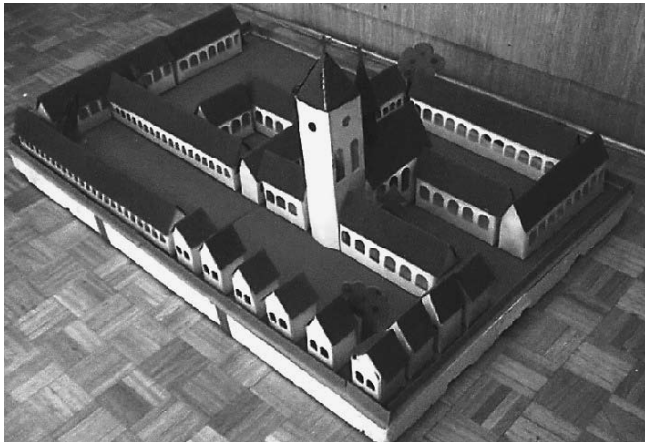
Maketa samostana Stična⁴⁰⁰

³⁹⁷ Rode, Marjan, Tawitian, Elissa (2004). Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 40.

³⁹⁸ Prav tam. Izvor: Elizabeth Buxbaum: Erlebnis Zeitreise 1, str. 29; öbv et hpt VerlagsgmbH & co. KG, Wien, 2000. Objavljeno z dovoljenjem DZS.

³⁹⁹ Furness Abbey. Information for teachers. English heritage. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

⁴⁰⁰ Popovič Lozar, Gordana (2003). Maketa samostana Stična. Fotografija. Zasebni arhiv. Maketo sta izdelali Veronika Poljak in Špela Fabjan leta 2003. Fotografija je objavljena z dovoljenjem prof. Gordane Popovič Lozar (Srednja šola Črnomelj, Gimnazija).

Maketa samostana Pleterje⁴⁰¹

GRADOVI IN GRAJSKE STAVBE

Pri preučevanju gradov oz. grajskih stavb je potrebna temeljita priprava, saj je treba poiskati tloris gradu, načrt, kronološki pregled glavnih dogodkov in še posebej kronološki pregled gradnje gradu. Učenci poiščejo stare načrte, letalske posnetke, slike umetnikov in druge vire informacij o gradu. Pri preučevanju gradov se uporablja sklepanje z dedukcijo ali indukcijo, saj morajo učenci najti dokaze npr. o ogrevanju, razsvetljavi, opreми ali o obrambnem sistemu.

Zato poteka sistematično preučevanje gradov oz. grajskih stavb v štirih korakih: spoznavanje prostora, zapisovanje, raziskovanje in kreativno delo.⁴⁰²

Prvi korak je spoznavanje prostora, saj si morajo učenci najprej ogledati grad. Potem odgovorijo na vprašanja: Zakaj je bil grad zgrajen na tem mestu?; Kateri so dokazi, kako je povezan z drugimi kraji?; Kako se je grad spreminjal?; Kakšen je občutek biti v gradu?; Kaj se lahko vidi v notranjosti gradu ali višje od obzidja?; Ali je obstajal jarek?; Ali so podrti zidovi obzidja? Potem fotografirajo grad z različnih strani. Na najvišji točki stolpa poskušajo ugotoviti, kateri deli obrambnih zidov se lahko vidijo, do kam se vidi in kako je to pomembno za obrambo ter kje so manjkajoči deli gradu (na podlagi starega načrta ali fotografije).⁴⁰³

Za preučevanje gradu morajo učenci poznati osnovne izraze, ki se nanašajo na gradove (npr. dvižni most, jarek, konzola, portal, volčja jama).

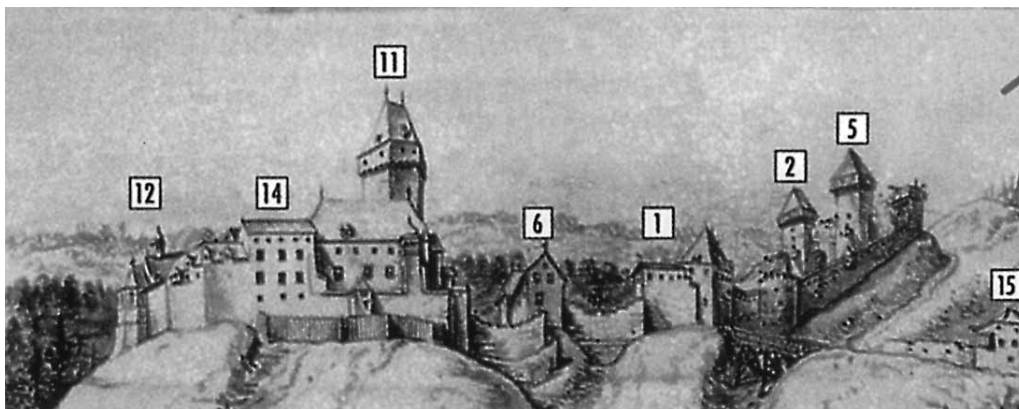
Slika na strani 117 prikazuje naslednje objekte: 1. vhod, 2. in 5.: obrambni stolp, 6. kašča, 11. utrjeni stolpi, 12. grajska kapela, 14. stanovanjski del, 15. gostišče.

⁴⁰¹ Popovič Lozar, Gordana (2003). Maketa samostana Pleterje. Fotografija. Zasebni arhiv. Maketo so izdelale Katja Blatnik, Bernarda Jesih in Lea Barič leta 2003. Fotografija je objavljena z dovoljenjem prof. Gordane Popovič Lozar (Srednja šola Črnomelj, Gimnazija).

⁴⁰² Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage, str. 19–25.

⁴⁰³ Prav tam, str. 19.

Primer gradu⁴⁰⁴

V drugem koraku (zapisovanje) učenci zapisujejo zbrane podatke na ta način, da rišejo zunanost ali notranost zgradb, prostorov ali sob; rišejo lokacije prostorov na karti; merijo višine in dolžine sob, višine zidov in stolpov; štejejo stopnice; rišejo, kar se vidi skozi okno ali vrata; ugotavljajo debelino zidov in razloge za takšne zidove ali ponaimejo na kasetofon ali diktafon lastne opise določenih prostorov gradu.⁴⁰⁵

V tretjem koraku (raziskovanje) učenci raziskujejo oz. v določenem prostoru ugotavljajo in predvidevajo, kaj naj bi prostor vseboval ter razloge za spremembe; ugotavljajo, kako bi se grad branil pred napadalci (kakšno orožje, koliko mož, kje bi lahko pobegnili, na kateri strani bi bilo potrebno več obrambe); iščejo dokaze za obstoj vrat (vzdružna železna vrata, vzdružni most, vrata z notranjim zapahom); ugotavljajo, kje bi bila lahko shramba za hrano in orožje (ponavadi težko dostopna za napadalce); ugotavljajo dokaze za funkcije sob (okna, vrata, oprema); ugotavljajo, kateri prostori so bili namenjeni kuhinji, veliki dvorani, zasebnim sobam, kapeli, garderobi, skladišču; označijo na načrtu, katera soba naj bi bila najsvetlejša, najbolj topla, najbolj mrzla, najbolj temačna, največja, najmanjša, najudobnejša itd.⁴⁰⁶

V četrtem koraku (kreativno delo) učenci poskušajo zbrane podatke in ugotovitve predstaviti v ustni, pisni ali grafični predstavitvi.⁴⁰⁷ Npr. učenci načrtujejo pot služabnika, kuharja ali viteza pri delu (pri tem upoštevajo štiri elemente: vidim, slišim, občutim, voham); najdejo označen prostor v gradu in ga opišejo s ključnimi besedami (s temi besedami v šoli učenci poskušajo opisati prostor še enkrat ali pa si izmislijo zgodbo, kjer gre npr. glavni igralec v grad iskat izgubljeni prstan); izdelajo vprašalnik za obiskovalce gradu (npr. Zakaj ste obiskali grad?; Kakšne spremembe

⁴⁰⁴ Rode, Marjan, Tawitian, Elissa (2004). Zgodovina za 6. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 40. Izvor: Elizabeth Buxbaum: Erlebnis Zeitreise 1, str. 30; öbv et hpt VerlagsgmbH & co. KG, Wien, 2000. Objavljeno z dovoljenjem DZS.

⁴⁰⁵ Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage, str. 19–20.

⁴⁰⁶ Prav tam, str. 21–25.

⁴⁰⁷ Prav tam, str. 25.

bi uvedli v gradu?); analizirajo fotografijo gradu in umetniško videnje gradu (upoštevajo, da je to le interpretacija umetnika; poskušajo ugotoviti, kje je umetnik dobil ideje za določene dodatke in opremo; poskušajo ugotoviti, kakšen vtis je hotel umetnik ustvariti); poiščejo stare vodnike in vire z opisi gradu in jih primerjajo med seboj.⁴⁰⁸

V nadaljevanju so predstavljene različne naloge, ki se lahko uporabijo za gradove in grajske stavbe v Sloveniji.

»Če želimo zvedeti, kako se je nekoč živelo na gradu, v mestu ali na vasi, ni dovolj, da poznamo le posamezne, navadno dragocene predmete, ostanke arhitekture ali pisne vire. Vedeti moramo, kaj se skriva pod zemljo. Zato so potrebna a _____ a izkopavanja!

Poišči vitrino s predmeti iz grajskega okolja! Vsakdanji predmeti, kot so sk_ _ _ e, č_ _ e, l_ r_ _ _ e in p_ _ _ _ e, so bili najdeni na znanem slovenskem gradu. To je grad iz _____ a.

/.../ V času obedov so se gostje in gostitelji zbrali ob mizi. Roke so si umivali kar v prostoru, kjer so obedovali. Tam je namreč stala umivalna omara.

Oglej si umivalno omaro! Kaj meniš, kateri njeni deli manjkajo?»⁴⁰⁹

Reši problem: Si šef kuhinje na gradu in pripravlja se pojedina. Odloči se, kako boš dostavil hrano iz kuhinj v glavno dvorano. Predvidi, koliko gostov lahko soba sprejme in kdo bo kje sedel.⁴¹⁰

Reši problem: Si odgovoren za obrambo tega prostora. Sporočeno ti je bilo, da se pripravlja napad. Imaš samo 20 oboroženih mož z loki. Preglej področje. Ugotovi, kje so šibke točke in kje bi bil položaj najboljši za obrambo.⁴¹¹

Učenci poskušajo ugotoviti, kdo danes skrbi za grad, koliko je obiskovalcev letno, koliko škode naredijo obiskovalci, kako bi zavarovali grad oz. predmete pred poškodbami in obiskovalci⁴¹² s pomočjo anketiranja ali intervjuvanja obiskovalcev gradu.

Učenci ugotovijo, kako bi višino obzidja gradu izmerili npr. Rimljani (palec, inč, čevljev korak, milja) ali stari Egipčani (palec, dlan, komolec).⁴¹³

⁴⁰⁸ Prav tam, str. 19–25.

⁴⁰⁹ Gotika v Sloveniji – svet predmetov. (1992). Delovni listi za 5.–8. razred osnovnih šol. Ljubljana: Narodni muzej.

⁴¹⁰ Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage, str. 9.

⁴¹¹ Prav tam.

⁴¹² Understanding people in the past. (1995). A Teacher's Guide to Historic Scotland Properties. Historic Scotland, str. 27.

⁴¹³ Učenci na raziskovalnih poteh na Vačah in drugje. (1997). Priročnik z nalogami in primeri iz prakse za učitelje – mentorje naravoslovnih in družboslovnih dejavnosti v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 122.

Učenci si natančno ogledajo zunanost gradu in rešijo nalogo.

NAŠ NAČRT NAPADA NA GRAD⁴¹⁴

Spoštovani grof!

Prosili ste nas, da naj pripravimo načrt za napad gradu _____. Morali smo pogledati vse možnosti, predno smo vam izročili poročilo.

Zahtevali ste, naj premislimo:

Ali obstaja način, da bi se gradu približali neopazno?

Ali so kakšne strani gradu, ki jih ne bi mogli napasti?

Ali bi bilo lažje napasti stolpe?

Ali bi kakšno od obzidij oz. zidov lahko preplezali ali predrli?

Če bi prišli na dvorišče, ali bi z lahkoto zavzeli ves grad?

Ali bi sovražnik lahko streljal ali metal stvari na nas?

Ali bi poskusili in prevrtali predor pod obzidjem?

Odločili smo se, da bi bilo najboljše

—
—
—

Razlogi za našo strategijo so:

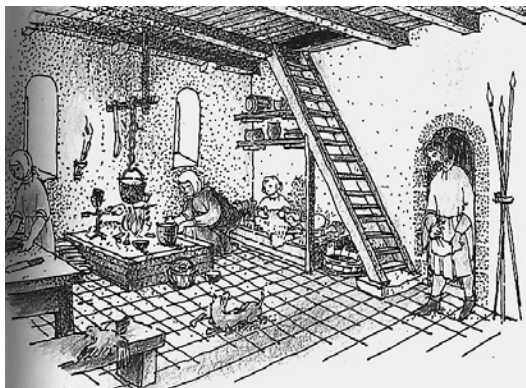
- 1.
- 2.
- 3.

Skica gradu:

<i>Severna stran</i>	<i>Vzhodna stran</i>	<i>Južna stran</i>	<i>Zahodna stran</i>

⁴¹⁴ Understanding people in the past. (1995). A Teacher's Guide to Historic Scotland Properties. Historic Scotland, str. 31.

Učenci si ogledajo spodnjo risbo, ki prikazuje bivalni prostor gradu v 13. in 14. stoletju ter ugotovijo, na kakšen način so se prehranjevali. Odgovorijo na naslednja vprašanja: Kdo je uporabljal ta prostor?; Kaj prostor pove o prehrani in življenju v 13. in 14. stoletju?

Bivalni prostor gradu⁴¹⁵

Učenci naj pogosto rišejo ali skicirajo grad, saj risanje pripomore k natančnejšemu opazovanju.

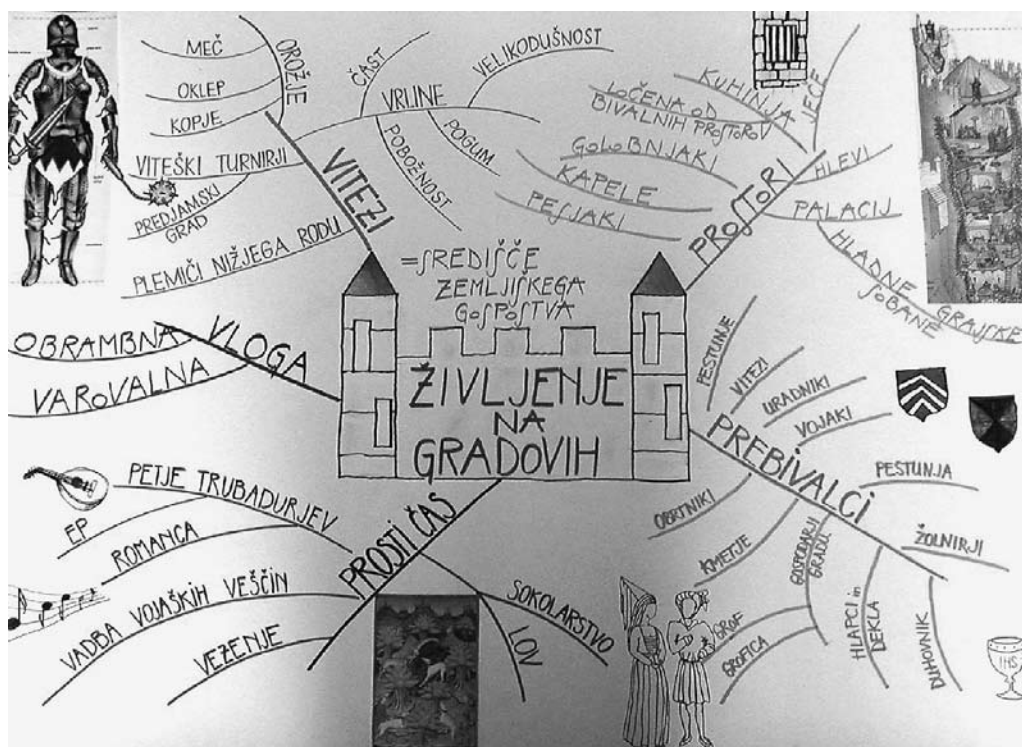

Ptujski grad⁴¹⁶

Učenci izdelajo večji miselni vzorec na plakatu in dodajo ustrezno slikovno gradivo.

⁴¹⁵ Fister, Peter (1986). Umetnost stavbarstva na Slovenskem. Ljubljana: CZ, str. 111. Objavljeno z dovoljenjem avtorja knjige.

⁴¹⁶ Trškan, Danijela (2002). Ptujski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija plakata je objavljena z dovoljenjem prof. Mojce Novak (Osnovna šola Jožeta Moškriča, Ljubljana).

Življenje na gradovih: miselni vzorec⁴¹⁷

Učenci stojijo izven obzidja gradu in si ogledujejo ostanke stene. Skicirajo ostanke. Potem dorišejo manjkajoča okna in vrata ter domnevajo, koliko nadstropij naj bi imela stavba in kje naj bi bila glavna vrata.⁴¹⁸

»Poišči gradove v domači pokrajini. Pomagaš si lahko z različnimi turističnimi vodiči in knjigami v šolski knjižnici. Morda boš v knjigah odkril njihovo nekdanjo podobo. Primerjaj jo z današnjim izgledom! Ugotovite, kakšnemu namenu služijo ti ohranjeni gradovi danes.«⁴¹⁹

Grad	Kako je videti danes	Čemu služi

⁴¹⁷ Trškan, Danijela (2007). Življenje na gradovih: miselni vzorec. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Miselni vzorec so izdelale Katja Cvetko, Alenka Žnidaršič, Vesna Mihelj in Alenka Mihelj. Objavljeno z dovoljenjem avtoric miselnega vzorca.

⁴¹⁸ Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage, str. 9.

⁴¹⁹ Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 82. Prav tam je tudi preglednica.

Učenci v domačem kraju ali v bližnji okolici fotografijo grad ali ostanke gradu. V strokovni literaturi poskušajo najti stare fotografije gradu in zabeležijo razlike.

Stari grad iz leta 1931⁴²⁰

Stari grad iz leta 2005⁴²¹

Primer Starega gradu iz leta 1931 in 2005:

»Skromne razvaline na zašiljenem stranskem vrhu Kašeljkega hriba zob časa neusmiljeno najeda in kmalu bodo le še kup kamenja. Čeprav je v zasebni lasti, zanj skrbi lokalno Kulturno društvo Podgrad, katerega člani so leta 1993 opravili izmero zidovja, v letu 2004 sanacijski posek drevja znotraj in okoli zidov, v letu 2005 pa postavili informativno tablo.

Stavba, kateri sedanje ruševine pripadajo, je bila pravokotna v izmeri 13,5 x 7,4 metrov, z daljšo stranico točno v smeri sever–jug. Zidana je bila iz grobo obtesanega peščenjaka, ki so ga lomili v kamnolomu tik pod gradom, nad potokom Besnico. Na nekaterih mestih ohranjen zunanji omet je verjetno iz kasnejših časov. Debelina kletnega zidu je 80 cm, pritličnega pa 60 cm, torej manj kot na Gradu, kar je glede na zgodnejši nastanek čudno. Po ostankih sodeč je bila zgradba deloma podkletena; vidni so ostanki velba v kleti na južni strani, severni prostor pa je stal na nekdanjem naravnem kamnitem vrhu in ni bil podkleten; morda je bila tam vklesana cisterna. Zdaj je vse zasuto z ruševinami.«⁴²²

⁴²⁰ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (2005). Letnik 53. Št. 3, str. 278. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁴²¹ Prav tam. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁴²² Grilc, Viktor (2005). Prispevek k zgodovini gospostva Osterberg. V: Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. Letnik 53. Št. 3, str. 277.

Učenci poiščejo različne umetniške slike ali fotografije istega gradu. Slikovno gradivo razporedijo po kronološkem vrstnem redu in opišejo, zakaj so izbrali takšen vrstni red.

17. stoletje⁴²³

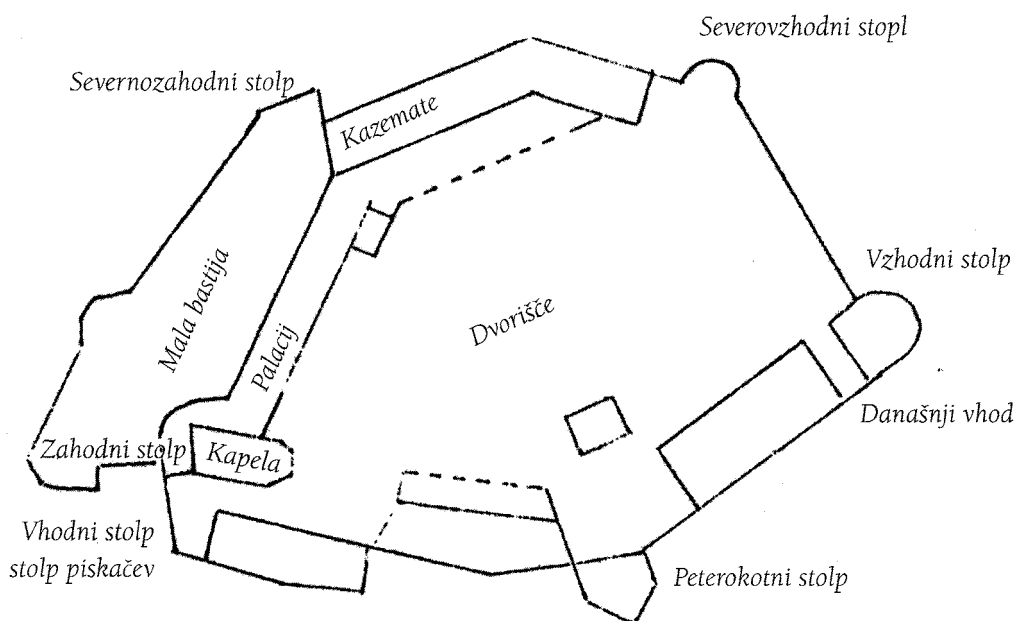

19. stoletje⁴²⁴

21. stoletje⁴²⁵

Učenci izdelajo tloris gradu, kjer vnesejo glavne prostore in objekte. Primer je za Ljubljanski grad.

Ljubljanski grad⁴²⁶

Naloga: »Ljubljanski grad je nastal na grajski vzpetini na desnem bregu Ljubljanice. Z gradu in grajske vzpetine je ob lepem vremenu zelo lep razgled. Na zemljevidu Slovenije se postavi na stojišče (Ljubljanski grad), če imaš možnost pa to nalogo rešuj na grajskem hribu. /.../

⁴²³ J. V. Valvasor, Kamnik z Malim gradom, Bakrorez. V: Stopar, Ivan (1997). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Območje Kamnika in Kamniške Bistrice. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 66. Objavljeno z dovoljenjem avtorja Ivana Stoparja.

⁴²⁴ Razglednica: Panorama Kamnika, 1869, V. Hofmann. Gorenjski tisk Kranj.

⁴²⁵ Trškan, Danijela (2007). Kamnik z Malim gradom. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁴²⁶ Šenica Pavletič, Vera (2005). Zgodba o ljubljanskem gradu. Ljubljana: Karantanija, str. 8. Objavljeno z dovoljenjem založbe. Pravilno: Severovzhodni stolp.

- a) Veliko potnikov se v Ljubljano pripelje s potniškimi vlaki in avtobusi. Železniška in avtobusna postaja sta druga ob drugi. Kje sta glede na tvoje stojišče?
a) na vzhodu, b) na zahodu, c) na jugu, č) na severu.
- b) Severno od tvojega stojišča je precej ravnega sveta. Na tej ravnini se dvigajo nekateri osamelci. Navedi najmanj dva.
- c) Katera pokrajina Ljubljanske kotline se razteza severno od tvojega stojišča?
- č) Severno od kotline se dvigajo gore. Katero gorovje je to?
- d) Na zahodu in vzhodu se dvigajo hribovja. Katero je na vzhodu?
- e) Južno od tvojega stojišča je raven svet. Kako se imenuje ta raven in mokroten del Ljubljanske kotline?
Prebivalci, ki so v prazgodovini živeli v tej pokrajini, so bili tudi ribiči. Stavbe, ki so jih gradili, so bile nekaj posebnega. Kakšne stavbe so bile to?
- f) Ali je kaj resnice v trditvi, da 'Ljubljanski grad stoji na rečnem otoku'? Napiši svoje razmišljanje o tem.«⁴²⁷

Grad je lahko odlična razgledna točka.

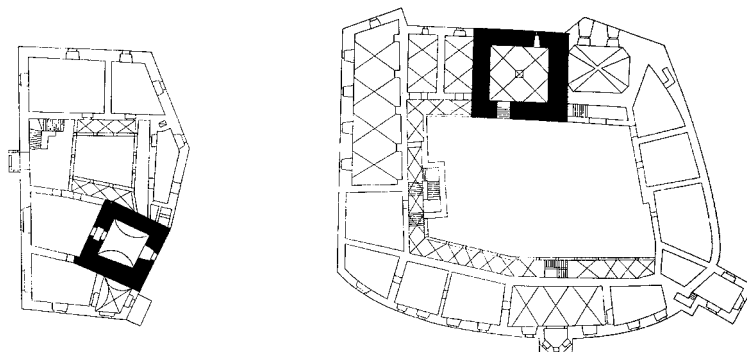
Ljubljana z Ljubljanskega gradu⁴²⁸

⁴²⁷ Ivanšek, Drago (2003). Geografija Slovenije za 9. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS, str. 34–35.

⁴²⁸ Trškan, Danijela (2005). Ljubljana z Ljubljanskega gradu. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

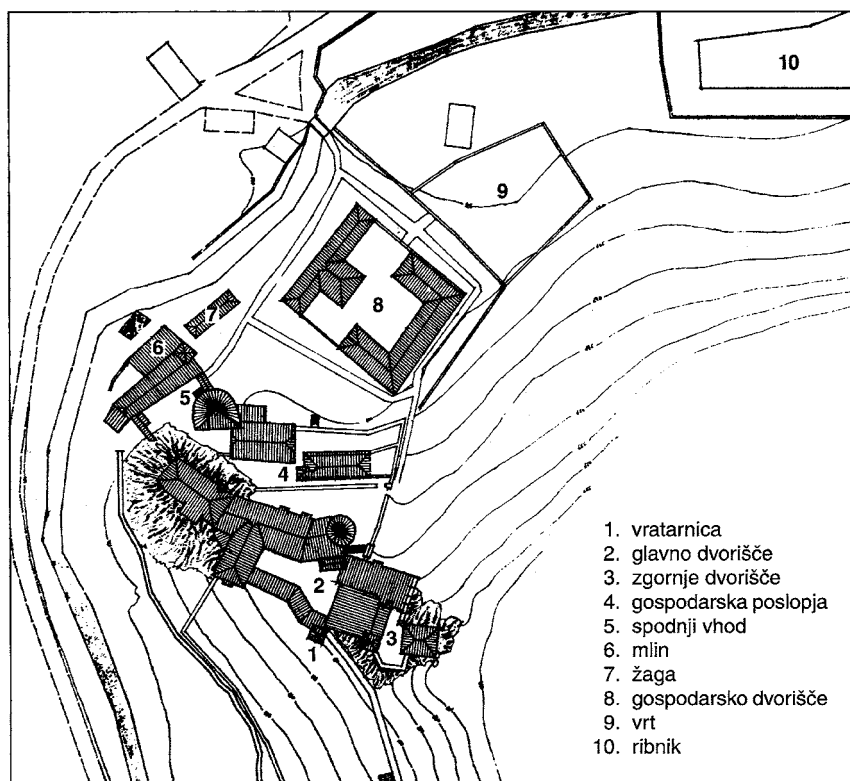

S pomočjo tlorisov gradov npr. Stari grad pri Novem mestu in Klevevž učenci ugotovijo velikost gradov in zunanji izgled ter funkcije prostorov.

Tlorisa⁴²⁹

Ravno tako s pomočjo tlorisov učenci določijo funkcije prostorov na gradu.

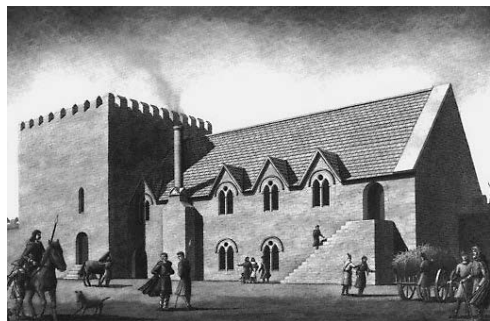

Primer tlorisa gradu⁴³⁰

⁴²⁹ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1960). Letnik 7. Št. 2, str. 119. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁴³⁰ Janša Zorn, Olga, Mihelič, Darja (2005). Koraki v času. Od prazgodovine skozi stari in srednji vek. Učbenik za 7. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 125. Objavljeno z dovoljenjem DZS. Arhiv DZS.

Učenci primerjajo spodnjo umetniško sliko in fotografijo. Ugotovijo, katera slika je rekonstrukcija in kakšno je umetniško videnje gradu ter opišejo značilnosti ostankov gradu.⁴³¹

Simon Hayfield: Grad Helmsley⁴³²

Grad Helmsley⁴³³

Izdelajo razglednice z različnimi motivi za turiste ali kratek vodnik po gradu v knjižni obliki ali na zgoščenki.

Narišejo ali fotografirajo najbližje gradove in naredijo voščilnice npr. za novo leto.

Voščilnice⁴³⁴

⁴³¹ Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage, str. 31.

⁴³² Prav tam.

⁴³³ Prav tam.

⁴³⁴ Trškan, Danijela (2006). Voščilnice. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Na fotografiji so: Gradovi na Slovenskem. Novoletne voščilnice slikarja Jožeta Barachinija. Gradovi na Slovenskem. (2006). PG ŠUM d.o.o. Zagorje ob Savi. Voščilnice so bile v prodaji leta 2006.

Tudi Center šolskih in občinskih dejavnosti ponuja številne dejavnosti ob gradovih. Primer je za Dom Fara (Dolina Gornje Kolpe, Fara – občina Kostel), ki ponuja za predmet družba v osnovni šoli učno vsebino za grajski kompleks Kostel.⁴³⁵

Grajski kompleks Kostel⁴³⁶

<i>Predmet</i>	<i>Tematski sklop</i>	<i>Cilji</i>	<i>Dejavnosti</i>
<i>Družba</i>	<p><i>Dom, domačija</i></p> <p><i>Način življenja</i></p> <p><i>Soseska – domači kraj</i></p> <p><i>Soseska – razvoj domačega kraja</i></p>	<p><i>Učenec:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – razume spremembe v okolju, v katerem se razvija (v času in prostoru) bivalna kultura; – pozna način življenja (šege, navade ...); – zna opisati obliko in lego grajskega kompleksa glede na relief, prometnice, vode; – razume naravne danosti za nastanek in razvoj grajskega kompleksa; 	<p><i>Učenec:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – pove, kdo je v grajskem kompleksu živel in kakšno je bilo življenje v takratnem času; – s sošolci zaigra življenje na gradu; – pove, kakšen pomen so imele v preteklosti »gavge« in najde knjižno besedo za ta objekt; – stopi na ogledni kamen pred cerkvijo in pove, kakšen razgled so fantje uporabljali za opazovanje deklet; – postavi se tudi v vlogo grajskega sla, ki vpije novico v vas; – ogleda si grajski kompleks in orientacijsko tablo ob poti; – opiše razgled z gradu in pove, zakaj so grad postavili ravno na tem mestu; – pove, na kakšni reliefni enoti stoji grad, kje teče reka Kolpa, kako so speljane poti do gradu; – poslušča zgodbo o Turkih, ki so osvojili grad z zvijačo; – s sošolci zaigra zgodbo, povezano s turško zvijačo; – pokaže, kje so nekdaj stala grajska vrata in katerega dela znotraj obzidja v tistem času še ni bilo;

⁴³⁵ Preglednica je v lasti CŠOD, Frankopanska 9, 1000 Ljubljana. Preglednica je objavljena z dovoljenjem Ide Kavčič (CŠOD).

⁴³⁶ <http://www.slovenia-heritage.net/ik/slo/katalog-12.stm> (Grajski kompleks Kostel, 2. 8. 2006).

<i>Predmet</i>	<i>Tematski sklop</i>	<i>Cilji</i>	<i>Dejavnosti</i>
<i>Družba</i>		<p><i>Učenec:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – /pozna/ razvoj kraja skozi kulturnozgodovinske spomenike; – /pozna/ življenje v naselju nekoč in danes; – uporabi spoznanja o preteklosti gradu in jih napiše na časovni trak. 	<p><i>Učenec:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ogleda si grajski kompleks; – izdelava maketo gradu; – razmisli, zakaj so pričeli grad obnavljati in kakšni so običajno stroški take obnove; – pove, če se mu to zdi smiselno in zakaj; – ugiba, katere dejavnosti bodo oživili v gradu, ko bo ta obnovljen; – pove, kako bi grajske prostore uredil sam in za kaj bi jih uporabil; – ogleda si vasico znotraj grajskega obzidja; – pove, če so hiše postavljene v pravilnem razporedu; – izbere si najljubšo hišo v vasici in jo nariše; – z učiteljem se pogovori, zakaj ima vasica ime Trg; – ugiba, koliko ljudi je nekoč živelo znotraj obzidja; – posluša zgodbo o naročilu Napoleona svoji vojski, naj grad uniči; – ugiba, kakšne posledice je imela ta odločitev za nadaljnje življenje v grajskem kompleksu; – nariše časovni trak od prve omembe gradu do danes in nanj označi pomembne dogodke in spremembe, ki so se zgodile na gradu.

S pomočjo spletne strani GRADOVI NA SLOVENSKEM na <http://www.slosi.com/gradovi/gradovi.htm> učenci spoznajo, kateri so bili v preteklosti gradovi, dvorci, stolpi in grajske stavbe v domačem okolju ter kaj se je zgodilo z njimi. Ugotovijo, kakšen je bil odnos države do gradov v preteklosti.

Primer je npr. za PREKMURJE⁴³⁷

<i>NASLOV</i>	<i>OBJEKT</i>	<i>NASTANEK</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>OHRANJENOST</i>
<i>Babinci</i>	<i>dvor</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Babinci</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Banovci</i>	<i>dvor</i>	<i>14. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Veržej, Banovci</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Beltinci</i>	<i>dvorec</i>	<i>16. stoletje</i>	<i>Beltinci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Bolehničice</i>	<i>stolp</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Bolehničici</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Boreci</i>	<i>dvor</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Lukavci, Boreci</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Borl</i>	<i>grad</i>	<i>12. stoletje</i>	<i>Gorišnica, Dolane</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Branek</i>	<i>grad</i>	<i>16. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Branoslavci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Cven</i>	<i>gradič</i>	<i>14. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Cven</i>	<i>delni sledovi</i>

⁴³⁷ Preglednica je v celoti iz: <http://www.slosi.com/gradovi/gradovi.htm> (23. 8. 2004).

<i>NASLOV</i>	<i>OBJEKT</i>	<i>NASTANEK</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>OHRANJENOST</i>
<i>Črnci</i>	<i>dvorec</i>	<i>18. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Črnci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Eggenwald</i>	<i>dvorec</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Črešnjevci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Goličan</i>	<i>stolp</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Gajševci</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Gornja Lendava</i>	<i>grad</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Goričko, Kuzma, Grad</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Gornja Radgona</i>	<i>grad</i>	<i>12. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Kocjan</i>	<i>grad</i>	<i>14. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Radenci, Spodnji Kocjan</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Lendava</i>	<i>grad</i>	<i>13./18.stoletje</i>	<i>Lendava</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Ljutomer</i>	<i>grad</i>	<i>19. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Podgradje</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Lukavci</i>	<i>dvorec</i>	<i>18. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Lukavci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Matzenau</i>	<i>dvorec</i>	<i>18. stoletje</i>	<i>Moravske Toplice, Prosenjakovci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Murska Sobota</i>	<i>grad</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Murska Sobota</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Narringerjev dvor</i>	<i>dvor</i>	<i>16. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Norički Vrh</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Negova</i>	<i>grad</i>	<i>14. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Negova</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Norički vrh</i>	<i>dvorec</i>	<i>17. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Norički Vrh</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Noršinci</i>	<i>dvor</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Noršinci</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Nova vas</i>	<i>dvor</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Križevci, Stara Nova vas</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Ormož</i>	<i>grad</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Ormož</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Petanjci</i>	<i>grad</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Radenci, Cankova–Tišina, Petanjci</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Petanjci</i>	<i>dvorec</i>	<i>18. stoletje</i>	<i>Radenci, Cankova–Tišina, Petanjci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Rakičan</i>	<i>dvorec</i>	<i>17. stoletje</i>	<i>Murska Sobota, Rakičan</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Rodmošci</i>	<i>dvor</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Rodmošci</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Rotenturn</i>	<i>gradič</i>	<i>17. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Podgrad</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Sodinec</i>	<i>stolp</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Ormož, Sodinci</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Spisičev dvor</i>	<i>dvor</i>	<i>17. stoletje</i>	<i>Ormož, Pavlovci</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Središče</i>	<i>grad</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Ormož, Središče</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Šahenturn</i>	<i>gradič</i>	<i>15. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Štanof</i>	<i>dvorec</i>	<i>16. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Plitvički Vrh</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Temnar</i>	<i>gradič</i>	<i>18. stoletje</i>	<i>Ormož, Hermanci</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Tišina</i>	<i>dvorec</i>	<i>18. stoletje</i>	<i>Cankova–Tišina, Tišina</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Velika Nedelja</i>	<i>grad</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Ormož, Velika Nedelja</i>	<i>ohranjeni objekt</i>
<i>Veržej</i>	<i>gradič</i>	<i>16. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Veržej</i>	<i>delni sledovi</i>
<i>Wildenhag</i>	<i>dvor</i>	<i>13. stoletje</i>	<i>Gornja Radgona, Radenci, Spodnji Kocjan</i>	<i>izginuli objekt</i>
<i>Železne Dveri</i>	<i>gradič</i>	<i>17. stoletje</i>	<i>Ljutomer, Železne Dveri</i>	<i>ohranjeni objekt</i>

Preučevanje gradov je lahko večpredmetno, npr. pri slovenščini učenci izdelujejo zapiske, snemajo govore ali pogovore; pri geografiji izdelujejo načrte in tlorise, uporabljajo kompas; pri biologiji preučujejo rastlinstvo gradu; pri likovni umetnosti rišejo grad; pri glasbi pripovedujejo ali pojejo pesmi, plešejo plese ter igrajo na inštrumente; pri matematiki merijo velikost gradu in pri športni vzgoji z različnimi gibi ponazarjajo moč gradov ali njihov zunanji izgled.⁴³⁸

Učenci k spodnjemu gradu zapišejo informacije o gradu, ki so jih našli v strokovni literaturi in jih razvrstijo v predmetna področja.

Predjamski grad⁴³⁹

Za preučevanje gradov in grajskih stavb lahko učitelji uporabijo naslednjo literaturo:

Sapač, Igor (2005). Grajske stavbe, Notranjska III/1 – Med Planino, Postojno in Senožetami. Ljubljana: Viharnik.

Stopar, Ivan (1990). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 1. Območje Maribora in Ptuj: občine Maribor–Pesnica, Maribor–Pobrežje, Maribor–Rotovž, Maribor–Tabor, Maribor–Tezno, Ptuj. Ljubljana: Partizanska knjiga, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Stopar, Ivan (1991). Gradovi. Zbirka Slovenska dediščina. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Stopar, Ivan (1991). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 2. Med Prekmurjem in porečjem Dravinje: občine Gornja Radgona, Lenart, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice. Ljubljana: Park, Znanstveni tisk Filozofske fakultete.

Stopar, Ivan (1992). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 3. Spodnja Savinjska dolina: občine Celje, Hrastnik, Laško, Žalec. Ljubljana: Park, Znanstveni tisk.

Stopar, Ivan (1993). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 4. Med Solčavskim in Kobanskim: občine Mozirje, Velenje, Slovenj Gradec, Ravne, Dravograd, Radlje, Maribor–Ruše. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

⁴³⁸ Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage, str. 33–34.

⁴³⁹ Trškan, Danijela (2005). Predjamski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

- Stopar, Ivan (1993). *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 5. Med Kozjanskim in porečjem Save: občine Brežice, Krško, Sevnica, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1996). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/1. Ob zgornjem toku Save*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1997). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/2. Območje Kamnika in Kamniške Bistrice*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1998). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/3. Med Polhovim Gradcem in Smlednikom*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1999). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/4. Ljubljana, grad in dvorci*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (2000). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/5. Med Goričani in Gamberkom*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (2000). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/1. Porečje Krke*. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (2001). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/2. Med Bogenšperkom in Mokricami*. Ljubljana: Viharnik.
- Stopar, Ivan (2002). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/3. Porečje Temenice in Mirne*. Ljubljana: Viharnik.
- Stopar, Ivan (2003). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/4. Med Igom, Ribnico in Kočevjem*. Ljubljana: Viharnik.
- Stopar, Ivan (2004). *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/5. Bela krajina*. Ljubljana: Viharnik.

Za preučevanje gradov v Sloveniji lahko učenci uporabijo različne spletne strani, npr. <http://www.gradovi.si>.⁴⁴⁰

INDUSTRIJSKE ZGRADBE

V Veliki Britaniji se med zgradbami posebej preučujejo industrijske zgradbe domačega kraja. Glavni namen šolskega preučevanja industrijskih zgradb je, da učenci opazujejo, sklepajo z dedukcijo ali indukcijo, poskušajo razumeti delovne in socialne pogoje, se vživljajo v delavce in delodajalce ter izvedejo intervjuje z delavci. Učenci poskušajo ugotoviti gospodarski razvoj, kronološki pregled industrijskega razvoja, razloge in posledice sprememb ali kontinuitet, povezave med industrijo, pokrajino in tehnologijami.⁴⁴¹

Raziskujejo se lahko odprti muzeji, ki imajo industrijske objekte, še delujoče industrijske zgradbe ali ohranjeni industrijski objekti, ki so odprti za obiskovalce.⁴⁴²

⁴⁴⁰ Dostopno 3. 6. 2007.

⁴⁴¹ Alderton, David (1995). A teacher's guide to using industrial sites. English Heritage, str. 5.

⁴⁴² Prav tam, str. 6.

Sistematično preučevanje industrijskih zgradb poteka v štirih korakih.

Najprej ob opazovanju in postavljanju vprašanj (prvi korak) učenci opišejo dimnike in razloge za takšne dimnike, navedejo število oken, opišejo velikost oken in razloge za takšno velikost, poiščejo dokaze o ogrevanju, osvetljavi, straniščih, menzah v notranjosti ter o varnosti in velikosti delovnega prostora enega delavca itd.⁴⁴³

V tem koraku si učenci postavijo vprašanja, na katera odgovorijo z opazovanjem, npr.: Kakšen je položaj oz. lega industrijske zgradbe?; Kaj je v okolici?; Kakšna je prometna dostopnost (ceste, železnica)?; Ali so dokazi o transportu?; Katere so še druge stavbe?; Za kaj se je vsaka stavba uporabljala?; Ali so prisotni stroji?; Ali so dokazi o obstoju strojev?; Ali so dokazi o spremembah zgradbe?; Ali so kateri deli stavbe različnega datuma gradnje?; Kateri deli so bili zgrajeni prej, kateri kasneje?; Ali so dokazi o smeteh in ostankih?; Kako so material ali proizvode premikali oz. prepeljali iz ene stavbe v drugo?; Kateri pogonski vir so uporabljali?; Ali je bil kateri del namenjen administraciji ali skladišču?; Koliko delavcev naj bi bilo zaposlenih?; Kje naj bi stanovali?; Kako so prišli na delo?; Kakšen gradbeni material je bil uporabljen za zgradbo?; Ali je kakšen razlog za tak material?; Ali se material razlikuje od materiala drugih sosednjih stavb?; Ali je ta zgradba povezana, priključena k drugim stavbam?⁴⁴⁴

V drugem koraku (zapisovanje) učenci poskušajo zapisati približno velikost, funkcije stavb, splošne pogoje, opremo ali stroje, rišejo, skicirajo poslopja ali jih fotografirajo. Če imajo dovoljenje, lahko fotografirajo tudi notranjost zgradbe.⁴⁴⁵ Podatke pridobijo v lokalnih muzejih, knjižnicah ali arhivih.

V tretjem koraku (interpretacija) gre za obdelavo podatkov, kjer učenci že interpretirajo podatke oz. domnevajo, zakaj je bilo izbrano to področje za gradnjo (geologija, preskrba z vodo, podnebje, transportne možnosti, dostop do trgov, tradicija, delovna sila ipd.) ali domnevajo, katere so bile spremembe in kateri razlogi za nove gradnje (nova tehnologija, novi viri, novi transporti) ipd.⁴⁴⁶

V četrtem koraku učenci intervjuvajo delavce in poskušajo ugotoviti, kdaj in kje delajo ali so delali, kakšna je bila zunanost tovarne, koliko je imel posamezen delavec delovnega prostora, kaj je delal, ali je bil prostor udoben, ali je delal sam, kakšen je bil delavčev tipičen dan, kako je šel na delo, kako in koliko je bil plačan, ali je imel posebna oblačila, ali je bilo njegovo delo nevarno, ali je užival v delu itd.⁴⁴⁷

Pri preučevanju industrijskih zgradb je vključenih več predmetov. Pri geografiji lahko učenci odkrivajo lokacijo tovarne, vrisujejo industrijske zgradbe na karto, uporabljajo letalske posnetke, ugotavljajo vpliv industrije na razvoj kraja in naselitev; pri naravoslovnih predmetih ugotavljajo ustreznost gradbenih materialov; pri tehniki spoznavajo

⁴⁴³ Prav tam, str. 12.

⁴⁴⁴ Prav tam, str. 12–13.

⁴⁴⁵ Prav tam, str. 13–14.

⁴⁴⁶ Prav tam, str. 14–15.

⁴⁴⁷ Prav tam, str. 28.

delovanje in pomen strojev; pri matematiki merijo velikost zgradb in zbirajo različne statistične podatke; pri slovenskem jeziku poslušajo zvoke, govorijo, zapisujejo postavljajo vprašanja; pri likovni umetnosti rišejo, skicirajo industrijske objekte; pri športni vzgoji z gibi uprizorijo hitrost strojev; pri glasbi pa uprizorijo ritem in oponašajo hrup strojev.⁴⁴⁸

V nadaljevanju so predstavljene nekatere naloge, ki se nanašajo na industrijske zgradbe ali objekte.

V domačem kraju učenci poskušajo preučiti industrijske zgradbe ter še posebej ugotoviti: Zakaj se je začel razvoj določene industrije v domačem kraju?; Od kod so prihajali ljudje delat v tovarne?; Kaj je povzročilo propad industrije?⁴⁴⁹

Primer: »Plavž v Železnikih. Zgrajen je bil leta 1860, pred njim je tukaj stal starejši plavž. Danes ne deluje več, ker je fužinarstvo z razvojem industrije propadlo.«⁴⁵⁰

Plavž v Železnikih⁴⁵¹

Učenci poskušajo odkriti: Kaj je predstavljal ta objekt?; Čemu je bil namenjen?; Kako je vplival na življenje ljudi in videz kraja?; Koliko časa je deloval?; Zakaj ga danes ni več?; Kaj danes spominja nanj?⁴⁵²

Učenci fotografirajo objekte, ki so povezani z gospodarskim razvojem, npr. različne objekte za električne transformatorje ali daljnovode.

⁴⁴⁸ Prav tam, str. 33–34.

⁴⁴⁹ Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books, str. 60.

⁴⁵⁰ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2003). Družba in jaz 2. Družba za 5. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan, str. 49.

⁴⁵¹ Trškan, Danijela (1994). Plavž v Železnikih. Fotografija. Zasebni arhiv.

⁴⁵² Povzeto po: Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2003). Družba in jaz 2. Družba za 5. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan, str. 48.

Transformator v Domžalah⁴⁵³

Daljnovidni v Domžalah⁴⁵⁴

Učenci ugotovijo dejavnosti domačega kraja s pomočjo telefonskega imenika ali s pomočjo značk.⁴⁵⁵

Značke⁴⁵⁶

Učenci izberejo dejavnost, ki je najbolj pomembna za domači kraj ter jo predstavijo v obliki članka za lokalni časopis.⁴⁵⁷

Učenci poiščejo v domačem kraju, kje vse se uporabljajo železarski izdelki in jih narišejo. Skicirajo motive, ki so na oknih.

⁴⁵³ Trškan, Danijela (2006). Transformator v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁴⁵⁴ Trškan, Danijela (2006). Daljnovidni v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

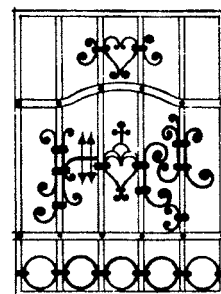
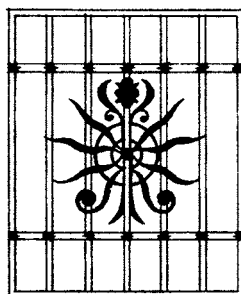
⁴⁵⁵ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 46.

⁴⁵⁶ Trškan, Danijela (2006). Značke. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv. Značke so v lasti Danijele Trškan.

⁴⁵⁷ Kunaver, Jurij idr. (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 12.

Radovljica⁴⁵⁸

Umetniška ključavniška dela⁴⁵⁹

Učenci ugotovijo različne izraze, ki se uporabljajo za kovaško delavnico (za žeblice). V pomoč sta jim spodnji fotografiji.

Skica delavnice⁴⁶⁰

Zunanost kovaške hiše v Kropi⁴⁶¹

Notranjost kovaške hiše v Kropi⁴⁶²

⁴⁵⁸ Trškan, Danijela (1996). Radovljica. Fotografija. Zasebni arhiv.

⁴⁵⁹ Umetniška ključavniška dela, Priloga 12. V: Karlovšek, Jože (1927). Slovenska hiša. I. del Stavbni motivi. Ljubljana: O.S.G.T.

⁴⁶⁰ Šlegel, Saša (1996). Kovaški muzej v Kropi. Radovljica: Muzeji radovljiške občine. Učni list, str. 4. Skica je objavljena z dovoljenjem Saše Šlegel.

⁴⁶¹ Trškan, Danijela (1996). Zunanost kovaške hiše v Kropi. Fotografija. Zasebni arhiv.

⁴⁶² Trškan, Danijela (1996). Notranjost kovaške hiše v Kropi. Fotografija. Zasebni arhiv.

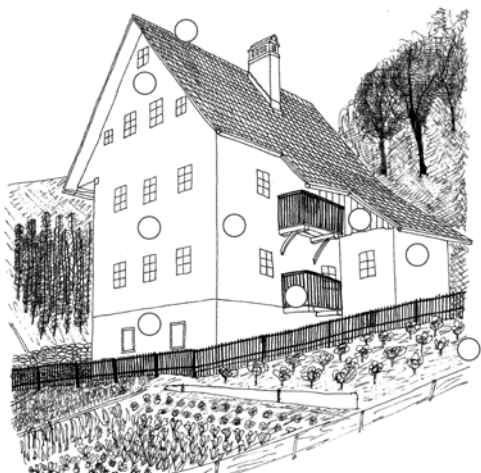
Učenci s pomočjo spodnje slike opišejo zunanji videz delavskih stanovanj ter domnevajo, kakšna je bila velikost stanovanja enega delavca ali delavske družine.

Stanovanja za delavce⁴⁶³

V spodnjo skico rudarske hiše v Idriji učenci v označena polja vnesejo številke, ki označujejo:

1 – podstrešje, 2 – apneni belež, 3 – prizidek, 4 – strma dvokapna streha, 5 – nadstropni stanovanji, 6 – gank, 7 – zidani kletni prostori, 8 – zelenjavni vrt in 9 – leseni opaž.⁴⁶⁴

Skica rudarske hiše⁴⁶⁵

Učenci opišejo sliko tako, da odgovorijo na vprašanja, ki se nanašajo na industrijske objekte: Kakšna je oblika objekta?; Kaj je v okolici industrijske stavbe?; Koliko je stavb?; Ali so dokazi o spremembah zgradbe?; Koliko delavcev naj bi bilo zaposlenih?; Kje naj bi stanovali? itd. Za strokovni opis zunanjega videza si pomagajo s knjigo: Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem: vodnik po arhitekturi. (2002). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

⁴⁶³ Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem: vodnik po arhitekturi. (2002). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, str. 179. Objavljeno z dovoljenjem založbe.

⁴⁶⁴ Idrijska rudarska hiša. (2003). Delovni list. Idrija: Mestni muzej Idrija, str. 1.

⁴⁶⁵ Prav tam. Skica je objavljena z dovoljenjem Mestnega muzeja Idrija.

Tobačna tovarna v Ljubljani⁴⁶⁶

Pivovarna⁴⁶⁷

PARKI IN VRTOVI

Za učence je zanimivo tudi preučevanje vrtov in parkov. Razpravljajo o ureditvi domačega kraja, poskušajo ugotoviti, kaj jim je všeč in kaj ne ter kaj bi bilo treba spremeniti. V diskusiji poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja: Zakaj je treba varovati okolje?; Kdo ima kaj od tega?; Kdo ureja, skrbi in načrtuje krajevne parke?; Kako bi uredili določen prostor za park ali vrt?; Kakšne bi bile posledice novih gradenj (npr. trgovskega centra ali športnega centra)?

Vrtovi in parki se sicer redko preučujejo, kljub temu so pomembni za lokalno zgodovino, saj so del domačega kraja.

Tako učenci na terenu poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kje se park nahaja in zakaj?
- Kakšen je danes?
- Kakšna je bila prvotna velikost in zakaj?
- Kako se počutiš in kaj občutiš?
- Kaj se je spremenilo in kaj je ostalo enako ter zakaj?
- Ali je bila prst pomembna za izbor lokacije parka?
- Ali je v bližini reka oz. voda?
- Kdo obiskuje park in zakaj?
- Kdaj je največ obiskovalcev in zakaj?
- Kako se je ograja spremenila?
- Kakšna je posaditev dreves?
- Katere poti vodijo do parka?
- Kdo ureja, skrbi in načrtuje parke?⁴⁶⁸

Tudi za vrtove in parke učitelji sestavijo različne naloge.

⁴⁶⁶ Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem: vodnik po arhitekturi. (2002). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, str. 74. Objavljeno z dovoljenjem založbe.

⁴⁶⁷ Prav tam, str. 61. Objavljeno z dovoljenjem založbe.

⁴⁶⁸ Marcus, Susanna, Barker, Rosie (1997). Using historic parks and gardens. A teacher's guide. London: English heritage, str. 15.

Učenci izdelajo načrt za idealen park ali vrt v domačem kraju.

Če imajo v domačem kraju več parkov, učenci naredijo primerjavo in ugotovijo podobnosti in razlike med njimi.

Učenci podrobno opišejo vrste dreves, rastlin ali rož v parkih ali vrtovih. Sestavijo katalog rastlin, ki jih obiskovalci lahko vidijo.⁴⁶⁹

Učenci ugotovijo velikost, vrsto in približno starost drevesa (lipa) in poiščejo v šoli podatke o pomenu in vlogi lipe za Slovence v preteklosti. Učenci okrog lipe zaigrajo vaški posvet v preteklosti.

Lipa – Predjamski grad⁴⁷⁰

V Sloveniji se naravni parki delijo na narodne, regijske in krajinske. Druga vrsta parkov so parki v mestih in okoli gradov, samostanov ipd. Naravni parki vključujejo številne naravne in kulturne znamenitosti. Učenci izmed parkov v Sloveniji izberejo park, ki jim je najbližji in s pomočjo spletnih strani ugotovijo glavne značilnosti.

SEZNAMI NARAVNIH PARKOV V SLOVENIJI⁴⁷¹

Narodni park:

Triglavski narodni park

Regijski parki:

Škocjanske jame

Kozjansko

Notranjska

Mura (predlagani)

Snežnik (predlagani)

⁴⁶⁹ The Gardens at Belsay. Information for teachers. English heritage. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

⁴⁷⁰ Trškan, Danijela (2005). Lipa – Predjamski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁴⁷¹ Seznam je v celoti iz: Mencinger, Borut (2004). Naravni parki Slovenije. Ljubljana: MK, str. 5.

Krajinski parki:

Goričko
Udin boršt
Zaplata in Hudičev boršt (predlagani)
Logarska dolina
Robanov kot
Topla s Peco
Mariborsko jezero
Drava
Rački ribniki, Požeg
Jareninski dol
Kamenščak, Hrastovec
Negova in Negovsko jezero
Jeruzalemske gorice
Šturmovci
Štatenberg
Boč, Plešivec, Donačka gora
Kopitnik
Mrzlica
Kum
Čemšeniška planina in Krvavica (predlagani)
Ponikovski kras
Dobrovlje (predlagani)
Golte
Menina (predlagani)
Šmarna gora (predlagani)
Davča s Poreznom (predlagani)
Polhograjski Dolomiti
Tivoli, Rožnik, Šišenski hrib
Zajčja dobrava
Ljubljansko barje (predlagani)
Zgornja Idrijca
Trnovski gozd
Nanos
Beka, Glinščica
Kraški rob (predlagani)
Strunjan
Sečoveljske soline
Dragonja (predlagani)
Mašun
Grad Snežnik
Lahinja
Kolpa

Učenci ugotovijo velikost, obliko ter vlogo in pomen različnih parkov v domačem kraju. Primeri so za ljubljanske parke.

Promenada v Tivoliju, po 1933⁴⁷²

Jakopičev vrt⁴⁷³

Učenci ugotovijo razporeditev vrtov in parkov v mestu ter predlagajo izboljšave. Narišejo skice, podrobne načrte ali izdelajo plakate.

Kočevje⁴⁷⁴

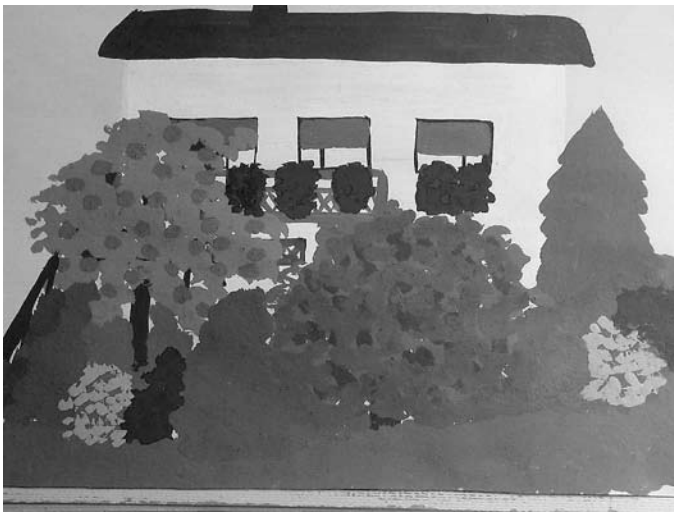
Učenci ugotovijo značilnosti in pomen vrtov pri stanovanjskih hišah ter jih narišejo.

⁴⁷² Izgubljeni pogledi: Ljubljana nekoč in danes. (2006). Lost sights: Ljubljana of Yore and Today. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Modrijan, str. 184. Objavljeno z dovoljenjem založbe Modrijan.

⁴⁷³ Trškan, Danijela (2005). Jakopičev vrt. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁴⁷⁴ Razglednica: Kočevje. Založilo turistično društvo Kočevje. C 2850 Avtor slike: Rado Meglič, fotolik Celje. CIRG.

Primer stanovanjskega vrta⁴⁷⁵

Učenci fotografirajo vsak mesec mestni park, krajevni park ali vrtove ter izdelajo letni koledar za domači kraj.

Učenci na ekskurzijah fotografirajo zanimive motive iz različnih vrtov in parkov ter izdelajo razglednice.

Volčji Potok⁴⁷⁶

Vrtovi in parki se preučujejo tudi medpredmetno. Pri slovenščini se učenci usposablajo za pisno in ustno sporočanje (pisanje pesmi, zgodbic in iger vlog); pri matematiki merijo, ugotavljajo oblike poti, obzidja ali ograj; pri naravoslovnih predmetih preučujejo raste v povezavi z okoljem, njihovo uporabo (npr. za hrano, dekoracijo, zavetje, zdravilstvo), pri geografiji ugotavljajo pomen in vlogo parkov ali vrtov za turizem in varstvo okolja; pri

⁴⁷⁵ Trškan, Danijela (2002). Primer stanovanjskega vrta. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Risba je v lasti Danijele Trškan.

⁴⁷⁶ Trškan, Danijela (2005). Volčji Potok. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

likovnem pouku ali umetnosti preučujejo vodnjake, spomenike in druge objekte, ki so za dekoracijo ali pa so simboli kraja; pri glasbi sestavijo pesmi, posnamejo ptičje petje in s pomočjo diktafona in glasbenih programov sestavijo zvočne posnetke; pri varstvu okolja preučujejo onesnaževanje ali pomen vrtov in parkov za življenje ljudi.⁴⁷⁷

PREDMETI

Učenci preučujejo različne predmete, ki so jih ustvarili ljudje, saj le-ti pripovedujejo o njihovem življenju in delu (npr. igrače, stanovanjska oprema, oblačila, obutev, okrasje, stroji, orožje, orodje, avtomobili). Odkrivanje preteklosti predmetov poteka sistematično vsaj v treh fazah.

Prva faza zahteva razvrščanje, kar pomeni, da učenci s pomočjo predmetov ugotovijo in opišejo življenje v preteklosti, predmete razdelijo po materialu (naravno, umetno), glede na uporabnike, izdelajo seznam predmetov; seznam, kdo jih je uporabljal in kako pogosto ter naredijo primerjavo, kateri predmeti imajo danes še isto funkcijo.

Druga faza je opisovanje, kjer učenci iščejo indicije za to, da ugotovijo, kako je bil predmet narejen (ročno ali strojno), kako je bil okrašen (slikanje, rezljanje, vpisovanje, risanje), kako naj bi izgledal, če bi bil popolnoma ohranjen (barve, oblika, teža, tkanina) ter podajo razloge, zakaj so določen predmet obdržali.

V tretji fazi gre za dedukcijo. Učenci skušajo ugotoviti, kako je bil predmet uporabljen, narišejo predmet, oblikujejo etikete za predmet glede na lastno znanje in opazovanje ter narišejo prostor, kjer naj bi se predmet uporabljal.⁴⁷⁸

Vprašanja, na katera odgovarjajo, se lahko nanašajo na:

- sam predmet (kaj je to, ali je resničen, iz česa je, kakšen je vonj, kako velik je, kako je okrašen, kakšna je bila njegova funkcija, kako deluje, koliko je star, ali je videti star, kje je bil narejen, kje je bil najden, kako je narejen, kako se naredi, kdaj je bil narejen, zakaj je bil narejen, za kaj je bil uporabljen);
- zgodovinsko ozadje (kaj predmet pove o osebi, družbi, času, tehnologiji, trgovini, vsakdanjem življenju, vojskovanju v preteklosti);
- zanesljivost predmeta (kakšne so nepravilnosti in zakaj, ali se kaže pristranskost pri razstavi oz. razstavljenem predmetu, kako je dokaz povezan s sodobnimi pisnimi ali slikovnimi viri, zakaj se je ohranil, ali je edini, ali je pravi ali kopija, ali je zanesljiv vir);⁴⁷⁹
- njegovo uporabo (kdo ga je lahko uporabljal, kdo ga je izdelal, kje se je uporabljal, za kaj se je uporabljal, za kaj se je uporabljal, ali se je njegova uporaba spreminjala).⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Marcus, Susanna, Barker, Rosie (1997). Using historic parks and gardens. A teacher's guide. London: English heritage, str. 33–34.

⁴⁷⁸ Aldborough Roman Town Handling Collection. Information for teachers. Education service. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

⁴⁷⁹ Kerrigan, Sonja (2001). Creating a Community School Museum: Theory into Practice. V: International Journal of Historical Learning, Teaching and Research. Volume 2. Number 1, December 2001. <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm> (4. 9. 2004).

⁴⁸⁰ Fines, John, Nichol, Jon (1997). Teaching Primary History. Oxford: Heinemann, str. 163–164.

V šoli učenci z modeliranjem, izrezovanjem, lepljenjem, obdelovanjem lesa, papirja, gline ali kovin razvijajo ročne spretnosti, s poglobljenem opazovanjem predmetov pa poglobijo zgodovinsko preteklost.⁴⁸¹ Tako lahko izdelajo nekatere predmete ali make-te objektov, npr. orodje, orožje, lončene izdelke, preproste žare, neolitski čoln iz prazgodovinske dobe, ščite, sulice; pečate in grbe, razne obrambne naprave, okope, tabo-rišča, kmečke domove, različne stare stavbe in svetišča, stavbe na kolenh mostiščarjev, zemljanke, modele limesov in gradov, mesta in mestna obzidja, modele splavov, prvih lokomotiv, mlinov na veter in črpalk; modele in makete, ki prikazujejo razvoj domačega kraja, mesta ali tovarne.⁴⁸²

Mavricij Zgonik je zapisal: »*Za rudarski kraj bo maketa, ki ponazarja notranjost ru-dnika, pomembnejša od makete starih solin, ta pa bo pomembnejša za kak primor-ski kraj, za učence na Gorenjskem bo primerna maketa ali model starega potočnega mlina ali stare kovačije, za učence v Prekmurju ali Slovenskih goricah pa model ti-pičnega kmečkega poljedelskega orodja, starih žrmelj ali mlina na Muri. Učence na Pohorju bo bolj zanimal model dravskih splavov, nekdanje glažute ali pohorske di-mnice.*«⁴⁸³

Učenci izdelajo lutke, za katere naredijo tipična oblačila za določena obdobja v pre-teklosti ali oblačila skicirajo.⁴⁸⁴

Skica⁴⁸⁵

Lutka⁴⁸⁶

Učenci izdelajo obesek za ključe, značko, magnet, znamko, nalepko, priponko, lutko, plišasto žival ali kipec-spominček, ki predstavlja domači kraj.

⁴⁸¹ Zgonik, Mavricij (1974). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS, str. 202.

⁴⁸² Prav tam, str. 204–206.

⁴⁸³ Prav tam, str. 206.

⁴⁸⁴ Npr. oblačila v baroku: Vrišer, Andreja (1993). Noša v baroku na Slovenskem. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

⁴⁸⁵ Tierney, Tom (2004). Napoelon and Josephine. Paper Dolls. Dover Publications, Inc.

⁴⁸⁶ Trškan, Danijela (2006). Lutka. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija prikazuje oblačila Marije Terezije. Lutka je v lasti Danijele Trškan.

Učenci predmete, ki so v različnih prostorih (npr. v muzeju, gradu, cerkvi), popišejo.⁴⁸⁷

Zaporedna številka	Predmet	Število kosov

Učenci narišejo ali opišejo star izdelek, napravo ali predmet in njegovo sodobno izvedbo. Če ne znajo risati, lahko tudi fotografirajo.⁴⁸⁸

»Posledica spremenjenega načina življenja in dela, ki ga je povzročil napredek v 20. stoletju, je tudi to, da so nekoč prepotrebni predmeti, orodje, naprave, objekti in poklici postali le še turistična zanimivost, nekateri pa so celo utonili v pozabo.«⁴⁸⁹

Učenci povežejo spodaj naštete pojme z opisi. Vpišejo ustrezno številko pred opisom.⁴⁹⁰

1. venecijanka	___ del konjske oprave, ki ga položijo konju okoli vratu
2. toplar	___ voznik kočije
3. kašča	___ zložen les za kuhanje oglja
4. kaša	___ orodje za ročno mlačev žita
5. mešetar	___ težko kovaško vodno kladivo
6. norec	___ najet moški za delo na kmetiji
7. komat	___ balkon pri gorenjski kmečki hiši
8. izba	___ beneška žaga – žaga samica
9. fjakar	___ shramba za žito
10. began/i/ca	___ posoda za umetanje smetane v maslo
11. kolar-bognar	___ priprava za vpenjanje goveje živine
12. stope	___ butara za cvetno nedeljo
13. parizar	___ na gozdnem območju obrat za izdelovanje stekla
14. glažuta	___ izdelovalec lesenega ogrodja za vozove
15. pinja	___ nekdanji osrednji bivalni prostor
16. kopa	___ dvojni kozolec
17. hlapec	___ naprava za drobljenje zrnja v mlinu
18. cepec	___ posrednik med prodajalcem in kupcem živine
19. gank	___ težek tovorni voz
20. jarem	___ v stopah oluščena žitna zrna (pšeno)

⁴⁸⁷ Primer popisa je v: Bajt, Drago (1994). Pišem, torej sem: priročnik za pisanje. Maribor: Obzorja, str. 151.

⁴⁸⁸ Bogataj, Janez idr. (2001). Delovni zvezek za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus, str. 79.

⁴⁸⁹ Novak, Franci, Globočnik, Milena, Globočnik, Janez (1999). Zgodovina. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS, str. 58.

⁴⁹⁰ Prav tam.

Učenci zberejo spominske predmete določene osebe in na podlagi teh predmetov opišejo njeno življenje in delo.

Učenci izpolnijo spodnjo preglednico.⁴⁹¹

<i>Predmet: risba, opis ali fotografija</i>	<i>Kaj mi pove predmet o življenju in delu osebe?</i>	<i>Druge ideje o predmetu</i>
 <p>Predmeti⁴⁹²</p>		
 <p>Radio⁴⁹³</p>		
 <p>Šivalni stroj⁴⁹⁴</p>		

⁴⁹¹ Preglednica brez fotografij je iz: Understanding people in the past. (1995). A Teacher's Guide to Historic Scotland Properties. Historic Scotland, str. 17.

⁴⁹² Trškan, Danijela (2006). Predmeti. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Predmeti so v lasti Sonje Trškan.

⁴⁹³ Trškan, Danijela (2006). Radio. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Radio je v lasti Sonje Trškan.

⁴⁹⁴ Trškan, Danijela (2006). Šivalni stroj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Šivalni stroj je v lasti Sonje Trškan.

<i>Predmet: risba, opis ali fotografija</i>	<i>Kaj mi pove predmet o življenju in delu osebe?</i>	<i>Druge ideje o predmetu</i>
 <p>Križec iz leta 1916⁴⁹⁵</p>		

V muzejih učenci zabeležijo svoje vtise, poskušajo oživeti predmet na ta način, da s pomočjo igre vlog pokažejo njegovo uporabo.

Učenci si izberejo določen predmet v muzeju. Z opazovanjem ga poskušajo narisati in napisati njegove značilnosti. Nato napišejo zgodbico o predmetu, ki vključuje naslednje elemente: ime predmeta, rojstvo predmeta (kdaj je bil narejen, kakšen je, kako je narejen), življenje predmeta (kako je bil uporabljen, kdo ga je uporabljal), potovanje (kako je prišel v muzej), občutke predmeta (kako se počuti sedaj, ko je v muzeju).⁴⁹⁶

ULICE

V mestih so predmet preučevanja predvsem ulične zgradbe, ulice in trgi.

Preučevanje uličnih zgradb in ulic v učencih odpira naslednja vprašanja: Ali so kakšne nenavadne ulične zgradbe?; Ali lahko ugotoviš razloge?; Kakšne vrste zgradb so v ulici?; Kaj nam povedo o ljudeh, ki so tam živeli ali delali?; Katere gospodarske dejavnosti so bile na obeh straneh ulice?; Ali obstajajo dokazi, zakaj so bile te dejavnosti (npr. bližina postaje, trga)?; Zakaj je prišlo do zaprtja ulice?; Ali so zgradbe iz istega časa?; Kateri so razlogi za ohranitev starejših zgradb?; Ali so se ulice oz. ceste spremenile oz. zožile ali razširile ter zakaj?; Kaj meniš, za kaj je bila zgradba zgrajena?; Kdaj, misliš, je bila zgrajena?; Iz česa je zgrajena?; Ali je sprednja stran zgradbe podobna notranji strani zgradbe?; Katera so bila imena ulic?; Kateri so bil razlogi za različna imena? itd.⁴⁹⁷

V nadaljevanju so predstavljene naloge, ki se nanašajo na poti, ceste, ulice in trge.

V načrt Ljubljane s pomočjo fotografij označi glavna Plečnikova dela. Pomagaj si z zemljevidom: Plečnik – Ljubljana (1986) Ljubljana: Ljubljanska turistična zveza ob Plečnikovi razstavi v Parizu. V načrt označi pot, ki bi jo turisti lahko prehodili in si pri tem ogledali Plečnikova dela.

⁴⁹⁵ Trškan, Danijela (2003). Križec iz leta 1916. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Križec je v lasti Daniela Trškana.

⁴⁹⁶ Abingdon County Hall. Information for teacher. English Heritage. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).

⁴⁹⁷ Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books, str. 13, 15.

Učenci v izbrani ulici izberejo pet stvari, ki jih opišejo ali narišejo. Poiščejo zvoke, barve, vonja, ljudi, znake ali materiale.⁴⁹⁸ Najdbe uredijo v preglednici.

<i>ime najdbe</i>	<i>risba</i>	<i>kratek opis</i>	<i>opis kraja najdbe</i>

Po končanem sprehodu v kraju učenci odgovorijo na naslednja vprašanja: Kaj sem danes delal na tej poti?; Koga sem srečal?; Kako bi s tremi besedami opisal to pot?; Kako bi s tremi besedami opisal, kako sem se počutil?; Kaj sem imel najraje?; Česa nisem imel rad na poti?; Kaj bi spremenil na tej poti?⁴⁹⁹

Učenci obišejo stari del najbližjega mesta v svoji okolici. Ugotovijo, kakšne so ulice, kako visoke so hiše, kakšne dejavnosti so v pritličju.⁵⁰⁰

Učenci primerjajo dve fotografiji kraja. Pozorni so predvsem na dogajanje na cesti.

Ribnica konec 19. stoletja⁵⁰¹

Ribnica konec 20. stoletja⁵⁰²

Glavna vprašanja, ki se nanašajo na mestne trge, se lahko navezujejo na zgodovino (lokacija, gradnja, funkcije in spremembe funkcij trgov skozi zgodovino), arhitekturo (funkcije trga, arhitektura zgradb), sociologijo (uporaba trgov, uporabniki), politiko (odločanje o gradnji in spremembah trgov, vloga prebivalstva), umetnostjo (umetniška vrednost zgradb) in sodobnimi problemi (promet, onesnaževanje, sejemska ponudba).

⁴⁹⁸ Neighbourhood Journeys. (2004). Making the ordinary extraordinary. A teacher's guide to using the built environment at key stage 2. London: Cabe Education, str. 35.

⁴⁹⁹ Prav tam, str. 43.

⁵⁰⁰ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 141.

⁵⁰¹ Ribnica na Dolenjskem (iz konca 19. stoletja, fotograf Kristijan Pajer). Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1975). Letnik 23. Št. 1, str. 48. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁵⁰² Trškan, Danijela (1996). Ribnica konec 20. stoletja. Fotografija. Zasebni arhiv.

Učenci ugotovijo funkcije trgov v slovenskih mestih. Spodnji primeri so za Ljubljano.

Kongresni trg⁵⁰³

Trg republike⁵⁰⁴

Učenci izberejo mestni trg ter primerjajo njegove funkcije v preteklosti in sedanosti.

»Pogled na Stritarjevo ulico s poslopjem Kresije na mestu nekdanjega meščanskega špitala, okoli leta 1912«⁵⁰⁵

Prešernov trg 2005⁵⁰⁶

Učenci izdelajo idealen trg in ga opišejo.

Prešernov trg⁵⁰⁷

Idealen Prešernov trg⁵⁰⁸

⁵⁰³ Trškan, Danijela (2002). Kongresni trg. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁰⁴ Trškan, Danijela (2002). Trg republike. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv

⁵⁰⁵ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1991). Letnik 39. Št. 3, str. 27. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁵⁰⁶ Trškan, Danijela (2005). Prešernov trg 2005. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁰⁷ Trškan, Danijela (2006). Prešernov trg. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁰⁸ Zloženska – Kako narediti Center Ljubljane bolj privlačen. (2002). Ljubljana: Gimnazija Bežigrad. Risbo je narisala Zarja Menart. Koordinatorica projekta: Danijela Trškan.

Učenci primerjajo mestni promet danes in v preteklosti s pomočjo fotografij.

Mestni promet v Ljubljani⁵⁰⁹

Promet v Ljubljani⁵¹⁰

Zapora⁵¹¹

Učenci določijo razloge za gradnjo avtocest, železnic, predorov ali mostov in določijo posledice gradenj. Odgovorijo na naslednja vprašanja: Kateri so razlogi za opuščene tire?; Zakaj je prišlo do gradnje železnice?; Kakšne spremembe je prinesla železnica?; Kakšne spremembe so prinesle avtoceste? Itd.⁵¹²

Avtocesta Domžale–Ljubljana⁵¹³

⁵⁰⁹ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1975). Letnik 23. Št. 3. 75 let Viatorja. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

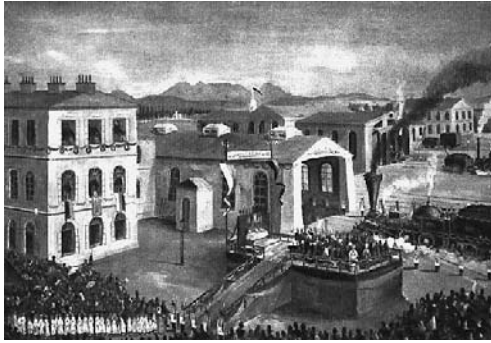
⁵¹⁰ Trškan, Danijela (2002). Promet v Ljubljani. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵¹¹ Trškan, Danijela (2002). Zapora. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵¹² Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books, str. 69–74.

⁵¹³ Trškan, Danijela (2006). Avtocesta Domžale–Ljubljana. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

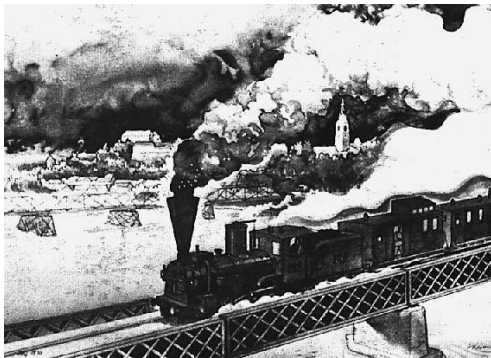
Poiščejo, kdaj je vlak prvič prispel v njihov domači ali bližnji kraj ter pripravijo igro vlog za to slovesnost.

Prihod prvega vlaka v Ljubljano 1849⁵¹⁴

»Na otvoritev proge do Ljubljane se je mesto pripravljalo z velikimi slavnostmi. Vevška papirnica je okrasila Zaloško postajo z velikimi transparenti in dopisnik 'Novic' v št. 18. septembra 1849 takole modruje o pomenu železnice in o spremembah, ki bodo nastale zaradi nje: '16. september 1849 je bil eden najimenitnejših dni za Ljubljano in celo kranjsko deželo. Vožnja po železnici se je sicer z veliko častjo začela. Zares nov čas se je začel ta dan za nas. Od bližnjih in daljnih strani je privrelo toliko ljudi skupaj, da jih morebiti še nikdar toliko v Ljubljani ni bilo. Z 'Živio' klici so sprejeli dva hlapona 'Ljubljana' in 'Triglav' imenovana, ki sta pridirjala prva na ljubljanski kolodvor.'«⁵¹⁵

Učenci poiščejo ali sami napišejo prve vtise ljudi o vlakih. *»Vtise s prve vožnje z vlakom opisuje v dolgi pesnitvi v bombastičnem slogu Koseskega dopisnik pod psevdonom Kralovski v 'Novicah' 1846. Z bujno fantazijo in romantično vizionarnostjo primerja prihod prvega vlaka z viharnim vpadom Hunov, Gotov in Markomanov, opeva uspehe dela, združenih Nemcev, Slovencev in Italijanov ter jih zanosno povečuje kot izraz moči velike matere Avstrije.«⁵¹⁶*

Potniški vlak – Ptuj 1860⁵¹⁷

*»Kakšni vrisk se širi iz daljine,
Kaj pomeni visokotečeči
Dim in Hlap? Ali vihri dolj od Sevra
Gota divjega neizmerna četa,
In markomanskih kónj presilna versta,
Al' groznih Hunov černa gnusna truma?
Čuj drag' Slovenec vriš in piš,
Čuj hrum in šum, čuj silno ropotanje! —«⁵¹⁸*

⁵¹⁴ Mohorič, Ivan (1968). Zgodovina železnic na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica. Priloga slik št. 1: Prihod prvega vlaka v Ljubljano 1849 (tempera). Objavljeno z dovoljenjem založbe.

⁵¹⁵ Prav tam, str. 43.

⁵¹⁶ Prav tam.

⁵¹⁷ Mohorič, Ivan (1968). Zgodovina železnic na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica. Priloga slik št. 4: Potniški vlak na Ptuj 1860 (lavirana risba). Objavljeno z dovoljenjem založbe.

⁵¹⁸ Prav tam, str. 329. Odlomek iz pesmi Perva vožnja na železnici skozi slovensko zemljo, 2. dan Rožniga cveta 1846 in objavljeno v Kmetijskih in rokodelskih novicah, 17. Rožniga cveta 1846. Prav tam.

ZGRADBE IN OBJEKTI

Zgradbe omogočajo preučevanje arhitekture, obrti, družbene in politične zgodovine ter kulturne in gospodarske zgodovine. »Učenci bi morali najprej poznati tiste zgodovinske predmete in spomenike, ki so v njihovi domačiji. Tu je najprej možnost za natančnejše opazovanje v naravi, npr. kakšno kužno znamenje, stara cerkev ali kapelica, razvaline gradu, stare stavbe, opuščeni mlini in obrati, nagrobni in drugi spomeniki.«⁵¹⁹

Med zgradbe in objekte se uvrščajo stanovanjske in poslovne stavbe ter drugi objekti, npr. starejše meščanske hiše, kmečke hiše, cerkve, samostani, gradovi, palače, dvorci in tudi zgradbe, kjer so muzeji, galerije ali arhivi. Učenci preučujejo različne vrste zgradb in objektov, npr. zapore, bolnišnice, vrtce, stadione, igrišča, šole, trgovine, športne objekte, rojstne hiše, kovačnice, kašče, zidanice, mline, žage, sušilnice sadja, vrtno lope, kozolce ali rudnike. Objekti proučevanja so še različni spomeniki, pokopališča, mostovi, trdnjave, stolpi, obzidja, kapelice, znamenja, svetilniki, vodnjaki ali vodometi.

KMEČKE HIŠE

Na začetku preučevanja kmečkih hiš učenci ugotovijo nekaj splošnih značilnosti razvoja kmetijstva v domačem kraju ali okolici, npr.: Kaj so gojili in redili na kmetiji?; Ali je bil kakšen pridelek posebnost te pokrajine?; Kako je fizična narava vplivala na kmetijstvo?; Ali se je gojenje kmetijskih pridelkov spreminjalo skozi obdobja?; Kaj je vplivalo na spremembo?; Kaj pa kmetijstvo v mestih oz. kaj so gojili na vrtovih?; Kdo je bil lastnik kmetij?⁵²⁰

Učenci v spodnjo razpredelnico vpišejo značilnosti treh vrst kmečkih hiš.⁵²¹ Pomagajo si strokovnim besedilom.

KMEČKE HIŠE ⁵²²	ALPSKA	PRIMORSKA	PANONSKA
			
<i>gradbeni material</i>			
<i>zunani videz</i>			
<i>nagib strehe</i>			
<i>kritina</i>			
<i>višina</i>			
<i>videz oken</i>			

⁵¹⁹ Zgonik, Mavricij (1974). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS, str. 204.

⁵²⁰ Fowler, Simon (2001). Starting out in local history. Newbury, Berkshire: Countryside books, str. 65.

⁵²¹ Preglednica je iz: Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 39.

⁵²² Prav tam so na str. 38 skice vseh treh vrst hiš. Skice so objavljene z dovoljenjem avtorice skic Andreje Peklar.

»Alpska hiša se pojavlja v štirih različicah:

- pri gorenjski različici je hiša velika, masivna, deloma zidana in delno lesena. Ima strmo dvokapno streho, značilne so uporaba lesa za konstrukcijo in dekorativne prvine. Posebnosti so lesen zunanji hodnik, imenovan gank, leseni ornamenti, majhna okna in lesen zatrep. Ob hiši so gručasto razporejena gospodarska poslopja;
- za bovško različico je značilna visoka, navadno enonadstropna hiša, nekoliko manj masivna. Je zidana, uporabljenega je manj lesa. Pod stanovanjsko etažo je klet ali hlev. Strma dvokapna streha je krita s skrilavci ali skodlami, čopi so navadni. Značilen je kratek zunanji hodnik. Hiša ima alpsko zasnovo, oblikovne prvine pa so prevzete iz primorskega stavbarstva. Z gospodarskimi poslopji sestavlja dom v gruči;
- škofjeloško-cerkljanska različica je velika, ponavadi dvonadstropna hiša s strmo dvokapno streho brez čopov, krito s skriljem. Navadno delno vkopana hiša je zidana, med vsemi hišami alpskega tipa je pri tej uporabljenega najmanj lesa. Ima veliko majhnih oken, širok napušč in tloris alpske hiše, po zunanjem videzu pa je podobna notranjski različici osrednjeslovenske hiše;
- koroška različica je podobna gorenjski hiši, je velika in masivna, v njej je vgrajena več lesa in nima zunanjega hodnika. Posebnost je velika dvokapna streha s čopi, kritina so skodle. Značilna sta tudi položaj na pobočju in poseben dovoz v zgornjo etažo gospodarskega poslopja, tako imenovano gumno.

Primorska hiša ima tri različice:

- pri kraški različici je hiša pritlična ali enonadstropna in stoji v zraščinem kmečkem domu, saj se stanovanjskega dela drži gospodarsko poslopje. Zidana je iz kamna, številni gradbeni detajli so prave kamnoseške umetnine. Streha je položna, krita s korci. Značilna sta ograjeno dvorišče, tako imenovani borjač, in različna obdelava sprednje in zadnje fasade. Zaradi podnebnih razmer je proti soncu obrnjena fasada veliko bogatejša, ima več oken in balkon; hiša je odprta na dvorišče;
- istrska različica je podobna kraški, le da je hiša višja in ožja. Dvorišče ni zaprto in ograjeno, tako da je del funkcionalnega zemljišča prometnica. Tudi za istrsko hišo je značilen zraščen kmečki dom;
- za severnoprimsko različico so značilne nekatere prvine alpske hiše. Je masivnejša in širša, sprednja in zadnja fasada se ne razlikujeta. Hiša je ometana in prebeljena, kar pri kraški in istrski ni v navadi. Pogosta je štirikapna streha.

Panonska hiša se pojavlja v dveh različicah:

- za pomursko različico je značilna ozka in nizka hiša. Vzrok je gradbeni material, saj je grajena iz slabo nosilnih brun ali malo odpornega blata, pomešanega z ilovico (tako imenovana cimprača). Iz opeke zidana hiša se je začela uveljavljati po-

zneje. Krita je s slamnato streho, ima majhna okna in z lesom obit zatrep. Značilni so širok napušč nad vhodnimi vrati in s panonskimi ornamentami obdelani okenski okvirji (pri zidani hiši). Stanovanjskega dela se drži gospodarsko poslopje v značilni razporeditvi 'na vogel'; pogost je tudi stegnjeni dom;

- *belokranjska različica je večja od pomurske hiše. Na zidanem podstavku je lesena hiša. Pogosti so dolg zunanji hodnik, majhna okna in strma slamnata streha. Spada k tipu vrh hlevnega doma in je podobna vzhodnoosrednjeslovenski hiši.*

Osrednjeslovenska hiša je kombinacija panonske in alpske hiše. Pojavlja se v treh različicah:

- *pri vzhodnoosrednjeslovenski različici so panonske prvine v primerjavi z alpskimi izrazitejše. Hiša je majhna, čeprav večja od panonske. Delno je zidana, delno lesena. Ima strmo dvokapno streho s čopi. Pogosta je slamnata kritina. Značilni so majhna okna in ozek napušč. Pojavlja se kot vrhhlevna hiša ali dom v gruči;*
- *pri zahodnoosrednjeslovenski različici je hiša večja, mogočnejša in bolj masivna ter po obliki bliže alpski kakor panonski hiši. Je zidana in ima strmo dvokapno streho. Značilni so prezračevalne line na zatrepu, širši napušč in velika okna. Z drugimi gospodarskimi poslopji stoji navadno v gruči, pogost je tudi vzporedni dom;*
- *notranjska različica združuje značilnosti alpske in primorske hiše. Je velika, masivna, pogosto eno- ali dvo-nadstropna, zidana in s strmo dvokapno streho. Posebnost je razširjen napušč nad vhodom. Ta je navadno v zamiku ali pod arkadami. Pojavlja se kot dom v gruči ali vzporedni dom.*

Semiurbana hiša izhaja iz mestnega okolja in je na podeželju tujek. Iz njene oblike povezave z naravnimi in kulturnimi pokrajinskimi prvini niso razvidne. Oblikovno ni enotna, bolj kot pokrajinska pripadnost je za njeno razčlenjevanje pomemben čas nastanka. Hiše iz šestdesetih in sedemdesetih let so podobne kocki in imajo položno streho. Tloris je kvadraten, najpogosteje so enonadstropne. V zadnjem desetletju se pri oblikovanju spet bolj upoštevajo pokrajinske značilnosti. Novejše hiše imajo pravokoten tloris, so pritlične z izkoriščenim podstrešjem, zato je tudi naklon strehe večji.»⁵²³

Učenci v svojem ali bližnjem kraju poiščejo in fotografirajo kmečke hiše ter fotografije razporedijo po tipih hiš.

Na šolskih ekskurzijah fotografirajo še druge tipe hiš, tako da postopno ustvarijo album fotografij, ki ga opremijo s kratkim opisom.

⁵²³ Geografski atlas Slovenije. (1998). Država v prostoru in času. Ljubljana: DZS, str. 296–297.

<i>Alpska hiša</i>	<i>Primorska hiša</i>	<i>Panonska hiša</i>	<i>Osrednjeslovenska hiša</i>	<i>Semiurbana hiša</i>

Menač'nkova domačija v Domžalah⁵²⁴

Učenci opišejo, po katerih značilnostih se tipična alpska hiša loči od drugih hiš (npr. od hiše v njihovem kraju, če seveda ne živijo v opisani pokrajini).⁵²⁵

Projektno delo z naslovom Kmetija nekoč in danes lahko vključuje različne dejavnosti. Pri geografiji učenci uporabljajo nemo karto, rišejo legendo ali načrt kmetije, ugotavljajo lego in vzroke za takšno lego ali opazujejo kmetijo; pri zgodovini raziskujejo preteklost kmetije, domačo obrt, zaposlitev, dohodek, zdravstveno in pokojninsko zavarovanje članov družine, rišejo, fotografirajo ali izdelajo modele za ohranjene kmečke predmete; pri tehniki ugotavljajo tehnično opremljenost; pri slovenskem jeziku izvedejo intervju na kmetiji ali izdelajo rodovnik kmečke družine, pri biologiji ugotavljajo vrste rastja, vrste sadik in semen, ki jih uporabljajo ali vrste škodljivcev in sredstva za njihovo iztrebitev.⁵²⁶

Učenci poiščejo najstarejšo kmečko hišo v svojem kraju in opišejo zunanji videz, napišejo zgodbo o življenju ljudi v času, ko naj bi bila ta hiša zgrajena.

⁵²⁴ Trškan, Danijela (2006). Menač'nkova domačija v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Domačija je predstavljena v zloženki: Menač'nkova domačija. Ahčinova hiša. (2005). 5000 izvodov. Potens d.o.o. in v: Roškar, Saša, Kuzmič, Igor (2006). Mesto Domžale: sprehod skozi prostor in čas. Domžale: Komisija za turizem Občine Domžale, str. 40–42.

⁵²⁵ Cunder, Karmen (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: MK, str. 92.

⁵²⁶ Weber, Tomaž (1994). Načrtovano (projektno) in celostno (integrirano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 1, str. 36–39.

»Sedanja hiša, oziroma najstarejši del hiše je še v glavnem lesen z vzdanimi okni in železnimi okenskimi mrežami /.../. V kmečki hiši je krušna peč, mesteje za sušenje mesa, kotel za kuhanje hrane za prašiče, okrog slemena je 'gank' kjer na legah sušijo koruzo, istočasno pa s tem tudi krasijo hišo, v hiši je pa tudi lesen strop z 'glajto', ki ta strop tudi drži. /.../. V hiši imajo seveda tudi še burkle, vesico, na katero so pobrali žerjavico, lopar za vsajanje kruha, in valjar, s katerim so dajali v peč težke železne lonce.«⁵²⁸

Markusova hiša v Domžalah⁵²⁷

Naloga: »Oglej si jo in si zamisli, da kuhaš kosilo v njeni kuhinji. Kaj bi ti povzročalo največ težav? Kaj te je ob ogledu najbolj presenetilo? Brez česa nikakor ne bi hotel živetil?«⁵²⁹

MESTNE HIŠE

Učenci sistematično preučujejo oz. odkrivajo preteklost mestnih hiš na več načinov oz. v šest korakih, predstavljenih v nadaljevanju.

V prvem koraku učenci poskušajo odgovoriti na vprašanja, ki se nanašajo na čas (koliko naj bi bila stara zgradba), na spremembe in kontinuiteto (ali se je spremenila od takrat, ko je bila zgrajena), razloge in posledice (zakaj je prišlo do sprememb), zaporednost dogodkov (spremembe razvrstijo v kronološki red), na podobnosti in različnosti (ali je zgradba enaka ostalim v bližini), na razumevanje (zakaj je bila zgrajena, zakaj se je ohranila), dokazovanje (katere dokaze imaš, da lahko podpreš svoje zaključke), zanesljivost virov (ali je dokaz zadosten, zanesljiv ali sporen).⁵³⁰

Na zunanji izgled hiše učenci odgovorijo na naslednja vprašanja:

- Zakaj je bila ta stavba zgrajena na tem področju (obramba, lokacija, navada, razpoložljivost zemlje, pokrajina)?

⁵²⁷ Trškan, Danijela (2006). Markusova hiša v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Romana Kosa. Markusova hiša je predstavljena v: Roškar, Saša, Kuzmič, Igor (2006). Mesto Domžale: sprehod skozi prostor in čas. Domžale: Komisija za turizem Občine Domžale, str. 66–69.

⁵²⁸ Ravnikar, Tone (1986). Je Markuzova hiša v Študi najstarejša? V: Občinski poročevalec. Glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva občine Domžale. 4. 6. 1986. Leto XXV. Št. 9, str. 20.

⁵²⁹ Hriberšek Balkovec, Elizabeta idr. (2003). Družba 4. Delovni zvezek za 4. razred devetletke. Ljubljana: DZS str. 47.

⁵³⁰ Davies, Julie, Redmond, Jason (1998). Coordinating history across the primary school. The subject leader's handbook. London–Bristol: Falmer Press, str. 53.

- Kateri gradbeni materiali so bili izbrani in zakaj (podnebje, socialni položaj, moda, obramba)?
- Ali so bile dodane ali odstranjene kakšne zunanje spremembe in zakaj (npr. zaradi novih potreb, mode, povečanja bogastva ali statusnega simbola)?
- Kakšen stil je bil izbran in zakaj (npr. tradicija, obramba, navada ali novost)?⁵³¹

Na notranji izgled hiše učenci odgovorijo na naslednja vprašanja:

- Kako veš, katera soba je najiminitnejša, katera soba ima najlepši razgled?
- Ali so bile narejene kakšne spremembe in zakaj (npr. moda, stroški, izboljšanje, poslabšanje, statusni simbol ali povečanje bogastva)?
- Kakšna je bila funkcija sob?
- Kateri so dokazi, da je bila javna, privatna, splošna ali specialistična zgradba?
- Kako so bile sobe povezane med seboj (hierarhija, zasebna/javna, urejena v apartma-je)?
- Kaj videz sob kaže o lastnikih in o času, v katerem so bile zgrajene ter o ljudeh, ki so jih uporabljali?⁵³²

Nato ob metodi dvojne kontrole dokazov (drugi korak) spoznajo, da imajo uničene in prazne javne stavbe dvojno zgodovino in to kot stavbe in kot muzeji (številne spremembe zaradi obiskovalcev); ravno tako pa morajo paziti tudi na ponovno opremljene stavbe (zaznavne so številne spremembe, izvorna oprema je popolnoma uničena, oprema je popolnoma nova; v staro zgradbo je postavljena rekonstrukcija pohištva).⁵³³

V tretjem koraku (zapisovanje) učenci rišejo, opisujejo in si zabeležijo poiskane oz. najdene dokaze za notranji ali zunanji izgled hiš. Pridobiti morajo dovoljenje za fotografiranje zasebnih hiš in notranjih prostorov zasebnih ali javnih zgradb.⁵³⁴

Pri rekonstrukciji (četrti korak) učenci ob upoštevanju značilnosti obdobja zgradbo rekonstruirajo.⁵³⁵

V petem koraku (igra vlog) učenci uprizorijo vsakdanji pogovor v določenem prostoru, saj zgradbe oz. različne zgodovinske hiše omogočajo avtentičen prostor za različne predstave in igre vlog. Učenci zaigrajo radijskega ali televizijskega poročevalca in pripravijo opis zgradbe, prostorov ali pripovedujejo dogodke, ki naj bi se zgodili v zgradbi.

V šestem koraku (interpretacija) učenci s pomočjo opremljenih sob opišejo življenje in delo ljudi. Pri rekonstrukcijah prostorov (npr. v muzejih) ugotavljajo predvsem, katere interpretativne tehnike so bile uporabljene, čigavo življenje je prikazano ter zanesljivost postavitve prostorov.⁵³⁶

⁵³¹ Durbin, Gail (1993). A teacher's guide to using historic houses. English Heritage, str. 12.

⁵³² Prav tam.

⁵³³ Prav tam, str. 14–15.

⁵³⁴ Prav tam, str. 15–17.

⁵³⁵ Prav tam, str. 18–19.

⁵³⁶ Prav tam, str. 21–22.

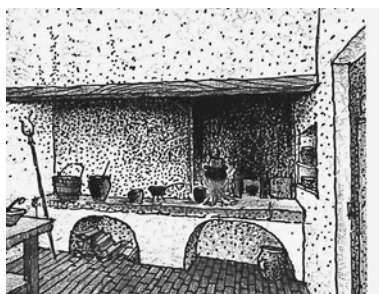
Za preučevanje zgradb uporabijo različne vire: načrte, karte, fotografije, umetniške slike in različne pisne vire.

Preučevanje zgradb je tudi medpredmetno. Pri geografiji učenci analizirajo tlorise; pri glasbi učenci zaplešejo ples ali poslušajo glasbo; pri likovni umetnosti izdelajo razglednice ali vodnik po zgradbi; pri naravoslovnih predmetih poskušajo ugotoviti uporabljene materiale ali rastline v notranjosti in zunanosti zgradbe; pri slovenščini opisujejo ali diskutirajo o zgradbi, igrajo različne vloge; pri matematiki merijo prostore ali zgradbo itd.⁵³⁷

V nadaljevanju so predstavljene naloge, ki se nanašajo na različne zgradbe in objekte (trdnjave, mostove, spomenike, vrtno lope, znamenja, kapelice idr.).

Izberejo določeno število zgradb v svojem kraju, ki bi jih želeli ohraniti za bodoče generacije. Vsako zgradbo fotografirajo in razložijo razloge za ohranitev (npr. ali je to starost zgradbe, zaradi zunanosti ali zaradi funkcije zgradbe in dejavnosti, ki se dogajajo v njej).

Opišejo spodnji risbi s pomočjo vprašanj, ki se nanašajo na prostor: Kdo je uporabljal prostor in kako to vemo?; Za kaj se je prostor uporabljal?; Kako so živeli ljudje v tem času?

Bivalni prostori meščanske hiše v 16. stol.⁵³⁸

Podobno opišejo notranji prostor slovenskih kuhinj s pomočjo slikovnega gradiva.

Veža z ognjiščem na Gorenjskem⁵³⁹

Kmečka kuhinja na Dolenjskem⁵⁴⁰

⁵³⁷ Prav tam, str. 33–34.

⁵³⁸ Fister, Peter (1986). Umetnost stavbarstva na Slovenskem. Ljubljana: CZ, str. 174. Objavljeno z dovoljenjem avtorja knjige.

⁵³⁹ Karlovšek, Jože (1929). Slovenska hiša. II. del. Stavbe in pohištvo. Ljubljana: O.S.G.T. Slika 36.

⁵⁴⁰ Karlovšek, Jože (1929). Slovenska hiša. II. del. Stavbe in pohištvo. Ljubljana: O.S.G.T. Slika 35.

Naloga: Izberi kraj, ki ga dobro poznaš, npr. lokalna pot, park, nakupovalni center. Odgovori na vprašanja: Kje je ta prostor?; Kakšen je?; Zakaj je takšen?; Kako se je spreminil?; Kako je povezan z drugimi prostori?; Kako se človek počuti, ko je v tem prostoru?⁵⁴¹

Učenci v izbranem mestu s kartiranjem ugotovijo, kakšne funkcije imajo posamezne zgradbe in jih primerjajo s funkcijami v preteklosti.⁵⁴²

- »1. Izberi mestno ulico, v kateri imajo stavbe različne funkcije. V njih naj bodo stanovanja, poslovni prostori, trgovine, gostinski lokali. V taki ulici boš ugotovil, kakšne funkcije imajo posamezne stavbe.
2. Določi funkcije pritličij v posameznih stavbah. Stanovanjske dele pobarvaj rdeče, obrtne zeleno, gostinske modro, banke in zavarovalnice rumeno, javne in upravne stavbe vijoličasto, trgovine rjavo. Karti uredi legendo in dodaj naslov.
3. Enako skartiraj prevladujoče funkcije stavb. Uporabi enake barve. Stavbe pobarvaj s tisto barvo, ki predstavlja prevladujočo funkcijo. Uredi legendo in naslov.

Primerjaj karti!

Kaj opaziš, če primerjaš funkcije, pritličij in celotnih stavb?

Kakšna funkcija prevladuje v tem mestnem delu?«⁵⁴³

Primer popisnega delovnega lista zgradb za domači kraj je predstavljen v nadaljevanju.

»1. Izgled naselij se danes zelo spreminja. V podeželskih naseljih prevladujejo stanovanjske zgradbe in gospodarska poslopja. Sprehodi se po domačem naselju (lahko izbereš tudi kakšno drugo) in dobro opazuj! Za nekatere podatke boš moral tudi vprašati!

Opazovalni oz. popisni list.

Ime naselja:

Stanovanjske zgradbe

1. Število: a) zgradbe skupaj –
                          b) nenaseljene –
2. Vrsta: a) zidane –
                          b) kamnite –
                          c) lesene –
                          d) montažne –
                          e) kombinirane –
3. Čas gradnje: a) v 19. stol. –
                          b) do 1920 –

⁵⁴¹ Improving teaching and learning in the humanities. (1999). London: M. Ashley and contributors, str. 67.

⁵⁴² V pomoč so jim karte, ki jih dobijo na Geodetskem zavodu Slovenije d.d., Zemljemerska ul. 12, Ljubljana. Spletna stran: <http://www.gzs-dd.si/> (12. 2. 2007).

⁵⁴³ Brinovec, Slavko (2004). Kako poučevati geografijo. Didaktika pouka. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 69.

- c) do 1945 –
- d) 1946–1960 –
- e) 1961–1970 –
- f) 1971–1980 –
- g) po letu 1980 –

4. Tip: a) enostanovanjske –
b) večstanovanjske –

5. Nadstropnost: a) pritlične –
b) enonadstropne –
c) dvonadstropne –

6. Čas obnove: a) do 1960 –
b) 1961–1970 –
c) 1971–1980 –
d) po letu 1980
e) neobnovljene

Gospodarska poslopja

1. Vrsta: a) zidana –
b) kamnita –
c) lesena –
d) kombinirana –

2. Število gospodarskih poslopij (pri eni stanovanjski zgradbi):
a) eno –
b) dve ali več –

Po obdelavi podatkov odgovori na naslednja vprašanja!

1. V naselju je _____ stanovanjskih zgradb, od tega je _____ nenaseljenih.
2. Katera vrsta stanovanjskih zgradb prevladuje? Kakšna pa imajo gospodarska poslopja?
3. V katerem obdobju je bilo zgrajenih največ stanovanjskih zgradb? Kdaj so jih največ obnovili?
4. Koliko stanovanjih zgradb je bilo zgrajenih do l. 1945? Ali so vse te obnovljene? Iz česa so grajene te zgradbe?
5. Kakšen tip in nadstropnost stanovanjskih zgradb prevladuje?
6. Koliko je družin, ki nimajo gospodarskega poslopja? Koliko pa jih ima samo eno? Kaj lahko ugotoviš s pomočjo teh podatkov?
7. Zapiši tudi druge zgradbe, ki se nahajajo v naselju?«⁵⁴⁴

⁵⁴⁴ Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Vaje za delo na terenu. Ljubljana: Rokus, str. 78–79.

Na sprehodu po mestu Ljubljana učenci ponovijo obdobja v umetnosti pri zgradbah in objektih:

- gotika: okna v Križankah, hiše na Gornjem trgu;
- renesansa: konzole na Starem trgu;
- barok: stolnica, hiše na Mestnem trgu;
- klasicizem: Kazina, prvi parki;
- secesija: ob Miklošičevi cesti;
- historični stili: univerza;
- modernizem: nebotičnik, NUK;
- funkcionalizem: parlament, Metalka.⁵⁴⁵

Učenci poiščejo hišo na Ribjem trgu št. 2 v Ljubljani in odgovorijo na vprašanji: »Katera letnica je vklesana v vzdano ploščo? Kaj lahko sklepamo iz te letnice?«⁵⁴⁶

Ribji trg 2, Ljubljana⁵⁴⁷

Novo mesto:

»S severa vstopamo v staro mestno jedro po Rozmanovi ulici.

Oglej si pročelje stavbe št. 28.

- *Izpiši letnico vzdane kamna levo od vhodnih vrat.*
- *Kaj je danes v tej stavbi?*
- *Ta ustanova ima bogato zbirko najrazličnejšega gradiva.*
- *Hrani:*
- *Katera med knjigami je še posebej dragocena?*
- *Po kom se ustanova imenuje?«⁵⁴⁸*

Učenci napišejo glavne elemente (naslov, funkcija, velikost, slabe in dobre strani) oglasa za prodajo izbrane zgradbe v domačem kraju.

⁵⁴⁵ Dnevni center mesto Ljubljana. Družboslovne vsebine za 9. razred osnovne šole. ČŠOD. <http://www.csod.si/> (14. 8. 2004).

⁵⁴⁶ Po sledih srednjeveške Ljubljane. (2003). Delovni list za predmetno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej, str. 11.

⁵⁴⁷ Trškan, Danijela (2006). Ribji trg 2, Ljubljana. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁴⁸ Drobňjak, Borut, Eržen, Vlada, Gašperšič, Božo, Gerden, Violeta (1999). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 2. zvezek. Novo mesto, Metlika, Črnomelj z okolico. Ljubljana: DZS, str. 22.

Učenci prepoznajo spremembe pri določenih objektih, npr. trgovskih centrih.

Veleblagovnica Domžale⁵⁴⁹

Blagovnica Domžale 2006⁵⁵⁰

Iz tršega papirja izdelajo preproste makete različnih zgradb ali hiš, ki so v domačem kraju.

Primer srednjeveške hiše⁵⁵¹

Primer hiše iz druge polovice 20. stoletja⁵⁵²

S pomočjo besedila narišejo prostor, opremo prostora in osebe.

»V meščanskih hišah in na gradovih, ki so jih zelo radi udobno opremili, so bile zelo opazne študijske sobe. V njih so si uredili knjižnice ter zbirali lepe in dragocene predmete, denimo umetnine in čudovite predmete iz narave. Tako pohištvu kot oblekam je po modni zapovedi dajala ton črna barva. /.../ Obleke so bile v 17. stoletju kar se da tesne in neudobne. Otrokom so krojili prav tako neudobne, zapete in slovesno okorne obleke, v kakršnih so se potili njihovi starši.«⁵⁵³

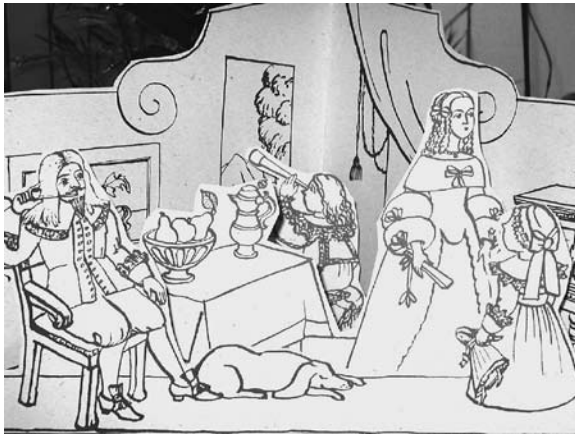
⁵⁴⁹ Vzeto iz razglednice: Domžale. Foto F. Mauer, M. Gorjanc, Z. Vidmar C 2767. CIRG. Fotolik Celje.

⁵⁵⁰ Trškan, Danijela (2006). Blagovnica Domžale 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁵¹ Une Rue au Moyen Age. Carte Maquette. (2000). Bordeaux: Editions Mirontaine.

⁵⁵² Trškan, Danijela (2006). Primer hiše iz druge polovice 20. stoletja. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Papirnata maketa je v lasti Danijeje Trškan.

⁵⁵³ Didaktično gradivo ob razstavi THEATRUM VITAE ET MORTIS HUMANAЕ. Prizorišče človeškega življenja in smrti. Podobe iz 17. stoletja na Slovenskem (februar–september 2002). (2002). Ljubljana: Narodni muzej Ljubljana. Sobana z razgledom I in II.

Sobana z razgledom⁵⁵⁴

Na sprehodu v manjšem kraju izberejo stavbo in jo skicirajo. V razredu skico prikažejo na nemi karti kraja in povedo, zakaj so izbrali ravno to stavbo.

Učenci narišejo načrt domačega kraja z legendo (npr. stanovanjska zgradba, javna zgradba, industrijska zgradba, park, igrišče) in merilom ter stranmi neba.

Na sprehodu po domačem kraju v nemo karto vrišejo smer pohoda oz. ogleda, označijo opazovalne točke in vpišejo kulturno-zgodovinske spomenike.⁵⁵⁵

Učenci izdelajo skico mesta na plakatu in postavijo na ustrezne točke fotografije in kratke opise pomembnih stavb, spomenikov in drugih znamenitosti domačega kraja.

S pomočjo fotografije opišejo zunanji videz trdnjave, velikost oken, obliko strelnih linij, streho in lokacijo.

Kluže 1996⁵⁵⁶

⁵⁵⁴ Trškan, Danijela (2006). Sobana z razgledom. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Papirnata maketa je sestavljena iz: Didaktično gradivo ob razstavi THEATRUM VITAE ET MORTIS HUMANAE. Prizorišče človeškega življenja in smrti. Podobe iz 17. stoletja na Slovenskem (februar–september 2002). (2002). Ljubljana: Narodni muzej Ljubljana. Sobana z razgledom I in II. Ilustracija in oblikovanje: Andreja Peklar.

⁵⁵⁵ Novak, Drago (1991). Zgodovinske interesne dejavnosti v naši šoli. Zgodovinski krožki. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 18.

⁵⁵⁶ Trškan, Danijela (1996). Kluže 1996. Fotografija. Zasebni arhiv.

Terenska naloga: Ustavijo se pri enem od lesenih visečih mostov čez reko Sočo ter ga skicirajo in opišejo.⁵⁵⁷

*Delovni list:*⁵⁵⁸

<i>Datum:</i>	<i>Kraj:</i>
<i>Skica lesenega visečega mostu:</i>	
<i>Opis visečega mostu:</i>	
<i>Moje ugotovitve:</i>	

»Pomisli!

1. Se ti je pri risanju in opisovanju lesenega visečega mostu čez reko Sočo porodila ideja o drugačni izdelavi mostu in iz drugih materialov? Opiši!
2. Ali veš, kakšne so prednosti visečih lesenih mostov čez deroče reke?«⁵⁵⁹

Učenci fotografirajo mostove v domačem kraju in ugotovijo, zakaj so postavljeni na določenih mestih.

Most čez Kamniško Bistrico v Domžalah⁵⁶⁰

V svojem kraju poiščejo različne grbe in simbole na zgradbah, jih fotografirajo in potem fotografije razporedijo po tematikah.

⁵⁵⁷ Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Primorsko. Ljubljana: DZS, str. 30.

⁵⁵⁸ Prav tam, str. 32.

⁵⁵⁹ Prav tam.

⁵⁶⁰ Trškan, Danijela (2006). Most čez Kamniško Bistrico v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

Hiša v Kamniku⁵⁶¹

Zgradba v Domžalah⁵⁶²

Spodnji primer je za grb Občine Kamnik, na katerem je upodobljena grofica Veronika iz Kamnika.

Grb – Občina Kamnik⁵⁶³

»'Poberite se, berači! Raje se spremenim v kačo, kakor da bi dala en sam vinar za vaše prazno delo!' Nebo je slišalo kletev mlade grofice. Komaj je izrekla te besede, se je stemnilo, zavel je divji veter in prestrašeni prosilci so videli pol kačo, pol žensko, kako jo veter žene proti vhodu na grajsko dvorišče. Glasno je vpila in preklinjala. Pri kamnitih vratih se je poskušala zadržati. S pestjo je tako močno udarila ob kamniti podboj vrat, da se njena pest še danes pozna v kamnu. Pod neko skalo se je zemlja odprla in pogoltnila pošast. V naslednjem trenutku je strela udarila v grad in ga razrušila.«⁵⁶⁴

»Sicer pa – ko nas je pripoved privedla do malograjskega zaklada – pripovedujejo tudi zgodbo poganske deklice, Veronike imenovane, ki se je nekoč večkrat prikazovala v podobi postavne, lepe ženske večinoma proti večeru in jutru ob vodi pri Malem gradu. Pravila je, da je poganska gospodična iz rodu tistih, ki so bili lastniki Malega gradu, in da je obsojena trpeti do sodnega dne, če je čist mladenič ne reši s tremi poljubi. Po odrešitvi bi ona in zaklad tega gradu postala njegova. (Zaklad, spravljen v sodčih in loncih, je večkrat kazala radovednežem skozi železno omrežje). Po dolgem iskanju se je naposled le našel mladenič, ki se je na prigovarjanje svoje matere, ko mu je z živimi barvami naslikala zaklad in z njim zvezano srečo, odločil, da bo ljubkega dekleta poljubil. Ko pa jo je drugič poljubil, je postala ostudna in divja ter spremenila spodnje telo v kačji rep, tako da se je mladenič od groze ni več upal dotakniti pošasti ter je pobegnil. Tedaj je žalostno zavpila in žalovala za odrešenjem, nič več mogočim do sodnega dne. Izginila je in se do danes ni več pokazala. Naj bo kakor že koli, mesto Kamnik le ima v grbu žensko s kačjim repom med vrati ...«⁵⁶⁵

⁵⁶¹ Trškan, Danijela (2003). Hiša v Kamniku. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁶² Trškan, Danijela (2006). Zgradba v Domžalah. Lekarna. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁶³ Trškan, Danijela (2005). Grb – Občina Kamnik. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁶⁴ Najlepši slovenski miti in legende. (2004). Zbirka slovensko izročilo. Ljubljana: MK, str. 49.

⁵⁶⁵ Valvasor, Janez Vajkard (1984). Slava Vojvodine Kranjske. Izbrana poglavja. Ljubljana: MK, str. 251–252.

Poiščejo radijske postaje, jih fotografirajo in opišejo njihovo lokacijo.⁵⁶⁶

Radijska postaja v Domžalah⁵⁶⁷

V domačem kraju učenci preučujejo še druge dodatne stanovanjske stavbe, npr. garaže ali vrtno lopo.

Vrtna lopa⁵⁶⁸

Vrtna lopa⁵⁶⁹

Fotografirajo ali narišejo svetilnike ob morju. Izmerijo velikost in opišejo zunanost svetilnikov.

⁵⁶⁶ Primer: Pol stoletja usmerjenih zvez v Sloveniji. 50th Anniversary of Radio-Relay Communications in Slovenia. (2004). Ljubljana: Iskra Transmission, d.d.

⁵⁶⁷ Trškan, Danijela (2006). Radijska postaja v Domžalah. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv.

⁵⁶⁸ Primer risbe vrtno lope: avtor Jože Tönig.

⁵⁶⁹ Trškan, Danijela (2006). Vrtna lopa. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Vrtna lopa je v lasti Daniela Trškana.

Piran⁵⁷⁰

SPOMENIKI

Učenci lahko preučujejo različne vrste spomenikov: arhitektonski (steber, slavolok); spomenik s stoječo ali sedečo celopostavno človeško podobo; konjeniški kip; spomenik z več podobami in reliefi; glava ali doprorni kip, ki spodaj prehaja v podstavek; glava ali relief, ki sta vzdana v steno neke stavbe.⁵⁷¹

Učenci v domačem kraju izberejo različne spomenike, ki jih predstavijo v obliki zloženke. Za vsak spomenik poiščejo osnovne podatke, ki so zanimivi za turiste in druge obiskovalce kraja.

Orfejev spomenik – Ptuj⁵⁷²

Spomenik braniteljem slovenske samostojnosti – Domžale⁵⁷³

⁵⁷⁰ Trškan, Danijela (2005). Piran. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁷¹ Melik, Jelka, Jeraj, Mateja (2005). Spoznajmo Ljubljano. Vodnik po mestu za otroke (male in velike). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, str. 89.

⁵⁷² Trškan, Danijela (2005). Orfejev spomenik – Ptuj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁷³ Trškan, Danijela (2006). Spomenik braniteljem slovenske samostojnosti – Domžale. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Napis na spomeniku: Spomenik braniteljem slovenske samostojnosti od 26. 6. do 26. 10. 1991.

Učenci narišejo spomenik, izmerijo približno višino, dolžino in širino spomenika. Ovre-
dnotijo pomen lokacije spomenika.

V preglednico vpišejo kulturne spomenike iz svoje pokrajine. Označijo tistega, ki je naj-
bližji šoli, in tistega, ki je najbližji njihovem domu.⁵⁷⁴

	<i>Kulturni spomenik</i>	<i>Spominja me na:</i>
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Učenci enega od kulturnih spomenikov predstavijo na plakatu.⁵⁷⁵ Pomagajo si s knjigo:
Zbirka vodnikov (1996). Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov, 187.
Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino in spletnimi stranmi.

Opazujejo in opišejo spomenik. Ugotovijo, kateri simboli so predstavljeni (vrč vode,
hiša) in prepoznajo svetnika. Poiščejo informacije o razlogih za postavitve in sestavijo
zgodbo o požarih.

Sv. Florijan – Ptujski grad⁵⁷⁶

Sv. Florijan – Ptuj⁵⁷⁷

*»Zaradi pogostih požarov, ki so v 17. in 18. stoletju uničevali to najstarejše štajersko
mesto, so leta 1745 postavili na trgu pred mestno hišo znamenje sv. Florijana, da bi po-
slej ko nebeški priprošnjik varoval mesto pred ognjem. Na dvojnem podstavku je posta-
vljena kamnita plastična skupina. V njej se nad gorečim poslopjem na oblakih prikazu-*

⁵⁷⁴ Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 45. Prav tam tudi preglednica.

⁵⁷⁵ Prav tam.

⁵⁷⁶ Trškan, Danijela (2005). Sv. Florijan – Ptujski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁷⁷ Trškan, Danijela (2005). Sv. Florijan – Ptuj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

je sveti zavetnik v svoji značilni noši kot rimski častnik s čelado in zastavo, mali putto pa kot njegov pomočnik zliva vodo na gorečo stavbo. Gre za delo doslej še neznanega domačega kiparja.»⁵⁷⁸

Učenci na nemi zemljevid Slovenije vrišejo kraje, kjer je postavljen spomenik Rudolfu Maistru. Narišejo skice spomenikov in jih prilepijo na zemljevid. Pri kiparski delavnici poskušajo izdelati miniaturni spomenik.

Rudolf Maister – Kamnik⁵⁷⁹

Učenci raziščejo, katere spomenike so premestili drugam.

Križišče Domžale in spomenik padlim borcem⁵⁸⁰

⁵⁷⁸ Zadnikar, Marijan (1991). Slovenska znamenja. Ljubljana: Družina, str. 156.

⁵⁷⁹ Trškan, Danijela (2005). Rudolf Maister – Kamnik. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Več v: Maistrov Zavrh 2005: 20 let Maistrovih prireditev na Zavrhu. (2005). Lenart: Občina; Maribor: Društvo generala Rudolfa Maistra.

⁵⁸⁰ Vzeto iz razglednice: Domžale. Foto F. Mauer, M. Gorjanc, Z. Vidmar C2767. CIRG. Fotolik Celje.

Križišče – Domžale 2006⁵⁸¹

Spomenik 2006⁵⁸²

Določijo pomen izbranih spomenikov iz različnih krajev Slovenije ter ugotovijo kdaj, zakaj in komu so jih postavili.

Spomenik – Jakob Aljaž⁵⁸³

Spomenik pogumnim možem⁵⁸⁴

⁵⁸¹ Trškan, Danijela (2006). Domžale 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁸² Trškan, Danijela (2006). Spomenik 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁸³ Razglednica: Spomenik – Jakob Aljaž, v ozadju Mojstrana s Triglavskim pogorjem, iz leta 1992. Foto Mojca. Simotisk.

⁵⁸⁴ Trškan, Danijela (2005). Spomenik pogumnim možem. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

Na pokopališčih učenci fotografirajo nagrobne spomenike, izpišejo podatke ter ugotovijo npr. številčnost družin, povprečne starosti smrti in vrste poklicev v preteklosti.⁵⁸⁵

Nagrobna plošča⁵⁸⁶

Ob učni vsebini Prva svetovna vojna v Bohinju učenci:

- »Obiščejo Vojaško pokopališče prve svetovne vojne;
- Na podlagi ogleda pokopališča skušajo ugotoviti, od kod izhajajo vojaki, ki so /tam/ pokopani ter ali je šlo za vojake, civiliste, vojne ujetnike ...;
- S pomočjo obiska pokopališča spoznajo nacionalno sestavo vojakov Avstro-Ogrske monarhije;
- Na podlagi lege pokopališča ugotovijo, ali so pokopani padli na sami fronti ali je bil vzrok za njihovo smrt druge;
- Navedejo oblike pravilnega obnašanja (bonton) na pokopališču.«⁵⁸⁷

Učenci določijo lokacijo in opišejo ureditev t. i. prikritih grobišč v domačem kraju ali okolici. Pri tem si pomagajo s knjigo: Ferenc, Mitja (2005). Prikrto in očem zakrito: prikrita grobišča 60 let po koncu druge svetovne vojne. Celje: Muzej novejšje zgodovine.

ZNAMENJA

Marijan Zadnikar deli znamenja na Slovenskem v tri skupine, in sicer v prvo skupino spadajo kamnita znamenja (pokopališki stebri in svetilniki, stebrna in stebrasta znamenja, znamenja s kipi, kamniti križi) in zidana znamenja (slopna in slopasta znamenja, trikotna znamenja, znamenja z nišo s poudarjeno prednjo stranjo), v drugo skupino spadajo kapelice (zaprte in odprte kapelice ter mnogokotne kapelice in kapelice–zvoniki). V tretjo skupino pa spadajo znamenja različnih oblik (razpela, svetniški kipi, podobe itd.).⁵⁸⁸

⁵⁸⁵ Morris, Richard, Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English Heritage, str. 13–14.

⁵⁸⁶ Trškan, Danijela (2006). Nagrobna plošča. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv. Nagrobna plošča je na domžalskem pokopališču pri cerkvi.

⁵⁸⁷ Iz učne vsebine za 9. razred: Prva svetovna vojna v Bohinju. Avtor: Boštjan Gradišar, Dom Bohinj, CŠOD, 2004. Objavljeno z dovoljenjem Boštjana Gradišarja.

⁵⁸⁸ Zadnikar, Marijan (1991). Slovenska znamenja. Ljubljana: Družina, str. 14–15.

Pravi, da se z znamenji označuje vse tisto, »kar nas nečesa spominja, na kaj opozarja ali kaj posebnega pomeni. /.../ Spominjamo se raznih pomembnih dogodkov, naših zaobljub in prošenj, da bi se nas gorje in zlo ognila, pa zahval, da smo težke življenjske preizkušnje srečno prestali, zaznamujejo včasih tudi naša pota in smeri, meje in prehode ter razpotja, kraj, kjer je nekoč stala cerkev, kjer se je zgodilo ali se dogaja kaj ne navadnega in podobno. Tako je znamenje v našem pomenu besede zlasti iz verskih in drugih duhovnih nagibov vsaka na prostem postavljena drobna arhitektura ali likovni izdelek, kakor denimo kapelica, kamnit steber ali zidan slop s sveto podobo, leseno razpelo, svetniški kip v zidni vdolbini, pobožni relief nad vrati ali slikana tabla z versko podobno vsebino.«⁵⁸⁹

Učenci naredijo seznam znamenj v domačem kraju.

Znamenje	Vrsta	Nahajališče	Opis
 <p>590</p>	kužno znamenje	Domžale	Dimčevo kužno znamenje je iz leta 1602. Po ustnem izročilu naj bi ljudi, ki so umrli za kugo, pokopali na mestu, kjer danes stoji znamenje. ⁵⁹¹

Poleg tega učenci ugotovijo, zakaj so bila različna znamenja postavljena v domačem kraju.

⁵⁸⁹ Zadnikar, Marijan (1991). Slovenska znamenja. Ljubljana: Družina, str. 9.

⁵⁹⁰ Trškan, Danijela (2007). Dimčevo kužno znamenje. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁹¹ Roškar, Saša, Kuzmič, Igor (2006). Mesto Domžale: sprehod skozi prostor in čas. Domžale: Komisija za turizem Občine Domžale, str. 32.

Menač'nikov križ⁵⁹²

*Znamenje je postavil leta 1919 Franc Ahčin v zahvalo za srečno vrnitev iz prve svetovne vojne. Na podstavku je napis: 'O človek spominjaj se name, da bodem na sodni dan spomnil se nate.'*⁵⁹³

Franconova kapelica⁵⁹⁴

Napis pod Marijinim kipom: 'Kdor k Mariji pribeži – Gotovo pomoč dobi. Frančiška Mihelčič, ki je tukaj storila smrt dne 1. 11. 1900. Bog ji bodi milostljiv! Postavili v vedni spomin Franc Mihelčič, soprog. Franc in Alfonz Mihelčič, sinova.'

»Po izročilu se je 38-letna Franconova gospodinja na praznik Vseh svetih po opravilu za rajne na menceškem pokopališču vračala domov. Blizu domače hiše se ji je konj splašil, zato je skočila z voza, a tako nesrečno, da je umrla. Zato so ji domači na tem mestu postavili kapelico.«⁵⁹⁵

Učenci fotografirajo 12 znamenj ali drugih zgradb v domačem kraju in izdelajo letni koledar.

⁵⁹² Trškan, Danijela (2006). Menač'nikov križ. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁹³ Župnijski list Domžale. Leto XVII. Številka 18. 17. september 2006.

⁵⁹⁴ Trškan, Danijela (2006). Franconova kapelica. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁵⁹⁵ Župnijski list Domžale. Leto XVII. Številka 7. 26. marec 2006.

ARHIVSKO GRADIVO

»Arhiv je zakladnica pisanih, risanih, tiskanih, fotografiranih, filmanih, magnetno, optično ali kako drugače zapisanih dokumentov, ki so poročevalci časa, v katerem so nastali.«⁵⁹⁶

Vrste arhivskega gradiva:

- *pisano gradivo: listine, rokopisne knjige, pisma;*
- *risano gradivo: dokumenti, ki ponazarjajo razne objekte, predmete in osebe, npr. tehnični, katastrski, načrti filmskih in gledaliških scen, načrti stanovanjske opreme, emblemi, grbi, umetniška dela, načrti arhitektov, skice, risbe in grafike;*
- *tiskano gradivo: plakati, letaki, gradiva za seje, vabila, prospekti, boni, živilske in denarne nakaznice, obveznice za posojila itd;*
- *slikovni zapisi: fotografije, film – posnetek dogodka s filmsko kamero, videokasete;*
- *zvočni zapisi: zapisi govora ali glasbe (posneti na gramofonskih ploščah, magnetofonskih trakovih, kasetah ali zgoščenkah ali DVD-jih).⁵⁹⁷*

Učenci obiščejo arhive, si ogledajo skladiščne prostore ter vidijo, kako izgleda, kaj in kje se hrani in kaj je sploh arhiv. Učenci lahko obiščejo državne, javne ali katoliške arhive v Sloveniji.

Državni arhivi so naslednji:

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE – 1127 LJUBLJANA, Zvezdarska 1, p.p. 21.

(www.gov.si/ars)

Arhivski center za strokovni razvoj

Sektor za varstvo arhivskega gradiva

Oddelek za gradivo uprave po letu 1945

Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo I (nekdanji Zgodovinski arhiv Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije), Linhartova 3 a, Ljubljana

Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo II (nekdanji Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani), Kongresni trg 1, Ljubljana

Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo III (del nekdanjega Arhiva Ministrstva za notranje zadeve in Službe državne varnosti), Linhartova 3 a, Ljubljana

Oddelek za informacije, dokumentacijo in materialno varstvo

Slovenski filmski arhiv

Sektor za restavriranje in konserviranje arhivskega gradiva

Služba za splošne in tehnične naloge

ZGODOVINSKI ARHIV V CELJU – 3000 Celje, Teharska 1 (www.celje.si/zgarhiv)

⁵⁹⁶ Iz zbirke Zgodovinskega arhiva Ljubljana. V: Šega, Judita (2001). Zgodovinski arhiv Ljubljana. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 30.

⁵⁹⁷ Vzeto iz: <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/viri/druzinsk.htm> (Družinski arhivi – družinske kronike DRUŽINSKI ARHIV: kako ga voditi in hraniti, Marjana Kos, 19. 8. 2004).

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA – 1000 Ljubljana, Mestni trg 27 (www.zal-lj.si)

Enota za Gorenjsko – 4000 Kranj, Savska cesta 8

Enota za Dolenjsko in Belo Krajino – 8000 Novo mesto, Skalickega ulica 1

Enota za Škofjo Loko – 4220 Škofja Loka, Blaževa ulica 14

Oddelek v Idriji – 5280 Idrija, Prelovčeva ulica 9

POKRAJINSKI ARHIV KOPER – 6000 Koper, Goriška 6 (www.pokarh-kp.si)

Enota Piran – 6330 Piran, Župančičeva 4

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR – 2000 Maribor, Glavni trg 7 (www.pokarh-mb.si)

Enota za Koroško območje – 2390 Ravne na Koroškem, Na gradu 1

Enota za Pomursko območje – 9220 Lendava, Kovačeva ulica 28

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI – 5000 Nova Gorica, Trg E. Kardelja 3
(www.pa-ng.si)

ZGODOVINSKI ARHIV PTUJ – 2250 Ptuj, Muzejski trg 1

(www2.arnes.si/~mbzgarhp1/GLAVI.HTM)

Drugi javni arhivi so:

ZGODOVINSKI ARHIV IN MUZEJ UNIVERZE V LJUBLJANI

1000 Ljubljana, Kongresni trg 12

DOKUMENTACIJA TV SLOVENIJA

1000 Ljubljana, Kolodvorska 2

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA V LJUBLJANI – Rokopisni oddelek

1000 Ljubljana, Turjaška 1

Arhivi Katoliške cerkve so:

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA – 1000 Ljubljana, Krekov trg 1

ŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR – 2000 Maribor, Koroška cesta 1

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER – 6000 Koper, Trg revolucije 11⁵⁹⁸

Učenci poiščejo tisti arhiv, kjer bi lahko dobili največ gradiva za preučevanje lokalne zgodovine. Pomagajo si s spodnjim seznamom.

Pokrajinski državni arhivi obsegajo območje naslednjih upravnih enot:

– Zgodovinski arhiv Celje: Brežice, Celje, Hrastnik, Krško, Laško, Mozirje, Sevnica, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah, Trbovlje, Velenje, Zagorje ob Savi in Žalec.

– Pokrajinski arhiv Koper: Ilirska Bistrica, Izola, Koper, Piran, Postojna in Sežana.

– Zgodovinski arhiv Ljubljana: Cerknica, Črnomelj, Domžale, Grosuplje, Idrija, Jesenice, Kamnik, Kočevje, Kranj, Litija, Ljubljana–Bežigrad, Ljubljana–Center, Ljubljana–Moste–Polje, Ljubljana–Šiška, Ljubljana Vič–Rudnik, Logatec, Metlika, Novo mesto, Radovljica, Ribnica, Škofja Loka, Trebnje, Tržič in Vrhnika.

⁵⁹⁸ http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Zumer_ARS_rodoslovje.htm (19. 8. 2004).

- *Pokrajinski arhiv Maribor: Dravograd, Gornja Radgona, Lenart, Ljutomer, Maribor–Pesnica, Maribor–Pobrežje, Maribor–Rotovž, Maribor–Ruše, Maribor–Tabor, Maribor–Tezno, Murska Sobota, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec in Slovenska Bistrica.*
- *Pokrajinski arhiv Nova Gorica: Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin.*
- *Zgodovinski arhiv Ptuj: Ormož in Ptuj.*⁵⁹⁹

Za preučevanje določenih tematik lokalne zgodovine si učenci in učitelji pomagajo z vodniki po fondih in zbirkah, v katerih dobijo informacije o arhivskem gradivu v arhivih.

Vodniki:

- *60 let Mestnega arhiva ljubljanskega (s sodelovanjem kolektiva ustanove sestavil dr. Sergij Vilfan), Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, Poročila in pregledi gradiva, zv. 1, Ljubljana 1959.*
- *Splošni pregled fondov Državnega arhiva LRS, Ljubljana 1960.*
- *Vodnik po arhivih Slovenije, Društvo arhivarjev Slovenije, Ljubljana 1965.*
- *Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije, I, II, III, Ljubljana 1972.*
- *Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije, I, II, Ljubljana 1975.*
- *Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Ljubljana 1980.*
- *Skozi Zgodovinski arhiv v Ptuj 1955–1980, Ptuj 1980.*
- *Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Publikacija 2, Nova Gorica 1982.*
- *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Slovenija, Beograd 1984.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah, Zgodovinski arhiv v Ptuj, Ptuj 1985.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Celju, Celje 1985.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 1990.*
- *Vodnik Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Gradivo in razprave II, Ljubljana 1992.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Celju, Celje 1997.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Nova Gorica 1997.*
- *Vodnik po matičnih knjigah Škofijskega arhiva Maribor, Maribor 1999.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah, Nadškofjski arhiv Ljubljana, Priročniki I., Ljubljana 1999.*
- *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1999. – I., II., III. knjiga, CD ROM.*⁶⁰⁰

Če učenci želijo preučevati družinsko tematiko, lahko uporabijo spletne strani za rodoslovne podatke. Spletna stran, ki je predstavljena v preglednici, vključuje vire različnih rodoslovnih podatkov.⁶⁰¹

⁵⁹⁹ Prav tam.

⁶⁰⁰ Vsi vodniki, ki so izšli v zadnjih desetih letih, so tudi na spletnih straneh. Seznam je vzet iz: http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Zumer_ARS_rodoslovje.htm (19. 8. 2004).

⁶⁰¹ Preglednica je v celoti iz: <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/viri/viri.htm> (19. 8. 2004).

<i>Matične knjige</i> <i>Vodnik po župnijskih arhivih</i> <i>Status animarum</i> <i>Kronike (cerkvene, šolske ...)</i> <i>Ženitveni zapisnik</i>	<i>Krajevni rodoslovni viri</i> <i>Pogrešani – razglašeni za umrle</i> <i>Seznam članov Mohorjeve družbe</i> <i>Raziskovanje priimkov in imen</i> <i>Družinski arhivi, družinske kronike</i>
<i>Zemljiška knjiga</i> <i>Arhivi zemljiški gospodstev</i> <i>Urbarji</i> <i>Deželna deska</i>	<i>Telefonski imeniki</i> <i>Rodoslovni viri preko interneta</i> <i>Zbirke Mormonske cerkve</i>
<i>Vodniki po arhivskem gradivu</i> <i>Šolske evidence, pohvalne knjige</i> <i>Seznam zaščitenih kmetij</i>	<i>Knjižni fondi NUKa s področja rodoslovja</i> <i>Zgodovinski arhiv Ljubljana</i> <i>Arhiv Vicedomskega urada za Kranjsko</i>
<i>I. in 2. svetovna vojna, revolucija od 1941 –</i> <i>Padli/umrli/udeleženci/pobiti</i>	<i>Rodoslovni arhivi v Avstriji</i> <i>Rodoslovni arhivi v Nemčiji</i>
<i>Koristni naslovi</i> <i>– arhivi v Sloveniji in na tujem</i> <i>– predstavitve na internetu</i>	<i>Pokopališča</i> <i>Popisi prebivalstva</i>

Učenci ugotovijo, kako bi shranili svoje fotografije, videokasete in zgoščenke, da se ne bi poškodovale. Pomagajo si s spletno stranjo, kjer so informacije o hranjenju arhivskega gradiva: <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/viri/druzinsk.htm>.⁶⁰²

Arhivsko gradivo se lahko hrani v registratorjih, ki so najbolj pogosto uporabljeni. Slaba lastnost le-teh je, da je vse dokumente treba preluknjati za vložitev. Arhivsko gradivo se je najprej hranilo v fasciklih (skupaj zvezan papir), potem pa so fascikle zamenjale arhivske škatle. Fotografije se hranijo v albumih oz. ločene ena od druge, fotografski filmi v posebnih vrečkah, ki se dajo vložiti v registrator, magnetofonski trak in kasete pa se hranijo v škatlicah, ki ne smejo biti preblizu magnetnih naprav.⁶⁰³

Arhivske škatle⁶⁰⁴

Učenci doma povprašajo, katere dokumente hranijo oz. ugotovijo, katere dokumente že hranijo in jih razdelijo v pet skupin, ki so predstavljene v nadaljevanju.

⁶⁰² Dostopno 4. 11. 2006.

⁶⁰³ <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/viri/druzinsk.htm> (19. 8. 2004).

⁶⁰⁴ Trškan, Danijela (2006). Arhivske škatle. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

Emu Umek deli dokumente za ureditev družinskega arhiva v pet skupin:

»1. Dokumenti, ki se nanašajo na družino kot celoto – npr. plemiške diplome, genealoška debla, privilegiji, osebni dokumenti vsakega člana družine posebej (sem štejemo razne matične liste: rojstne oz. krstne, poročne in mrliške), šolska in druga spričevala o izobrazbi, službeni dekreti, dnevniki ... Skratka, v tej skupini dobimo pregled nad celotno družino.

2. Korespondenca. Sem spadajo razna pisma, razglednice, dopisnice, sporočila. Zaradi preglednosti je najbolje, če korespondenco razvrstimo po članih družine. Zdi se mi pametno, da razvrstimo v okviru posameznega takega sklopa pisma v tista, ki jih je nekdo prejel in v tista, ki jih je nekdo pisal (pri teh gre seveda za kopije – original je pač prejel naslovnik). Ni pa priporočljivo, če razvrščamo posebej poslovno in privatno korespondenco nekega človeka. Zelo pogosto se namreč uradne in osebne vesti prepletajo, posebno pri kakih zasebnih podjetnikih.

3. Posest družine: sem štejemo zemljiško posest (npr. posestvo, posamezne parcele), stavbe, gospodarske obrate (mlini, žage, delavnice, tovarne ...). Torej so to predvsem naslednji dokumenti: katastrski in zemljiško-knjižni spisi, računi, dokumentacija v zvezi s kakšnimi sodnimi postopki (zelo pogoste so tožbe, posebno v zvezi z dedovanjem), prodajne in kupo-prodajne pogodbe ...

4. Posebno udejstvovanje družine ali njenega člana. Pogosto imamo opraviti z gradivom človeka, ki je imel kako posebno funkcijo, bil je npr. državni ali deželni poslanec, delegat v skupščini, župan, aktivni član kakega društva, umetnik ipd. V tem sklopu so vsi dokumenti, ki pričajo o tej dejavnosti (morda kaka članska izkaznica, zapisniki sej, programi, vabila ...).

5. Zbirke in gradivo, ki ga je ta človek pri svojem delovanju zbiral, pisal, skratka ustvarjal. Sem seveda ne moremo šteti le zbirk samih, pač pa tudi ostalo gradivo, ki se nanaša nanje.«⁶⁰⁵

V arhivih se učenci srečajo z listinami, zemljevidi, kartami, načrti, fotografijami, urbarji, računskimi knjigami, zapisniki ipd. S spoznavanjem in navajanjem na cenjenje različnih dokumentov se naučijo načine varovanja. Z uporabo dostopnega arhivskega gradiva se naučijo njegove uporabe.

Učenci na spletni strani Arhiva Republike Slovenije poiščejo različne katastrske načrte za svoj domači kraj.⁶⁰⁶

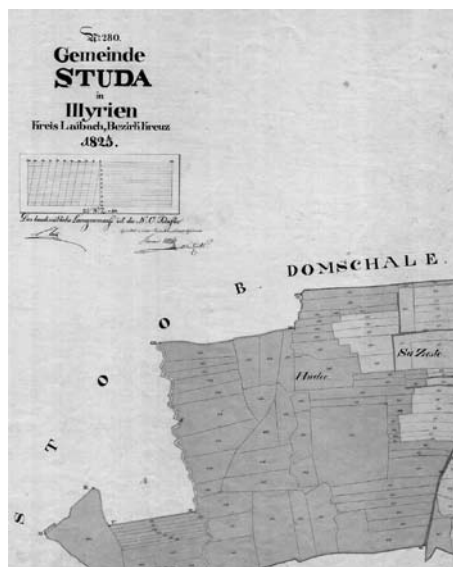
Ugotovijo, če so imena posameznih zemljišč na območju njihovega domačega kraja še v uporabi ter primerjajo rabo tal v preteklosti in sedanjosti.

⁶⁰⁵ <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/rod.htm> (Slovensko rodoslovje, 19. 8. 2004).

⁶⁰⁶ Spletna stran Arhiva Republike Slovenije: <http://www.arhiv.gov.si/>, podatkovna zbirka: <http://sigov3.sigov.si/arhiv/> (3. 3. 2007).

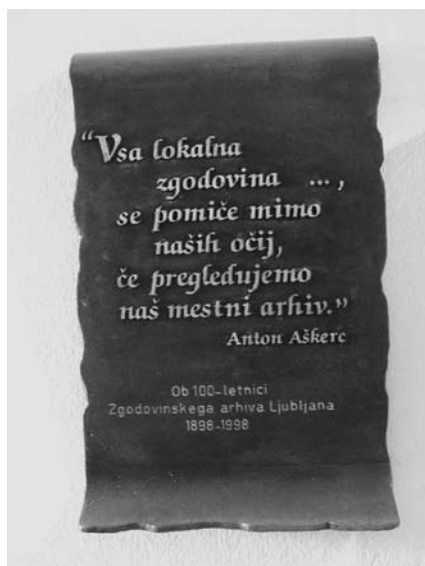

607

608

Učenci izberejo en arhiv in predstavijo njegovo vlogo in pomen v krajšem eseju ali izdelajo slikovno publikacijo.⁶⁰⁹

Spominska plošča⁶¹⁰

Arhivi so izredno pomembni za preučevanje lokalne zgodovine. Tega se je zavedal tudi prvi mestni arhivar Zgodovinskega arhiva Ljubljana Anton Aškerc, ki je zapisal: »Vsa lokalna zgodovina ..., se pomiče mimo naših očíj, če pregledujemo naš mestni arhiv.«⁶¹¹

⁶⁰⁷ Franciscejski kataster za Kranjsko: Domžale – Domschale.

<http://www.gov.si/arhiv/kataster/imgb/1/1043a.jpg> (Arhiv Republike Slovenije, 3. 3. 2007).

⁶⁰⁸ Franciscejski kataster za Kranjsko: Studa. <http://www.gov.si/arhiv/kataster/imgb/1/1280a01.jpg> (Arhiv Republike Slovenije, 3. 3. 2007).

⁶⁰⁹ Primer: 100 let Zgodovinskega arhiva Ljubljana. 1898–1998. (1998). Ljubljana: Zgodovinski arhiv.

⁶¹⁰ Trškan, Danijela (2006). Spominska plošča. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Zgodovinskega arhiva Ljubljana.

⁶¹¹ Napis na spominski plošči v Zgodovinskem arhivu Ljubljana. Na: Trškan, Danijela (2006). Spominska plošča. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

MUZEJSKO GRADIVO

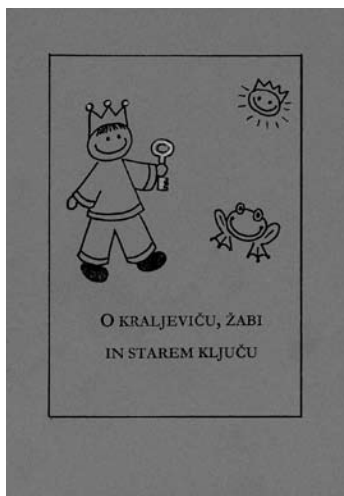
Ker so muzejske zbirke raznovrstne in predstavljajo bogato gradivo za preučevanje lokalne zgodovine, so v nadaljevanju predstavljene različne naloge, ki se nanašajo na muzejsko gradivo ter seznam muzejev in galerij v Sloveniji.

PRIMERI MUZEJSKIH NALOG

V nadaljevanju so predstavljene različne naloge, izbrane iz različnih delovnih zvezkov, delovnih listov muzejev in spletnih strani, ki se lahko uporabijo v različnih muzejih v Sloveniji.

Naloga: »Povabljen si na potep z muzami v bližnji ali daljni muzej! Kam bi lahko odšel? Pomagaj si z Vodnikom po slovenskih muzejih in podatki v šolski knjižnici.«⁶¹²

Učenci narišejo zgodbico ali napišejo pesmico v povezavi z muzeji oz. domačim krajem.

Naslovnica zgodbice⁶¹³

Naslovnica knjige⁶¹⁴

Učenci napišejo pesem ob obisku muzeja, npr.:

*»Jaz hodim v Pokrajinski muzej,
tam mi je zelo lepo, veselo,
nas vedno čaka delo.*

⁶¹² Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 75.

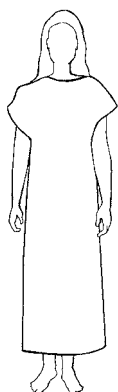
⁶¹³ Stergar, Metka (2002). O kraljeviču, žabi in starem ključu. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj. Naslovnica je objavljena z dovoljenjem Metke Stergar.

Metka Stergar je napisala in narisala številne zgodbice: O kraljeviču, žabi in starem ključu (2002), Na drugi strani ogledala (2003), Cvetlična pravljica (2003), ... vse naj se v dobro spremeni! (2003). Vse zgodbice je izdal Pokrajinski muzej Ptuj. Pokrajinski muzej Ptuj je izdal tudi pesmice, ki so jih napisali učenci: Pridi v muzej in mi povej pesmico (2003). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj; Pridi v muzej in povej pesmico 2. (2004). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj.

⁶¹⁴ Stergar, Metka (2003). Mali kurent. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj. Naslovnica je objavljena z dovoljenjem Metke Stergar.

*Slikamo na steklo,
barvamo kamenje,
šivamo, rišemo in lepimo,
razstavo pripravimo,
vsi se veselimo.»⁶¹⁵*

V arheološki zbirki Tolminskega muzeja učenci poiščejo ustrezno silhueto in ji dorišejo manjkajoče kose nakita, obutve ali obleke.⁶¹⁶

Silhueta⁶¹⁷

Tolminski muzej⁶¹⁸

Učenci iz tršega papirja izdelajo osebo, kateri potem narišejo oblačila različnih obdobij, ki predstavljajo različne sloje prebivalstva, npr. faraona, grškega vojaka, grškega modreca, kelta, rimskega senatorja, numizmatika.⁶¹⁹

Primer za rimskega vojaka⁶²⁰

⁶¹⁵ Pridi v muzej in povej pesmico 2. (2004). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj.

⁶¹⁶ Naplavine obsoške zgodovine. Arheološka zbirka. Delovni listi. Tolminski muzej.

⁶¹⁷ Prav tam. Silhueta je objavljena z dovoljenjem Tolminskega muzeja.

⁶¹⁸ Trškan, Danijela (2004). Tolminski muzej. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Tolminskega muzeja. Avtor fotografije na stenskem panoju v muzeju je Matjaž Prešeren.

⁶¹⁹ Odjeni Arhimira. Veseli lik koji te vodi kroz prošlost. (2003). Zagreb: Arheološki muzej.

⁶²⁰ Prav tam.

Učenci celo šolsko leto izdelujejo časovni trak po obdobjih in narišejo (ali prilepijo slike) materialne ostanke⁶²¹ za različna obdobja.

Npr. za prazgodovino, stari in srednji vek oblikujejo po obdobjih časovni trak in na trak prilepijo ustrezno izbrano slikovno gradivo.

kamena doba	_____
bakrena doba	_____
bronasta doba	_____
železna doba	_____
stari vek	_____
srednji vek	_____

Učenci izberejo muzej in ocenijo, kako so predmeti razporejeni in predstavljeni v muzeju, ter odgovorijo na naslednja vprašanja: Ali se podnapisi lahko berejo?; Ali podnapisi podajajo ustrezne podatke?; Ali se lahko igrate s predmeti?; Ali se lahko dotikate predmetov?; Kaj vse lahko počnete v muzeju?; Kako ustrezni so prikazi predmetov za otroke ali slabovidne ljudi?; Kaj bi spremenili pri muzejski postavitvi?⁶²²

Če učenci načrtujejo postavitev muzejske razstave, morajo preučiti več elementov, in sicer: podatke o muzeju in konservatorstvu, predstavitev obiskovalcem (zloženke, publikacije) in informacije za obiskovalce; možnosti za učenje in aktivnosti ter dodatno literaturo.⁶²³ Predvidevati morajo tudi, kaj bi moral imeti sodobno opremljen muzej (parkirišče, stranišča, recepcijo, trgovine, znake, informacijske panoje, stezo za pešce ali koledar, avdioposnetke, slikovne projekcije s komentarjem).⁶²⁴

Če učenci načrtujejo šolsko razstavo starih predmetov, morajo predvidevati, katere predmete bodo pokazali, kako jih bodo namestili in pokazali, koliko informacij bodo dodali k vsakemu predmetu in s kakšnimi napisi bodo opremili predmete.⁶²⁵

⁶²¹ Primer: Arhimirova arheološka karta. (2003). Zagreb: Arheološki muzej.

⁶²² Abingdon County Hall. Information for teacher. English Heritage. (<http://www.english-heritage.org.uk/default.asp>, 4. 9. 2004).

⁶²³ Prav tam.

⁶²⁴ Prav tam.

⁶²⁵ Prav tam.

Primeri nalog, ki jih učenci naredijo po obisku muzeja v šoli, so naslednji: priprava televizijske oddaje o muzeju, priprava okrogle mize z muzejsko tematiko, razstava fotografij ali izdelkov (načrtov, maket, modelov), ki predstavljajo muzejske predmete, ustna predstavitev in razlaga predstavljenih predmetov,⁶²⁶ igra vlog, npr. kustosa in obiskovalcev, ali članek o muzeju.

Če učenci po obisku muzeja načrtujejo lastno razstavo na šoli, lahko izdelajo načrt za ureditev razstave, razmislijo, kako se bo razstava imenovala, kako bodo razdelili predmete, kaj bo na uvodnem plakatu ali na podnapisih za predmete, kaj bi vključili v muzejski katalog ali vodnik⁶²⁷ ali izdelajo stenski zemljevid na hodniku šole (časovni trak).

Učenci pripravijo dokumentarno oddajo o muzeju za televizijo ali radio. Uvod in zaključek sestavijo s pomočjo virov, ki jih dobijo v muzeju, v glavnem delu pa vključijo intervjuje z ljudmi, ki so muzej obiskali.

»Ko si mladi obiskovalci ogledajo portrete v muzejskih zbirkah, si izberejo portret, s katerim se želijo identificirati. Ko ga prerišejo in pobarvajo, izrežejo na njem odprtino za obraz. Portret je lahko individualen ali skupinski.«⁶²⁸

Učenci sestavijo igre vlog, ki jih zaigrajo v muzejskih prostorih ali v muzejih na prostem.

Gostija v Emoni: igra vlog⁶²⁹

⁶²⁶ Levstik, Linda S., Barton, Keith C. (2001). *Doing History. Investing With Children in Elementary and Middle Schools*. Second Edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, str. 85.

⁶²⁷ Abingdon County Hall. Information for teacher. English Heritage. (<http://www.english-heritage.org.uk/default.asp>, 4. 9. 2004).

⁶²⁸ Kalan, Mira (2000). Pedagoške dejavnosti v Loškem muzeju. V: *Zgodovina v šoli*. Letnik VIII. Št. 3–4, str. 58.

⁶²⁹ Rovšnik, Borut (2006). *Gostija v Emoni: igra vlog*. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija prikazuje igro vlog študentov zgodovine Filozofske fakultete v Mestnem muzeju Ljubljana. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Boruta Rovšnika.

Učenci preberejo besedilo za en predmet v muzeju in ga spremenijo v igro vlog ali v risbo.⁶³⁰ Učenci slikovno gradivo (fotografije, umetniške slike) v muzeju oživijo s pomočjo pripovedovanja zgodb ali iger vlog.⁶³¹

Učenci pripravijo muzejsko hišo na šoli ali v razredu in se npr. oblačijo in prehranjujejo kot v preteklosti.⁶³²

Učenci obiščejo muzej na prostem in v njem preživijo en dan ali del dneva tako, da se vživijo v življenje in delo ljudi v določenem obdobju v preteklosti.⁶³³

Učenci v posameznem prostoru muzeja pripravijo v skupinah vsaj tri vprašanja, na katera se lahko odgovori z opazovanjem. Učenci naj uporabljajo vsa čutila: vid, sluh, vonj, čut.⁶³⁴

Polovica razreda si natančno ogleduje muzej, druga polovica sestavlja vprašanja za kviz v skupinah. Zmaga tista skupina, ki je sestavila težja oz. takšna vprašanja, na katera drugi učenci oz. sošolci niso našli odgovorov.

»Otroci lahko slikajo muzejsko razglednico tudi na prostem, na grajskem vrtu. Razglednica je sestavljena iz dveh delov, ki sta med seboj povezana ali pa tudi ne: v prvem delu je slika gradu, v drugem delu pa so zapisani vtisi iz muzeja.«⁶³⁵

PRIMERI NALOG V LONDONSKEM MUZEJU

V nadaljevanju je predstavljenih devet primerov nalog iz Londonskega muzeja, ki se lahko uporabijo za umetniške slike in muzejske prostore.

V drugi polovici 19. stoletja je posebna šola za revne vključevala otroke od 12 do 16 let, ki so v času Velike razstave 1851 čistili čevlje obiskovalcem. Učenci si ogledajo umetniško sliko in odgovorijo na vprašanja:

- »Zakaj so morali obiskovalci dati očistiti svoje čevlje?
- V kaj je oblečen čistilec?
- Zakaj je jopič čistilca čevljev rdeče barve?
- Poglej po razstavnem prostoru. Katera dela so otroci še opravljali? /.../
- Čistilec čevljev otroku kaže osebo (Lord Shaftesbury). Kaj meniš, kaj je rekel temu otroku?«⁶³⁶

⁶³⁰ Davies, Peter, Lynch, Derek, Davies, Rhys (2003). *Enlivening secondary history. 40 classroom activities for teachers and pupils.* London – New York: RoutledgeFalmer, str. 22–27.

⁶³¹ Prav tam, str. 41.

⁶³² Valič Zupan, Andreja (1997). Muzej kot vir poučevanja zgodovine. V: *Zgodovina v šoli.* Letnik VI. Št. 4, str. 74–77.

⁶³³ Čampa, Jožica, Granda, Nevenka (1995). Oblike in metode poučevanja zgodovinskih vsebin v okviru predmeta spoznavanja družbe v 3., 4. in 5. razredu. V: *Pedagoška obzorja.* Letnik X. Št. 3–4, str. 63.

⁶³⁴ Abingdon County Hall. Information for teacher. English Heritage. (<http://www.english-heritage.org.uk/default.asp, 4. 9. 2004>).

⁶³⁵ Kalan, Mira (2000). Pedagoške dejavnosti v Loškem muzeju. V: *Zgodovina v šoli.* Letnik VIII. Št. 3–4, str. 58.

⁶³⁶ World City galleries. Teachers Pack. (2001). London: Museum of London. Starting point. Working children 6.

1862⁶³⁷

Učenci izberejo pet predmetov v muzeju ali določenem prostoru, ki bi jih razstavili na drugi razstavi. Predmete narišejo in zapišejo pomembno informacijo o teh predmetih. Podatke dobijo v strokovnih knjigah.⁶³⁸

Spodnja umetniška slika prikazuje ljudi, ki uživajo v parku. Učenci napišejo različne stvari, ki jih ljudje delajo na sliki. Potem podčrtajo stvari, ki jih ljudje še danes počnejo. Na koncu izberejo vsaj tri stvari, ki jih vidijo na sliki in ki jim povedo, kakšno je bilo življenje v Londonu 1858.⁶³⁹

Hyde Park 1858⁶⁴⁰

Učenci si ogledajo fotografijo in poskušajo odgovoriti na vprašanja:

- Katere stvari so izklesane na grobu?
- Koliko je bila stara, ko je umrla?
- Kaj pomeni ugleden (notable)?

⁶³⁷ Prav tam. Shafesbury, or Lost and Found, 10. Avtor: William MacDuff, Leto: 1862.

⁶³⁸ Prav tam. Activity sheet. A new exhibition 1.

⁶³⁹ Prav tam. Activity sheet. A Summer Day in Hyde Park 2.

⁶⁴⁰ Prav tam. A Summer Day in Hyde Park, 6. Avtor: John Ritchie, leto: 1858.

- Preberi napis. Kateri trije kraji so omenjeni, kjer je Mary skrbela za ljudi?⁶⁴¹

Grob Mary Seacole⁶⁴²

Rešijo še naslednji dve nalogi:

- Si bolnik, za katerega je tudi Mary – bolničarka skrbela. Napiši pismo za časopis, kaj občutiš sedaj, ko je umrla.
- Skiciraj nagrobni spomenik za Mary, ki prikazuje eno od njenih pomembnih stvari, ki jih je naredila.⁶⁴³

Za razstavni prostor o rimski kuhinji (spodnja fotografija) učenci odgovorijo na različna vprašanja:

- Kaj so Rimljani jedli?
- Ali obstaja dokaz, ki prikazuje, kaj so Rimljani pili?
- Kaj je v tej kuhinji podobno današnji?
- Katero hrano vidiš?
- Za kaj so uporabljali posodo na mizi?⁶⁴⁴

Rimska kuhinja⁶⁴⁵

⁶⁴¹ Mary Seacole. Picture Resource Pack. (2005). Florence Nightingale Museum Trust. Mary Seacole's grave.

⁶⁴² Prav tam.

⁶⁴³ Prav tam.

⁶⁴⁴ Roman London. Gallery pack. (1996). London: Museum of London. Activity sheet 3: A Roman kitchen.

⁶⁴⁵ Prav tam. Activity sheet 3: A Roman kitchen. Rimska kuhinja je tudi na: http://www.museumoflondon.org.uk/MOLsite/learning/features_facts/picturebank/roman/roman_kitchen.html (21. 8. 2005).

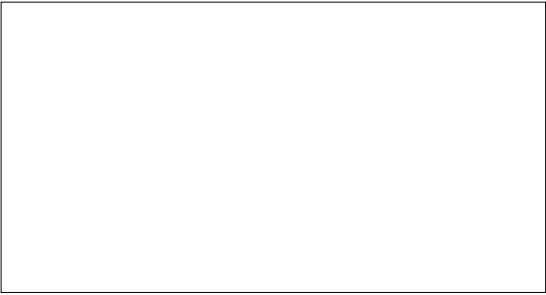
Učenci primerjajo rimsko kuhinjo z današnjo kuhinjo in ugotovijo, kako so Rimljani pomivali posodo, od kod so dobivali vodo, kakšna je bila delovna površina, kako sveža je bila hrana, kako je bila urejena ventilacija, kako je bila hrana skuhana in kako so poskrbeli za varnost.⁶⁴⁶

V razstavnem prostoru morajo učitelji dati učencem čas, da si vse predmete ogledajo in se potem skupaj pogovorijo o predmetih. Spodbudijo jih, da poiščejo dokaze za odgovore na zastavljena vprašanja, natančno pogledajo podobnosti in razlike med predmeti in tudi, kjer je mogoče, naredijo primerjavo z današnjimi predmeti. Ravno tako učitelji spodbudijo učence, da sami postavijo vprašanja in jim pomagajo ugotoviti, kaj predmeti lahko in česa ne morejo povedati o ljudeh, ki so jih uporabljali.⁶⁴⁷

Učenci izberejo en predmet v muzeju in ga narišejo tako, da bi bil primeren za novo razglednico. Napišejo, zakaj so izbrali ta predmet. Sestavijo kratko informacijo o predmetu in jo zapišejo na razglednico.⁶⁴⁸

Učenci izberejo en predmet na razstavnem prostoru. Postavijo vsaj pet vprašanj, na katera ne morejo odgovoriti samo z opazovanjem. Na vsako vprašanje napišejo možen odgovor. Potem vprašanje pokažejo sošolcu, ki nanj poskuša odgovoriti. Če ne zna, poskuša sošolec ugotoviti, kje bi lahko dobil odgovor (učitelj, prijatelj, strokovnjak, knjiga, ni mogoče odgovoriti).⁶⁴⁹

Učenci so rimski vojaki, ki so ravno prišli v London (Londinium). Postavili so jih na Hadrijanov zid, kjer je hladno, vlažno in nevarno. Učenci imajo nalogo, da izberejo nekaj stvari, ki bi jih vzeli s seboj (oprema, orožje). Na list narišejo ta predmet in napišejo, zakaj so ga izbrali.⁶⁵⁰ V pomoč jim je razstavni prostor.

Izbral sem : _____
Zato ker: _____
Skica predmeta:

⁶⁴⁶ Roman London. Gallery pack. (1996). London: Museum of London. Activity sheet 3: A Roman kitchen.

⁶⁴⁷ Prav tam. Starting points 4: Trade and food.

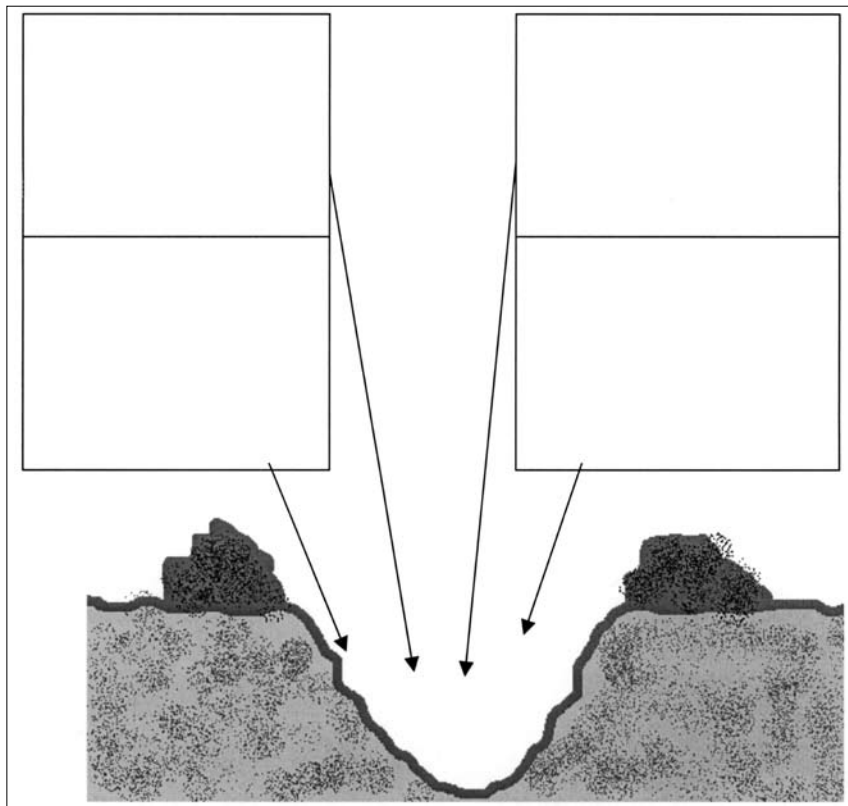
⁶⁴⁸ Prav tam. Activity sheet 2: A new postcard.

⁶⁴⁹ Prav tam. Activity sheet 4: Investigating objects.

⁶⁵⁰ Gallery activity sheet. Roman London gallery. A soldier's backpack. (2005). Museum of London.

Učenci v razstavnem prostoru o velikem požaru v Londonu 1666 izberejo tiste stvari, ki bi jih obranili pred ognjem. Izberejo tudi stvari, ki bi jih v primeru požara danes vzeli s seboj oz. bi jih želeli ohraniti.

V spodnjo skico vpišejo izbrane predmete, na levo stran za leto 1666, na desno stran pa za današnji čas.⁶⁵¹

PRIMERI NALOG ZA PORTERETE V LONDONSKEM MUZEJU PORTERETOV

V nadaljevanju je predstavljenih pet primerov nalog, ki se nanašajo na portrete iz Londonskega muzeja portretov.

Umetniška slika v ozadju prikazuje življenje portretiranca od rojstva do smrti. Učenci zaigrajo nekatere prizore iz njegovega življenja: npr. šolanje, delo, prosti čas, pogreb.

⁶⁵¹ Activity: What would you save? (2005). Museum of London.

Henry Unton⁶⁵²

Pri družinskih portretih učenci zaigrajo vlogo portretirancev. Pripravijo predmete, ki jih imajo osebe na sliki.

Družina Capel⁶⁵³

Fotografija obiskovalcev⁶⁵⁴

Narodna galerija portretov ima glavni namen, da se obiskovalci vživijo v sliko oz. portrete. Zato vprašanja, ki so predstavljena v nadaljevanju, zahtevajo natančno opazovanje in gledanje celotnega portreta.

⁶⁵² Sir Henry Unton, c. 1596, neznani avtor, 740 x 1632 mm NPG 710. V: National Portrait Gallery. Education Programme 2005–06. (2005). London: National Portrait Gallery, str. 8. Tudi na: <http://www.npg.org.uk/live/search/portrait.asp?search=sp&sText=sir+Henry+Unton&rNo=0> (21. 8. 2005).

⁶⁵³ The Capel Family, Camellius Johnson, c. 1640, 1600 x 2691 mm NPG 4759. V: National Portrait Gallery. Education Programme 2005–06. (2005). London: National Portrait Gallery, str. 5. Tudi na: www.show.me.uk/hosted/faceit/index.html (21. 8. 2005).

⁶⁵⁴ Trškan, Danijela (2005). Fotografija obiskovalcev. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Na fotografiji so udeleženci HEIRNET konference in seminarja 14. 7. 2005 v Londonu.

Elizabeta I.⁶⁵⁵

Ob natančnem opazovanju portreta Elizabete I. učenci skušajo odgovoriti na vprašanja:

- Kateri del portreta najprej opaziš?
- Koliko naj bi bila stara Elizabeta?
- Kaj prikazuje, da je že starejša?
- Kako jo umetnik prikazuje mlajšo?
- Zakaj jo je umetnik prikazal mlajšo?
- Kam gleda?
- Zakaj tako gleda?
- Kam je njen obraz usmerjen (na eni strani je sonce, na drugi nevihta)?
- Kaj to pomeni?⁶⁵⁶

V nadaljevanju je predstavljenih še nekaj vprašanj (v oklepaju so možni odgovori):

- Kje stoji? (Elizabeta stoji na ozemlju Velike Britanije, kateri vlada. Želi pa vladati še drugje.)
- Kaj predstavlja ta prostor? (Veliko Britanijo.)
- Kaj predstavljata simbola sonce in nevihta? (Lepšo prihodnost – sonce, ravno se je končala bitka s Španci – nevihta.)

⁶⁵⁵ Razglednica: Elizabeth I., 1533–1603. Marcus Gheeraerts the Younger, c. 1592, 2413 x 1524 mm. National Portrait Gallery (NPG 2561).

⁶⁵⁶ http://www.sheffieldgalleries.org.uk/buildingcharacters/content/tutorials/portraiture_1.htm;
<http://www.sheffieldgalleries.org.uk/buildingcharacters/content/resources/How%20to%20use%20this%20Portrait%20trail.doc> (21. 8. 2005).

- Kaj predstavljajo biseri? (Bogastvo monarhije.)
- Zakaj bela barva? (Je v belini, kot devica, ki se je poročila s svojo deželo.)
- Kako je predstavljena, kakšna je? (Kot mlada vladarica, čeprav je stara 59 let. Lepoto predstavlja bela koža in rdečkasti lasje – lasulja. Starost dokazujejo gube pod očmi, manjša usta.)

Henrik VIII.⁶⁵⁷

Po natančnem opazovanju portreta Henrika VIII. učenci odgovorijo na naslednja vprašanja (v oklepaju so možni odgovori):

- Kdo naj bi bil na sliki? (V ospredju je Henrik VIII., v ozadju njegov oče.)
- Po čem se prepozna Henrik VIII.? (Drža, obleka.)
- Kaj sporoča ta oseba? (Moč, avtoriteto, bogastvo.)
- Kako vemo, da to sporoča? (Velikost, orožje v roki, pokončna drža, nakit in dodatki na obleki, prstan.)
- Kdo je pomembnejši? (Tisti, ki je v ospredju.)
- Kakšna so oblačila? (Široka.)
- Kaj sporoča izraz na obrazu? (Resnost, avtoritarnost ipd.)
- Kako je predstavljen? (Kot velika oseba, močna oseba: široka ramena, stabilna drža.)

⁶⁵⁷ Razglednica: Henry VIII., 1491–1547 and Henry VII., 1457–1509. Hans Holbein the Younger, c. 1536–7, 2578 x 1372 mm. National Portrait Gallery (NPG 4027).

Mary Seacole⁶⁵⁸

Vprašanja (z možnimi odgovori) na portret so npr.:

- Kaj lahko poveš o starosti osebe? (Je starejša gospa, ima nekaj belih las. Ozadje ima letnico 1869, torej je stara ok. 64 let.)
- Kaj ima na sebi, da lahko poveš o njenem življenju? (Medalje: pomagala je vojakom-ranjencem v krimski vojni, kreolski rdeči križ za bolničarko, rdeča ruta: kreolska.)
- Kako bi opisal njen obraz? (Je zguban, ozke oči, rdeče ličnice.)
- Kakšen izraz kaže oz. kakšna je videti? (Je ponosna, samozavestna, malo izčrpana.)
- O čem razmišlja? (O svojem življenju: otroštvo na Jamajki, stanovanje v Kingstonu, čas v Panami, njeno delo na Krimu, v Veliki Britaniji.)⁶⁵⁹

PRIMERI NALOG ZA PORTRERE V NARODNI GALERIJ V LJUBLJANI

Učenci preučujejo različne vrste portretov (celopostavni portret, skupinski portret, doprsna upodobitev, preoblečeni portret, avtoportret, profil, dopasna upodobitev, tričetrtinski zasuk, čelna upodobitev).⁶⁶⁰

Doma⁶⁶¹

⁶⁵⁸ Avtor: Albert Charles Challen, leto: 1869, 240 x 180 mm, NPG L235. <http://www.npg.org.uk/live/edseacole.asp> (21. 8. 2005)..

⁶⁵⁹ <http://www.npg.org.uk/live/edseacole.asp> (21. 8. 2005)

⁶⁶⁰ Golob, Nataša (2005). Kaj nam govorijo umetnine. Delovni zvezek za izbirni predmet Umetnostna zgodovina v 7., 8. in 9. razredu osnovne šole. Ljubljana: Modrijan, str. 13.

⁶⁶¹ Jožef Petkovšek: *Doma*, okrog 1889; olje / platno; 121,5 x 134 cm; Inv. št. NG S 305; Narodna galerija, Ljubljana; © Narodna galerija (Foto: Bojan Salaj). Objavljeno z dovoljenjem Narodne galerije. V: Narodna galerija. Vodnik po stalni zbirki. Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja. (1998). Ljubljana: Narodna galerija, str. 84. <http://www.ng-slo.si/default.asp?id=28&prikaz=umetnina&ust=20> (3. 3. 2007).

»Slika Doma je doživela več poglobljenih vsebinskih interpretacij /o/ duhovnih stanjih odtujenosti.«⁶⁶² Učenci opišejo značilnosti realizma in kmečkega žanra. Poskušajo odgovoriti, zakaj je takšno zamaknjeno stanje ljudi, o čem razmišljajo posamezniki in če bi začeli govoriti, o čem bi se pogovarjali. Pogovor pripravijo v obliki igre vlog.

Ljubljanski trgovec Hohn⁶⁶³

Na sliki je Adam Heinrich Hohn. Učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja (v oklepaju so možni odgovori):

- Kaj naj bi bil po poklicu? (Trgovec, ki je obogatel s preprodajo gradbenega materiala.)
- Kaj dokazuje, da je bogat? (Oblačila, ura.)
- Kje je živel? (Ljubljana.)
- Kateri so dokazi, da je živel v tem kraju? (Veduta Ljubljane s križevniško kupolo; zvonik stare jezuitske cerkve, grajski grič in Ljubljanica – dva čolna.)
- Kaj dokazuje, da je že starejši gospod? (Sivi lasje.)
- Kaj ima v rokah? (Spominsko knjigo.)
- Kaj se opazi v levem kotu spodaj? (Vejica spominčica.)

⁶⁶² Narodna galerija. Vodnik po stalni zbirki. Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja. (1998). Ljubljana: Narodna galerija, str. 73.

⁶⁶³ Matevž Langus: *Ljubljanski trgovec Adam Heinrich Hohn*, 1834; olje / platno; 82 x 63 cm; Inv. št. NG S 205; Narodna galerija, Ljubljana; © Narodna galerija (Foto: Bojan Salaj). Objavljeno z dovoljenjem Narodne galerije. V: Narodna galerija. Vodnik po stalni zbirki. Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja. (1998). Ljubljana: Narodna galerija, str. 58. Tudi v: Meščanska slika. Slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirke Narodne galerije. (2000). Ljubljana: Narodna galerija, str. 10, 172. <http://www.ng-slo.si/default.asp?id=27&prikaz=umetnina&ust=22> (3. 3. 2007).

- Vrvica za uro ima inicialke, katere? (A. H. H.),
- Kdo naj bi naročil sliko? (Njegov sin, prva stran v spominski knjigi: *Der/Erinnerung geweiht v Ihren/denkbaren Sohn/Eduard Joseph.*)⁶⁶⁴

Portret očeta⁶⁶⁵

Na sliki je Janez Tominc (1768–1852). Učenci odgovorijo na naslednja vprašanja (v oklepaju so možni odgovori):

- Koliko naj bi bil star na sliki? (ok. 80 let.)
- Kaj naj bi bil po poklicu? (Trgovec ‘z železnino’.)
- Kakšna je miza? (Okrogla, položena.)
- Kaj se vidi v ozadju? (Zavesa, steber, pogled v nebo.)
- Kakšen je stol? (Ima naslonjalo.)
- Kakšen je obraz? (Gube, pigmentne pike, sivi lasje.)
- Kakšen je položaj rok? (Na desni roki je iztegnjeni mezinec.)
- Kateri so predmeti na mizi? (Tobačnica z miniaturo – prva žena Marija Janežič in ženski šal s perzijskim vzorcem.)

⁶⁶⁴ Meščanska slika. Slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirk Narodne galerije. (2000). Ljubljana: Narodna galerija, str. 173.

⁶⁶⁵ Jožef Tominc: *Portret očeta*; olje / platno; 90 x 74,5 cm; Inv. št. NG S 466; Narodna galerija, Ljubljana; © Narodna galerija (Foto: Bojan Salaj). Objavljeno z dovoljenjem Narodne galerije. V: Narodna galerija. Vodnik po stalni zbirki. Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja. (1998). Ljubljana: Narodna galerija, str. 60. Tudi v: Meščanska slika. Slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirk Narodne galerije. (2000). Ljubljana: Narodna galerija, str. 272 (črnobela). <http://www.ng-slo.si/default.asp?id=27&prikaz=umetnina&ust=26> (3. 3. 2007).

- Kaj naj bi simbolizirala slika? (Minljivost človeka.)
- Na kakšen način je predstavljena družina (Oče – mati in sin slikar.)⁶⁶⁶

SEZNAM MUZEJEV IN GALERIJ V SLOVENIJI

V nadaljevanju so predstavljeni naslovi in spletne strani muzejev in galerij v Sloveniji,⁶⁶⁷ ki jih učenci uporabijo za preučevanje lokalne zgodovine.

Osnovni podatki so tudi v publikaciji: Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2005–2007. (2005). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.

DRŽAVNI MUZEJI

NARODNI MUZEJ SLOVENIJE

Prešernova 20

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.narmuz-lj.si>

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

Metelkova 2

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.etno-muzej.si>

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE

Bistra

1353 Borovnica

Spletna stran: <http://www.tms.si>

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

Prešernova 20

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www2.pms-lj.si>

MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE

Celovška c. 23

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www2.arnes.si/~ljmuzejnz/index.html>; <http://www.muzej-nz.si/>

⁶⁶⁶ Meščanska slika. Slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirke Narodne galerije. (2000). Ljubljana: Narodna galerija, str. 273.

⁶⁶⁷ Seznam muzejev in galerij je iz: <http://www2.arnes.si/~ljpriordm6/> (14. 8. 2004). Dodane so spletne strani za muzeje: Slovenska kinoteka, Mestni muzej Ljubljana, Pokrajinski muzej Celje, Pokrajinski muzej Koper, Pokrajinski muzej Maribor, Obalne galerije Piran, Kulturni center Ivana Napotnika Muzej Velenje, Muzeji Radovljiške občine, Notranjski muzej, Tolminski muzej, Tržiški muzej, Zasavski muzej Trbovlje, Arhitekturni muzej Ljubljana, Muzej narodne osvoboditve Maribor, Pokrajinski muzej Ptuj, Gornjesavski muzej Jesenice, Kozjanski park, Zemljepisni muzej Slovenije, Zgodovinski arhiv in muzej univerze v Ljubljani. Naslovi so tudi na spletni strani: www.museums.si (25. 12. 2006).

SLOVENSKA KINOTEKA

Miklošičeva cesta 28

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.kinoteka.si/>

SLOVENSKI GLEDALIŠKI MUZEJ

Mestni trg 17

1000 Ljubljana

Spletna stran: /

SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ

Plečnikov trg 1

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.ssolski-muzej.si>

MODERNA GALERIJA

Tomšičeva 14

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.mg-lj.si>

NARODNA GALERIJA

Puharjeva 9

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://web.ng-slo.si>; <http://www.ng-slo.si>

POKRAJINSKI MUZEJI

DOLENJSKI MUZEJ NOVO MESTO

Muzejska 7

8000 Novo mesto

Spletna stran: <http://www.insert.si/dis/kultura/dol-muzej/>; <http://www.dolmuzej.com/si/>

GORENJSKI MUZEJ KRANJ

Tomšičeva 44

4000 Kranj

Spletna stran: <http://www.gorenjski-muzej.si>

GORIŠKI MUZEJ

Grajska 1, Kromberk

5000 Nova Gorica

Spletna stran: <http://www2.arnes.si/~dpogac1/muzej/>

KOROŠKI POKRAJINSKI MUZEJ SLOVENJ GRADEC

Glavni trg 24

2380 Slovenj Gradec

Spletna stran: <http://gostje.kivi.si/muzej>

MESTNI MUZEJ LJUBLJANA

Gosposka 15

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.mm-lj.si/>

POKRAJINSKI MUZEJ CELJE

Muzejski trg 1

3000 Celje

Spletna stran: <http://www.pokmuz-ce.si/>

POKRAJINSKI MUZEJ KOPER

Kidričeva 19

6101 Koper

Spletna stran: <http://www.burger.si/MuzejiInGalerije/PokrajinskiMuzejKoper/PokrajinskiMuzejKoper.html>

POKRAJINSKI MUZEJ MARIBOR

Grajska ulica 2

2000 Maribor

Spletna stran: <http://www.pmuzej-mb.si/>

POKRAJINSKI MUZEJ MURSKA SOBOTA

Trubarjev drevored 4

9000 Murska Sobota

Spletna stran: <http://www.pok-muzej-ms.si>

GALERIJA BOŽIDAR JAKAC

Grajska cesta 45

8311 Kostanjevica na Krki

Spletna stran: <http://www.galerija-bj.si/>

GALERIJA LIKOVNIH UMETNOSTI

Glavni trg 24

2380 Slovenj Gradec

Spletna stran: <http://www.glu-sg.si>

MESTNA GALERIJA LJUBLJANA

Mestni trg 5

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.iskra-com.si/mestna.htm>

OBALNE GALERIJE PIRAN (Medobčinski zavod za likovno dejavnost)

Tartinijev trg 3

6330 Piran

Spletna stran: <http://www.obalne-galerije.si/>

UMETNOSTNA GALERIJA MARIBOR

Strossmayerjeva 6

2000 Maribor

Spletna stran: <http://www.UGM.si>; <http://www.umetnostnagalerija.si>

MEDOBČINSKI IN MESTNI MUZEJI

BELOKRANJSKI MUZEJ METLIKA

Trg svobode 4

8330 Metlika

Spletna stran: <http://www.metlika.si>

KOROŠKI MUZEJ RAVNE

Na gradu 5

2390 Ravne na Koroškem.

Spletna stran: <http://www.koroski-muzej.si>

KULTURNI CENTER IVANA NAPOTNIKA MUZEJ VELENJE

Ljubljanska cesta 54

3320 Velenje

Spletna stran: <http://www.rr-vel.si/ticvel/umetnost.htm>; <http://www.muzej.velenje.org>

KULTURNI CENTER KAMNIK – KAMNIŠKI MUZEJ

Muzejska pot 3

1241 Kamnik

Spletna stran: /

LOŠKI MUZEJ

Grajska pot 13

4220 Škofja Loka

Spletna stran: <http://www2.arnes.si/krlmuz1s>; <http://www.loski-muzej.si>

MIKLOVA HIŠA

Škrabčev trg 21

1310 Ribnica

Spletna stran: /

MUZEJI RADOVLJIŠKE OBČINE

Linhartov trg 1

4240 Radovljica

Spletna stran: <http://www.muzeji-radovljica.si/>

NOTRANJSKI MUZEJ

Ljubljanska 10

6230 Postojna

Spletna stran: <http://www.notranjski-muzej.si/>

POKRAJINSKI MUZEJ KOČEVJE

Prešernova 11

1330 Kočevje

Spletna stran: <http://www.pmk-kocevje.si>

POSAVSKI MUZEJ BREŽICE

Cesta prvih borcev 1

8250 Brežice

Spletna stran: <http://www.posavski-muzej.si>

TOLMINSKI MUZEJ

Mestni trg 4

5220 Tolmin

Spletna stran: <http://www.tol-muzej.si/>

TRŽIŠKI MUZEJ

Muzejska 11

4290 Tržič

Spletna stran: <http://www.trziski-muzej.si/>

ZASAVSKI MUZEJ TRBOVLJE

Ulica 1. junija 15

1420 Trbovlje

Spletna stran: <http://sl.zasavskimuzejtrbovlje.si/>

POSEBNI MUZEJI

ARHITEKTURNI MUZEJ LJUBLJANA

Pot na Fužine 2

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.aml.si/>

MESTNI MUZEJ IDRİJA – MUZEJ ZA IDRİJSKO IN CERKLJANSKO

Prelovčeva 9

5280 Idrija

Spletna stran: <http://www.muzej-idrija-cerkno.si>

MUZEJ NARODNE OSVOBODITVE MARIBOR

Ulica heroja Tomšiča 5

2000 Maribor

Spletna stran: <http://www.muzejno-mb.si>

MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE CELJE

Prešernova 17

3000 Celje

Spletna stran: <http://www2.arnes.si/~cemnzc/>; <http://www.muzej-nz-ce.si>

POKRAJINSKI MUZEJ PTUJ

Muzejski trg 1

2250 Ptuj

Spletna stran: <http://www.pok-muzej-ptuj.si/>

POMORSKI MUZEJ SERGEJ MAŠERA PIRAN

Cankarjevo nabrežje 3

6330 Piran

Spletna stran: <http://www2.arnes.si/guest/kppomorskim2/index.html>

MEDNARODNI GRAFIČNI LIKOVNI CENTER

Pod turnom 3

1000 Ljubljana

Spletna stran: <http://www.mglc-lj.si>

SLOVENSKI VERSKI MUZEJ

Stična 17

1295 Ivančna Gorica

Spletna stran: <http://www2.arnes.si/~ljetnom3/sticna.html>

OSTALI MUZEJI

FARMACEVTSKO-MEDICINSKA ZBIRKA BOHUSLAVA LAVIČKE LEK, d.d.

Verovškova 57

1526 Ljubljana

Spletna stran: /

GORNJESAVSKI MUZEJ JESENICE

Prešernova 45

4270 Jesenice

Spletna stran: <http://www.gornjesavskimuzej.si/>

KOBARIŠKI MUZEJ d.o.o.

Gregorčičeva 10

5222 Kobarid

Spletna stran: <http://www.kobariski-muzej.si>

KOZJANSKI PARK

Podsreda 45

3257 Podsreda

Spletna stran: <http://www.gov.si/kp/>

MUZEJ POLICIJSKE AKADEMIJE

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije

Policija, Generalna policijska uprava, Policijska akademija

Rocenska cesta 56

1211 Ljubljana-Šmartno

Spletna stran: /

MUZEJ ŽELEZNIKI

*Na Plavžu 58
4228 Železniki
Spletna stran: /*

PREMOGOVNIK VELENJE d.d.

*Podzemni muzej premogovništva Slovenije
Partizanska cesta 78
3320 Velenje
Spletna stran: <http://www.rlv.si/muzej>*

SLOVENSKI GASILSKI MUZEJ

*Trg svobode 5
8330 Metlika
Spletna stran: <http://www.metlika.si>*

HOLDING SLOVENSKE ŽELEZNICE d.d. – ŽELEZNIŠKI MUZEJ

*Parmova 35
1000 Ljubljana
Spletna stran: http://www.slo-zeleznice.si/sl/o_nas/zelezniski_muzej/; <http://www.burger.si/MuzejiInGalerije/ZelezniskiMuzej/index.html>*

TRIGLAVSKA MUZEJSKA ZBIRKA

*Triglavska 50
4281 Mojstrana
Spletna stran: /*

ZEMLJEPISNI MUZEJ SLOVENIJE

*Trg francoske revolucije 7
1000 Ljubljana
Spletna stran: <http://www.zrc-sazu.si/giam/muzej.htm>*

ZGODOVINSKI ARHIV IN MUZEJ UNIVERZE V LJUBLJANI

*Kongresni trg 12
1000 Ljubljana
Spletna stran: <http://www.uni-lj.si/AMSU/>*

Učenci izberejo muzeje ali galerije, ki bi jih obiskali za preučevanje določene tematike domačega kraja. Oglejajo si spletne strani in ugotovijo, katero gradivo bi lahko uporabili. Osnovne informacije in gradivo dobijo na zgoščenci: Slovenski muzeji. (1997). CD-ROM. Ljubljana: Muzej novejše zgodovine. Najnovejše podatke pa na spletni strani Slovenski muzejski portal: www.museums.si.⁶⁶⁸

Učenci preučujejo muzeje in različne postavitve muzejskih predmetov oz. eksponatov v več korakih, ki so predstavljeni v nadaljevanju.

⁶⁶⁸ Slovenski muzejski portal. Dostopno 25. 12. 2006.

Najprej skušajo prepoznati različne načine postavitve muzejskih predmetov oz. eksponatov v muzejih. Učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- *Kje ste že videli fotografije tega predmeta?*
- *Koliko knjig ali slik o tem prostoru se lahko najde?*
- *Kako je ta preteklost predstavljena (v besedah, v risbi, kot model)?*
- *Koliko načinov predstavitev je o tej preteklosti v muzeju ali prostoru (rekonstrukcijski modeli, makete; slike, zgoščanka, vodnik, video, ustni komentar)?⁶⁶⁹*

V drugem koraku učenci pojasnijo različne načine predstavljanja muzejskih eksponatov oz. preteklosti:

- *Zakaj se je oseba odločila uporabiti ta način predstavitve?*
- *Ali je želela opisati (v besedah, slikah), klasificirati (grafi, preglednice), primerjati (grafi), urediti v čas in tipe (časovni trak, seznam) ali prostor in kraj (zemljevid, načrt, skica), pokazati podobnosti z drugimi dokazi (preglednice, tabele, grafi)?*
- *Zakaj ni uporabila drugega načina predstavitve?⁶⁷⁰*

V tretjem koraku učenci že prepoznajo načine interpretiranja preteklosti v muzejih:

- *Kako se ta interpretacija razlikuje od izvirnega vira?*
- *V čem se interpretacije razlikujejo?*
- *Ali je bilo kaj izpuščenega ali dodanega izvirnemu viru?*
- *Kako se informacija v tej predstavitvi razlikuje z informacijo v drugih predstavitevah?*
- *V čem se viri informacij ujemajo in v čem se razlikujejo?⁶⁷¹*

V četrtem koraku učenci pojasnijo različne načine interpretiranja preteklosti v muzejih:

- *Kdo je ustvaril te interpretacije?*
- *Ali so različne zato, ker so jih ustvarili drugi ljudje?*
- *Ali misliš, da je oseba, ki je ustvarila interpretacijo, obiskala prostor ali zgradbo, da bi videla npr. ročne izdelke ali predmete?*
- *Ali so interpretacije iste starosti? Naredi časovni trak. Kako so se spremenile?*
- *Na koliko načinov lahko interpretiramo predmet, prostor ali zgradbo?⁶⁷²*

V petem koraku učenci analizirajo in vrednotijo interpretacije, kar je najbolj zahtevno:

- *Kakšen je učinek interpretacij?*
- *Kaj je oseba, ki je izdelala (re)konstrukcijo, hotela povedati o prostoru?*
- *Kakšen učinek je hotela doseči?*
- *Kateri del interpretacije je predviden, da bi imel vpliv na ljudi?*
- *Ali je imel interpretator željo po določenem učinku zaradi določena cilja (npr. političnega, turističnega ...)?⁶⁷³*

⁶⁶⁹ Copeland, Tim (2004). *Interpretations of History: constructing pasts*. V: *Education and the Historic Environment*. London – New York: Routledge, str. 37–38.

⁶⁷⁰ Prav tam.

⁶⁷¹ Prav tam.

⁶⁷² Prav tam.

⁶⁷³ Prav tam.

PISNO GRADIVO

Za preučevanje lokalne zgodovine se uporablja različno pisno gradivo (učbeniki, strokovne knjige, enciklopedije, spletne strani), najpogosteje pa primarno gradivo (časopisi, časniki in revije, dnevniki in spomini, avtobiografije, kronike, razglednice, pisma, osebni dokumenti ter arhivsko gradivo). Primarne vire lahko učenci dobijo v knjižnicah, muzejih, društvih, matičnem uradu, občini. Veliko primarnih virov je objavljenih v strokovnih in znanstvenih knjigah ter na spletnih straneh. Učenci poiščejo tudi literarna dela z vsebino o lokalni zgodovini oz. o slovenskih krajih in pokrajinah (romani, novele, poezija).

V osnovni šoli se pisno gradivo uporablja na enostaven način, tako da se od učencev zahteva branje, zbiranje podatkov ali njihova enostavna obdelava podatkov (grafična predstavitev, plakat, krajše poročilo, obnova, spis). V srednji šoli pa morajo učenci znati analizirati, sintetizirati in vrednotiti pisno gradivo. Podatke obdelujejo na višjem nivoju (esej, projektno poročilo, seminarska naloga, raziskovalna naloga).

V nadaljevanju je najprej predstavljena enostavna uporaba in analiza besedil.

Lokalna samouprava

»138. člen

(uresničevanje lokalne samouprave)

Prebivalci Slovenije uresničujejo lokalno samoupravo v občinah in drugih lokalnih skupnosti.

139. člen

(občina)

Občina je samoupravna lokalna skupnost.

Območje občine obsega naselje ali več naselij, ki so povezana s skupnimi potrebami in interesi prebivalcev.

Občina se ustanovi z zakonom po prej opravljenem referendumu, s katerim se ugotovi volja prebivalcev na določenem območju. Zakon tudi določi območje občine.

/.../

141. člen

(mestna občina)

Mesto lahko dobi po postopku in ob pogojih, ki jih določa zakon, status mestne občine.

Mestna občina opravlja kot svoje tudi z zakonom določene naloge iz državne pristojnosti, ki se nanašajo na razvoj mest.

/.../

143. člen

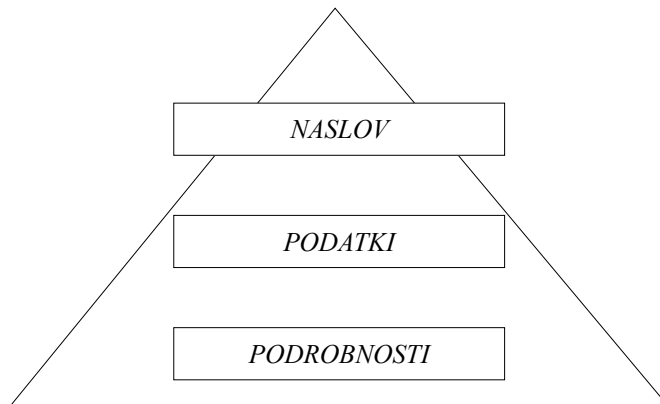
(širše lokalne samoupravne lokalne skupnosti)

Občine se samostojno odločajo o povezovanju v širše samoupravne lokalne skupnosti, tudi v pokrajine, za urejanje in opravljanje lokalnih zadev širšega pomena. V sporazumu z njimi prenese država nanje določene zadeve iz državne pristojnosti v njihovi

vo izvorno pristojnost in določi udeležbo teh skupnosti pri predlaganju ter izvrševanju nekaterih zadev iz državne pristojnosti.

Načela in merila za prenos pristojnosti iz prejšnjega odstavka ureja zakon.»⁶⁷⁴

Učenci lahko katerokoli besedilo, ki se nanaša na domači kraj, najprej preberejo, potem poiščejo bistveno sporočilo besedila in ga napišejo na vrh piramide (kot naslov), nato poiščejo drugo najpomembnejšo informacijo oz. ključne besede in jih napišejo v naslednje nadstropje piramide. Na dno piramide zapišejo podrobnejše informacije.⁶⁷⁵

Pomembne podatke iz besedila učenci predstavijo z različnimi grafičnimi prikazi. Najpogostejše oblike grafičnih prikazov so pojmovne mreže, miselni vzorci in drugi grafični prikazi (diagram bistvo – podrobnosti, Vennov diagram, primerjalna matrika, prikaz »ribja kost«, časovni trak, zaporedje dogajanja).⁶⁷⁶

S pojmovno mrežo učenci prikazujejo odnose med pomembnimi pojmi dela besedila ali celotnega besedila.

»V sredini ali na vrhu pojmovne mreže je ključna beseda, okrog pa so razvrščeni vsi tisti pojmi, ki ključno besedo razlagajo, pojasnjujejo ... Pri tem ne obstaja vnaprej določena standardna oblika pojmovne mreže. Oblika pojmovne mreže je odvisna od strukture samega besedila. Tako je drugačna, če v besedilu prevladuje struktura vzrok – posledica, kot če v besedilu iščejo učenci podobnosti in razlike med dvema pojavoma, in spet drugačna, če je v besedilu pomembno zaporedje dogajanja itd.«⁶⁷⁷

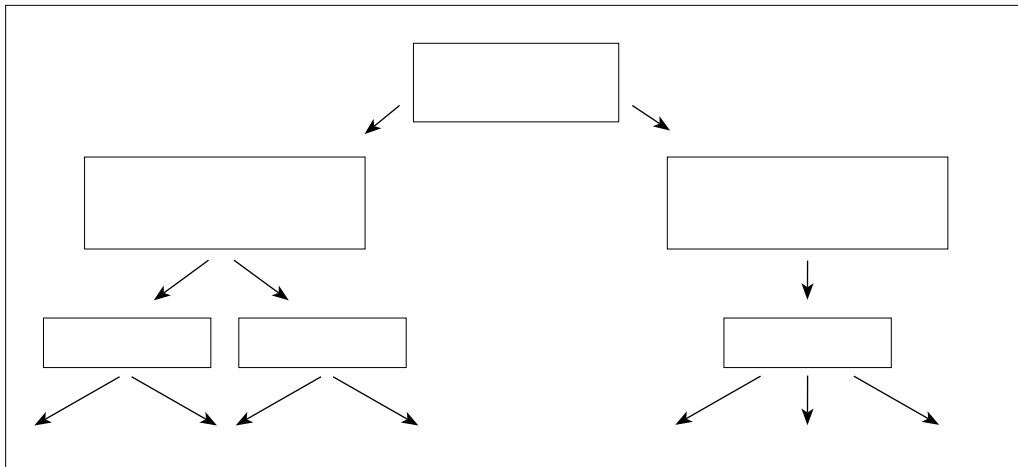
⁶⁷⁴ Ustava Republike Slovenije. (2005). Ljubljana: MK, str. 51–52.

⁶⁷⁵ Ginnis, Paul (2004). Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha. Ljubljana: Rokus, str. 78–81.

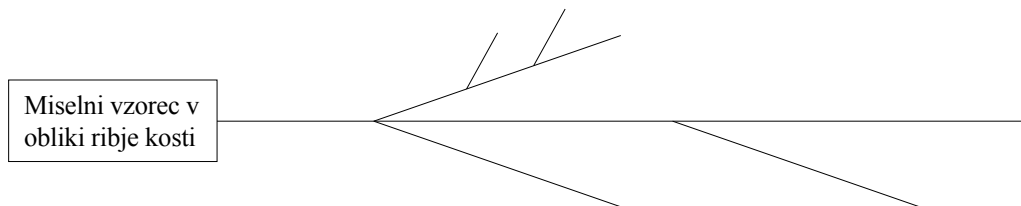
⁶⁷⁶ Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 173–216.

⁶⁷⁷ Prav tam, str. 173.

Primer pojmovne mreže

Z miselnim vzorcem učenci na sistematičen način prikažejo bistvene informacije v obliki ključnih besed.⁶⁷⁸ Miselni vzorci so lahko v obliki rogovil, kjer se iz središčne točke izpeljujejo črte, nove besede pa se napišejo na te črte; v obliki ribje kosti ali v obliki mehurčkov, kjer se nova beseda napiše v mehurček.⁶⁷⁹

Pri diagramu bistvo – podrobnosti je »v zgornjem delu naveden kratek oris bistva besedila (v ključnih besedah oz. povedih), potem pa na levi strani dejstva iz besedila, ki govorijo, npr. v prid predstavljenemu bistvu, na desni strani pa dejstva, ki govorijo proti.«⁶⁸⁰

<i>Bistvo</i>	
<i>Za:</i>	<i>Proti:</i>

»Vennov diagram predstavljata dva, prekrivajoča se kroga. V delu, kjer se kroga prekrivata, prikazujemo skupne značilnosti dveh oseb, predmetov, dogodkov, stališč; v preostalih krogih pa specifičnost posamezne osebe, predmeta, dogodka, stališča itd.«⁶⁸¹

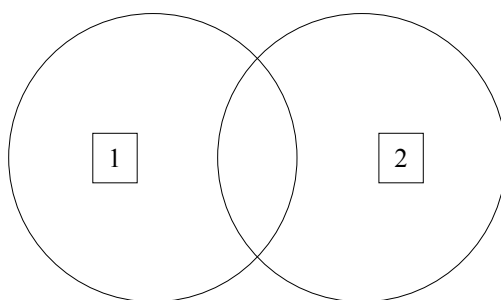
⁶⁷⁸ Prav tam, str. 181.

⁶⁷⁹ Svantesson, Ingemar (1992). Miselni vzorci in spomin. Ljubljana: CZ, str. 45.

⁶⁸⁰ Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 191.

⁶⁸¹ Prav tam, str. 196.

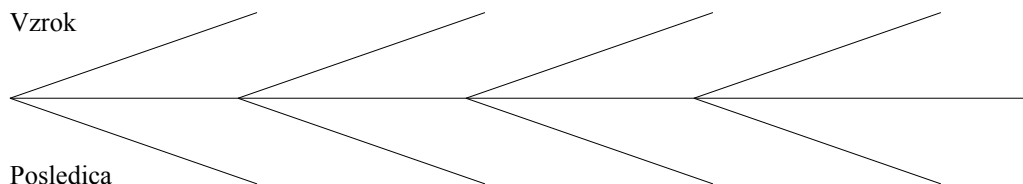
Učenci vpišejo npr. značilnosti prvega kraja v prvi krog, značilnosti drugega kraja v drugi krog, skupne značilnosti obeh krajev pa v sredino.

»Primerjalna matrika omogoča primerjavo dveh ali več enot po dveh ali več značilnostih.«⁶⁸² Te se zapišejo v preglednico.

Značilnosti	1. kraj	2. kraj	3. kraj	4. kraj
1. značilnost				
2. značilnost				
3. značilnost				

Prikaz 'ribja kost' je sestavljena iz »premice, iz katere izhajajo črte kot ribje kosti navzgor in navzdol. Uporabljamo jih za:

- prikazovanje vzročno-posledičnih odnosov, pri čemer na eni strani prikazujemo vzroke, na drugi pa posledice določenega vedenja, ravnanja;
- prikazovanje pozitivnih oz. negativnih lastnosti določene osebe, predmeta, pojava; prikazovanje prednosti in pomanjkljivosti določenega predmeta, pojava itd.«⁶⁸³

»Pri časovnem traku je najprej treba izbrati ustrezno časovno enoto. Ta je pri besedilu, ki pokriva daljše obdobje, daljša (npr. desetletje ali stoletje), pri besedilu, ki zajema krajše časovno obdobje, pa krajša (leto, mesec, dan). Nato je treba enote nanizati na časovni trak. V končni fazi pa časovni trak označimo, tj. nad trakom ali pod njim v kratkih besedah/povedih vpišemo dogodke, ideje, pisce/arhitekta ..., značilne za tisto obdobje.«⁶⁸⁴

⁶⁸² Prav tam, str. 200.

⁶⁸³ Prav tam, str. 204.

⁶⁸⁴ Prav tam, str. 207.

--	--	--	--

Učenci odgovorijo na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na časovni trak:

»Kakšen časovni razpon ima časovni trak (dan, mesec, leto, stoletje ...)?

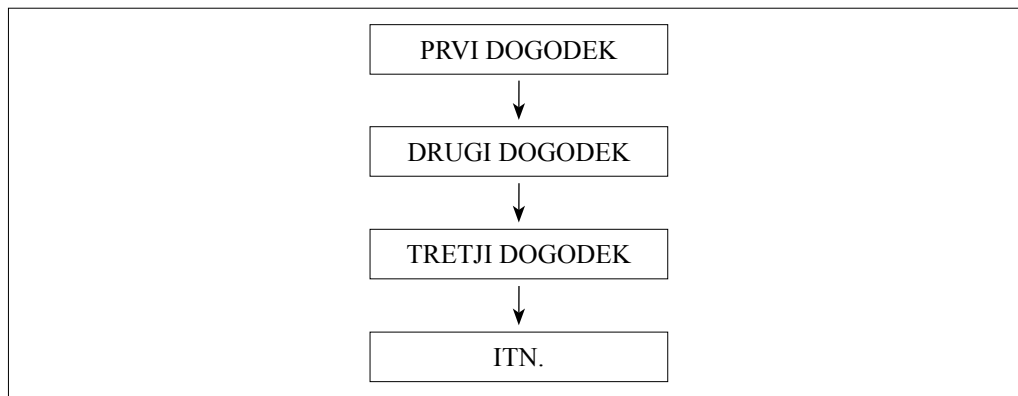
Katera je začetna in katera končna točka na časovnem traku?

Kje so uvrščeni ostali časovni dogodki?

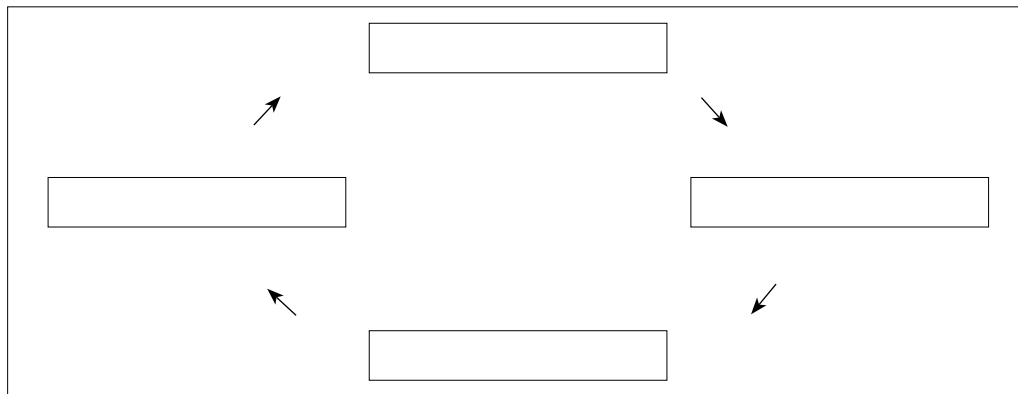
Kakšna je (je bila) dinamika dogajanja?«⁶⁸⁵

Zaporedje dogodkov se prikaže z grafično predstavitevjo, potek dogodkov pa se označi s puščico. Lahko je navpična ali krožna oblika.⁶⁸⁶

Navpična oblika:

Krožna oblika:

Na višjem nivoju učenci analizirajo različne vire informacij in različne interpretacije.

⁶⁸⁵ Prav tam, str. 208.

⁶⁸⁶ Prav tam, str. 211–216.

Najpogostejša vprašanja, ki se nanašajo na natančno analizo pisnega gradiva, so v povezavi z vsebino ali z zanesljivostjo podatkov oz. pristranskostjo avtorja v besedilu, in to za primarne in sekundarne vire, saj morajo učenci ugotoviti, do kolikšne mere so eni ali drugi zanesljivi viri za preučevanje lokalne zgodovine.

Učitelj lahko postavi naslednja vprašanja, ki se nanašajo na vsebino:

- O čem govori besedilo?
- Kateri so glavni podatki (kraj, čas, osebe, dogodki), ki jih besedilo vsebuje?
- Katere razloge in posledice navaja besedilo o dogodku?
- Katere so glavne ideje oz. teme vsebine?
- Kakšen je pomen vsebine?
- Opiši zgodovinsko ozadje.
- Kaj se je zgodilo?
- Kakšna je vrsta besedila?
- Kako je besedilo sestavljeno?

Učitelj lahko postavi vprašanja, ki se nanašajo na zanesljivost gradiva oz. virov:

- Ali je primarni ali sekundarni pisni vir?
- Kaj pove?
- Česa besedilo ne pove?
- Zakaj je to besedilo nastalo?
- Kdo je avtor besedila (pisec, novinar, zgodovinar, očividec)?
- Kje in kdaj je bilo izdano?
- Ali je imel avtor dostop do natančnih informacij?
- Ali je avtor prebral in ustrezno navajal primarne vire?
- Ali je navedeni vir potrdil njegovo interpretacijo?
- Ali gre za avtorjevo mnenje?
- Kaj bi lahko vplivalo na avtorjeve ideje?
- Za koga je bil napisan?
- Ali gre za natančnost ali pomanjkljivost navajanja podatkov?
- Ali so te pomanjkljivosti namerne?
- Ali je avtor povezan z dogodkom?⁶⁸⁷

Prav tako lahko učitelj postavi posebna vprašanja glede pristranskosti oz. subjektivnosti avtorja:

- Ali je dodal svoje mnenje?
- Kakšno je avtorjevo mnenje?
- Kakšno je njegovo zanimanje in prepričanje?

---

⁶⁸⁷ The history of Women in Europe in the 20th Century. (1998). 77th European Teachers' Seminar, Donaueschingen, Germany, 6–11 October 1997. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation, str. 22–23; History teaching and the promotion of democratic values and tolerance. (1996). A handbook for teachers. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation, str. 37; Salinero, Grégoire, François, Pascal, Thillay, Alain (1996). Histoire Géographie au collège. Paris: Bordas, str. 301; Matheson, Ian (1999). Passing Higher History. London: Hodder&Stoughton, str. 65–66; Sources in History. (1990). From definition to assessment. London: Longman, str. 17.

- Katere besede oz. stavki kažejo, da hoče prepričati bralce?
- Ali namerno opušča podatke ali jih dodaja?
- Ali gre za pretiravanje ali popačenje podatkov?
- Kdo je avtor (strokovnjak, novinar, pisatelj)?
- Ali je avtor uporabljal druge vire?
- Ali dokazi potrjujejo njegovo interpretacijo?
- Ali je vir napisan na osnovi primarnih virov?
- Katere besede se ponavljajo in zakaj?
- Ali je za ali proti čemu?
- Ali prikazuje resnico ali jo prikriva?
- Na čem vztraja avtor?
- Kakšen je njegov namen?
- Ali pripoveduje, prepričuje ali pojasnjuje?⁶⁸⁸

Ob analizi časopisnih člankov poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Ali izhaja časopis dnevno, tedensko, mesečno?
- Ali je informativni časopis ali izraža mnenja?
- Kdo so glavni bralci?
- Na kateri strani je objavljen dogodek?
- Koliko prostora zavzema?
- Ali članek vsebuje tudi slikovno gradivo?
- Ali je komentar ločen od besedila?
- Ali besedišče razkriva kakšno ideologijo?
- Ali je ton nevtralen, neoseben, ironičen ali čustven?
- Ali je sporočilo dogodka popolno?
- Kakšne so podobnosti med časopisi?
- Kakšne so razlike?
- Kako je bil v tistem obdobju dogodek viden oz. zapažen?
- Kako je predstavljen danes?⁶⁸⁹

Vprašanja za analizo avtorjevega dela so lahko:

»Kaj je bil avtorjev temeljni namen?

S katere perspektive nastopa avtor?

Katere so njegove temeljne predpostavke?

Kakšne so posledice njegovega razmišljanja?

Katere ključne koncepte (pojme, teorije) uporablja?

Iz katerih podatkov (dejstev) izhaja?

Kako jih interpretira?

Na katero vprašanje želi odgovoriti oz. kateri problem razrešuje?⁶⁹⁰

⁶⁸⁸ Sources in History. (1990). From definition to assessment. London: Longman, str. 17.

⁶⁸⁹ Histoire Ire. (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 306.

⁶⁹⁰ Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. (2005). Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 129–130.

Vprašanja za dejavno branje in analizo pisnega gradiva so lahko še:

- a) *S kakšnim namenom berem to besedilo? Iz užitka? Da bi pridobil površno informacijo o neki tematiki? Da bi natančneje razumel predstavljene ideje?*
- b) *Kaj je bil avtorjev temeljni namen? Vzpodbuditi pozornost? Prepričati? Izraziti občutje oz. idejo? Informirati? Itd.*
- c) *Katere so temeljne ideje avtorja? Katere so sekundarne in periferne ideje? Kako so le-te medsebojno povezane? /.../*
- č) *Kako pristopam k branju tega besedila? Katere strategije uporabljam? Je moj tempo glede na težavnost besedila primeren? Sem poskušal parafrazirati sporočilo? Sem se do tega trenutka vzdržal sodbe, kljub temu da s temeljno idejo avtorja ne soglašam? Itd.*
- d) *Ali lahko povzamem, kar sem prebral? Ali lahko navedem primere oz. lastno izkušnjo, ki potrjuje sporočilo besedila? Ali lahko oblikujem metafore oz. sporočila prevedem v druge simbolne oblike (grafe, diagrame ...)? Kaj razumem in česa še vedno ne? Ali lahko temeljne ideje, izpostavljene v tem besedilu, povežem z drugimi temeljnimi idejami?«⁶⁹¹*

Učenci ponavadi preberejo vsaj dva pisna odlomka in odgovorijo na vprašanja, ki se nanašajo na zanesljivost pisnega gradiva oz. virov ter odlomka primerjajo med seboj.

Prvo besedilo:

»O škodi, ki jo je na Malem gradu povzročil potres leta 1511, nimamo poročil, čeprav vemo, da je ta hudo prizadel gornji kamniški grad in mu spričo tega zanesljivo ni povsem prizanesel. Skromno pa je tudi Valvasorjevo poročilo o utrdbi. Historiograf le omenja, da je grad neznano kako povsem propadel in da so iz njegovega kamnja večidel pozidali Kamnik. Dlje se je pomudil le ob grajski kapeli, kjer so v srednjem nadstropju brali maše in kjer naj bi po takratnem splošnem prepričanju nekoč stal poganski tempelj. Sicer pa je bilo takrat še ohranjeno obodno grajsko obzidje, ki je varovalo hrib in grad, na območju utrdbe pa je bila hiša, v kateri je prebival cerkovnik, pazil ponoči na ogenj pa tudi vsak četrte ure zazvonil in klical 'čuvaj'. Tam zgoraj je bila tudi četverkotna stena, na kateri je stalo nekaj starih topov, ki so jih vsako leto ob telovski procesiji sprožili /.../«⁶⁹²

Drugo besedilo:

»Pri mestu stoji s smeri proti Ljubljani že omenjeni Mali grad. Nekoč je bil to grad, a je, ne vem po kakšni usodi, propadel in bil docela razdejan; verjetno, da je iz njegovih kamnov nastal velik del mesta Kamnika. Danes ni nič ostalo razen branika na griču, ki je obdajal in utrjeval grad in hrib. Zgoraj je precejšen prostor in na njem trojna kapelica, ki je po mnenju nekaterih nekoč bila malikovalni tempelj; v njem je baje stal velik malik, ki je dosti prerokoval in ki so k njemu od daleč romali ljudje, da bi mu žrtvovali. Samo v srednji kapeli se bere maša; v njej so videti vrata, skozi katera se je najbrž prišlo vanjo iz gradu.

Danes stoji za Malim gradom ena sama hiša, ki v njej stanuje cerkovnik. Ta ponoči zaradi ognja straži in vsako četrte ure zvoni in kliče: 'Čuvaj!' Zgoraj je tudi štirioglat zid in na njem nekaj starih topov, iz katerih streljajo vsako leto pri procesiji na Telovo. Tam blizu je tudi altana, od koder je razgled na polje proti Mengšu.«⁶⁹³

⁶⁹¹ Prav tam, str. 130–131.

⁶⁹² Stopar, Ivan (1997). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska 1/2. Območje Kamnika in Kamniške Bistrice. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 67.

⁶⁹³ Valvasor, Janez Vajkard (1984). Slava Vojvodine Kranjske. Izbrana poglavja. Ljubljana: MK, str. 250–251.

Učenci izberejo en pisni vir iz: Mlinar, Janez (2005). Podoba Celjskih grofov v narativnih virih. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete ter odgovorijo na vprašanja: Kdaj je bil napisan?; Kako vemo, kdaj je bil napisan?; Kdo ga je napisal in kako to vemo?; Kakšna vrsta je vir (pismo, uradni dokument)?; Zakaj je bil napisan?; Kakšen je bil namen pisanja o dogodku?; Ali so kakšne neskladnosti (glede na ostala poročila)? itd.⁶⁹⁴

SLIKOVNO GRADIVO

Pri preučevanju lokalne zgodovine se uporablja različno slikovno gradivo (fotografije, umetniške slike in zemljevidi), ki prikazuje portrete, osebe, družine, dogodke, vsakdanje življenje, mesta ali predmete idr. Uporabljajo pa se tudi slikovni motivi, ki so na znamkah, razglednicah, značkah, grbih, kovancih ali bankovcih.

Najpogosteje se vprašanja nanašajo na nastanek slike: Kdo je ustvaril sliko?; Kaj vemo o avtorju?; Kaj vemo o tem, zakaj je ustvaril to sliko? Kaj lahko domnevamo?; Kako je lahko to vplivalo na to, kdo ali kaj je na sliki in kaj je izpuščeno?; Kako je lahko to vplivalo na celoten videz slike?; Katera vprašanja si lahko sedaj postavimo?⁶⁹⁵

Na nekatera vprašanja učenci lahko odgovorijo le z opazovanjem slikovnega gradiva, za druga pa morajo uporabiti sekundarne vire. V nekaterih primerih ni dokončnega odgovora, ampak le domnevanje.

FOTOGRAFIJE

Pri preučevanju fotografij učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kdo je avtor?
- Kaj je hotel avtor, da se vidi na fotografiji?
- Za koga je ustvaril fotografijo?
- Kdaj je nastala fotografija?
- Kdo je na fotografiji?
- Kaj je na fotografiji?
- Kje se dogaja?
- Kdaj se dogaja?
- Kaj je v ozadju, v ospredju in v sredini fotografije?;
- Kaj na fotografiji se lahko uporabi za opis dogodka?
- Za koga je bila posneta oz. komu je bila namenjena?
- Kakšen učinek naj bi imela fotografija?
- Kako je bil ta učinek dosežen?
- Kako je bila narejena (slučajno ali namerno)?
- Ali je bil fotograf blizu dogodka, ki ga je posnel?
- Kakšna je vrednost fotografije?

⁶⁹⁴ Using the Historic Environment. Practical ideas and activities for teachers. In: English Heritage. 1995/96. (1995). Education Service, str. 17.

⁶⁹⁵ Taylor, Liz (2004). Sense, relationship and power: uncommon views of place. V: Teaching History. Št. 116, str. 11.

- Kaj fotografija sporoča?
- Kakšna je sporočilna vrednost fotografije?
- Kakšen je pomen fotografije?⁶⁹⁶

Pri fotografiji naj učenci ugotovijo še:

- nastanek fotografije (spontan, uprizorjen),
- tehniko (kompozicija, perspektiva, širina objektivna/približevanje objektu fotografiranja),
- manipulacijo (retuširanje, izrezovanje ali dodajanje, montiranje).⁶⁹⁷

Učenci poiščejo v starih družinskih albumih fotografije, ki prikazujejo njihovo domačo pokrajino ali kraj. Starše ali stare starše povprašajo o njih. Še posebej zanimive lahko učenci s pomočjo računalniških programov skenirajo in povečajo ter izdelajo album domačega kraja na starih fotografijah.⁶⁹⁸ »Vsaka fotografija naj bo prilepljena na svoj list A4 formata, pod njo pa naj bo čim več podatkov: podroben opis, kaj je na fotografiji, kdo jo je posnel in kdaj. Temu naj sledi stran s sodobno fotografijo, ki jo posnameš z istega stojišča (gledišča), kot je bila posneta stara fotografija. Pod novo naj bodo enaki podatki in opis sprememb, ki jih je pokrajina doživela v obdobju med obema posnetkoma.«⁶⁹⁹

Učenci s pomočjo spodnje fotografije in besedila opišejo družino, število otrok in si zamislijo zgodbo, ki jo prikazuje fotografija.

»Družina Zika, fotografirana leta 1894: oče Jožef Zika, čevljar in glasbenik (roj. 1838), mati Rozalija r. Benkovič (roj. 1845) ter otroci: Marija (roj. 1866), Ivana (roj. 1873), Jožef (roj. 1877), Antonija (roj. 1880), Ivan (roj. 1882), Angela (roj. 1884) in Frančiška (roj. 1886).«⁷⁰⁰

⁶⁹⁶ Sources in History. (1990). From definition to assessment. London: Longman, str. 32; Deuxième Histoire. (1996). Les fondements du monde contemporain. Collection Jacques Marseille. Nathan, str. 271; Histoire 2re. (1993). Collection J. Marseille. Nathan, str. 300–301 in Histoire 1re. (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 92.

⁶⁹⁷ Lužar, Vanja (2003). Slikovni viri pri pouku zgodovine. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 68.

⁶⁹⁸ Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK, str. 62.

⁶⁹⁹ Prav tam.

⁷⁰⁰ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1986). Letnik 34. Št. 1–2, str. 53. Prav tam tudi fotografija. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

Učenci poiščejo stare fotografije in odgovorijo na naslednja vprašanja:

»Kaj vzbudi ta slika v meni? Česa se ob pogledu nanjo spomnim? /.../ Poskusite se vživeti v osebe, ki jih prikazuje slika/fotografija. Kako jih osebno doživljate? Kako jih doživlja družba? Kaj menite, kako ti posamezniki doživljajo sebe? Svoje misli zapišite v obliki 'sporočila jaz' na lepak poleg fotografije.«⁷⁰¹

Učenci poiščejo doma stare družinske fotografije in povprašajo stare starše, kdo je na fotografijah. Ugotovijo, ob kateri priložnosti so bile posnete. Primerjajo oblačila z današnjimi in navedejo razlike.⁷⁰²

Poročna fotografija⁷⁰³

Družinska fotografija⁷⁰⁴

Na podlagi določenega števila fotografij učenci napišejo zgodbo ene osebe npr. Življenje in delo ...

Učenci vse leto zbirajo fotografije posameznih kulturnih spomenikov v svojem kraju in v domači pokrajini ter pripravijo šolsko razstavo na koncu šolskega leta.⁷⁰⁵

Učenci izdelajo slikovni vodnik (s fotografijami) npr. Spoznajmo domači kraj, kjer vključijo nekatere rubrike: mesto cerkva, mesto gledališč in glasbe, mesto gradov, mesto dvorcev in palač, mesto mrtvih, mesto muzejev in galerij, mesto državne oblasti, mesto spomenikov, mesto trgovin, gostiln in hotelov, mesto ulic in trgov, mesto vodnjakov in vodometov, hiše v mestu, mesto parkov in vrtov, mesto mostov ali pomembnejše osebe.⁷⁰⁶

⁷⁰¹ Brečko, Daniela (2002). Štirideset sodobnih učnih metod: priročnik za predavatelje, učitelje in trenerje. Ljubljana: Sofos, str. 84–85.

⁷⁰² Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 99.

⁷⁰³ Zasebni arhiv avtorice.

⁷⁰⁴ Zasebni arhiv avtorice.

⁷⁰⁵ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 101.

⁷⁰⁶ Primer rubrik je iz: Melik, Jelka, Jeraj, Mateja (2005). Spoznajmo Ljubljano. Vodnik po mestu za otroke (male in velike). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

UMETNIŠKE SLIKE

Za preučevanje umetniških slik bi morali učenci najprej poznati umetnostna obdobja in smeri.

Umetnostna obdobja in smeri:⁷⁰⁷

		<i>Evropa</i>	<i>Slovenija</i>
	<i>prazgodovina</i>		
<i>stari vek</i>	<i>visoke kulture starega veka</i>	<i>konec 4./začetek 3. tisočletja pr. Kr.–4. stoletje pr. Kr.</i>	
	<i>grška antična umetnost</i>	<i>8.–1. stol. pr. Kr.</i>	
	<i>rimski antična umetnost</i>	<i>2. stol. pr. Kr.–4. stol.</i>	<i>2. stol. pr. Kr.–4. stol.</i>
<i>srednji vek</i>	<i>starokrščanska umetnost</i>	<i>3.–6. stol.</i>	<i>4.–6. stol.</i>
	<i>bizantinska umetnost</i>	<i>5.–15. stol.</i>	
	<i>karolinška in otonska umetnost</i>	<i>konec 8.–11. stol.</i>	<i>konec 8.–11. stol.</i>
	<i>romanika</i>	<i>11.–12. stol.</i>	<i>12.–13. stol.</i>
	<i>gotika</i>	<i>12.–15. stol.</i>	<i>13.–16. stol.</i>
	<i>novi vek</i>	<i>renesansa in manierizem</i>	<i>15.–16. stol.</i>
<i>barok in rokoko</i>		<i>17.–18. stol.</i>	<i>17.–18. stol.</i>
<i>klasicizem, romantika, realizem</i>		<i>2. polovica 18.–19. stol.</i>	<i>2. polovica 18.–19. stol.</i>
<i>impresionizem, postimpresionizem</i>		<i>2. polovica 19. stol.</i>	<i>začetek 20. stol.</i>
<i>secesija</i>		<i>konec 19. stol.</i>	<i>konec 19. stol.</i>
<i>ekspresionizem, kubizem, futurizem, dadaizem, surrealizem</i>		<i>20. stoletje</i>	<i>20. stoletje</i>

Učenci bi morali poznati glavne slovenske umetnike oz. umetnike, ki so delovali na Slovenskem.

Preglednica umetnostne zgodovine na Slovenskem:⁷⁰⁸

<i>Umetnostna zgodovina</i>	<i>Vsebina</i>	<i>Umetniki</i>
<i>Prazgodovina</i>	<i>Paleolitska umetnost Neolitska umetnost Umetnost kovinskih obdobj</i>	
<i>Antična umetnost</i>	<i>Rimska umetnost Starokrščanska umetnost</i>	
<i>Umetnost srednjega veka</i>	<i>Arhitektura Kiparstvo</i>	

⁷⁰⁷ Preglednica je vzeta iz: Novak, Renata (1999). ABC umetnostne zgodovine: delovni zvezek za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Rokus, str. 7.

⁷⁰⁸ Predmetni katalog – Učni načrt. Umetnostna zgodovina. Izbirni predmet. Splošna gimnazija. 35 ur. 7. 5. 1998, str. 3–8. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

<i>Umetnostna zgodovina</i>	<i>Vsebina</i>	<i>Umetniki</i>
<i>Umetnost visokega srednjega veka</i>	<i>Romanika: arhitektura, kiparstvo, knjižno slikarstvo</i> <i>Gotika: arhitektura, kiparstvo, stensko slikarstvo, knjižno slikarstvo</i>	
<i>Umetnost novega veka</i>	<i>Renesansa in manierizem: arhitektura, kiparstvo, slikarstvo</i> <i>Barok:</i> – arhitektura – kiparstvo – slikarstvo	<i>Barok:</i> – Gregor Maček – Francesco Robba, Andrea Pozzo, Straubi – Giulio Quaglio, Franc Jelovšek, Fortunat Bergant, Valentin Menzinger, Anton Cebej
<i>Umetnost 19. stoletja</i>	<i>Klasicizem v slikarstvu</i> <i>Romantika in bidermajer</i> <i>Realizem v slikarstvu</i> <i>Impresionizem v slikarstvu</i> <i>Kiparstvo 19. in zač. 20. stoletja</i> <i>Arhitektura zgodovinskih slogov in prehod v 20. stol.</i>	– Franc Kavčič – /Jožef/ Tominc, Marko Pernhart, Anton Karinger – Anton Ažbe, Ivana Kobilca, Ferdo Vesel, brata Šubic, Jožef Petkovšek – Ivan Grohar, Matija Jama, Matej Sternen, Rihard Jakopič – Franc Berneker, Svetoslav Peruzzi, Ivan Zajec, Alojz Gangl – /
<i>Umetnost 20. stoletja</i>	<i>ARHITEKTURA:</i> <i>Arhitektura po 1. svetovni vojni</i> <i>Moderna arhitektura po 2. svet. vojni</i> <i>KIPARSTVO IN SLIKARSTVO</i> <i>Eskpresionizem in nova stvarnost</i> <i>Slovenska avantgarda</i> <i>Barvni realizem</i> <i>Umetnost po 2. svet. vojni</i>	– Maks Fabiani, Jože Plečnik, Ivan Vurnik, Vladimir Šubic – Edvard Ravnikar, Edo Mihevc, Savin Sever, Milan Mihelič, Stanko Kristl – France Kralj, Tone Kralj, Božidar Jakac, Veno Pilon – Avgust Černigoj, Stane Kregar – Gojmir A. Kos, Miha Maleš, Maksim Sedej, France Mihelič – Zoran Mušič, Gabrijel Stupica, Marij Pregelj, Marko Šuštaršič, Stane Kregar, Janez Bernik, Emerik Bernard, IRWIN, Zdenko Kalin, Jakob Savinšek, Drago Tršar, Slavko Tihec, Lujko Vodopivec, OHO

Ob umetniških slikah učenci ugotovijo in opišejo:

- vrsto slike (portret, tihožitje, alegorija, verska scena, mitološka scena, zgodovinska slika, pokrajinska slika);
- uporabljeno tehniko (skica s svinčnikom, ogljem, rdečim svinčnikom; tehnike na podlagi vode: akvareli, pasteli, freska, tempera, vodene barve; oljna slika; kamnotisk, radiranka, lesorez, bakrorez);
- osebe in predmete na sliki (prostor, oblike, vedenje, poteze);
- notranjo sestavo slike (načrt, barve, svetloba, sence);⁷⁰⁹
- namen (zasebna, javna, del zbirke, samostojna);
- kompozicijo (strukturo ali zgradbo);
- perspektivo (odnos do opazovalca: ptičja, žabja, centralna perspektiva);
- proporcije (odnos med posameznimi deli teles, gradenj, npr. zlati rez);
- svetlobo in barve (barvni kontrasti);
- figuraliko (gibanje, mirovanje, mimika, gesta).⁷¹⁰

Učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na umetniške slike:

- Kdo je avtor?
- Kakšna je njegova vloga v umetnosti in zgodovini?
- V katero obdobje spada slika?
- Kje je bila ali je razstavljena?
- Kakšna je vrsta slike?
- Kakšna je vsebina slike?
- Kaj je umetnik likovno izpostavil na sliki?
- Kakšno likovno simboliko opazimo na sliki?
- Kaj neposredno izraža ta simbolika?
- Kakšne so barve?
- Kako je s svetlobo in sencami?
- Kaj oz. koga predstavlja slika?
- Kaj je v ospredju, v sredini in v ozadju slike?
- Kako so predstavljene osebe in kaj delajo?
- Komu je bila namenjena?
- Kakšen je bil namen avtorja?
- Kakšna je zgodovinska vrednost slike?⁷¹¹

Učenci izberejo umetniško sliko iz domačega kraja, potem poiščejo zgodovinske podatke (avtor, čas nastanka, naročnik, zgodovina dela, sedanje hranišče), ugotovijo fizične lastnosti (zvrst, material, dimenzije dela, ohranjenost) ter pojasnijo vsebinsko razčleni-

⁷⁰⁹ Histoire 1re. (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 36 in Histoire Terminale. (1998). Collection J. Marseille. Nathan, str. 332.

⁷¹⁰ Lužar, Vanja (2003). Slikovni viri pri pouku zgodovine. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 70.

⁷¹¹ Histoire 1re. (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 36.

tev (vsebina, pomen, kaj hoče povedati) in oblikovno razčlenitev (točka, linija, barva, svetloba, površina, prostor, perspektiva, kompozicija).⁷¹²

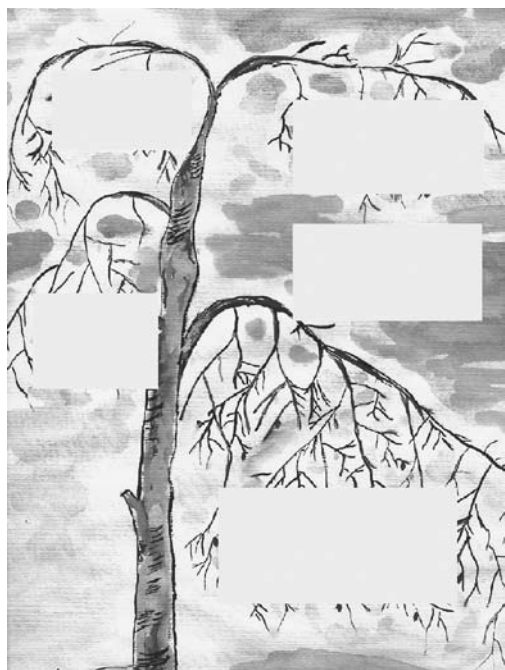
Učenci oživijo izbrano umetniško sliko s pomočjo igre vlog.

Učenci poiščejo umetniške slike, ki prikazuje naravne ali kulturne znamenitosti domačega kraja. Za te slike poiščejo podatke (avtor, naslov slike, nahajališče, datacija, tehnika, mere ipd.).

Učenci s pomočjo umetniške slike napišejo dnevnik določene osebe ali opišejo potovanja slike od lastnika do lastnika.

Učenci poiščejo stare umetniške slike mest. Mesto fotografirajo iz istega zornega kota kot je predstavljeno na umetniški sliki ter ugotovijo spremembe in razloge za te spremembe.

Učenci izdelajo drevesni 'miselni' vzorec za domači kraj, tako da dodajo fotografije in kratke opise umetniških del ali umetnikov, ki so se rodili ali delovali v njihovem kraju ali bližnji okolici (v okvirčke).

Primer drevesnega »miselnega« vzorca⁷¹³

Primeri umetniških slik nekaterih slovenskih mest, ki jih učenci lahko primerjajo s sodobnimi fotografijami:

⁷¹² Golob, Nataša (2004). Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju. Ljubljana: DZS, str. 42–68.

⁷¹³ Avtorica risbe v ozadju je Sonja Trškan. Risba je v lasti Danijele Trškan.

Celje, 1831, Z. Wachal: litografija⁷¹⁴

Laško, 1831, Z. Wachal⁷¹⁵

Kranj, 1892, Wagner⁷¹⁶

Maribor, 1800, F. Runk, J. Ziegler⁷¹⁷

Učenci poiščejo umetniške slike v domačem kraju, ki so na prostem in jih opišejo.

Kapelica v Domžalah⁷¹⁸

Sv. Florijan⁷¹⁹

⁷¹⁴ Gelt, Draga (1985). The Slovenians from the earliest times. Illustrated story of Slovenia. Melbourne: Coordinating Committee of Slovenian Organizations in Victoria, str. 107.

⁷¹⁵ Prav tam.

⁷¹⁶ Prav tam, str. 112.

⁷¹⁷ Prav tam, str. 115.

⁷¹⁸ Trškan, Danijela (2006). Kapelica v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁷¹⁹ Trškan, Danijela (2006). Sv. Florijan. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

ZEMLJEVIDI

Pri branju zgodovinske karte oz. zemljevida bi morali učenci znati:

- določiti naslov, ki nakazuje temo;
- opredeliti prostor (do kam sega področje na sever, na jug, na vzhod, na zahod);
- odkriti glavne prostorske dele (npr. dežele, gospodarske regije, dominantna področja);
- ugotovili situacije (s pomočjo barv);
- prebrati legendo po elementih;
- prepoznati neposredno dogajanje, ki ga nakazujejo puščice ali drugi simboli;
- določiti vrsto karte (npr. splošna; tematska: politična, gospodarska, kulturna, družbena);
- ugotoviti oblikovane odnose na karti med področji (npr. trgovina, osvajanja, zveze ipd.);
- ugotoviti, kaj prikazuje legenda?⁷²⁰

Vrste kart oz. zemljevidov:

- *splošne karte prikazujejo relief, hidrografsko omrežje, naselja, prometno omrežje, hidroelektrarne itd;*
- *posebne ali tematske karte prikazujejo en ali dva elementa, npr. zemeljsko površje ali vodovje, padavine, temperature, gostoto poselitve, karto rudnin, promet, industrijo, turizem;*
- *načrti ali topografske karte prikazujejo oblike površja, hidrografske objekte, kmetijska posestva, tovarne, rudnike, naselja, promet (naravno-geografske in družbeno-geografske elemente);*
- *neme karte prikazujejo vodovje, površje, naselja ali prometne povezave in so namenjene vnosu različnih elementov, s katerimi učenci pridobijo prostorsko predstavo.*

Vse karte vsebujejo še merilo karte (številčno in grafično), naslov karte in legendo.⁷²¹

Učenci primerjajo dve različni karti domačega kraja in so še posebej pozorni na regulacije rek ali potokov, spremembo zemljiške razdelitve in namembnosti zemljišč, prometne poti, razvoj industrije in drugih dejavnosti ali število hiš⁷²² ter ugotovijo razloge za spremembe.

⁷²⁰ Histoire 1re. (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 122; Weber, Tomaž (1995). Zgodovinska karta pri pouku zgodovine v razredu. V: Zgodovina v šoli. Ljubljana. Letnik IV. Št. 1, str. 46–47 in Histoire Terminale. (1998). Collection J. Marseille. Nathan, str. 26.

⁷²¹ Brinovec, Slavko, Godnov, Janez, Lovrenčak Franc (1997). Terensko delo. Pedagoška delavnica. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 55–64.

⁷²² Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK, str. 63.

Gornji Logatec⁷²³

Naloga, ki se nanaša lahko na katerokoli karto domačega kraja in okolice: »Nariši karto domače pokrajine, na kateri boš z različnimi znaki in barvami prikazal naravno in kulturno dediščino domačega kraja ter zavarovanih območij. Karto opremi z naslovom, legendo, virom podatkov in letom. Karto prilepi v delovni zvezek. Opiši posamezne pojave in njihovo ogroženost. Rezultate prikaži tudi na plakatu.«⁷²⁴

SLIKOVNI MOTIVI

Učenci ugotovijo, kateri slovenski simboli in znani Slovenci so upodobljeni na evrokovancih (1, 2, 5, 10, 20, 50 centov ter 1 in 2 evra) ter izdelajo kovanec s simboli, ki predstavljajo domači kraj.

Učenci poiščejo star kovanec, kjer je profilno upodobljen vladar. Poiščejo podatke o vladarju in predstavijo vladarja.

Učenci predstavijo osebe in njihove poklice (življenjepis) s pomočjo slovenskih bankovcev, ki so bili v uporabi do konca leta 2006. »Kateri znani Slovenci so upodobljeni na slovenskih tolarjih in po čem so znani?«⁷²⁵

Učenci poiščejo vsaj en primer zgradbe ali objekta, ki je bil zgrajen v arhitekturnih slogih (klasika, romanika, gotika, renesansa, gotika–rokoko, doba železa in stekla, moderna 20. stoletje). Pomagajo si z evrobankovci (za 5, 10, 20, 50, 100, 200 in 500 evrov). Narišejo bankovec z zgradbo, ki je pomembna za domači kraj.

⁷²³ »Gornji Logatec, nekdanja Cerkovska vas (nemško Kirchdorf) po francisc. katastru iz 1823–24 v Arhivu Slovenije.« Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1972). Letnik 20. Št. 3, str. 135. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁷²⁴ Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK, str. 66.

⁷²⁵ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2003). Družba in jaz 2. Družba za 5. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan, str. 91.

Znamke prikazujejo umetniška dela, stare predmete in objekte, dogodke, rastline ali živali, ki so značilni za Slovenijo.⁷²⁶ Učenci ugotovijo, kateri motivi iz znamk so ravno tako značilni za njihov kraj.

Znamke⁷²⁷

Učenci izdelajo slikovni motiv za obesek za ključe, značko, magnet, znamko, nalepko ali priponko, ki se nanaša na domači kraj.

Obeski⁷²⁸

Priponke⁷²⁹

Magnetki⁷³⁰

Učenci izdelajo panjske končnice in nanje narišejo pomembne dogodke iz lokalne zgodovine.

V knjigi Pozdravi iz slovenskih krajev. (1987). Dežela in ljudje na starih razglednicah. Ljubljana: MK učenci poiščejo razglednice za svoj domači kraj. Ugotovijo, če stavbe na razglednicah še vedno stojijo in jih primerjajo z današnjimi.

⁷²⁶ Umek, Maja (2000). Tu sem doma 2. Naravne enote Slovenije. Spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Vaje. Ljubljana: Modrijan, str. 5.

⁷²⁷ Trškan, Danijela (2006). Znamke. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Znamke so v lasti Danijele Trškan.

⁷²⁸ Trškan, Danijela (2006). Obeski. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Obeski so v lasti Danijele Trškan.

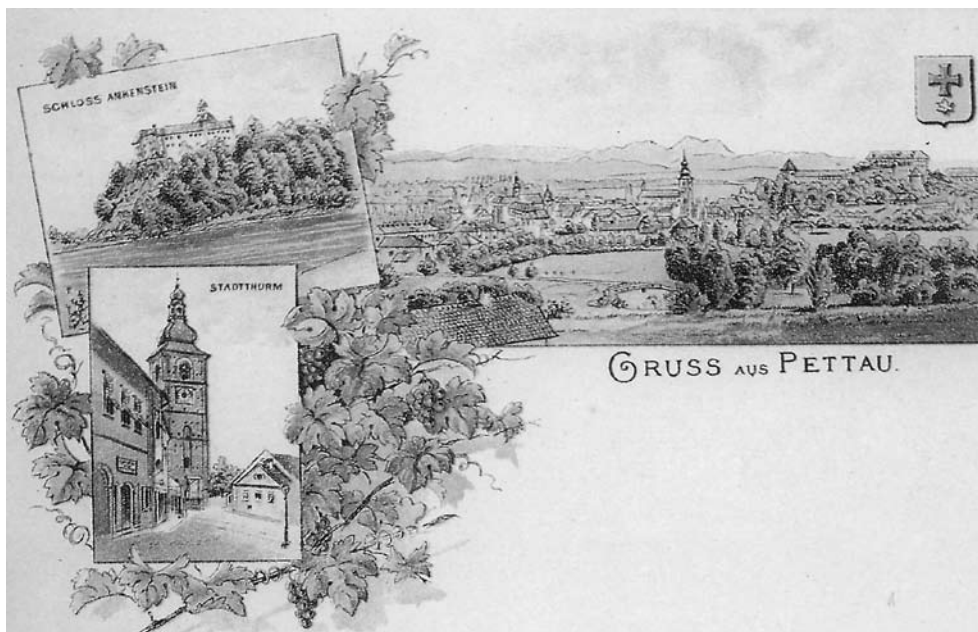
⁷²⁹ Trškan, Danijela (2006). Priponke. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Priponke so v lasti Danijele Trškan.

⁷³⁰ Trškan, Danijela (2006). Magnetki. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Magnetki so v lasti Danijele Trškan.

Učenci predstavijo zgodovinski razvoj, življenje in spremembe v domačem kraju s pomočjo starih razglednic.⁷³¹

»Tako lahko na primer fotografije ali razglednice dobro znanih ulic, tovarn ali kmetij, ki jih najdemo v lokalnem muzeju in so bile posnete v različnih obdobjih stoletja, uporabimo za prepoznavanje kontinuitete in sprememb v mestu ali okolici. Uporabimo jih lahko tudi za ponazoritev postopnega vplivanja razvojnih procesov svetovnih razsežnosti: na primer vpliva uvedbe elektrike (ulična razsvetljava, trgovine in podobno), vpliva množične proizvodnje na mestni prevoz, mehanizacije kmetijstva in vpliva onesnaževanja na okolje.«⁷³²

Veduta mesta Ptuj⁷³³

»Založniki so hoteli največkrat predstaviti najpomembnejše zgradbe vasi, zato je večina vaških razglednic sestavljena iz več sličic. Vasi so namreč preveč razvlečene, zato se na splošnem pogledu na kraj podrobnosti premalo vidijo. Največkrat so poleg splošne vedute kombinirani še naslednji motivi: grad, cerkev, gostilna, šola, trgovina, pošta, notranjost cerkve, domači duhovnik, župnišče, orožniška postaja in mitrej. Redkejši so primeri posameznih detajlov kraja kot samostojnih motivov na razglednici. Med takimi prevladujejo zlasti pogledi na gradove in gostilne.«⁷³⁴

⁷³¹ Primer je npr. Knjiga: Mahnič, Joža, Glavan, Matjaž (1995). V svetu rože mogote. Razglednice iz nekdanjega Bohinja. Ljubljana: CZ.

⁷³² Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 160.

⁷³³ Razglednica je bila odposlana leta 1902. V: Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1992). Letnik 40. Št. 3, str. 201. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁷³⁴ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1992). Letnik 40. Št. 3, str. 200.

Učenci izdelajo za grb slikovni motiv, ki predstavlja domači kraj v sedanosti in pojasnijo, zakaj so izbrali takšen motiv.

 <p>Ruše ob Dravi – grb⁷³⁵</p>	<p>»Ker iz starejših časov ni znan ne trški pečat ne grb, je občina 1992 dala oblikovati nov grb: v zelenem polju (gozdovi), zgoraj srebrna knjiga z gosjim peresom (spomin na prvo humanistično gimnazijo), spodaj silhuete tovarn (v vasi je menda kar 7 tovarn!), modri vodni slap na dnu grba pa spominja na elektrarno Falo iz 1917 kot prvo na Dravi.«⁷³⁶</p>
--	--

 <p>Vrhnika – grb⁷³⁷</p>	<p>»Rimski Nauportus, je bil tudi v srednjem veku Breg s pristaniščem na Ljubljani. Prvič omenjena je bila 1300 kot Zgornja Ljubljana, nemško Oberlaybach. Stara Vrhnika je današnja Zgornja vas, današnja pa je bila nekoč Spodnja vas na Bregu. Kot trg jo omenja Valvasor, ki je prvi objavil trški grb. V Slavi vojvodine Kranjske je v črno-beli risbi ladja Argo z jadrom, obrnjena na vodi nazaj, v Knjigi grbov pa v barvah: v modrem polju rjava jadrnica z belim jadrom, zadaj ima visok krov z oknom nazaj, nad njim vihra rdeča zastavica, morje pod ladjo je svetlomodre barve. Grb z ladjo je očitno sestavil sam Valvasor v zvezi s pravljico o poti Argonavtov in ladje Argo preko Vrhnike. Novi grb je povzel ta Valvasorjev grb: v modrem polju zlata ladja Argo z velikim belim jadrom, napetim od vetra na belo-modrih valovih. Ladja ima tudi 7 vesel, ki jih Valvasor pri jadrnici seveda nima.«⁷³⁸</p>
--	--

Pri izdelavi motiva na grbih bi morali učenci upoštevati naslednja pravila:

- »grb smemo pobarvati z rdečo, modro, črno, zeleno ali purpurno (vijolično) barvo ter z metalnima barvama – zlato (rumeno) in srebrno (belo);
- v grb narišemo predmet, ki nekaj pove o lastniku grba (npr. kdor se piše Mlinar, ima lahko v svojem grbu mlinsko kolo, kdor rad bere, ima lahko knjigo, kdor je pogumen in močan, pa leva ...);
- če je podlaga grba metalna (zlata ali srebrna), potem mora biti predmet v navadni barvi in obratno.«⁷³⁹

Na steno daljšega šolskega hodnika učenci pritrdijo stalni kronološki trak, ki ga med letom opremljajo »s podobami, slikami, ilustracijami, simboli, statističnimi podatki, shemami in drugimi izdelki, ki se tičejo razvoja in preteklosti domačega kraja.«⁷⁴⁰

⁷³⁵ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (2001). Letnik 49. Št. 1–2, str. 164–165 (priloga). Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁷³⁶ Prav tam, str. 167.

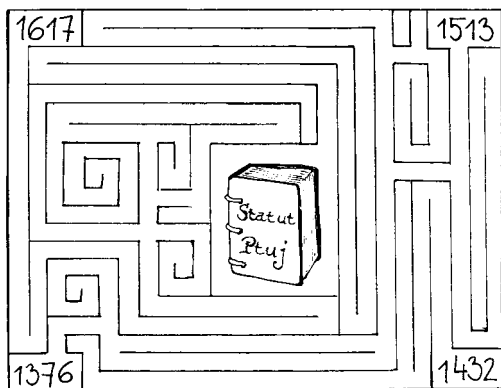
⁷³⁷ Prav tam, str. 164–65 (priloga). Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁷³⁸ Prav tam, str. 169–170.

⁷³⁹ Ptujski grad odpira vrata (2003). Delovni zvezek za učence od 12 do 14 let. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 4.

⁷⁴⁰ Zgonik, Mavricij (1974). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS, str. 206.

Učitelji izdelajo zanimive poučne igrice, kot je npr. spodnja risba: »Če boš šel po pravi poti, boš izvedel, kdaj sta nastala prvi in drugi statut mesta Ptujja.«⁷⁴¹

Učenci izdelajo plakate o različnih tematikah, ki se nanašajo na domači kraj in jih računalniško oblikujejo. Paziti morajo le na določena pravila.

Učenci sestavijo motiv iz domačega kraja za sestavljanjo »puzzle« za mlajše učence, svoje brate ali sestre.⁷⁴²

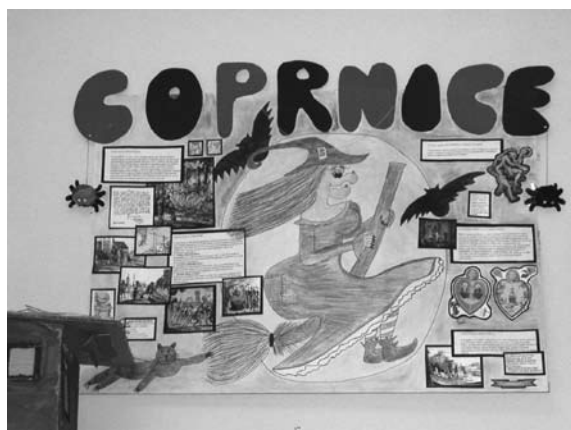
Sestavni deli posterja:

- »Glava, ki vključuje kratek in jedrnat naslov, avtorja(je) in naslov institucije. Priporočamo, naj naslov ne bo daljši od osmih besed. Ker so zelo strokovni naslovi lahko dolgočasni in nezanimivi, naj bodo naslovi raje v obliki vprašanj ali odgovorov.
- Glavni del posterja vključuje: povzetek ali izvleček, uvod, teoretični del s kratko predstavitevijo dosedanjih raziskav, prikaz poteka raziskave ter rezultate v logičnem zaporedju. Tabele raje ne uporabljamo, saj graf pove v takem primeru več. Za prikaz v grafu uporabljamo največ tri krivulje ali stolpce. Grafe spremljajo naslovi. Z naslovi opremimo tudi slikovno gradivo. Če smo gradivo povzeli, je zraven napisan tudi vir. Posamezno ponazorilo (graf, slika ipd.) naj bo vedno večje od 25 cm.
- Sklep ali zaključek je tudi sestavni del posterja. Poleg sklepa ne smemo pozabiti tudi na seznam virov in/ali literature.«⁷⁴³

⁷⁴¹ Golob, Valentina, Stergar, Metka, Pintarič, Renata (2001). Življenje na Ptujju v preteklosti. Sprehod po starem mestnem jedru. Delovni zvezek (12 do 15 let). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 10. Risba je objavljena z dovoljenjem Metke Stergar.

⁷⁴² Primer je Sestavljanje Puzzle Slovenija moja dežela! 280 kom., 7–99 let.

⁷⁴³ Cencič, Majda (2002). Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (nalogo) in druge vrste raziskovalnih poročil. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 156.

Plakat⁷⁴⁴

Naloga: »Poišči dve upodobitvi svojega kraja, med njima naj bo vsaj pol stoletja razlike: kako se je spremenila podoba glede na velikost, urejenost zazidave, glede varovanja obdelovalne površine, kakšno je razmerje med središčem in dozidanimi naselji?«⁷⁴⁵

Učenci več vrst slikovnega gradiva, ki se nanaša na domači kraj, uredijo po kronološkem vrstnem redu, po tematikah ali po pomembnosti ter se pogovorijo o razlogih za takšno razvrstitev.

Učenci sestavijo kolaž za svoj domači kraji. Spodnji primer je za Slovenijo.

Kolaž⁷⁴⁶

⁷⁴⁴ Trškan, Danijela (2003). Plakat. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija plakata je objavljena z dovoljenjem prof. Bernarde Novak-Obal (Osnovna šola Toneta Čufarja, Ljubljana).

⁷⁴⁵ Golob, Nataša (2004). Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju. Ljubljana: DZS, str. 36.

⁷⁴⁶ Mladina v Evropi. Učna gradiva in predlogi za pouk. (2005). EU-Projekt PeriSCop – Comenius 2.1, str. 17. Primer za občino Gornja Radgona je na str. 69. Objavljeno z dovoljenjem koordinatorice projekta na Filozofski fakulteti Ane Marije Muster.

USTNO GRADIVO

Pri raziskovanju lokalne zgodovine učenci uporabljajo tudi ustno gradivo oz. ustne vire (zapisana ustna pričevanja, posnete radijske ali televizijske intervjuje ter pričevanja).

Pri zvočnih posnetkih in ustnih pričevanjih morajo učenci paziti na ustreznost analize in interpretacije t. i. ustnih virov, še posebej pa morajo biti pozorni na pričevalca: Kdo govori?; Ali pripoveduje, opisuje, pojasnjuje, zagovarja sebe ali zagovarja druge?; Ali govori resno, ali je v zadregi, ali je zadržan?; Ali se lahko ugotovi negativni ali pozitivni odnos govorca do koga ali nečesa?; Ali se lahko ugotovi osebno mnenje govorca?; Kakšen je spomin pričevalca?; Kako lahko ugotovimo, da so podani podatki točni? ipd.⁷⁴⁷

Pri analizi pogovorov naj učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- *»Kakšna oseba govori?*
- *Kaj izjavlja? So to opažanja o tem, kaj se je zgodilo, ali o tem, zakaj se je zgodilo? So izjave nedosledni ali nepovezani odgovori na vsako vprašanje ali poskušajo povedati zgodbo? Ali vprašani kdaj prekine tok pripovedi? Ali poskuša sebe in svoja dejanja opravičiti? Ali poskuša opravičiti dejanja koga drugega? Ali so odgovori večinoma anekdote?*
- *Ali poskuša na vprašanje odgovoriti resno? Ali mu je pri odgovarjanju na določena vprašanja nelagodno? Je pri odgovorih zadržan? Ali ponuja 'kratke komentarje' za kasetofon ali televizijsko kamero?*
- *Na katerih domnevah temelji njegova pripoved?*
- *Ali prepoznate pristranskost in predsodke?*
- *Ali obstaja kak način, na katerega bi njegove odgovore lahko preverili?»⁷⁴⁸*

Pri analizi pogovorov naj bodo učenci pozorni na vsebinski vidik, pomagajo pa naj si z naslednjimi vprašanji:

- *»O čem se sogovornika pogovarjata (tematski sklopi, pojmi ...)?*
- *Kakšne tipe vprašanj zastavlja spraševalec (kakovost vprašanj, npr. odprta/zaprta, jasna/nejasna ...)?*
- *Katere teme izpostavlja in poudarja spraševalec, vodilne ideje in sporočila ...?*
- *Na katerih mestih spraševalec (z vprašanji) ali spraševalec (s svojimi odgovori) povezuje različna znanja (povezava znanj o učenju in pomnjenju s pojmi obravnavanimi pri prejšnjih poglavjih)?«⁷⁴⁹*

Ravno tako naj bodo pozorni na procesni vidik pogovora, pomagajo pa naj si z naslednjimi vprašanji:

- *»Kako poteka pogovor (tekoče, zatikajoče ...)?*
- *Kako doživljate odnos med sogovornikoma?*

⁷⁴⁷ Stradling, Robert (2001). Teaching 20th century European history. Strasbourg: Council of Europe Publishing, str. 217, 225.

⁷⁴⁸ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 220.

⁷⁴⁹ Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 184.

- *Kako doživljate posameznega sogovornika?*
- *Ali spraševalec spodbuja spraševanca h govorjenju?*
- *Kakšni so odgovori spraševanca (jasni/nejasni, suhoparni/izčrpani, razumljivi/nerazumljivi ...)?*
- *Kako se spraševalec odziva na odgovore spraševanca (prilagaja/ne prilagaja svojih vprašanj, izhaja /ne izhaja iz povedanega ...)?*⁷⁵⁰

Pri analizi posnetih intervjujev in drugih ustnih pričevanj naj si učenci pomagajo še z naslednjimi vprašanji:

- *»Kako so uporabljeni intervjuji in ustno pričevanje?*
- *Ali so bili ljudje vprašani, kaj se je zgodilo in zakaj?*
- *Ali so vprašanja postavljena tako, da morajo ocenjevati druge?*
- *Ali naj bi izrazili svoje mnenje?*
- *Ali naj bi povedali, zakaj mislijo, da se je nekaj zgodilo?*
- *Ali se jim zdi, da so bili izbrani zato, ker se drug z drugim strinjajo ali ker se drugi z drugim ne strinjajo?*⁷⁵¹
- *Ali spraševalec posluša in odgovarja intervjuvancu?*
- *Ali spraševalec prekinja in popravlja intervjuvanca?*

Učenci povprašajo svoje stare starše o življenju v mladih letih, starih šegah in običajih. Sestavijo kratek esej z naslovom *Moj stari ata (dedek) mi je povedal ...* ali *Moja stara mama (babica) mi je povedala ...*⁷⁵²

Učenci se vživijo v starega očeta ali staro mamo, ki pripoveduje o svojem življenju. Govorni nastop vključuje tri dele: uvod (začetni stavek, s katerim učencev vzbudi pozornost, predstavi namen besedila in glavne točke govorne predstavitev); osrednji del (enostavna predstavitev vsebine po točkah) ter zaključek (učenec ponovi namen predstavitve in predlaga rešitve ter povzame z zaključnim stavkom).⁷⁵³

Učenci odgovorijo na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na raziskovanje družinske zgodovine:

»Učenci imajo na razpolago vprašanja, na podlagi katerih si izberejo vire in osebo, pri kateri bodo poskušali priti do odgovorov: Kaj pomeni tvoj priimek? Od kod izvira? Ali so te poimenovali po kakšnem predniku? Po komu in zakaj? Imena staršev in starih staršev vključno z vzdevki. Datumi rojstva in porok vključno s kraji. Opiši svoje otroštvo (glede na spremembe v družbi, ki si jih kot otrok najbolj občutil). Ali ste se selili? Kam in kdaj? Ali se spominjaš svojih pra-dedkov in pra-babic? Kaj ti je najbolj ostalo v spominu? Zapiši imena. Katera oseba iz tvojega otroštva ti je ostala v spominu? Kdo je bil takrat najstarejši? Katero opravilo si kot otrok sovražil? Katera iznajdba je po tvojem mnenju najpomembnejša, ki se je zgodila v času tvojega življenja? V čem se današnji svet razlikuje od tistega v tvojem otroštvu? Ali ste imeli

⁷⁵⁰ Prav tam.

⁷⁵¹ Vprašanja so v celoti vzeta iz: Stradling, Robert. (2004), Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 256.

⁷⁵² Primer: Šter, Daša (2006). Vključevanje osebne zgodovine v pouk – Moj stari ata mi je pripovedoval o prvi svetovni vojni. V: Zgodovina v šoli. Letnik XV. Št. 1–2, str. 63–65.

⁷⁵³ Prirejeno po: Vodopivec, Milan, Vodopivec, Matija (2004). Kako raziskujem, pišem, nastopam: sporočilna tehnika pisanja. Ljubljana: CZ, str. 54–55.

kdaj kakršnokoli pomanjkanje v družini (hrana, obleke ipd.)? Kaj si najraje počel v prostem času in kdo so bili tvoji prijatelji? Kako je izgledalo druženje s starši? Kaj ste počeli?»⁷⁵⁴

Pri raziskovanju lokalne zgodovine se najpogosteje uporabljajo ustni viri, ki jih učenci pridobijo z intervjuji z ljudmi, ki živijo v domačem kraju. Zato je v nadaljevanju predstavljen intervju kot osnovna metoda pridobivanja ustnega gradiva, kjer se učenci učijo postavljati vprašanja, aktivno poslušati, spremljati odgovore intervjuvancev ter natančno analizirati in pisati poročila.

Učenci izberejo za intervjuje različne tematike domačega kraja (izobraževanje, prevozna sredstva, zdravstvo, šport, kultura, stanovanja, zaposlovanje, vloga staršev, preživljanje prostega časa, prehrana, obleka, prazniki).

Primer naloge: »Če imaš priložnost, povprašaj kakšnega starejšega domačina o tem, kakšno je bilo življenje nekoč in kako so se v zadnjih desetletjih spremenila posamezna naselja. Napiši o tem kratko poročilo. Morda ga lahko obogatiš s kopijo kakšnega dokumenta, časopisnega izrezka ali s fotografijo.«⁷⁵⁵

Intervjuji so lahko življenjski ali projektni. Življenjski intervju vključuje več intervjujev z eno osebo z namenom napisati biografijo te osebe. Projektni intervju se nanaša bolj na dogodke in teme ter vključuje intervjuje z več ljudmi. Pogosto so takšni intervjuji pomembni za lokalno zgodovino, zato je tudi projektni intervju predstavljen v nadaljevanju po fazah (predpriprava, načrtovanje, izvedba, analiza in interpretacija intervjujev).⁷⁵⁶

Prva faza je predpriprava intervjuja.

Učitelji bi morali z učenci predvidovati:

- kdo vse bo vključen, kdo bo hranil ustni vir (knjižnica, šola, muzej), katera oprema se bo uporabljala, kdo bo financiral;
- kako lahko za pridobljene ustne vire pridobijo pravico do uporabe in predvajanja;
- voditelja projekta in ostale udeležence, naslov projekta, projektno vprašanje, izbor arhivskega prostora in opreme za izvedbo intervjuja;
- stroške, finančno podporo, svetovalce, časovni razpored.⁷⁵⁷

Za objavo ustnih virov morajo učitelj in učenci pridobiti ustno ali pisno dovoljenje intervjuvanca.

Učitelji bi morali učence usposobiti za načrtovanje in izvajanje intervjujev, jim pomagati pri pisni pripravi intervjuja oz. pripravi vprašanj, pripravi in izvedbi intervjuja ter transkripciji oz. njegovem prepisu in objavi.⁷⁵⁸

⁷⁵⁴ Kukanja, Mojca (2007). Ustna zgodovina v osnovni šoli. V: Zgodovinski časopis. Letnik 60. Št. 3–4, str. 453–454.

⁷⁵⁵ Kunaver, Jurij (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 17.

⁷⁵⁶ Faze so prirejene po: Sommer, Barbara, Kay Quinlan, Mary (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford: AltaMira Press.

⁷⁵⁷ Sommer, Barbara, Kay Quinlan, Mary (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford: AltaMira Press, str. 91.

⁷⁵⁸ Prav tam.

Robert Stradling predlaga za učence naslednje:

- »raziskati morajo ozadje določene teme, ki bo predmet obravnave projekta;
- raziskati morajo ozadje skupine, iz katere bodo intervjuvanci. Vprašati se morajo: kaj vemo o tem, kako je ta tema vplivala na njihovo življenje; kakšne izkušnje verjetno imajo;
- poslušajo naj nekaj ljudi govoriti o njihovi preteklosti ali si ogledajo zapis ali dva (ali odlomka), tako da bodo dobili občutek za potek intervjuja.«⁷⁵⁹

Kot pripravo na intervju lahko učitelj izvede intervju s povabljeno osebo iz domačega kraja v razredu. Po intervjuju sledi analiza intervjuja in pogovor o intervjuju.

Druga faza je načrtovanje poteka intervjuja.

Pri tej fazi naj učenci načrtujejo in razmislijo:

- »katere podatke bodo potrebovali o vsaki osebi, ki jo bodo intervjuvali (na primer, kje in kdaj se je rodila, kaj je počela prej in s čim se ukvarja zdaj, kaj je počela v določenem času svojega življenja, kdaj je hodila v šolo, kje je v določenem času živila in podobno);
- kakšno zaporedje vprašanj je najboljše ali najprimernejše, da bi intervju potekal čim bolj gladko in ne bi bil 'zmeden';
- kako pomembno se je izogibati vprašanjem, ki že sama po sebi narekujejo odgovor (na primer: to vas je gotovo zelo razjezilo, ali ne?) in na katera je mogoče odgovoriti samo z 'da' ali 'ne';
- kako pomembno je, da so vprašanja jasna in nedvoumna;
- kako je mogoče spodbuditi intervjuvanca h govorjenju in hkrati poskrbeti, da se spet vrne k temi, če v svojem razmišljanju zaide drugam;
- kako je treba intervju začeti in končati;
- kaj je treba narediti, če se intervjuvanec o kakšnem vprašanju ali še pred koncem intervjuja zmede;
- kako bi lahko preverili točnost spominov intervjuvanca.«⁷⁶⁰

Primer vaje intervjuja v šoli kot priprava za uspešen intervju je lahko naslednji:

1. učenci intervjuvajo partnerja – učenci v skupinah s štirimi člani se razdelijo v pare, v vsakem paru imamo spraševalca in intervjuvanca;
2. učenci intervjuvajo partnerja – enak element kot prvi, učenci samo zamenjajo vloge;
3. učenci se pogovorijo v skupini (okrogla miza) – vsak učenec v skupini pove, kaj je izvedel od sošolca v paru (kaj je delal njegov sošolec ob koncu tedna); ta zadnji korak vsebuje posebno strukturo – okroglo mizo, ki je sestavljena iz elementa poročanja posameznika v skupini, ki se štirikrat ponovi.«⁷⁶¹

⁷⁵⁹ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 226.

⁷⁶⁰ Prav tam, str. 226–227.

⁷⁶¹ Peklaj, Cirila s sodelavkami (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 54.

Tretja faza je izvedba intervjujev.

»V uvodnem delu se morajo predstaviti, povedati zakaj in o čem zbirajo informacije, kaj bodo z njimi počeli, zakaj so zbrali prav določeno osebo in koliko časa bo intervju trajal.

Glavni – poizvedovalni del vključuje postavljanje vprašanj in beleženje odgovorov. Namesto pisnega zapisovanja odgovorov se intervju lahko tudi snema, če vprašani v to privoli. Po snemanju je potrebno intervju tudi pisno zabeležiti, da vidimo, katere informacije smo dobili in jih lažje obdelamo.

V sklepnem delu intervjuja se vprašanemu lepo zahvalimo za sodelovanje. Lahko ga tudi prosimo, če se lahko nanj še kdaj obrnemo, če bomo potrebovali še kakšne informacije.

Uspeh intervjuja je – kakšne in koliko informacij dobimo – zelo odvisen tudi od učenca, ki izvaja intervju. Zato učence usmerimo na to, da naj bodo vljudni, urejeni, imeti morajo tudi dobro razvite govorne kot tudi pisne spretnosti, če bodo med intervjujem odgovore zapisovali. Poleg tega morajo biti tudi prijazni, vestni, natančni, pošteni, zainteresirani za delo.«⁷⁶²

Pri izvedbi morajo učenci paziti, da so dobro pripravljene; da znajo poslušati, da ne postavljajo vprašanj, na katera je intervjuvanec že odgovoril in da dajo čas intervjuvancu, da odgovori. Učenci ne smejo popravljati intervjuvanca ali ga prekinjati. Lahko postavijo dodatna vprašanja, ki niso bila načrtovana ter končajo z zahvalo.⁷⁶³ Pri intervjuju naj učenci pokažejo prijaznost do sogovornikov in potrpežljivost. Učenci lahko posnamejo intervju s kasetofonom, mini diktafonom ali pa si zapišejo odgovore na učni list z vnaprej pripravljenimi vprašanji.

Podrobnosti o intervjujih učenci zabeležijo v preglednici.⁷⁶⁴

<i>Intervjuvanec</i>	<i>Datum</i>	<i>Ura</i>	<i>Dolžina pogovora</i>	<i>Način beleženja: transkripcija, diktafon ipd.</i>	<i>Ustno ali pisno dovoljenje za objavo</i>

⁷⁶² Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 206.

⁷⁶³ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 227.

⁷⁶⁴ Preglednica je prirejena po: Sommer, Barbara, Kay Quinlan, Mary (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford: AltaMira Press, str. 96, 98.

Četrta faza je analiza in interpretacija intervjujev.

Pri intervjujih z lokalnimi ljudmi morajo učenci preveriti informacije s pomočjo sekundarnih virov ali zapolniti nepopolne podatke.

Učenci izberejo podatke o intervjuvancu, npr. ime in priimek, naslov, telefon, elektronski naslov, datum in kraj rojstva, poklic, kratek življenjepis ipd.

<i>Intervjuvanec</i>	
<i>Naslov</i>	
<i>Kratka biografija</i>	

Za vsakega intervjuvanca učenci zabeležijo še naslednje elemente:⁷⁶⁵

<i>Intervjuvanec</i>	
<i>Prvi spomini na tematiko</i> <i>Spomini glede na vprašanja in tematike</i> <i>Zaključne misli</i>	
<i>Kratek povzetek intervjuja</i>	

⁷⁶⁵ Preglednica je prirejena po: Sommer, Barbara, Kay Quinlan, Mary (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford: AltaMira Press, str. 95, 96, 101.

Analiza in interpretacija intervjujev se konča s poročilom. Poročilo vsebuje ponavadi tri dele. Uvod predstavlja intervjuvanca, osrednji del vključuje vprašanja in odgovore, zaključni del pa glavne ugotovitve intervjuja.

Učenci se v glavnem delu lahko odločijo, ali bodo objavili celoten intervju ali samo del. Pri tem si pomagajo z naslednjimi vprašanji: Ali je intervju prinesel odgovore na vprašanja?; Kako dober je bil spomin intervjuvanca?; Ali je intervjuvanec podal protislovne informacije?; Ali se lahko na kakšen način preveri točnost odgovorov?; Ali so bili kakšni znaki o pristranskosti oz. osebnem mnenju?; Kako koristen je intervju za dokazovanje?; Na kakšen način bi bil intervju lahko še boljši?⁷⁶⁶

Projektni intervju se konča tako, da se učenci vsem intervjuvancem pisno zahvalijo in jim pošljejo končno poročilo.⁷⁶⁷

INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKO GRADIVO

Pri preučevanju domačega kraja učenci uporabljajo raznovrstno informacijsko–komunikacijsko gradivo, ki ga dobijo na glasbenih in vsebinskih zgoščenkah, DVD-jih, videokasetah, spletnih straneh, televiziji, radiu, zvočnih kasetah idr.

Računalniška tehnologija in programi učencem omogočajo, da lahko sami sestavijo glasbene posnetke, videoposnetke, PowerPoint predstavitve, različne pisno-grafične izdelke itd.

Tako učenci z različnimi računalniškimi programi izdelajo časovni trak, plakat, časopisne strani, načrte in tlorise mest, brošuro o zgodovini kraja⁷⁶⁸ ali krajši zbornik s prispevki učencev (Microsoft Word), preglednice in grafe (Microsoft Word Excel), grafične predstavitve, slikovne predstavitve (Microsoft PowerPoint), komunicirajo s sošolci ali drugimi učenci šol, pošiljajo slikovne ali besedne priponke (Outlook Express), oblikujejo ali spremenijo slikovno gradivo (Microsoft Photo Editor, Corel Photo-Paint, Adobe Photoshop), izdelajo spletne strani (Microsoft FrontPage), montirajo videoposnetke (Pinnacle Studio, Ulead VideoStudio, Adobe Premiere) ali montirajo zvočne posnetke (Audacity, Nero Wave Editor).

Računalniški programi učencem olajšajo izpolnjevanje učnih listov, reševanje nalog, pisanje seminarskih in raziskovalnih nalog, oblikovanje pisnih in vizualnih izdelkov ter oblikovanje vizualnih predstavitev (prosojnice, PowerPoint predstavitve).

V nadaljevanju so predstavljene naloge, ki se nanašajo na informacijsko–komunikacijsko tehnologijo in gradivo.

⁷⁶⁶ Stradling, Robert (2001). *Teaching 20th century European history*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, str. 225. Prevod je v: Stradling, Robert (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 228.

⁷⁶⁷ Sommer, Barbara, Kay Quinlan, Mary (2002). *The Oral History Manual*. Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford: AltaMira Press, str. 101–102.

⁷⁶⁸ Primer: Stiplovšek, Miroslav (2005). *Razglasitev Domžal za trg leta 1925*. Ob razstavi v počastitev 80 letnice. Domžale: Kulturni dom Franca Bernika Domžale.

Učenci poiščejo spletne strani, ki omogočajo virtualni obisk muzejev in ogled različnega gradiva o domačem kraju.

Učenci predstavijo svoj domači kraj ali okolico šole na spletni strani, ki jo sami izdelajo in oblikujejo.

Učitelj in učenci naredijo elektronsko učilnico, kjer pripravijo ustrezno elektronsko gradivo (pisno, slikovno, zvočno, avdio-vizualno) ter jo uporabljajo za predstavitev svojega kraja drugim šolam. S pomočjo gradiva izdelajo zanimive elektronske kvize in naloge.

Učitelji sestavijo različne naloge na spletne strani z natančnimi navodili.

Primer nalog, ki se nanašajo na spletno stran:

»Preko spletnega iskalnika Najdi.si poišči spletno stran Marije Terezije tako, da za ukazno iskanje uporabiš geslo: Marija Terezija ali pa navedeš celoten internetni naslov te spletne strani:

http://web.s-gim.kr.edus.si/projekti/timko/2001_2002/strazisce/Polona/zacetna.htm.

Po uspešnem iskanju preberi navodila in reši naloge, ki se nanašajo na omenjeno spletno stran.

Preberi odlomek o odraščanju Marije Terezije, razmisli in obkroži, ali je trditev pravilna ali napačna.

<i>1. Kot sedemletni otrok je nastopila v operi.</i>	<i>DA</i>	<i>NE</i>
<i>2. Charlotte Fuchs je sestra Marije Terezije.</i>	<i>DA</i>	<i>NE</i>
<i>3. Zelo naklonjena je bila jezuitom.</i>	<i>DA</i>	<i>NE</i>
<i>4. Cesarica Marija Terezija je tekoče govorila nemško.</i>	<i>DA</i>	<i>NE</i>

V odlomkih z naslovom »HABSBURŠKA DEDINJA« in »ŽIVLJENJE« poišči rešitve naslednji nalogi tako, da številki v desnem stolpcu pripišeš ustrezno črko iz levega stolpca.

<i>A. Karel VI.</i>	<i>1. mož Marije Terezije</i>
<i>B. Knez Wenzel Anton von Kaunitz</i>	<i>2. najmlajša hči Marije Terezije</i>
<i>C. Franc Štefan Lotarinški</i>	<i>3. brat Karla VI.</i>
<i>Č. Marija Antoninette</i>	<i>4. oče Marije Terezije</i>
<i>D. Jožef I.</i>	<i>5. najspodobnejši minister Marije Terezije</i>
<i>E. Friderik II.</i>	<i>6. pruski kralj</i>

Klikni na odlomek o avstrijski nasledstveni vojni, pozorno ga preberi in po smislu dopolni manjkajoče besede v naslednjem besedilu.

Po smrti ..... in nastopu Marije Terezije so se evropski odnosi močno zaostрили. Od leta 1740 do 1742 je trajala prva šlezijška vojna med ..... in ..... Z drugo šlezijško vojno, ki jo je začel pruski kralj ..... je Marija Terezija izgubila po miru v Dresdnu ozemlje ..... Avstrijska nasledstvena vojna se konča z mirom v ....., s katerim je habsburška monarhija izgubila ....., ... in ..... To ozemlje dobi.....

Na spletni strani izberi poglavje o reformah »VRSTE REFORM« in poskušaj v nekaj stavkih razložiti naslednje besedne zveze:

- a. TEREZIJSKI KATASTER
- b. REFORMA ŠOLSTVA
- c. REORGANIZACIJA JAVNE UPRAVE

Po natančnem pregledu celotne spletne strani

http://web.s-gim.kr.edus.si/projekti/timko/2001_2002/strazisce/Polona/zacetna.htm, razloži, na kakšne ovire je naletela Marija Terezija ob začetku vladanja.«⁷⁶⁹

Učenci posnamejo dogajanje v domačem kraju z analogno ali digitalno kamero. Posneto gradivo nato računalniško obdelajo z različnimi programi za obdelavo videoposnetkov.

Za televizijske oddaje (dokumentarne oddaje, informativne oddaje, drame, nadaljevanke, komedije, poljudnoznanstvene oddaje itd.) učenci lahko ugotovijo:

- »kontekst, v katerem so nastali filmske novice in filmi;
- katere /televizijske/ hiše so jih posnele;
- za katero občinstvo so bili narejeni;
- za katere namene so jih posneli;
- kakšni so bili postopki zbiranja, preverjanja, urejanja dokazov in primerjanja teh dokazov z drugimi dokazi;
- vpliv uporabljenih tehnik in tehnologij;
- stališča producentov in urednikov do tega, kaj 'naredi oddajo dobro'.«⁷⁷⁰

Pri preučevanju televizijskih oddaj učenci poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kdo je naredil televizijsko oddajo?
- Zakaj je bila narejena?
- Komu je bila namenjena?

⁷⁶⁹ Prispevki k didaktiki zgodovine. (2006). Letnik 4. Št. 1. Filozofska fakulteta: Oddelek za zgodovino. Urednica: Danijela Trškan. ISSN: 1581–8721, str. 54–55. Prispevki so tudi na: <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/Prispevki.htm> (26. 12. 2006). Vesna Sirk, Katarina Czerny, Aleksandra Ivanšek in Tanja Mirtič so avtorice naloga za spletno stran: Marija Terezija – http://web.s-gim.kr.edus.si/projekti/timko/2001_2002/strazisce/Polona/zacetna.htm.

⁷⁷⁰ Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 252.

- Kakšne vrste dokazov uporablja (primarne ali sekundarne vire, ustno pričevanje, vizualne dokaze)?
- Kaj želi doseči?
- Kaj sporoča?
- Kakšen je komentar (enostranski, subjektivni, nevtralen, kritičen)?
- Kakšno razpoloženje skuša ustvariti z dodatno glasbo?⁷⁷¹

Učenci pripravijo televizijsko oddajo o katerikoli tematiki, ki se navezuje na lokalno zgodovino.

Primer naloge za oblikovanje televizijskih poročil je naslednji:

»V razredu ugotovite, kateri so najpomembnejši problemi, ki težijo vaš razred, vašo šolo in vašo lokalno skupnost. Razdelite se v skupine oz. uredništva, ki bodo obravnavala posamezne teme.

1. Urednik redakcije bo:
2. Urednik prispevkov o razredu bo:
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
3. Urednik prispevkov o šoli bo:
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
4. Urednik prispevkov o lokalni skupnosti bo:
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
5. Urednik prispevkov o kulturi bo:
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
6. Urednik prispevkov o športu bo:
V njegovem uredništvu bodo novinarji:
7. Voditelj bo:
8. Snemalec bo: *«⁷⁷²*

Učenci pripravijo dokumentarno oddajo o domačem kraju za televizijo ali radio, kjer naredijo uvod in zaključek s pomočjo sekundarnih virov, vmes pa vstavijo posnete intervjuje z ljudmi, ki obujajo spomine na razne dogodke.

Pri preučevanju filmov (zgodovinski, dokumentarni, literarni idr.) učenci zabeležijo povzetek zgodbe (čas, dejanja in glavne prehode), temo oz. naslov dela; ugotovijo odnos med osebno izkušnjo avtorja in glavnega junaka; ugotovijo letnico realizacije in kontekst zgodbe; predstavijo glavne osebe in stil pisca ali ustvarjalca filma ter ovrednotijo film.⁷⁷³

Najpogostejša metodična vprašanja, ki se nanašajo na različne zgodovinske filme, so naslednja: Kakšen je film?; O čem govori?; Kdaj in kje se dogaja?; Kakšen je naslov

⁷⁷¹ Prirejeno po: Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 256.

⁷⁷² Erjavec, Karmen, Volčič, Zala (2000). Moj vodnik je zaslon: vzgoja za medije – televizija in internet: učbenik za 7., 8. in 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus, str. 63.

⁷⁷³ Histoire 1re. (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 218.

dela?; Kdo je avtor?; Na katero učno snov se nanaša?; Kakšne so podobnosti med tem delom in celotnim delom avtorja?; Kdaj je bil film posnet?; Ali ima film kakšno povezo-vo z gospodarskimi, političnimi ali kulturnimi gibanji obdobja?; Katere so glavne ose-
be?; Ali osebe predstavljajo obdobje, okolje in način mišljenja tistega časa?; Kakšna je
sporočilna vrednost filma?; Kako so film ocenili kritiki in kako publika?; Kako je bil
film ocenjen kasneje v različnih zgodovinskih obdobjih?⁷⁷⁴

Učenci predstavijo zgodovinski film na ta način, da predstavijo zgodovinsko ozadje in
kratko vsebino ter opišejo izbrani krajši odlomek iz filma.

Zgodovinska tema: »Odporniška gibanja v Sloveniji med leti 1941 in 1945.«⁷⁷⁵

Kratka predstavitev zgodovinskega ozadja filma:

*»Leta 1944 so začela nastajati večja osvobojena ozemlja, saj je bilo odporniško giba-
nje v Sloveniji v razmahu. Kljub temu pa se je še vedno držalo gverilskega načina bo-
jevanja – diverzantske akcije na skladišča in prometne poti, zasede, nočni napadi ...
Nemci so bili namreč številčno močnejši in bolje opremljeni. V nekaj ofenzivah so po-
skušali ponovno zasesti osvobojena ozemlja, vendar jim je to uspelo le deloma, pred-
vsem na Štajerskem. Ker jim ni uspelo uničiti glavnine partizanskih sil, je končna
zmaga in osvoboditev Slovenije postala le še vprašanje časa.«⁷⁷⁶*

Kratka vsebina filma:

*»Dva minerja, Dane in Lovro, sanjata o velikih diverzantskih akcijah, ki naj bi jih do-
bila od neznanega kapetana Brine. V štabu pa jima, kot izkušenima partizanoma po-
verijo nalogo, da pripeljeta na osvobojeno tri otroke, kar je za njiju veliko razočara-
nje. Najmanjši, Peter pa jih spravlja v nevarne situacije, a Danetu in Lovru omogoči,
da opravita diverzantsko akcijo. Šele ko pridejo na cilj, odkrijeta, da je kapetan Bri-
na dekle, ki se jim je med potjo pridružilo.«⁷⁷⁷*

Kratka predstavitev izbranega odlomka iz zgodovinskega filma:

*»V begu pred nemškimi vojaki, Peter pade v kraško jamo. Tja se skrijejo tudi ostali.
Dane in Lovro slučajno odkrijeta okupatorjevo skladišče razstreliva, ki ga tudi uniči-
ta.«⁷⁷⁸*

Učitelji sestavijo naloge, ki se nanašajo na tematiko filma, celotno vsebino filma ali samo
na krajši izbrani odlomek filma.

⁷⁷⁴ Prav tam.

⁷⁷⁵ Prispevki k didaktiki zgodovine. (2005). Letnik 3. Št. 2. Filozofska fakulteta: Oddelek za zgodovino.
Urednica: Danijela Trškan. ISSN: 1581–8721, str. 50. Prispevki so tudi na: [http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/
Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/Prispevki.htm](http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/Prispevki.htm) (26. 12. 2006). Mojca Kukanja, Primož
Luževič, Blanka Mekinda, Valentina Sever in Sonja Slabe so avtorji opisa filma: Ne joči, Peter.

⁷⁷⁶ Prav tam.

⁷⁷⁷ Prav tam.

⁷⁷⁸ Prav tam.

Splošna vprašanja na zgodovinsko temo:

»Zakaj je prišlo do nastanka odporiških gibanj?

Katera druga odporiška gibanja po Evropi še poznaš /v tem času/?

Kaj je /bil/ vzrok za slovensko razcepljenost in pluralizem znotraj OF?«⁷⁷⁹

Vprašanja na izbrani film:

»Iz geografije že veš, da je kraški svet zelo raznolik. Kako so partizani to izkoriščali?

Opišite življenje ljudi v času vojne.

Glede na to, da sta Dane in Lovro razstreljevala dele prog, razmisli, kakšen pomen je imela železnica za okupatorja.«⁷⁸⁰

Vprašanja na izbrani odlomek:

»Kje v Sloveniji se je po tvojem mnenju dogajala zgodba? Iz česa to sklepaš?

Glavni junaki filma bežijo pred nasprotnikom. Na podlagi odlomka iz filma razmisli o vzrokih za njihov beg.

Kdo je poleg 'naših' še padel v jamo? Kakšna je bila po tvojem mnenju njegova usoda?

Zakaj se Dane in Lovro odločita, da razstrelita skladišče?

Jama je razstreljena. Kaj po tvojem mnenju to pomeni za Slovence in kaj za Nemce?«⁷⁸¹

Učenci posnamejo različne pogovore, pričevanja ali intervjuje na kasetofon, diktafon ali na kakovostne USB MP3 predvajalnike. Iz diktafona ali MP3 predvajalnika zvočne posnetke prenesejo na računalnik in jih s pomočjo računalniških programov za obdelovanje zvoka pripravijo za predvajanje.

Učenci posnamejo različne zvoke, ki se slišijo v domačem kraju in jih uredijo po tematikah.

Zvoki:

Tematika 1	Tematika 2	Tematika 3	Tematika 4

Različne zvoke opremijo z besedilom in sestavijo zvočno zgoščenko, ki predstavlja zvoke domačega kraja.

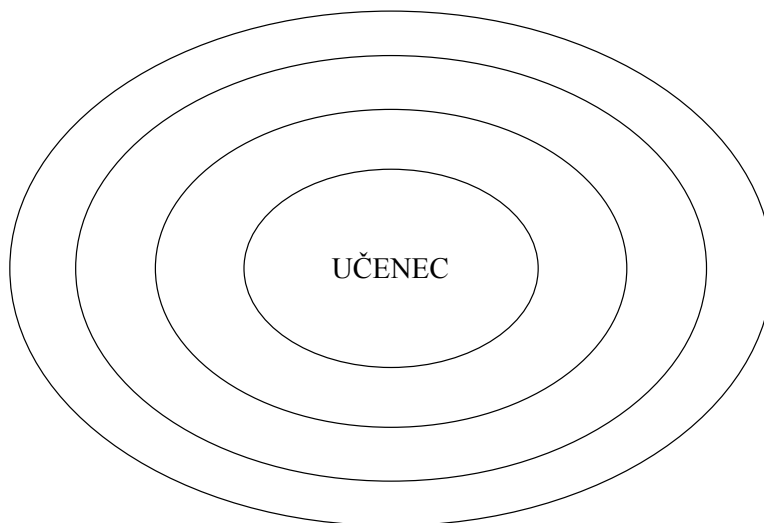
⁷⁷⁹ Prispevki k didaktiki zgodovine. (2005). Letnik 3, št. 2. Filozofska fakulteta: Oddelek za zgodovino. Urednica: Danijela Trškan. ISSN: 1581–8721, str. 51. Prispevki so tudi na: <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/Prispevki.htm>. Mojca Kukanja, Primož Luževič, Blanka Mekinda, Valentina Sever in Sonja Slabe so avtorji nalog za film: Ne joči, Peter.

⁷⁸⁰ Prav tam.

⁷⁸¹ Prav tam.

Učenci se usedejo na kateri koli prostor v naravi oz. domačem kraju in poskušajo ugotoviti, kaj slišijo.⁷⁸² V spodnje kroge zapišejo glede na oddaljenost ali smer zvoka, kaj slišijo. Vzrok zvoka narišejo ali opišejo.

Učenci sestavijo pesmi o domačem kraju, jih zapojejo in posnamejo ter ustvarijo svojo glasbeno zgoščeno o domačem kraju.

O domačem kraju naredijo zvočno oddajo (radijsko oddajo) s področja katerekoli tematike, ki se navezuje na lokalno zgodovino. S pomočjo intervjujev, ki jih posnamejo na diktafon, sestavijo lokalno radijsko oddajo.

Poiščejo različne spletne strani, ki opisujejo domači kraj in podatke vpišejo v preglednico. Izberejo različne teme in vsebine, ki se nanašajo na domači kraj. Na koncu iz vseh zbranih podatkov sestavijo nov opis.

Teme:	Opis 1	Opis 2	Opis 3	Nov opis

⁷⁸² Eduquer à l'environnement en collèges et lycées. Enseignement général et agricole. (2000). Ecologistes de l'Euzière: Agence Méditerranéenne de l'Environnement, str. 32.

NALOGE, KI SE NANAŠAJO NA DOMAČI KRAJ

Naloge, ki se nanašajo na domači kraj, so raznovrstne. V nadaljevanju so predstavljene nekatere naloge, ki se nanašajo na turizem, varovanje domačega okolja, gospodarstvo in kulturo. Naloge so izbrane iz različnih učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov za pouk družboslovnih predmetov.

V nadaljevanju so najprej predstavljene nekatere naloge, ki se nanašajo na turizem domačega kraja.

Učenci ugotovijo, kako bi lahko ustavili ali vsaj nadzirali priliv turistov.⁷⁸³ Učenci odgovorijo za Slovenijo in za svoj domači kraj.

V Sloveniji je gorski, obmorski, kraški, kongresni, kmečki, zdraviliški turizem itd. Učenci izberejo za vsako obliko turizma en kraj, ki bi ga priporočili prijatelju iz drugega kraja ali tujine.

Ugotovijo, kateri turizem bi se lahko razvil v njihovem kraju ter predlagajo morebitne načine in načrte razvoja.

Učenci odgovorijo na naslednja vprašanja:

»Kdo skrbi za turistično predstavitev domače pokrajine?

Kje lahko turisti dobijo turistične informacije?

Ali v domači pokrajini med letom pripravijo kakšno turistično prireditve? Katero in kdo jo organizira?

Kateri turistični in drugi objekti, ki so pomembni za razvoj turizma, so v tvoji domači pokrajini/v tvojem domačem kraju?

Turizem je zelo odvisen od prometnih razmer.

Ali so prometne poti in prometna sredstva v tvoji domači pokrajini dovolj razviti za razvoj turizma? Napiši svoje mnenje.

Če je turizem pomembna dejavnost v domači pokrajini, pojasni, kako vpliva in kako je vplival na okolje in življenje prebivalstva.«⁷⁸⁴

Napišejo članek za turistično stran dnevnega časopisa, v katerem opišejo značilnosti morske vode v Jadranskem morju na ta način, da bi spodbudili »bralce za preživljanje dopusta na tem območju v določenem letnem času.«⁷⁸⁵

Predvidijo dejavnosti oz. načine, s katerimi bi pridobili turiste, da bi počitnice preživeli v njihovem domačem kraju.

Naloga: *»Katere naravne ali kulturne zanimivosti tvoje domače pokrajine bi priporočil za ogled turistu? Poišči prospekte, razglednice ali drugo gradivo o teh znamenitostih.«⁷⁸⁶*

⁷⁸³ Cunder, Karmen (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: MK, str. 92.

⁷⁸⁴ Ivanšek, Drago (2003). Geografija Slovenije za 9. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS, str. 70.

⁷⁸⁵ Cigler, Nevenka idr. (2003). Primer pouka izbranih učnih tem iz geografije v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 131.

⁷⁸⁶ Kunaver, Jurij idr. (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 12.

S pomočjo zemljevida imenujejo slovenska letališča, ki so delovala med obema vojnama in navedejo današnja letališča.⁷⁸⁷ Najdejo razloge za nedelujoča letališča in poiščejo podatke o vsaj enem nedelujočem letališču v Sloveniji.

Karta letališč v Dravski banovini⁷⁸⁸

Učenci izdelajo turistični vodnik za svoj domači kraj.⁷⁸⁹ Vodnik prevedejo v angleški, nemški, francoski ali drugi jezik.

Učenci pripravijo organiziran pohod v okolici domačega kraja, kjer za pohodnike pripravijo informacije o ogledih kulturno-zgodovinskih spomenikov in objektov na poti.⁷⁹⁰

Izmed različnih krajev v Sloveniji učenci izberejo tistega, kjer bi živeli, delali, hodili na počitnice in razložijo, zakaj so izbrali ta kraj. Pomagajo si s knjigo: Glavne turistične prireditve v Sloveniji. Slovenija. Turistični vodnik. (2006). Ponatis. Ljubljana: MK.

⁷⁸⁷ Letališča v Sloveniji: Geografski atlas Slovenije za osnovno in srednjo šolo. (2004). Ljubljana: Tehnična založba Slovenije, str. 86–87.

⁷⁸⁸ Slovenska kronika XX. stoletja. 1900–1941. (1995). Ljubljana: Nova revija, str. 385. Objavljeno z dovoljenjem založbe. Tudi v: Rode, Marjan (1998). Koraki v času 20. stoletje. Vaje. Ljubljana. DZS, str. 30.

⁷⁸⁹ Primer: Trškan, Sonja (1999). Vodnik po Kamniku in okolici. Kamnik: Šolski center Rudolf Maister.

⁷⁹⁰ V pomoč je lahko: Veber, Alenka (2005). Po poteh kulturne in naravne dediščine: namizni koledar 2006. Celje: Društvo Mohorjeva družba.

Učenci povprašajo stare starše ali starejše ljudi v domačem kraju in ugotovijo, kako so le-ti preživljali poletne počitnice, ko so bili mlajši.

Na morju⁷⁹¹

»Vsaka pokrajina ima svoje naravne in kulturne zanimivosti.

Katja in Gregor sta se odločila, da bosta raziskala naravne lepote in kulturno dediščino domače pokrajine. Izbrala sta deset krajev, ki jih bosta podrobno raziskala. Turistične zanimivosti bosta iskala po literaturi, na turističnih zemljevidih, povprašala bosta starše, sorodnike in prijatelje, zbirala podatke z opazovanjem in anketiranjem, najpomembnejše zanimivosti si bosta zapisala in jih tudi fotografirala.

Skušaj tudi sam/-a ali v skupini s sošolci zbrati nekaj podatkov o turistični ponudbi in zanimivostih domače pokrajine ali vsaj domačega kraja. Zapiši tudi pomanjkljivosti.

V pomoč so ti spodnja vprašanja:

1. Katera od spodaj navedenih oblik turizma je v tvoji domači pokrajini dobro razvita?

a) gorski turizem (smučanje, planinarjenje)

b) obmorski turizem

c) zdraviliški turizem

č) drugo (npr. ogled kulturnih znamenitosti, kmečki turizem, kongresni turizem ...)

2. Kaj privablja turiste v tvojo domačo pokrajino?

3. Imenuj nekaj primerov naravne in kulturne dediščine, ki bi jih priporočil/-a obiskovalcem.

– Naravna dediščina (npr. gora, jezero, slap, kraška jama, termalni izvir ...):

– Kulturna dediščina (npr. grad, cerkev, samostan, muzej, staro mestno jedro ...):

4. Kako je poskrbljeno za predstavitev turističnih zanimivosti domače pokrajine? Napiši kakšen primer.»⁷⁹²

⁷⁹¹ Zasebni arhiv avtorice.

⁷⁹² Ivanšek, Drago (2003). Geografija Slovenije za 9. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS, str. 69.

Za obe spodnji fotografiji učenci odgovorijo na vprašanja: Kaj mi fotografiji povesta?; Kaj lahko domnevam in sklepam na podlagi teh fotografij?; Česa mi fotografiji ne povesta?; Katera druga vprašanja moram postaviti, da lahko pojasnim način preživljanja prebivalcev Bleda v preteklosti.

Vila⁷⁹³

Pletne⁷⁹⁴

Učenci simulirajo pripravo neke turistične agencije, ki želi z izletom predstaviti določeno pokrajino ali kraj. Učenci se vživijo v različne vloge uslužbencev v turistični agenciji in sicer poiščejo podatke, pripravijo gradivo (npr. prospekte) ter načrt izleta z vsemi predvidenimi dejavnostmi.⁷⁹⁵

Če je možno, lahko načrtovani izlet resnično izvedejo (del razreda so npr. turisti). »Mladi se lahko pri večkratnem ogledu mesta usposabljaajo za bodoče turistične vodiče po mestu in s tem lahko veliko prispevamo k razvoju turistične dejavnosti svojega kraja.«⁷⁹⁶

Na koncu izvedejo anketo za turiste, s katero ugotovijo uspešnost izleta. Anketna vprašanja se lahko nanašajo na smiselnost izbora točk ogleda, informiranost vodičev, vodenje, organizacijo izleta, kakovost informativnih gradiv.⁷⁹⁷

Učenci kartirajo turistične funkcije. Spodnji primer je iz Centra šolskih in obšolskih dejavnosti – Dom Bohinj.

⁷⁹³ »Vila Savica Emerika Mayerja, trgovca iz Ljubljane, podrta leta 1982.« Zgrajena leta 1888. Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1984). Letnik 32. Št. 2–3, str. 207. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁷⁹⁴ »Pletne so vozile tudi ženske (na sliki Terezija Burja, slika je bila posneta pred prvo svetovno vojno).« Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1984). Letnik 32. Št. 2–3, str. 217. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁷⁹⁵ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 132.

⁷⁹⁶ Novak, Drago (1991). Zgodovinske interesne dejavnosti v naši šoli. Zgodovinski krožki. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 17.

⁷⁹⁷ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 132.

Turizem v Bohinju, terensko delo, kartiranje

»Kartiranje turističnih funkcij

Na terenu se izdelata zgolj skica (kroki) stanja. Končni izdelek se naredi v učilnici na podlagi podatkov pridobljenih na terenu. Skupno karto turističnih funkcij izdelata skupina D.

Prometna infrastruktura:

- ceste*
- poti*
- steze*
- mostovi*
- predori, podvozi*

Stavbe in njihove turistične funkcije:

- apartmaji (A)*
- privatne sobe (PS)*
- apartmajski hoteli (AH)*
- hoteli (H)*
- depandanse (D)*
- turistične pisarne (TP)*
- informativne table (I)*
- trgovine s spominki (TS)*
- trgovine z živili (TŽ)*
- muzeji (M)*

Vodotoki:

- reka (debela modra črta)*
- potok (tanka modra črta)*

Vsaka karta mora poleg zgoraj naštetega vsebovati še:

- naslov karte na vrhu karte*
- legendo v spodnjem desnem kotu*
- merilo pod legendo (opisno, grafično ali numerično)*
- avtorje karte (desno zgoraj na nasprotni strani)*
- morebitne opombe (levo zgoraj na nasprotni strani)*
- karta mora biti tudi orientirana*

Na karti morajo biti vrisane vse stavbe, tudi tiste, ki nimajo turističnih funkcij (prazen kvadrater, pravokotnik). Pri kartiranju oblika stavbe ni bistvenega pomena, bolj je pomembno, kakšne funkcije ima. Pozorni bodite tudi ko vrisujete ceste, poti in steze ter mostove.«⁷⁹⁸

Primer tedenskega dela v šoli v naravi v Domu Bohinj (CŠOD – Turizem v Bohinju, razporeditev dela, kartiranje in anketiranje) je predstavljen v spodnji preglednici.⁷⁹⁹

⁷⁹⁸ Avtor: Boštjan Gradišar, Dom Bohinj, CŠOD, 2004. Objavljeno z dovoljenjem Boštjana Gradišarja.

⁷⁹⁹ Avtor celotne preglednice je Boštjan Gradišar, Dom Bohinj, CŠOD, 2004. Objavljeno z dovoljenjem Boštjana Gradišarja.

dan	dopolndan				popoldan				zvečer		
	teme	trvanje	mesto izvajanja	kaj potrebujemo?	teme	trvanje	mesto izvajanja	kaj potrebujemo?	naloge	trvanje	mesto izvajanja
ponedeljek					Geografsko-zgodovinske značilnosti Bohinja; Triglavski narodni park; Turizem v Bohinju, uvod	3 ped. ure	učilnica	zvezek, pisalo			
torok	terensko delo (kartiranje turističnih funkcij v naselju Stara Fužina): ogled korit Mostnice	10 ped. ur	Stara Fužina	pohodno obutev, nahrbtnike, malico, zvezek, pisalo, navodila za kartiranje	nadaljuje se dopoldanski program			dokončanje terenskega dela, izdelava kart	1 ped. ura	učilnica	
sreda	terensko delo (anketiranje prebivalcev Stare Fužine)	5 ped. ur	Stara Fužina	pohodno obutev, nahrbtnike, malico, zvezek, pisalo, navodila za kartiranje	športne aktivnosti (kolesarjenje, kanuizem, plezanje ali lokostrelstvo)	3 ped. ure	pove učitelj za šport	športna oprema	1 ped. ura	učilnica	
četrtek	športne aktivnosti (kolesarjenje, kanuizem, plezanje ali lokostrelstvo)	5 ped. ur	pove učitelj za šport	športna oprema	izdelava plakatov, poročil in kart	3 ped. ure	učilnica	poročanje	1 ped. ura	učilnica	
petek	orientacijski tek	5 ped. ur	pove učitelj za šport	športna oprema							

V nadaljevanju so predstavljene različne naloge, ki se nanašajo na varovanje domačega okolja.

Učenci kartirajo objekte in vire onesnaževanja ob potoku:

- a) Na temeljnem topografskem načrtu označite kraj, kjer opravljate terensko delo.*
- b) Imenujte tip površja lokacije, kjer opravljate terensko delo.*
- c) Kartirajte objekte ob proučevanem vodnem toku.*
- d) Na temeljnem topografskem načrtu označite lokacije onesnaženja vode.*
- e) Imenujte vire onesnaževanja.»⁸⁰⁰*

»Raziščite stanje prizadetosti okolja v domači pokrajini. Razmislite o ravnanju z odpadki, uporabi fosilnih goriv, količini in kakovosti pitne vode, onesnaženosti zraka /.../, umiranju gozdov, zastrupljenosti zemlje, prisotnosti ptic, divjih živali v pokrajini ... Izpostavite (naštejte) tiste okoljske probleme v domači pokrajini, ki po vašem mnenju niso dobro rešeni.»⁸⁰¹

»Naredite načrt za raziskavo, s katero boste na podlagi terenskega dela, literature in virov ocenili kakovost in ogroženost voda v vaši okolici in predlagali možno izboljšanje.»⁸⁰²

»Izberite enega ali več okoljskih problemov, ki so prisotni v vaši domači pokrajini, in izoblikujte načrt za reševanje posameznega problema na sonaraven način. /.../ V načrtu navedite, kaj lahko storite sami, kaj vaša družina, kaj kmetje, obrtniki, tovarne, občina in država (z zakoni).«⁸⁰³

Učenci zaigrajo sestanek krajanov. Vodja sestanka krajanov skliče sestanek, vodi razgovor in glasovanje o odločitvah. Zapisnikar zapisuje predloge in utemeljitve za predloge ter sprejete sklepe.⁸⁰⁴ Krajanji predlagajo rešitve za boljšo urejenost, npr. cestno razsvetljava, grbine za prometno varnost, označene prehode za pešce, kolesarske steze, pločnike, urejene zelenice, pokrita avtobusna postajališča, koše za smeti itd.

Učenci izvedejo ekološke akcije v bližnji okolici, kjer živijo. Organizirajo čistilne akcije in odkrivajo divja smetišča,⁸⁰⁵ ustanovijo lahko klub ekologov na šoli, zbirajo stari papir ali steklenice. Na ekološke probleme opozarjajo z letaki, članki v šolskem časopisu ali s šolskimi razstavami.

⁸⁰⁰ Bevc, Vera (1997). Pouk geografije v naravi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 52.

⁸⁰¹ Cigüt, Neža idr. (2003). Kako poučujemo – kaj ocenjujemo. Priročnik za učitelje državljsanske vzgoje in etike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 98.

⁸⁰² Lipovšek, Igor, Klemenčič, Marijan M. (2002). Geografija Slovenije 1. Učbenik za 3. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS, str. 45.

⁸⁰³ Cigüt, Neža idr. (2003). Kako poučujemo – kaj ocenjujemo. Priročnik za učitelje državljsanske vzgoje in etike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 99.

⁸⁰⁴ Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Ljubljana: Mihelač in Nešovič, str. 67.

⁸⁰⁵ Devjak, Tatjana (2002). Etična in državljsanska vzgoja v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 253.

Razglednica⁸⁰⁶

»Učenci pripravijo vprašanja za intervju z odgovornimi osebami za kanalizacijo in vodovodni sistem ali pa napišejo poročilo za časopis, v katerem poročajo o izgradnji kanalizacije in vodovodnega sistema v mestu.«⁸⁰⁷

Učenci najprej ugotovijo, ali je bila v domačem kraju ali v njegovi bližini kdaj kakšna večja naravna nesreča (npr. požar v naravi, potres, poplava, suša, žled, snegolom, usad, zemeljski plaz, podor, vihar, vetrolom in drugo). Potem v obliki poročila predstavijo, kaj se je zgodilo in kakšne so bile posledice. Poročilo opremijo s kakšno ilustracijo ali fotografijo.⁸⁰⁸

Pogled na del poplavljenega Viča, ob povodnji leta 1926⁸⁰⁹

S tramovi podprte hiše v Špitalski (Stritarjevi) ulici, 1895⁸¹⁰

⁸⁰⁶ Razglednica: Lepo je res na deželi. Fotolik. Celje. 1981.

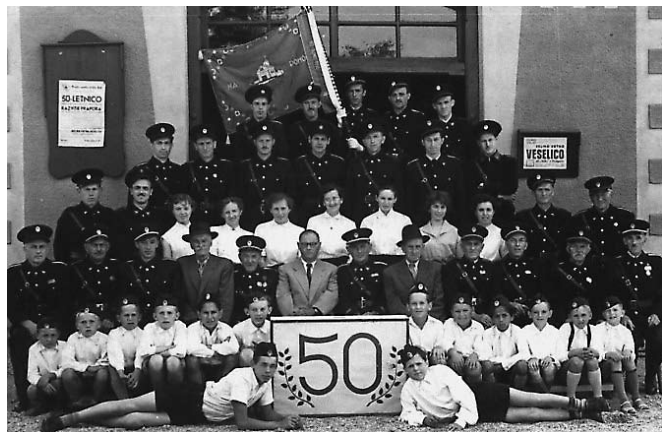
⁸⁰⁷ Mirjanić, Anita idr. (2006). Raziskujem preteklost 8. Priročnik za učitelje za zgodovino za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett, str. 163.

⁸⁰⁸ Kunaver, Jurij (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 34.

⁸⁰⁹ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1976). Letnik 24. Št. 2, str. 113. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁸¹⁰ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1995). Letnik 43. Št. 1–2, str. 44. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

Vključijo se v delo mladih gasilcev ali poiščejo podatke o delovanju gasilskega društva v svojem kraju. Gasilsko društvo predstavijo v zloženki.⁸¹¹

Gasilci ob 50 letnici, 1956⁸¹²

Gasilski dom – Domžale 2006⁸¹³

V nadaljevanju so predstavljene različne naloge, ki se nanašajo na razne tematike preučevanja domačega kraja.

Učenci zapišejo v eseju svoje izkušnje o življenju in šolanju v mestih. Predstavijo prednosti in pomanjkljivosti življenja v večjih mestih.⁸¹⁴

Učenci ugotovijo, kateri so bili razlogi oz. pogoji za stalno naselitev v domačem kraju v preteklosti. Podčrtajo trditve, ki so značilne za njihov domači kraj ali dodajo ustreznejše trditve:

- *»bližina zalog pitne vode,*
- *oddaljenost od vlažnih predelov in nevarnosti poplav,*
- *strateška lega – možnost obrambe pred morebitnimi napadi,*
- *bližina gradbenih materialov,*

⁸¹¹ Primer: 100 let stobovskih gasilcev. (1906–2006). Depala vas: Gasilsko društvo Stob.

⁸¹² Zasebni arhiv avtorice.

⁸¹³ Trškan, Danijela (2006). Gasilski dom Stob – Domžale 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁸¹⁴ Barle, Andreja idr. (1999). Sociologija. Delovni zvezek za pripravo na maturo. Ljubljana: DZS, str. 97.

- primeren relief za gradnjo,
- možnost pridobivanja hrane,
- dostop do drugih krajev, križišča različnih poti,
- zaloga goriva za kuhanje in gretje.«⁸¹⁵

Učenci preberejo besedilo in ugotovijo, katera vrsta tlorisa je značilna za njihov domači kraj.⁸¹⁶

Mestni tlorisi na Slovenskem

»Najstarejši je srednjeveški tloris, nastajal je med 13. in 16. stoletjem. Takratne predstave o urejanju mest so temeljile na funkcijski in socialni členjenosti (od tod cehovske ulice, cerkveni in posvetni trgi), oblikovani enotnosti stanovanjih hiš, vzpostavljanju javnega in zasebnega prostora ter racionalni izrabi zemljišč. Srednjeveško mesto je zato strnjeno zazidano, trgi so edina nepozidana zemljišča.

Osemnajsto in 19. stoletje sta obdobje klasicističnega tlorisa. Zanj so značilni pravokotno križajoče se prometnice in trgi geometrijskih oblik. Prevladujoč način zazidanosti je ulični blok, sestavljen iz večstanovanjskih meščanskih hiš, poleg tega še vilške četrti in delavske kolonije. Klasicistični tloris je nastajal na podlagi zamisli o izboljševanju bivalnih razmer, zato je v mestih več trgov s parkovnimi ureditvami in drevoredom, gostota stanovanj je manjša, prometnice so širše iz zato bolj sončne.

Za 20. stoletje, še posebej za drugo polovico, je značilen modernistični tloris. Zaradi ločitve kraja dela od kraja bivanja in intenzivne motorizacije so nastale zaokrožene stanovanjske soseske, industrijske cone, območja oskrbovalnih in storitvenih dejavnosti, rekreacijska območja. Gostota zazidanosti je manjša kot pri prejšnjih tipih tlorisov, čeprav je stanovanj zaradi višjih objektov več. Stavbe (prevladujejo bloki in stolpnice) ne omejujejo prometnic, umaknjene so na sredino parcele in razporejene v poljubnem geometrijskem vzorcu.«⁸¹⁷

S pomočjo mestnih tlorisov, ki so objavljeni v knjigi Najlepša mesta Slovenije (2004). Ljubljana: MK, lahko učenci določijo mestne tlorise in tipe mest za mesta, ki so predstavljena v knjigi: Ajdovščina, Bled, Brežice, Celje, Črnomelj, Idrija, Kamnik, Koper, Kranj, Laško, Lendava, Ljubljana, Maribor, Metlika, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Piran, Postojna, Ptuj, Radovljica, Ribnica, Rogaška Slatina in Rogatec, Sevnica, Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, Škofja Loka, Tržič, Velenje, Vrhnika. S primerjavo tlorisov mest iz preteklih obdobjih opišejo prostorski razvoj posameznih mest.

Učenci prebivalce domačega kraja anketirajo o preskrbi z življenjskimi in drugimi potrebščinami. Izdelajo načrt za boljšo preskrbo domačega kraja.

⁸¹⁵ Cunder, Karmen (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: MK, str. 52.

⁸¹⁶ Npr. Domžale ima modernistični tloris. V: Domžale. Mestni načrt. 1 : 9 000. (2005). Domžale: Občina Domžale.

⁸¹⁷ Geografski atlas Slovenije. (1998). Država v prostoru in času. Ljubljana: DZS, str. 303.

»Anketni vprašalnik:

1. Kraj stalnega bivališča:

2. Starost:

10–12

21–30

31–40

41–50

51 in več

3. Spol:

M

Ž

4. Vzroki prihoda /.../:

a) delo

b) šola

c) zdravstveni razlog

č) upravno-administrativni opravki

d) nakupi

e) drugo

5. Kolikokrat na teden _____

na mesec _____

na leto _____

6. Kje se oskrbujete z

Zakaj?

a) živili	
b) obleko	
c) obutvijo	
č) gospodinjskimi aparati	
d) predmeti za osebno porabo (cena, izbira, tradicija, bližina)	

7. Katere so vaše kritične pripombe glede oskrbe v domačem kraju?

8. Kako pogosto obiskujete druga nakupovalna središča v državi ali tujini?

9. Kaj v naselju najbolj pogrešate?«⁸¹⁸

Učenci odgovorijo na različna vprašanja, ki se nanašajo na domači kraj:

»Poskušaj opisati osnovne gospodarske značilnosti svojega kraja.

Ugotovi, kdaj se prvič v zgodovini omenja tvoj domači kraj.

⁸¹⁸ Geografske učne poti. (2002). Terensko delo in ekskurzije pri pouku geografije v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 104–105.

Naštej nekaj pomembnih zgodovinskih osebnosti, ki so v preteklosti vplivale na razvoj tvojega kraja.

Katere pomembne zgodovinske spomenike poznaš v bližini svojega domačega kraja?

Kje iščemo podatke o zgodovinski preteklosti domačega kraja?

Poišči nekaj zgodovinskih podatkov in zapiši krajši zapis o zgodovini kraja, kjer se nahaja tvoja šola.»⁸¹⁹

Na podlagi telefonskega imenika učenci ugotovijo pomen domačega kraja (npr. upravni, kulturni, prometni, znanstveni, izobraževalni, kmetijski, industrijski, turistični idr.).

Ugotovijo, kakšne posledice je imela prva svetovna vojna na lokalno področje. Poiščejo podatke, koliko mož iz lokalnega področja je umrlo, ugotovijo starost, datum in kraj smrti mož ter ugotovijo, ali so bila njihova trupla najdena oz. kje so bila pokopana.

Učenci poiščejo podatke o možeh, ki so se udeležili prve svetovne vojne.

Jakob Trškan⁸²⁰

Učenci ugotovijo, če je v bližini njihovega kraja v preteklosti potekala bitka ali vojaški spopad ter ga opišejo. Vojaške spopade ali posameznike, ki so se bojevali, predstavijo v obliki članka.⁸²¹

Učenci zaprejo oči in se poskušajo spomniti poti, ki jo naredijo vsak dan do šole. Potem narišejo ali opišejo npr. ceste, zgradbe, spomenike ...⁸²²

Učenci ugotovijo, kateri pogled ali razgled jim je ostal najbolj v spominu (v gorah, na morju, v domači pokrajini, tujini) in ga opišejo.⁸²³ »Ali ima tudi kraj, v katerem živiš, kakšen značilen pogled ali prizor, po katerem je razpoznaven v širšem okolju? Opiši ali nariši obrise tega pogleda ali prizora, ga fotografiraj, poišči razglednico!«⁸²⁴

⁸¹⁹ Otič, Marta (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: MK, str. 10–11.

⁸²⁰ Zasebni arhiv avtorice.

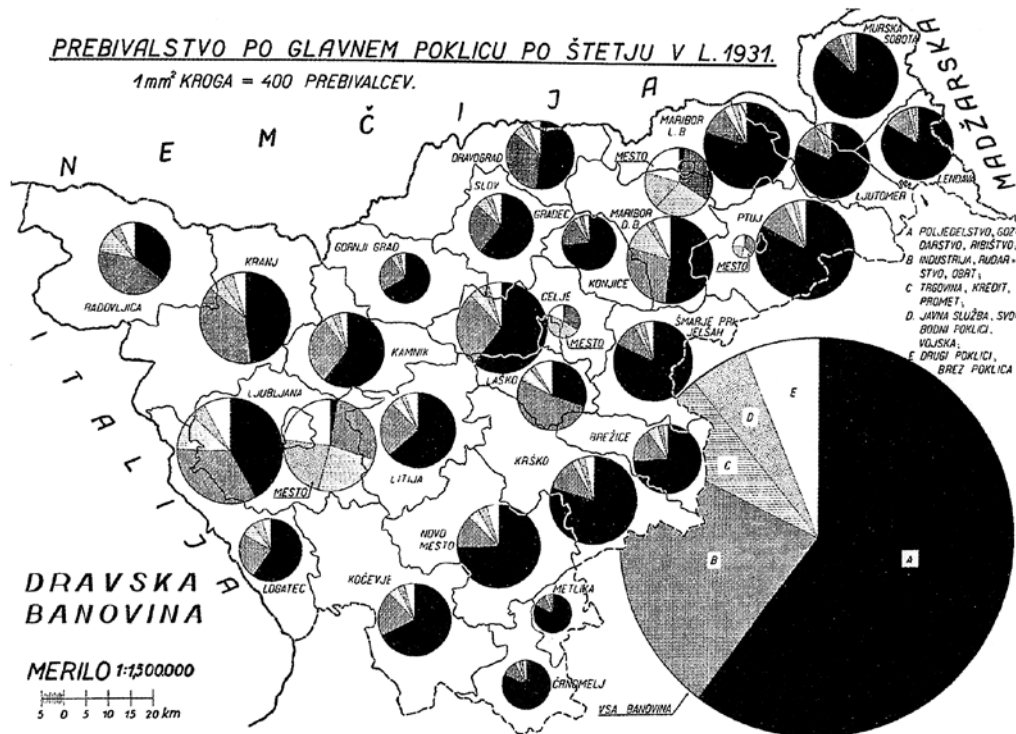
⁸²¹ Primer revije: Vojaška zgodovina (Izdajatelj: Slovenska vojska, Vojaški muzej).

⁸²² L'education relative à l'environnement. (2001). École et communauté: une dynamique constructive. Guide de pratique et de formation. Montréal (Québec): Hurtubise HMH Itée, str. 34.

⁸²³ Kunaver, Jurij (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 13.

⁸²⁴ Prav tam, str. 14.

S pomočjo zemljevida učenci uvrstijo svoj domači kraj v enote Dravske banovine, ki so predstavljene na karti. Primerjajo poklice z današnjimi podatki, ki jih poiščejo v letnem statističnem letopisu Republike Slovenije.⁸²⁵ Določijo tudi razloge za spremembe.

Poklicna struktura prebivalstva Dravske banovine leta 1931⁸²⁶

Starše ali stare starše povprašajo, kdaj sta se pojavila prvi telefon in avtomobil v domačem kraju. Odgovorijo na vprašanje: »Kdaj so v tvoji družini kupili prvi telefon, avtomobil, se peljali prvič z letalom?«⁸²⁷

Učenci v večjih skupinah ugotovijo gostoto, smer in vrste prometa na določeni cesti v domačem kraju. Izberejo križišče, kjer bodo šteli promet. Ugotovijo, kje v domačem kraju je promet najgostejši. Predlagajo rešitve.

Naloga, ki se nanaša na prometno karto:

»1. Na prometni karti izračunaj (ugotovi) razdaljo med tvojim domačim krajem in krajem šolanja. Če živiš v istem kraju, ugotovi, kako daleč je do najbližjega mesta onstran državne meje.

⁸²⁵ Statistični letopis SR Slovenije je od leta 1953 do 1989 izdajal Zavod SR Slovenije za statistiko, Statistični letopis Republike Slovenije od leta 1990 naprej pa izdaja Zavod Republike Slovenije za statistiko.

⁸²⁶ Slovenska kronika XX. stoletja. 1900–1941. (1995). Ljubljana: Nova revija, str. 363. Objavljeno z dovoljenjem založbe. Tudi v: Rode, Marjan (1998). Koraki v času 20. stoletje. Vaje. Ljubljana. DZS, str. 29. Legenda: A – poljedelstvo, gozdarstvo, ribištvo; B – industrija, rudarstvo, obrt; C – trgovina, kredit, promet; D – javna služba, svobodni poklici, vojska; E – drugi poklici, brez poklica.

⁸²⁷ Rode, Marjan (1998). Koraki v času 20. stoletje. Vaje. Ljubljana: DZS, str. 31.

2. Razdalja meri:

3. Z ravnilom izmeri zračno razdaljo med obema krajema. Ugotovi, koliko meri zračna razdalja v kilometrih:

Razdalja v cm:

Izračun:

Razdalja v km: »⁸²⁸

Primer štetja prometa⁸²⁹

<i>Naselje:</i>			
<i>Kraj štetja:</i>			
<i>Datum:</i>		<i>Ura:</i>	
<i>Smer vožnje proti</i>			
	<i>Število</i>	<i>Registracija</i>	<i>Zasedenost</i>
<i>Kolo</i>			
<i>Moped</i>			
<i>Motorno kolo</i>			
<i>Osebni avtomobil</i>			
<i>Kombi – osebni</i>			
<i>Kombi – tovorni</i>			
<i>Tovorni avtomobil</i>			
<i>Priklopnik</i>			
<i>Vlačilec</i>			
<i>Avtobus</i>			
<i>Traktor</i>			

Učenci se sprehodijo po svojem kraju ali bližnjem mestu in ugotovijo, po katerem znamenem Slovencu so poimenovali ulice ter kateri spomeniki in ustanove nosijo ime po znanih Slovencih. Pomagajo si lahko z načrtom kraja, telefonskim imenikom in drugimi priročniki.⁸³⁰

<i>Ulice</i>	<i>Ustanove</i>	<i>Spomeniki</i>

⁸²⁸ Cunder, Karmen (2000). Geografija. Priročnik za učitelje družboslovja. Ljubljana: MK, str. 47.

⁸²⁹ V celoti iz: Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK, str. 61.

⁸³⁰ Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 43. Prav tam tudi preglednica.

S pomočjo spodnjega primera učenci izdelajo program za sprehod po stopinjah drugih slovenskih pesnikov in pisateljev ali drugih pomembnih osebnosti. Izberejo tistega, pri katerem gre stopinja oz. pot tudi čez njihov domači kraj. Pomagajo si s knjigo: Rزتreen, Marjan (2006). Kulturne poti: Od Aljaža do Župančiča. (Slovenija na dlani). Ljubljana: MK.

PO STOPINJAH FRANCETA PREŠERNA

»ZNAMENITOSTI

1. VRBA

Tu se je 3. decembra leta 1800 kot tretji otrok in najstarejši med sinovi rodil France Prešeren. V Vrbi je preživel najzgodnejšo mladost, saj so ga komaj osemletnega poslali k staremu stricu na Kopanji. Od takrat se je domov vračal le ob počitnicah.

PREŠERNOVA ROJSTNA HIŠA je kot prvi pokrajinski muzej v Sloveniji (odprta je bila leta 1939) lep primer gruntarske kmetije. Ureditev hiše je značilna za čas prve polovice 19. stoletja, za čas Prešernovega življenja. Ogleđamo si lahko hišo, kamro, črno kuhinjo, vežo in nekdanjo kaščo, ki je danes spremenjena v galerijo.

CERKEV SVETEGA MARKA stoji na hribčku nad Prešernovo domačijo. Prešeren jo omenja v 1. sonetu nesreče, ki je posvečen Vrbi. Je izjemen arhitekturni in umetnostni spomenik.

PREŠERNOV KIP je delo prvega slovenskega akademsko izšolanega kiparja, Franca Ksaverja Zajca. V Vrbi stoji od 3. decembra leta 2000, ko smo praznovali 200 letnico pesnikovega rojstva.

LIPA že več kot 200 let raste sredi vasi. Okoli je 16 kamnitih stolov. Tu so se zbirali vaški gospodarji in odločali o usodi vaške srenje. Je edinstven spomenik, kakršnega najdemo danes le redkokje v Sloveniji.

2. KRANJ

Leta 1846 je Prešeren po mnogih prošnjah končno dobil svojo odvetniško pisarno, a le za kratek čas, saj je 8. februarja 1849 tu umrl. V Kranju je tudi pokopan. V ta čas sovpada izdaja pesniške zbirke Poezije.

PREŠERNOV SPOMINSKI MUZEJ je bil za javnost odprt 8. februarja 1964. Prešeren je tu živel od jeseni leta 1846, ko je v Kranju dobil svojo odvetniško pisarno, pa do smrti, 8. februarja 1849. V prvem nadstropju hiše je muzejska zbirka posvečena Prešernu pesniku, človeku in advokatu. Tu so razstavljeni tudi rokopis Poezij, izvod originala Poezij, izvod Krsta pri Savici, časopisi in zvezki, kjer je Prešeren objavljaj svoje pesmi.

PREŠERNOV SPOMENIK stoji med cerkvijo in Prešernovim gledališčem. Je delo Frančiška Smerduja in Petra Lobode iz leta 1952.

PREŠERNOV GAJ je zadnja postaja Prešernovega življenja. Sem so ga pokopali 10. februarja leta 1849. Nagrobnik je iz leta 1852.

3. LJUBLJANA

V Ljubljani je Prešeren preživel največ let svojega življenja (leta šolanja do odhoda na Dunaj ter službena leta do leta 1846). Tu je spoznal ljubezen svojega življenja in pesniški navdih – Primičevo Julijo, tu je spoznal mati svojih treh otrok – Ano Jelovškovo, doživel bridka življenjska razočaranja ob smrti dveh najboljših prijateljev – Matije Čopa in Andreja Smoleta, ustvaril je svoje najlepše pesnitve (Gazele, Sonetni venec, Sonete nesreče ...) in nenazadnje so bile v Ljubljani tiskane tudi njegove Poezije.

PREŠERNOV SPOMENIK je delo Ivana Zajca. Odkrili so ga 10. 9. 1905.

WOLFOVA ULICA ŠT. 4: leta 1990 so na pročelju odkrili plastiko Toneta Demšarja, ki predstavlja Primičevo Julijo, ki skozi okno gleda k Prešernovemu spomeniku.

TRNOVO – »kraj nesrečnega imena«

ROŽNA ULICA ŠT. 5: Prešeren je tu živel med leti 1829 in 1835

STARI TRG: prizorišče balade Povodni mož

BREG ŠT. 12: stanovanje in pisarna Blaža Crobatha

BREG ŠT. 14: Blaznikova tiskarna

BREG ŠT. 20: hiša Andreja Smoleta med leti 1833 in 1836

MESTNI TRG ŠT. 17 IN 19: tu je Prešeren stanoval v času šolanja v Ljubljani

VODNIKOV TRG: včasih je tam stalo poslopje liceja, kjer so se šolali mnogi znani Slovenci, med njimi tudi Prešeren.«⁸³¹

Učenci raziskujejo zgodovino šol in vrtcev s pomočjo različnih pisnih, slikovnih ali ustnih virov. Svoje ugotovitve predstavijo v seminarski ali raziskovalni nalogi.

Otroški vrtec oz. državno dečje zabavišče 1938/39⁸³²

⁸³¹ http://www.csod.si/dne_dev/dc_pres_stop/index.htm (CŠOD: Dnevni center mesto Ljubljana, Izpostave dnevnih centrov, 12. 8. 2004).

⁸³² Zasebni arhiv avtorice. Fotografija je objavljena tudi v: Bernik, Franc (1998). Zgodovina fare Domžale. Delni ponatis. Domžale. Župnijski urad Domžale, str. 145.

»Sprejemajo se otroci od 4.–7. leta in ga obiskujejo v šolski dobi, ki se ravna popolnoma po šolski dobi državnih šol. Dnevno so v vrtcu od 9.–1/2 12. ure dopoldne in od 2.–4. ure pop. Kosilo imajo doma; če hočejo pa tudi v vrtcu /.../. Voditeljica je bila skozi vsa leta državno izprašana in državno nastavljena č. s. Mehtilda Černoga. Vrtec je priredil vsako leto skupno z otroci dnevnega zavetišča javne predstave v Društvenem domu, da so starši videli, kaj se otroci učijo v vrtcu in kako se vzgajajo.«⁸³³

Učenci ugotovijo pomen različnih prireditev in proslav v domačem kraju v preteklosti.

Otroški pevski zbor⁸³⁴

Učenci predstavijo športne dejavnosti v preteklosti. Primer je npr. 100 let športnih dejavnosti v domačem kraju.⁸³⁵

Igralke hazene⁸³⁶

⁸³³ Bernik, Franc (1998). Zgodovina fare Domžale. Delni ponatis. Domžale. Župnijski urad Domžale, str. 153.

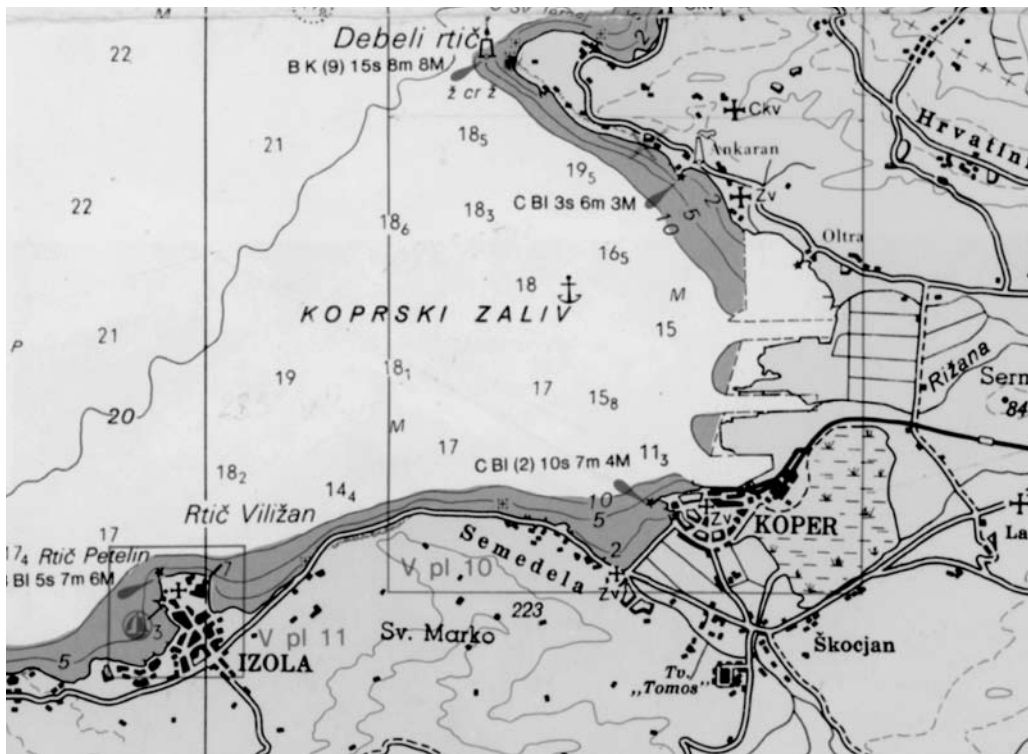
⁸³⁴ Vulikić, Velimir (2006). Domžalska leta profesorja Matije Tomca. Ljubljana: Družina, str. 178. Na fotografiji je Otroški pevski zbor Osnovne šole Venclja Perka Domžale. Fotografija je objavljena z dovoljenjem avtorja.

⁸³⁵ Primer je: Brojan, Matjaž (2005). Domžalska stoletna športna sled: 100 let Sokolskega društva in TVD Partizan v Domžalah. Domžale: TVD Partizan.

⁸³⁶ Igralke hazene Športnega kluba Ilirije iz leta 1920. Hazena je oblika rokometu, ki se je začela na Češkem. Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1988). Letnik 36. Št. 3, str. 226. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

Primer učenja z odkrivanjem bi bil, da učenci odgovorijo na naslednja vprašanja: Kaj mi fotografija pove?; Kaj lahko domnevam in sklepam na podlagi te fotografije?; Česa mi fotografije ne pove?; Na katera druga vprašanja moram odgovoriti, da lahko ugotovim, kolikšna je bila vključenost žensk v športne dejavnosti med obema vojnama na Slovenskem?

Učenci s pomočjo karte določijo velikost (stranice) zaliva ter ugotovijo, kje je morje v Koprskem zalivu najgloblje. Označijo visoke in nizke dele obal. S pomočjo strokovne literature poiščejo spremembe na obali in probleme določitve meja na morju.

Koprski zaliv⁸³⁷

Ob morju učenci izmerijo temperaturo zraka, vidljivost, vlažnost zraka, zračni tlak, hitrost vetra, smer vetra, smer gibanja oblakov, morebitni smrad oz. neprijeten vonj.⁸³⁸ Vse elemente primerjajo z meritvami, ki so bile opravljene v preteklosti.

Ob reki učenci analizirajo vodo, in sicer ji določijo fizikalne lastnosti (temperaturo, barvo, bistrost, vonj, lebdeče materiale) in kemijske lastnosti (pH).⁸³⁹ Elemente primerjajo z analizami, opravljenimi v preteklosti.

⁸³⁷ Hidrografski institut ratne mornarice – Split. (1989). Tržaški zaliv MK-1. 1 : 100 000. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

⁸³⁸ Trškan, Sonja (2006). Koprsko primorje in Krajinski park Sečoveljske soline. 21. oktober 2006. ŠCRM gimnazija. Evropski oddelek. Projektan dan. Geografija. Delovni list.

⁸³⁹ Prav tam.

Analiza Kamniške Bistrice⁸⁴⁰

Pri preučevanju naravno-geografskih in družbeno-geografskih procesov in pojavov v domači pokrajini si učitelji družboslovnih predmetov pomagajo s številnimi priročniki, ki so sicer namenjeni učiteljem geografije:

Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK.

Bevc, Vera (1997). Pouk geografije v naravi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Brinovec, Slavko (1989). Domača pokrajina. Metodična navodila za geografsko proučevanje domače pokrajine. Kranj: Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve.

Brinovec, Slavko, Godnov, Janez, Lovrenčak, Franc (1997). Terensko delo. Pedagoška delavnica. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Geografski atlas Slovenije za osnovno in srednjo šolo. (2004). Ljubljana: Tehnična založba Slovenije.

Geografske učne poti. (2002). Terensko delo in ekskurzije pri pouku geografije v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus.

Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Vaje za delo na terenu. Ljubljana: Rokus.

Kunaver, Jurij idr. (1989). Geografija. Domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine. Ljubljana: MK.

⁸⁴⁰ Trškan, Sonja (2004). Analiza Kamniške Bistrice. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Fotografija je objavljena z dovoljenjem Sonje Trškan (Raziskovalni tabor Kamniška Bistrica 2004, Šolski center Rudolfa Maistra Kamnik, Gimnazija).

NALOGE, KI SE NANAŠAJO NA SLOVENSKO PREPOZNAVNOŠT

101 slovenska prepoznavnost je naslov ene izmed knjig, ki predstavlja različne slovenske tipične elemente prepoznavnosti.⁸⁴¹

Slovenska prepoznavnost je tesno povezana z dediščino in načinom življenja Slovencev, ki je lahko: naravna dediščina – naravno okolje, kulturna dediščina – kulturna krajina, naselbinska kultura in kultura: stavbarstva in bivanja, vsakdanjega gospodarskega prizadevanja, kulinarike in prehranjevanja, gostoljubnosti, oblačilnega videza, transporta in prometa, trgovanja, družinsko sorodstvenih zvez, društvenega in družabnega življenja, šeg in navad (rojstvo, poroka, smrt, praznično leto, šege ob delu), verske zavesti, glasbe in plesa, gledališkega izražanja (ljudsko, partizansko, ljubiteljsko), ustnega slovstva (pripoved, pravljica), likovnega obzorja (ljudska umetnost), izkušenj in znanj (o vremenu, živalih, rastlinah, naravnem okolju, sam svoj mojster), medkrajevnih in interetničnih odnosov, higiene, spolnega življenja.⁸⁴²

Vse, kar je potrebno vedeti o slovenski kulturi, zgodovini, življenju ali običajih (čebe-larstvo, čipkarstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, vezenine, rokodelstvo in obrt, družina, sorodstvo, igrače, igre, jezik, ljudska glasba, ljudska umetnost, ljudski ples, ljudsko gledališče, ljudsko vremenoslovje, ljudsko zdravlilstvo, mere, meščanska in plemiška kultura, oblačilna kultura, prehrana, promet in transport, stanovanjska kultura, stavbarstvo in etnološko konservatorstvo, šege, trgovina, turizem, ustno slovstvo, verovanje, viri znanja, zgodovina ali geografsko obzorje), je predstavljeno v Slovenskem etnološkem leksikonu iz leta 2004, ki je izšel pri Mladinski knjigi.

Učenci poiščejo besede, ki se v domačem okolju najbolj uporabljajo ter poiščejo strokovni pomen v leksikonu. Nekatere besede oz. pojmi so predstavljeni v posebnem poglavju Pojmi.

V nadaljevanju so predstavljeni primeri nalog in strokovna literatura, ki se lahko uporabljajo za slovensko prepoznavnost.

Naloga, ki se nanaša na varovanje kulturne dediščine: »*Kako lahko po svoji moči prispevaš k varovanju kulturne dediščine, če se znajdeš v kateri izmed naslednjih situacij:*

- *podeduješ staro hišo, ki potrebuje prenovo;*
- *v Trenti kupiš zemljišče in tam postaviš hišo;*
- *obiščeš muzejsko razstavo;*
- *si lastnik stare krušne peči;*
- *v družinski lasti imate knjigo iz 17. stoletja, ki jo je že načel zob časa?»⁸⁴³*

⁸⁴¹ 101 slovenska prepoznavnost. (2004). Ljubljana: MK.

⁸⁴² Učni načrt za izbirna predmeta. Etnologija: Srečanja s kulturami; Sodobnosti z razsežnostmi dediščine. 8. in 9. razred. 14. 1. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

⁸⁴³ Rode, Marijan, Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 53.

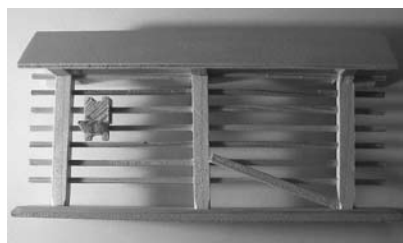
Učenci s pomočjo atlasa: Geografski atlas Slovenije. (1998). Država v prostoru in času. Ljubljana: DZS ugotovijo, katere domače in umetne obrti, naravne znamenitosti in kulturne znamenitosti so predstavljene za njihov domači kraj.

Učenci v svojem kraju poiščejo oz. odkrijejo značilnosti, po katerih je domači kraj najbolj razpoznaven. Tipično značilnost predstavijo v razredu. »Vsako naselje ima neko svojo posebnost oz. znamenitost. Kaj je posebnost oz. znamenitost tvojega kraja? Dobro opazuj in vprašaj še doma! Opiši in, če je možno, tudi skiciraj!«⁸⁴⁴

»Samo v nekaj desetletjih je ugasnilo življenje več tisoč mlinov in žag, vode stoterih mlinščic so se vrnile v stare struge. Samo v eni generaciji je skoraj do temeljev izginila stoletna dediščina – in mi smo samo gledali!«⁸⁴⁵ Učenci v diskusiji pojasnijo svoj odnos do kulturne dediščine.

Učenci v svojem kraju fotografirajo različne kozolce, izmerijo velikost kozolcev in jih narišejo. Na karti svojega kraja označijo, kje je največ kozolcev: »*Slovenski kozolec ni samo objekt za shranjevanje in sušenje nekaterih poljskih pridelkov, ampak je hkrati mojstrovina domačega gradbeništva, če ne celo gradbeniška umetnina; slovenski kozolci ne stojijo v pokrajini kar tako, brez reda, ampak prelepo dopolnjujejo krajino, kjer stojijo posamič, in ji rišejo skladno podobo, kjer so se domačini odločili postaviti več kozolcev drugega poleg drugega.*«⁸⁴⁶

Učenci izdelajo iz lesa različne kozolce in opišejo razlike.

Kozolec⁸⁴⁷

Primer medpredmetnega povezovanja v srednji šoli na temo Kulturna dediščina:

- slovenščina: zgodovina jezika in literarna zgodovina – Brižinski spomeniki;
- angleščina: govorna vaja – Moj kraj, kulturni spomenik in znane osebe;
- nemščina: kulturne znamenitosti Ljubljane in znanih nemških mest;
- matematika: računanje z rimskimi števili;
- fizika: gibanje – prevozna sredstva v zgodovini in njihova maksimalna hitrost;
- kemija: vpliv onesnaženega zraka na kulturne spomenike;
- biologija: ekologija človeka – ohranjanje naravnega okolja, nacionalni parki;
- zgodovina: materialni ostanki na Slovenskem od prazgodovine do antike;

⁸⁴⁴ Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Vaje za delo na terenu. Ljubljana: Rokus, str. 71.

⁸⁴⁵ Novak, Franci, Globočnik, Janez, Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 149.

⁸⁴⁶ 101 slovenska prepoznavnost. (2004). Ljubljana: MK, str. 38.

⁸⁴⁷ Trškan, Danijela (2006). Kozolec. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Kozolec je v lasti Danijele Trškan.

- *geografija: geografija naselij (urbanizem);*
- *likovna umetnost: reševanje Robbovega vodnjaka;*
- *glasba: kulturna dediščina in glasba ter Jakob Gallus Petelin;*
- *informatika: seminarske naloge, virtualni muzeji;*
- *športna vzgoja: Plečnikov štadion v Ljubljani in šport.*⁸⁴⁸

Učenci izdelajo preglednico šeg in navad, ki so v njihovi domači pokrajini.⁸⁴⁹

<i>Šega/navada</i>	<i>Letni čas</i>	<i>Opis</i>

Učenci intervjuvajo stare starše o različnih starih šegah in običajih ter te običaje ustno predstavijo v obliki referata v šoli.

Učenci izdelajo slikovni koledar. Celo šolsko leto zbirajo fotografije (iz časopisov) ali sami fotografirajo šege in navade v domačem kraju ob različnih priložnostih in praznikih.

Učenci poiščejo mite in legende o svojem domačem kraju ter ugotovijo, kje in na kakšen način so le-ti predstavljeni.

*»Ljudski pripovedni zaklad nam ohranja sliko življenja ljudi v preteklih obdobjih na območju naše domačije. Naravni pojavi, ki jih preprost človeški razum ni mogel doumeti in si jih razložiti, pogosto nastopajo kot delo demonskih sil, demonskih bitij – vladarjev človekove usode. Samotne pečine, temačne odprtine podzemnih jam in nenavadno oblikovane skale na gmajni so se včasih zdele ljudem nekaj zlega in nepremagljivega, zato so si ljudje izmislili like hudobnih zmajev, škratov, velikanov. Tako so nastale legende, ki še danes žive na vseh koncih Slovenije.«*⁸⁵⁰

»Otrokom pa poslušanje pripovedk in legend zbuja domišljijo in zanimanje za raziskovanje preteklosti.«⁸⁵¹ Zato lahko učenci, zlasti mlajši poiščejo legende ali pripovedke o svojem ali najbližjem kraju ter pripovedko predstavijo v obliki risbe ali stripa.

⁸⁴⁸ Predmeti in primeri so iz: Paulič, Olga (2002). Medpredmetno povezovanje v gimnazijah. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 1, str. 69.

⁸⁴⁹ Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS, str. 46.

⁸⁵⁰ Čampa, Jožica, Granda, Nevenka (1995). Oblike in metode poučevanja zgodovinskih vsebin v okviru predmeta spoznavanja družbe v 3., 4. in 5. razredu. V: Pedagoška obzorja. Letnik X. Št. 3–4, str. 66.

⁸⁵¹ Prav tam, str. 68.

Ajdovska deklica (stena Prisanka)⁸⁵²

»Nad Vršičem, v steni Prisanka, je nekoč živel velikanka – ajdovska deklica. Bila je blage narave in rada je pomagala tovarnikom, ki so tovorili iz doline Save v dolino Soče. V megli in snegu jim je kazala pravo pot.

Nekega dne je prerokovala mladi materi v dolini Trente, da si bo njen sin, ki bo postal lovec, drznil streljati v samega Zlatoroga. Zaradi te strašne prerokbe so jo njene sestre preklele in spremenile v kamen. Še danes okameneli obraz ajdovske deklice zre iz stene Prisanka z velikimi, žalostnimi očmi.«⁸⁵³

S pomočjo spodnje pridige učenci ugotovijo, kaj le-ta sporoča, kaj pove in česa ne pove, ali gre za pretiravanje in za pristranskost pridige, katere so pomanjkljivosti ipd.

Pridiga proti nevernemu Turku, vsega krščanskega sveta sovražniku 1479:

*»Ljube moje ovčice! Strašni so časi današnji!
Troje stékljih volkòv po zemlji naši se klati.
Kuga je prvi volk. Tá dávi po mestih in trgih.
Ni pa le mest, tudi cele vasi je podavila kuga.
Drugi volk so Madžari, Ogri kralja Korvina.
V svoji fêkete šprahi se pravdajo z našimi cesarjem;
ropajo, tepejo, koljejo, ogenj podtikajo v strehe,
Štajersko, Kranjsko, Koroško – vse je že skoraj pustinja.
Ogri, čeprav so kristjani, niso nič boljši od Turkov.
Turek – tat reji volk – vendar od vseh je najhujši
kajti ta vražja drhal, ki zavíja skôraj po naše,
ta ne preganja samó ljudi, temveč še vero /.../.«⁸⁵⁴*

⁸⁵² Trškan, Danijela (1994). Ajdovska deklica (stena Prisanka). Fotografija. Zasebni arhiv.

⁸⁵³ Razglednica: Ajdovska deklica v Prisanku 2547 m. Založila PD Jesenice. Tiskarna Iskra. 1994.

⁸⁵⁴ Menart, Janez (1990). Srednjeveške pridige in balade. Ljubljana: CZ, str. 48, 50. Fekete šprahi – nerazumljivi žlobudravščini. Prav tam, str. 198.

Učenci napišejo pesem o svojem kraju ali pokrajini.

*»Videl sem veliko že sveta,
a nobena pokrajina me ni
očarala bolj kot domača.
Ljubim zeleni gozd za vasjo,
kjer duša si oddahne;
oko spočijem si na ravnem polju,
kjer žito rumeni.
Na griču vinograd se zrcali
v soju sončnih žarkov,
a v potoku, ki se vije po dolini,
voda poje svojo pesem in me vabi.«⁸⁵⁵*

Učenci poiščejo pesmi, ki govorijo o slovenskih značilnostih, jih prepíšejo in jim narišejo ustrezno simbolično sliko. Vsaj eno značilnost v svojem kraju fotografirajo in jo prilepijo k prepisani pesmi.

*»Vesela voda goni žage, mline,
poljublja v senci vrbe, v soncu seva,
raja čez jez, po kamenju prepeva.«
(Oton Župančič)⁸⁵⁶*

Učenci v svojem kraju poiščejo ljudske pesmi (na ploščah, kasetah, zgoščenkah ali DVD-jih). Ljudske pesmi razvrstijo po tematikah.

Narodno-zabavne skladbe vključujejo tudi lepote Slovenije. Učenci ugotovijo, katere naravne znamenitosti so najbolj zastopane in poiščejo pesmi, ki govore o njihovem kraju. »Marsikatera slovenska pokrajina je omenjena v prozi ali poeziji, lahko je opevana tudi v glasbi, zlasti v narodno-zabavni, večkrat pa je upodobljena tudi na umetniških slikah. Imenuj pisatelja ali pesnika ter naslov njegove pripovedi ali pesmi, ki opisuje kakšno slovensko pokrajino. Enako velja za skladbe.«⁸⁵⁷

Učenci napišejo svojo pesem o domačem kraju in jo uglašbijo.

*»Kje so tiste stezice,
k' so včasih bile?
Zdaj pa raste grmovje
in zelene trave.*

*Bom grmovje posekal,
Travico požel, bom naredil stezice,
kjer so včasih bile.«⁸⁵⁸*

⁸⁵⁵ Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Vaje za delo na terenu. Ljubljana: Rokus, str. 9. Avtor pesmi: Drago Ivanšek.

⁸⁵⁶ Prav tam, str. 37.

⁸⁵⁷ Kunaver, Jurij (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 13.

⁸⁵⁸ Venčki slovenskih ljudskih pesmi. (2004). Kje so moje rožice. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d., str. 3.

Učenci ugotovijo, kateri plesi so značilni za njihov domači kraj. Pomagajo si s spodnjimi podatki.

Plesi slovenskih pokrajin

Gorenjska in Dolenjska: kovtre šivat, štajerič, mrzulin, ta požugana, ta potrkana, ta poskočna, plesne igre, točak

Koroška: prvi rej, mazurka

Primorska: stara polkica, depaši, šaltin, trentarska

Rezija: rezijanski ples

Prekmurje: tojka, tkalečka, šamarjanka, šošarska, po zelenoj trati

Štajerska: pobreška polka, kosmatača, ples kurenta, čindara

Bela krajina: metliško bredje, predgrajski most, pobelego pole, na trumf, lepa Anka; hruške jabolke, slive⁸⁵⁹

Učenci interpretirajo z gibi in plesi ter pozicijo telesa npr. pokrajino (drevo, reka, hrib), zgradbo (hiša, most, cerkev), osebo (kmet, voznik avtobusa, učenec) in dejavnost (sestanek, potovanje). Ravno tako lahko z gibi in plesom ustvarjajo zgodbe (izražanje razpoloženja z obrazom).⁸⁶⁰

Naloga: »V veliki dvorani nekdanjega Narodnega doma so uprizarjali plese Narodne čitalnice. Kdo ima danes prostore v Narodnem domu? Vživi se v takratni čas in opiši tamkajšnji ples!«⁸⁶¹

Naloga: »Ali poznaš kakšno šalo na račun drugih ljudi (na primer Primorcev, Gorenjcev /.../)? Razmisli o vsebini teh šal; ali govorijo le o slabih, ali tudi o dobrih potezah ljudi? Ali se v njih prepoznaš tudi sam?«⁸⁶²

Naloga: »Med kulturno dediščino sodijo tudi pregovori. V šolski knjižnici poišči knjigo E. Bojca, Pregovori in reki na Slovenskem (DZS, Ljubljana 1987). Izpiši tri pregovore o navadah.«⁸⁶³

S pomočjo geografskih atlasov učenci ugotovijo, katero narečje ali govor prevladuje v domačem kraju in poiščejo narečne besede.

Učenci predstavijo svoj domači kraj ali pokrajino v krajšem, preglednem spisu in ga napišejo v narečju.⁸⁶⁴

⁸⁵⁹ Seznam plesov je iz: Obvezne izbirne vsebine. http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/gimnazija/obvezne_izbirne_vsebine.htm (23. 8. 2004).

⁸⁶⁰ Neighbourhood Journeys. (2004). Making the ordinary extraordinary. A teacher's guide to using the built environment at key stage 2. London: Cobe Education, str. 14–18.

⁸⁶¹ Ko Ljubljana postane sodobno mesto. (2001). Delovni zvezek za predmetno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej.

⁸⁶² Kunaver, Jurij (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 68.

⁸⁶³ Janša Zorn, Olga, Kastelic, Ana, Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan, str. 26.

⁸⁶⁴ Bogataj, Janez idr. (2001). Delovni zvezek za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus, str. 150.

Učenci si ogledajo blago na prodajnih policah v trgovini z mešanim blagom ter napišejo vsaj pet različnih vrst izdelkov, ki jih je mogoče kupiti. Med izdelki poiščejo takšne, ki so označeni z znakom 'slovenska kakovost'. Ta izdelek predstavijo na plakatu.⁸⁶⁵

Učenci s pomočjo anketiranja ugotovijo, katera vrsta kruha je najbolj priljubljena v domačem kraju ter poiščejo, kaj so domačini napisali o kruhu:

»Kruh, ta svetinja na našem kosu zemlje, je od nekdaj zasedal prav posebno mesto v življenju vasi. Kruh je v mislih naših prednikov in v našem jeziku pojem, ki pomeni življenje in preživetje: priti do kruha, imeti kruh, biti kruha lačen, biti kruha sit, spraviti otroka do kruha, delati za kruh ...

Spoštovanje kruha je bilo vedno eden od temeljnih nepisanih zakonov življenja v naši deželi. Kruh je bil tudi vedno osrednja 'osebnost' vseh življenjskih in letnih praznikov – krstna pogača, lectov kruh, božični kruh, pustni krofi, velikonočni kruhi ... Vsi ti obredni kruhi nosijo s seboj svojstvene čare, saj prinašajo zdravje, srečo, blaginjo in dobro letino.«⁸⁶⁶

Lect – kvašeno testo⁸⁶⁷

Učenci poiščejo stare in sodobne recepte za isto oz. podobno jed. Ugotovijo podobnosti v sestavinah. Učenci poiščejo stare knjige z recepti ter ugotovijo, katere jedi so prevladovalle v prehrani v preteklosti v domačem kraju.

Ugotovijo, kako so se sladkali njihovi stari starši ali prastarši. Pomagajo si z različnimi kuharskimi knjigami: Slovenska kuhinja. (1995). Izbor receptov Slavko Adamlje. Ljubljana: MK; Kalinšek, Felicita (2001). Velika slovenska kuharica. Ljubljana: CZ.

»Medtem ko si je kmet v času našega velikega pesnika /Franceta Prešerna/ le ob cerkvenih in življenjskih praznikih privoščil kakšno potico, sladke štruklje, pogače in gibаницe, so se višji sloji in tudi meščani sladkali tako rekoč vsak dan in si privoščili sladke dobrote ob koncu vsakega obreda.«⁸⁶⁸

⁸⁶⁵ Ivanšek, Drago (2003). Geografija Slovenije za 9. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS, str. 68.

⁸⁶⁶ Slovenske šege ob božiču in novem letu. (2005). Ljubljana: MK, str. 24.

⁸⁶⁷ Trškan, Danijela (2006). Lect – kvašeno testo. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. Izdelek je v lasti Danijele Trškan. Izdelek – oblikovano kvašeno testo je iz Galerije Lenček Domžale.

⁸⁶⁸ Kuharica v Prešernovem času. (2005). Po zapiskih Katharine Werderdus pripravil Boris Kuhar. Ljubljana: CZ, str. 135.

V nameščen pekač se da najprej dobro premešano polovico prve zmesi (1 jogurtov kozarec moke, 1 jogurtov kozarec zmletih orehov, 1 jogurtov kozarec sladkorja in 1 jogurtov kozarec zmletega maka), nato drugo zmes (6–10 naribanih jabolk, vanilijev sladkor, po želji cimet, sladkor in rum), potem še drugo polovico prve zmesi. Na koncu se doda dobro premešana tretja zmes (2 kisli smetani, ½ kg skute, 3 jajca). Peče se vsaj 60 minut v pečici, ogreti na 200⁰ C.⁸⁷⁰

Janezova gibanica⁸⁶⁹

Učenci sestavijo jedilnik za slovesno pojedino, ki je značilen za njihov domači kraj. Npr.: *»Klasični jedilnik za slovesne pojedine obsega mrzlo predjed, juho, toplo predjed, eno ali več zaporedij z mesom in prilogami, sladico, sir, sadje, črna kavo.*

Iz klasičnega zaporedja po želji lahko tudi kaj izpustimo. Največkrat izpustimo toplo predjed in sir. Črna kava je na vrsti nazadnje.»⁸⁷¹

»Doma se dogovori, da boste za nedeljsko kosilo pripravili tudi značilno jed domačega kraja (pokrajine). Opazuj pripravo jedi, sodeluj pri njej, potem pa jed natančno opiši. Nariši ali fotografiraj postopek priprave.»⁸⁷²

Učenci napišejo voščila na prijazen in šegav način oz. preprost način (ob praznovanju rojstnega dneva, obletnic in drugih posvetnih ali cerkvenih praznikov). Učenci si pomagajo s priročniki: Voščila za vse praznične dni. (2004). Brezovica pri Ljubljani: Harlekin No. 1 in En poljub na vsako stran: zbirka voščil in posvetil. (1998). Kamnik: Harlekin.

*»Življenje je kot knjiga,
včasih njene strani so sive,
a včasih mavrično igrive.
Vse najboljše iz srca,
Naj Tvoja knjiga
same lepe strani ima,
naj z zdravjem in srečo jih obrača,
Ti vse dobro poplača!«*

*»Naj bo tvoj rojstni dan
s soncem obsijan,
z rožami obdan
v veselju in sreči
praznovan!«*

*»Jutranja zarja je prisvetila nam
dan Tvojega praznika naznanila.
Ne ve, kaj bi govorila,
da bi ti lepšo srečo voščila,
da bi še v nadaljnjem življenju
vedno zdrava, srečna
in vesela bila,
da bi se vsaka Ti želja izpolnila!«*

Primeri voščil⁸⁷³

Učenci poiščejo pisno ali slikovno gradivo, ki prikazuje oblačila/obutev, ki so/je bila značilna v določenem času v domačem kraju in jih/jo primerjajo z drugimi kraji v Sloveniji ali v drugih državah.

⁸⁶⁹ Trškan, Danijela (2007). Janezova gibanica. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

⁸⁷⁰ Recept Janezova gibanica je prirejen po receptu iz Priloge Naša žena. (2006). Iz jedi mleka in mlečnih izdelkov. Naša žena. Avgust 2006, str. 14.

⁸⁷¹ Kalinšek, Felicita (2001). Velika slovenska kuharica. Ljubljana: CZ, str. 27.

⁸⁷² Bogataj, Janez idr. (2001). Delovni zvezek za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus, str. 151.

⁸⁷³ Avtorica voščil: Gabrijela Urbanc. Voščila (1. 3. 2006, 1. 7. 2003 in 3. 7. 2006) so v lasti Danijele Trškan.

Učenci opišejo spodnjo fotografijo po korakih, ki so značilni za učenje z odkrivanjem: Kaj mi fotografija pove? Kaj lahko domnevam in sklepam na podlagi te fotografije? Česa mi fotografija ne pove? Na katera druga vprašanja moram odgovoriti, da lahko ugotovim, kako so potekale poroke v začetku 20. stoletja?

Po balo⁸⁷⁴

Učenci obišejo frizerske salone in s pomočjo intervjuja ugotovijo glavne spremembe pri moških in ženskih pričeskah v domačem kraju.

Frizerski salon v petdesetih letih 20. stoletja⁸⁷⁵

⁸⁷⁴ »Jožef Erjavec, Po balo. Mala Dobrava pri Višnji gori. 1902. Plošča 18x24 cm – počena.«
Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1977). Letnik 25. Št. 3, str. 201. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

⁸⁷⁵ Zasebni arhiv avtorice.

S pomočjo starih fotografij učenci opišejo ter primerjajo moške, ženske in otroške pričeske v domačem kraju v 20. stoletju. Pričeske narišejo, potem pa risbe kronološko razvrstijo. V pomoč jim je spodnji članek.

Moderna pričeska

V preteklem stoletju in še v tem do prve svetovne vojne so bili gosti in dolgi lasje ena največjih ženskih lepote. S ponosom so si spletale kite ter si jih na razne načine ovijale okrog glave ali pa urejale v visoke bujne pričeske. Še klobuk, kateremu so posvečale posebno pozornost, je smel —

okrašen z nojevimi peresi in celimi nasadi rož — pokrivati le vrh skrbno urejene, bogate frizure.

Po prvi svetovni vojni je nastal v ženski modji velik preobrat. Krila so postala povsem kratka, žena je pričela gojiti v večji meri šport ter posvečati vso skrb negi telesa, posebno nog.

Kaj pa pričeska? Moška frizura, imenovana bubi, neokusno do oči poveznjen klobuk sta pahnila v ozadje pozornost, ki jo zasluži ta resnični okras vsake žene.

Postópoma je muhavost mode popuščala; mačehovsko zapostavljena pričeska je spet prišla do svoje veljave. Tedaj je za vsako postalo spet važno vprašanje, kako negovati lase, da bodo lepi, zdravi in da bo z njimi vendarle kar najmanj dela in stroškov.

Naj tu navedem navodilo, po katerem se lahko ravna prav vsaka, tudi tista, ki je najbolj zaposlena.

Lase si umivajte enkrat mesečno. Če so redki in slabi si dva do tri dni pred umivanjem lasišče dobro natrite z vazelinom, v katerega ste kanile nekaj kapljic petroleja. Nato si umijte lase z gosto milnico in jih temeljito izperite. Nazadnje si izplaknite lase še s čajem iz koprivinih korenin in kadulje. Če imate čvrste lase, dodajte čaju še nekaj kapljic kisa. Tako oprane si dobro zbršite z ogreto brisačo ter jih po možnosti osušite na soncu. Nato jih dobro skrtačite. Krtačite si lase tudi še potem, po dvakrat ali trikrat na teden. Če boste tako ravnali, bodo jmeli lasje lep svilen lesk in frizura bo trajnejša.

Iz lepih las naredimo lahko tudi lepo pričesko. In kakšna naj bo ta? Seveda moderna, toda predvsem taka, ki Vam dobro pristoji. Moderni so kratko pristriženi lasje, vendar toliko, da jih lahko nakodramo ali navijemo v mehko frizuro. Ta naj bo videti čim naravnejša. Zapomnite si, da je pričeska za obraz to, kar je za sliko lep okvir, zato jo izbirajte skrbno. Okrogel obraz bo videti bolj harmo-

ničen, če lase nad čelom dvignete s kodri ali če jih zadaj spustite malo globlje na tilnik. Prepodolgovati obraz pa bo prijetnejši, če razčesemo lase v venec gostih, kratkih kodrov, ki se dvigajo od tilnika proti čelu. Le pravilno oblikovanemu ovalnemu obrazu pristoje na razne načine česani lasje. Seveda tu ni strogih pravil in si bo vsaka bralka sama najbolje znala izbrati lepo in njej ustrezaajočo pričesko.

Da nam bo izbira lažja, prinašamo štiri slike pričesk, ki so letos moderne.

»Alka«

Naša žena, 1951⁸⁷⁶

Učenci izdelajo raziskovalno nalogo oz. raziskujejo različne običaje v domačem kraju. V nadaljevanju je predstavljen primer raziskovalnega dela učencev na temo: Kateri so značilni običaji v domačem kraju?

⁸⁷⁶ Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1999). Letnik 47. Št. 1–2, str. 165. Objavljeno z dovoljenjem odgovornega urednika Kronike.

»Raziskovanje

Raziskovanje poteka po skupinah glede na vir zbiranja informacij. Učenci, ki izvajajo intervju, najprej izdelajo shemo za vodenje intervjuja in določijo vzorec. Pri pripravi sheme se usmerijo predvsem na tipične običaje.

Običaji v zvezi s pomembnimi življenjskimi dogodki:

Rojstvo: kraj rojstva, babica, oprava za dojenčka, hrana porodnice, darila sosedov in sorodnikov, oblačenje dojenčka, hranjenje in negovanje, krst, botri, krstno slavlje.

Poroka: vasovanje, snubljenje, zaroka, dota, fantovščina, prevoz bale, slovo od samskega stanu, priprava zakonske postelje, oblačila ženina in neveste, veliki oče in velika mati, poroka, obred, svatje, značilna hrana, glasbeniki itd.

Smrt: oporoka, priprava na smrt, prejemanje zakramentov, čuječnost ob postelji, ureditev pokojnika, zvonjenje, čuvanje mrliča, pogreb, pogrebščina, osmina, ureditev groba itd.

Vojaški nabor: zbiranje fantov, vasovanje, pušeljci, krasitev vozov, skupna večerja, vabilo na ples.

Krajevna praznovanja

Praznik krajevnega patrona: krasitev obeležij, mlaj, priprava plesišča, priprava na semenj, moška in ženska opravila.

Ureditev hiše in dvorišča, obleke, priprava prazničnih jedi.

Obiski sorodnikov in svojcev. Obredi v cerkvi, praznovanje v kraju, ples, gostilne in postrežba, osmice.

Običaji z letnimi časi: novo leto, pust, ivanovo, jurjevo, sv. Marko, košnja, žetev, trgateg, koline ...

Običaji v zvezi s cerkvenimi prazniki: božič, oljčna nedelja, velika noč, telovo ...

Obdelava podatkov

Urejanje podatkov v smiselne celote, opisovanje običajev, priprava poročila. Pri skupinski učni obliki sledi poročilo posameznih skupin – priprava skupinskega poročanja. Skupno poročilo opremimo s slikami in risbami. Nazadnje izdelamo koledar krajevnih praznovanj in običajev.

Vrednotenje dela

V metadiskusiji ovrednotimo končne izdelke, uspešnost intervjuja in zbirko predmetov in slik. Ocenimo pomen ohranitev spomina na običaje, ki izumirajo, in ohranitev tistih običajev, ki prispevajo k lepšemu skupnemu življenju.»⁸⁷⁷

⁸⁷⁷ Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK, str. 243–244.

V nadaljevanju je seznam nekaterih knjig in zgoščenk, ki jih lahko učitelji uporabijo za to tematiko:

- 101 slovenska prepoznavnost. (2004). Ljubljana: MK.*
- Bogataj, Janez (1992). Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba.*
- Bogataj, Janez (1993). Ljudska umetnost in obrti v Sloveniji. Ljubljana: Domus.*
- Bogataj, Janez (1997). Naše gostilne: izbranih 52 na Slovenskem. Ljubljana: Kmečki glas.*
- Bogataj, Janez (2000). Kuhinja Slovenije: mojstrovine nove kuharske umetnosti. Ljubljana: Rokus.*
- Bogataj, Janez (1998). Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana: Založba MK.*
- Bojc, Etbin (1987). Pregovori in reki na Slovenskem. Ljubljana: DZS.*
- Kumer, Zmaga (1983). Ljudska glasbila in godci na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica.*
- Kurent, Niko (1998). Praznično leto Slovencev: starosvetne šege in navade od pomladi do zime. Ljubljana: Družina.*
- Melik, Anton (1931). Kozolec na Slovenskem. Ljubljana: Znanstveno društvo.*
- Menart, Janez (1990). Srednjeveške pridige in balade. Ljubljana: CZ.*
- Najlepši slovenski miti in legende. (2004). Zbirka slovensko izročilo. Ljubljana: MK.*
- Najlepši slovenski pregovori in reki. (2004). Ljubljana: Mladinska knjiga.*
- Ovsec, Damjan J. (1992). Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu. Ljubljana: Domus.*
- Radešček, Rado (1983). Slovenske legende. Ljubljana: CZ.*
- Radešček, Rado (1996). Slovenske legende 2. Idrija: Bogataj, ABC Merkur.*
- Slovenska pratika. (2006). Ljubljana: MK.*
- Slovenska preteklost v ljudski pripovedi. (1997). Ljubljana: Samozaložba D. Kunaver.*
- Slovenske ljudske pesmi. (2004). Ljubljana: Založba Karantanija.*
- Slovenske ljudske pesmi. Junaške, zgodovinske, bajeslovne in pravljичne ljudske pesmi. I. (1996). Ljubljana: Radio Slovenija in ZRC SAZU. Zgoščenka.*
- Slovenske šege ob božiču in novem letu. (2005). Ljubljana: MK.*
- Slovenski etnološki leksikon. (2004). Ljubljana: MK.*
- Slovenski pregovori in reki. (2006). Ljubljana: MK.*
- Slovensko ljudsko izročilo: pregled etnologije Slovencev. (1980). Ljubljana: CZ.*
- Sto slovenskih ljudskih pesmi. (2003). Dvojni CD 1. Ljubljana: Prešernova družba.*
- Sto slovenskih ljudskih pesmi. (2003). Dvojni CD 2. Ljubljana: Prešernova družba.*
- Šmitek, Zmago (2004). Mitološko izročilo Slovencev. Ljubljana: Študentska založba.*
- Venčki slovenskih ljudskih pesmi. (2004). Kje so moje rožice. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d. Zgoščenka.*
- Vidakovič, Jasna (2003). Sto slovenskih ljudskih pesmi. Ljubljana: Prešernova družba.*
- Zadnikar, Marijan (1964). Znamenja na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana.*
- Zadnikar, Marijan (1991). Slovenska znamenja. Ljubljana: Družina.*

V. PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA O LOKALNI ZGODOVINI

Tehnika točkovanja in tehnika klasifikacije
Primeri alternativnega preverjanja in ocenjevanja

*Slava prednikov je luč potomcem.*⁸⁷⁸

---

⁸⁷⁸ Sentence: modrosti starih Rimljanov. (2003). Ljubljana: Modrijan, str. 290.

V. PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA O LOKALNI ZGODOVINI

TEHNIKA TOČKOVANJA IN TEHNIKA KLASIFIKACIJE

Pri preverjanju in ocenjevanju znanja o lokalni zgodovini se uporabljajo različne naloge. Svetujejo se predvsem avtentične naloge in izdelki.

V primeru, da gre za klasične oblike preverjanja in ocenjevanja znanja o lokalni zgodovini, kot so npr. testi znanja z objektivnimi nalogami, se uporablja tehnika točkovanja, pri vseh alternativnih oblikah preverjanja in ocenjevanja pa se uporablja tehnika klasifikacije.

TEHNIKA TOČKOVANJA

Tehnika točkovanja je najbolj primerna za klasične naloge objektivnega tipa, ki se uporabljajo pri testih znanja, zunanjem preverjanju in ocenjevanju.⁸⁷⁹ Pri točkovalni tehniki se ocenjujejo naloge tako, da se vsak odgovor primerja z idealnim odgovorom in se glede na ustreznost oceni z določenim številom točk, ki jih določijo učitelji ali zunanji ocenjevalci.

Pri tehniki točkovanja sta značilni dve vrsti točkovanja: enostavno točkovanje, kjer vsak element v odgovoru prejme eno točko, in nivojsko točkovanje, kjer so odgovori razporejeni v nivoje, za vsak nivo pa je značilno določeno število točk.

Enostavno točkovanje je značilno predvsem za naloge objektivnega tipa, ki so značilne v slovenskih izpitnih polah oz. pri slovenski maturi iz zgodovine v srednji šoli, zunanjih preverjanjih v osnovni šoli in delovnih zvezkih. Prvi način je, da ima naloga le en odgovor oz. en element v odgovoru, ki prejme eno točko. Če ima naloga več odgovorov, potem lahko vsak element v odgovoru prejme eno točko. Najpogosteje skupno število točk nakazuje število teh elementov. Vendar pa vedno ni tako. Npr. pri nalogi, ki je točkovana z dvema točkama, se točke določi za določeno število pravih odgovorov, ali pa je en odgovor točkovan z dvema točkama.

Nivojsko točkovanje je druga vrsta tehnike točkovanja, ki je značilna za naloge prostih odgovorov (krajših ali daljših). Pri krajših prostih odgovorih je točkovanje najprej v dveh nivojih. Prvi nivo je z enostavno trditvijo z uporabo znanja, drugi nivo pa vključuje že razvito trditev z ustreznim znanjem. Prva točka se podeli, če je odgovor splošen, nepopoln ali nepojasnen itd. Druga točka pa, če je odgovor poglobljen, popoln in pojasnjen. Točkovanje v dveh nivojih je najpogostejše pri krajših odgovorih.

Pri daljših esejskih nalogah se odgovori predvidijo že vnaprej, za odgovore je treba izdelati določene nivoje za število točk. Število točk je pri takšnih nalogah od 3 do največ

---

⁸⁷⁹ Naloge objektivnega tipa so že predstavljene v: Trškan, Danijela (2003). *Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 111–126.

25 točk. To je posebnost predvsem v Veliki Britaniji, kjer so točke razporejene v nivoje, predvideni odgovori pa so tudi za posamezne nivoje. Z nivojskim točkovanjem se točkujejo zlasti esejske zgodovinske naloge.

Spodnja preglednica,⁸⁸⁰ ki predstavlja število točk in opis nivojev, pomaga ocenjevalcu postaviti esejski odgovor v nivoje, potem pa določiti točke. Uporablja se za katerokoli zgodovinsko tematiko.

Nivo	Število točk	Opis
1. nivo	0	– Vsebina odgovora v nobenem primeru ne ustreza vprašanju.
2. nivo	1–4	– Zelo kratek in nepopoln pripoveden odgovor, ki mu manjkajo organiziranost, skladnost in natančnost. – Malo gradiva ustreza vsebini vprašanja. – Nepravilna ugotovitev teme in napačno razumevanje vprašanja. – Nepopoln odgovor ali nepopoln odstavek uvoda.
3. nivo	5–8	– Odgovor vsebuje precej nezanesljivosti in nebistvenosti, malo razumevanja učne snovi; je pripoveden in nejasen. – Odgovor ne kaže razumevanja.
4. nivo	9–10	– Popolnoma opisen odgovor, ki je natančen, vendar mu manjkata organiziranost in globina; odgovor ne uspe potrditi direktno vprašanja. – Pripoveden odgovor, kjer je analiza omejena na skromne trditve ali ponavljanje besed vprašanja; odgovor ni popolnoma povezan z vprašanjem, omejen je na kratek uvod in zaključek. ... pri naslednjih nivojih je potrebno upoštevati kakovost informacij (natančnost, obseg) in jasnost analize.
5. nivo	11–12	– Odgovor je opisen in se prilagaja zahtevam vprašanja; odgovor je omejen na uvod in zaključek. – Pripovedne informacije so v primernem vrstnem redu in večinoma točne. – Analiza je točna, odgovor nima še podkrepljenih dokazov in analitične izdelave, čeprav kaže nekaj razumevanja zahtev vprašanja. – Odgovor ne obravnava vseh vidikov vprašanja, ni še popolnoma natančen in poudarja le eno stran.
6. nivo	13–15	– Odgovor je predvsem opisen, vendar vsebuje točne in ustrezne informacije, ki se ujemajo z zahtevami vprašanja; analitični komentarji so jasni in se ne omejujejo samo na uvode in zaključke. – Kakovost in variacije komentarjev prinesejo 14 ali 15 točk; če odgovor vsebuje ustrezen komentar, potem 15 točk. – Odgovor, ki se osredotoči samo na eno stran ali pa sta obe strani neuravnoteženi; za 15 točk, mora biti odgovor bolj analitičen kot opisen.
7. nivo	16–19	– Odgovor je že skoraj analitičen; vidno je razumevanje vprašanja, odgovor poskuša upoštevati vse zahteve vprašanja. – Točke pri tem nivoju se dodeli glede števila dokazov, števila podkrepljenih trditev.

⁸⁸⁰ Prevod preglednice je iz: History – D (9269). (1995). Mark Schemes, May/June 1995. London Examinations GCE A level: ULEAC, str. (v–viii). Preglednica je tudi v: Trškan, Danijela (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 122–123.

<i>Nivo</i>	<i>Število točk</i>	<i>Opis</i>
8. nivo	20–23	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Odgovor je analitičen in vsebuje kritično uporabo dokazov in argumentov, odgovor upošteva vse zahteve vprašanja.</i> – <i>Odgovor je potrjen in izdelan.</i> – <i>Odgovor kaže več kot eno stran argumenta.</i>
9. nivo	24–25	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Odgovor vključuje vse zahteve 8. nivoja.</i> – <i>Odgovor vsebuje kakovostne dokaze, ki so podkrepljeni, odlično predstavljene podatke in več možnosti pri vrednotenju trditev.</i>

Če esejska naloga npr. ni dokončana, morajo ocenjevalci v Veliki Britaniji predhodno oceniti, kakšen bi bil celotni odgovor. Odgovor ocenijo potem glede na celotno besedilo, tako da lahko naloga dobi polovico ali dve tretjini točk, odvisno od dolžine odgovora.⁸⁸¹

Tehnika točkovanja je primerna za naloge objektivnega tipa, in sicer: naloge s kratkimi odgovori, naloge z izbirnimi odgovori, naloge alternativne izbire, naloge povezovanja, naloge urejanja, naloge dopolnjevanja, naloge popravljanja ali odkrivanja napak ter naloge pojasnjevanja (krajši prosti odgovori).

Nivojsko točkovanje se uporablja zlasti za dva nivoja točkovanja, medtem ko se večnivojsko točkovanje uporablja samo v Veliki Britaniji za daljše esejske naloge. Za te naloge se lahko uporabi tudi tehnika klasifikacije, ki je predstavljena v nadaljevanju. Tehnika točkovanja je primerna za naloge, ki preverjajo učenčevo znanje in razumevanje lokalne zgodovine.

TEHNIKA KLASIFIKACIJE

Tehnika klasifikacije je primerna za vse načine preverjanja in ocenjevanja oz. za vse naloge, razen za naloge objektivnega tipa. Pri tej tehniki se najpogosteje uporabljajo preglednice oz. rubrike, ki vključujejo kriterije ocenjevanja. Vsak ocenjevalni kriterij ima določeno število ravni oz. stopenj, ki vsebujejo opisnike oz. opise. Nazivi za ravni ali stopnje so lahko opisni (ključna beseda, opisna ocena kot npr. odlično, dobro, zadovoljivo) ali številčni (1–5, 1–4, 1–3, ki predstavljajo točke ali tudi šolsko oceno) ipd. Ta tehnika zahteva, da se odgovor razvrsti v enega izmed ravni, ki določa stopnjo kakovosti pri posameznih ocenjevalnih kriterijih.

Vendar pa so te rubrike oz. preglednice zapisane na različne načine. Pomembno je, da so enostavne, da ni veliko ocenjevalnih kriterijev, da so stopnje določene in da so opisniki kratki in jasni, saj jih poleg učiteljev uporabljajo tudi učenci.

Tehnika klasifikacije je primerna za razširjene esejske naloge, raziskovalne naloge in različne projekte, daljše pisne izdelke in naloge, ki se nanašajo na zgodovinske vire ali druge avtentične izdelke in naloge. Zato je primerna za ocenjevanje različnih izdelkov, ki se nanašajo na preučevanje lokalne zgodovine.

⁸⁸¹ History – D (9269). (1997). Mark Schemes with Examiners' comments, May/June 1997. London Examinations GCE A level: Educational Excellent Foundation, str. (v–viii).

Prvi primer je predstavitev samo enega od ocenjevalnih kriterijev za ureditev pisnega izdelka, kjer se ocenjuje, kako je učenec uredil in sestavil izdelek, uporabil opombe in literaturo.

Kriterij: Ureditev pisnega izdelka⁸⁸²

Točke	Opis
0	<i>Učenec ni zadostil nobenemu kriteriju.</i>
1–2	<i>Pisni izdelek je skromno predstavljen, ni urejen in nima jasne strukture.</i>
3–4	<i>Učenec je poskusil urediti pisni izdelek, ki vključuje tudi bibliografijo, opombe ter simbolične, shematične ali grafične predstavitve.</i>
5–6	<i>Urejenost in struktura sta vseskozi razumljivi. Pisni izdelek jasno vključuje bibliografijo in opombe ter simbolične, shematske ali grafične predstavitve.</i>

Ta kriterij ima štiri stopnje oz. ravni na desni strani, vsaka stopnja pomeni tudi določeno število točk oz. stopnje se točkujejo. Ne gre le za eno točko, ampak za dve. Učitelj, ki ocenjuje, mora najprej določiti, v katero stopnjo spada izdelek, potem pa se odločiti, ali gre za višje ali nižje število točk.

Drugi primer je za določene izdelke, ki imajo samo en kriterij, ki je celosten. Npr. za članek na zgodovinsko temo učitelj oceni članek na takšen način, da ga uvrsti v enega izmed ravni za celostni kriterij na podlagi opisnika.

Kriteriji za članek:⁸⁸³

<i>Poskusen: članek ni popoln.</i>
<i>Minimalen: članek ima manj informacij, kaže manjše razumevanje problematike, je neorganiziran in ima več napak.</i>
<i>Ustrezen: članek kaže dobro razumevanje problematike, vsebuje nekaj prepričljivih podrobnosti, je jasno napisan in vsebuje le nekaj napak.</i>
<i>Vzoren: članek kaže dobro preučevanje in je dobro napisan, vsebuje zanimive podrobnosti, jasno in prepričljivo prikazuje mnenja in ne vsebuje napak.</i>

Pri tretjem primeru je predstavljen samo eden od kriterijev za pisni izdelek (ugotavljanje in razlaga nasprotij, nezanesljivosti in nejasnosti o zgodovinskem dogodku). Pri tem kriteriju učitelj ponovno uvrsti odgovor v eno raven oz. stopnjo. Vsaka stopnja je točkovana, vendar pa samo z eno točko, kar je seveda za učitelje lažje.

Kriterij: Ugotavljanje in razlaga nasprotij, nezanesljivosti in nejasnosti⁸⁸⁴

Število točk	Opis
4	<i>Ugotovi in razloži glavna nasprotja, nezanesljivosti in nejasnosti o zgodovinskem dogodku na ta način, da kaže veliko razumevanje dogodka; poudari tudi nasprotja, nezanesljivosti in nejasnosti, ki so ponavadi spregledana.</i>

⁸⁸² IB Middle Years Programme Personal Project. (1998). Book one. Geneva: International Baccalaureate Organisation, str. 41.

⁸⁸³ World History. (2001). Connections to today. Prentice Hall, str. 765.

⁸⁸⁴ Thinking skills. <http://edservices.aea7.k12.ia.us/framework/download.html#thinking> (10. 8. 2002).

<i>Število točk</i>	<i>Opis</i>
3	<i>Ugotovi in razloži glavna nasprotja, nezanesljivosti in nejasnosti o zgodovinskem dogodku na ta način, da kaže osnovno razumevanje dogodka.</i>
2	<i>Ugotovi in razloži nasprotja, nezanesljivosti in nejasnosti o zgodovinskem dogodku na ta način, da kaže nekaj nejasnosti in omejeno razumevanje dogodka.</i>
1	<i>Ugotovi in razloži nasprotja, nezanesljivosti in nejasnosti o zgodovinskem dogodku na ta način, da kaže veliko nejasnosti in tudi nerazumevanje dogodka.</i>

Četrti primer je preglednica, ki prikazuje primer ocenjevanja plakata, ki vključuje štiri ocenjevalne kriterije, nima pa opisnikov, ampak le stopnje od 1 do 5, ki predstavljajo tudi ocene.⁸⁸⁵

<i>Plakat</i>	<i>Odlično</i>				<i>Slabo</i>
<i>Učinkovitost sporočila</i>	5	4	3	2	1
<i>Prepričljivost jezika in gesel ali stavkov</i>	5	4	3	2	1
<i>Namenjenost posebni publiki</i>	5	4	3	2	1
<i>Urejenost</i>	5	4	3	2	1

Peti primer je najbolj dodelana preglednica pri tehniki klasifikacije, ki ima nazive za posamezne stopnje in natančne opisnike. Spodnji primer prikazuje enega od ocenjevalnih kriterijev za analizo primarnega vira (znanje zgodovinskega ozadja) z opisniki za posamezne stopnje.⁸⁸⁶

<i>ANALIZA PRIMARNEGA VIRA</i>	<i>VZORNA</i>	<i>USTREZNA</i>	<i>MINIMALNA</i>	<i>NEDOKONČANA</i>
<i>Znanje zgodovinskega ozadja</i>	<i>Kaže dokaze o temeljitem znanju obdobja, v katerem je vir napisan, povezuje primarni vir s specifičnim zgodovinskim ozadjem, v katerem je bil napisan.</i>	<i>Uporablja prejšnje splošno znanje za pregledovanje problemov v viru.</i>	<i>Omejena uporaba prejšnjega zgodovinskega znanja brez popolne natančnosti.</i>	<i>Komaj nakazuje prejšnje zgodovinsko znanje.</i>

Šesti primer je preglednica, ki prikazuje primer ocenjevanja plakata, kjer imajo ocenjevalni kriteriji tudi natančne opisnike, tako da učitelji izdelek lažje razporedijo v določeno stopnjo.

Predstavljen je eden od kriterijev (preglednost plakata):⁸⁸⁷

⁸⁸⁵ Alternative Assessment. (2001). *Creating America. A History of the United States*. McDougal Littell, str. 25.

⁸⁸⁶ Alternative Assessment (1997). *Social Studies Educator's Handbook*. Prentice Hall, str. 10.

⁸⁸⁷ Vesel, Jasna (2002). Uvajanje opisnih kriterijev za ocenjevanje referatov pri predmetu psihologija. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 2, str. 37.

<i>Plakat</i>	5	4	3	2
<i>Preglednost</i>	<i>Pregleden, čitljiv, dobro organizirana vsebina.</i>	<i>Vsebuje veliko gradiva, ki pa je premalo jasno in logično organizirano.</i>	<i>Premalo pregleden, pomanjkljivo predstavljena vsebina, površnost v izdelavi plakata.</i>	<i>Nepregleden, zelo pomanjkljivo predstavljena vsebina, površnost v izdelavi plakata.</i>

Sedmi primer predstavlja enega od ocenjevalnih kriterijev, ki se nanaša na tehnični izgled naloge in količino vložene dela pri slovenskih raziskovalnih nalogah. Ta kriterij ima opisnike za tri stopnje.

Kriterij: Tehnični izgled naloge in količina vložene dela⁸⁸⁸

	<i>Opis</i>
1	<i>Naloga je tehnično pomanjkljivo izdelana. Ni videti, da bi se raziskovalec pretirano trudil.</i>
2	<i>Naloga je solidno izdelana. Raziskovalec se je trudil, da bi bila naloga uspešna.</i>
3	<i>Naloga je skrbno izdelana. Razvidno je visoko raziskovalčevo prizadevanje in veliko dela.</i>

Osmi primer predstavlja enega od ocenjevalnih kriterijev (delo z zgodovinskimi besedili),⁸⁸⁹ kjer stopnje predstavljajo standarde znanja.

<i>Področje</i>	<i>5 (zelo dober temeljni standard in nadstandard znanja)</i>	<i>4 (temeljni standard znanja)</i>	<i>3 (temeljni standard znanja)</i>	<i>2 (minimalni standard znanja)</i>
<i>Delo s pisnimi viri in besedili</i>	<i>Zanesljivo ločuje dejstva in mnenja ter oblikuje prepričljive zaključke, ki so smiselno in logično oblikovani.</i>	<i>Ločuje dejstva in mnenja ter oblikuje prepričljive zaključke, ki so smiselno in logično oblikovani. Pri tem ni vedno zanesljiv.</i>	<i>Lušči bistvo sporočila. Ločuje dejstva in mnenja ter oblikuje zaključke, ki imajo pomanjkljivo zgradbo z vidika logičnosti in zgoščenosti.</i>	<i>Lušči bistvo sporočila. Ob učiteljevi pomoči ločuje dejstva in mnenja ter poskuša oblikovati zaključke, ki nimajo logične in zgoščene zgradbe.</i>

Če primerjamo preglednice pri tehniki klasifikacije, lahko povzamemo, da so najbolj pomembni ocenjevalni kriteriji, ki imajo opise ali pa so brez opisov ter stopnje. Zato morajo biti ocenjevalni kriteriji bistveni elementi ocenjevanja, ustrezati morajo tudi zahtevam posameznih nalog. Tako naj bi bili kriteriji smiselno usklajeni in naj bi vsi skupaj predstavljali kakovost izdelka. Tudi za stopnje je značilno, da jih je več (naj bi jih bilo od 3 do 6), da so lahko razlike razvidne. Najpogosteje so stopnje izražene s točkami, ocenami ali jedrnato opisno besedo. Sestavni del stopenj so opisniki, ki niso nujno potrebni, so pa natančnejši. V primeru, da jih učitelji sestavijo, naj bi ti vključevali

⁸⁸⁸ Grgurevič, Jure (1999). Ocenjevanje raziskovalnih nalog. Geografija v šoli. Letnik VII. Št. 2–3, str. 26–31.

⁸⁸⁹ Brodnik, Vilma idr. (2003). Kako do bolj kakovostnega znanja zgodovine. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 57.

enostavne besede, kratke in razumljive stavke, da jih lahko razumejo učenci in zunanji ocenjevalci.⁸⁹⁰

Tehnika klasifikacije je sestavni del t. i. alternativnega ocenjevanja, ki je širši izraz za različne oblike ocenjevanja, saj vključuje ocenjevanje učitelja, samoocenjevanje in kolegialno ocenjevanje.⁸⁹¹ Vse tri oblike so odlična povratna informacija za učence, saj tako lažje dosežejo dobre rezultate oz. naredijo dobre izdelke.

Najpogostejši način pri vseh treh oblikah alternativnega ocenjevanja je s pomočjo rubrik oz. preglednic, ki vključujejo kriterije, stopnje kriterijev in opise posameznih stopenj kriterijev. Kriteriji predstavljajo področje ocenjevanja. Ta način lahko vključuje tudi opisen komentar ocenjevalca o doseženem rezultatu učenca. Drugi način so različna vprašanja o pripravi na delo, procesu dela in rezultatih dela. S tem vplivamo na ravnanje in razmišljanje učencev ter povečujemo njihovo samozavest.

Učenje z odkrivanjem oz. preučevanje domačega kraja zahteva ustrezno preverjanje in ocenjevanje. »*Učitelj spremlja in opazuje ter vrednoti učenčeve dosežke v vseh fazah pouka, tako pri pripravi, izvedbi kot poročanju. Merila ocenjevanja morajo biti javna, učencem jih moramo pojasniti in so sestavni del učenja (ali navodil za delo, na primer za izdelavo poročila, predloga raziskovalne tehnike dela, samostojnega iskanja virov informacij in podobno). Sestavni del učenja na prostem vključuje vedno več ocenjevanja izdelkov (npr.: panoramska risba, zbirniki in analize podatkov, plakati), izvajanja (npr.: terenske meritve, anketiranje), avtentičnih nalog (npr.: vodenja skupine učencev, izdelave originalnega predloga za rešitev nekega prostorskega problema).*«⁸⁹² Zato je alternativno ocenjevanje primerna oblika ocenjevanja znanja o lokalni zgodovini.

Alternativno ocenjevanje je pomembno, saj predstavlja primerjavo napredka učenca le z določenimi kriteriji in stopnjami. Napredek učenca se ne primerja z ostalimi učenci. Ker so učenci že vnaprej seznanjeni s kriteriji pri določeni nalogi ali izdelku, alternativno ocenjevanje spodbuja učence k boljšemu delu in učenju. »Opisni kriteriji so temelj za poglobljeno in izčrpno povratno informacijo učencu, kar je ena temeljnih zahtev kakovostnega preverjanja znanja. Hkrati pa tudi učitelj dobiva povratno informacijo v zvezi s svojim delom oz. njegovimi učinki. S premišljeno zasnovanim in z opisnimi kriteriji znanja podprtim preverjanjem pa sistematično vpliva na razvoj načrtovanih znanj, procesov in veščin. Zato je zelo pomembno, da učenci vedo, za kaj naj si prizadevajo, na kaj vse naj bodo pozorni in da bo po tem presojan tudi njihov dosežek.«⁸⁹³

⁸⁹⁰ Več o opisnih kriterijih in opisnikih v: Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 155–156.

⁸⁹¹ Alternativno ocenjevanje (ocenjevanje učnega procesa, končnih izdelkov in osebne mape) je že predstavljeno v: Trškan, Danijela (2003). Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 111–126.

⁸⁹² Kolenc Kolnik, Karmen (2006). Didaktična vrednost učenja geografije na prostem. V: Didactica Slovenica. Pedagoška obzorja. Letnik 21. Št. 1, str. 54–55.

⁸⁹³ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 162–163.

Ravno pri alternativnem vrednotenju je v ospredju proces učenja, vrednoti se napredek v nekem obdobju učenja, povratne informacije se izrabijo za popravljanje in izboljševanje.⁸⁹⁴ Refleksija spodbuja pri učencih zaupanje v lastne sposobnosti, razvija pozitivno samopodobo, dober odnos do učenja ter jih usposablja za nadaljnje izobraževanje in državljansko odgovornost.⁸⁹⁵

»Refleksivni vpogled spodbuja učitelj na naslednje načine:

- učencem v procesu poučevanja ponazarja proces refleksije z glasnim kritičnim razmišljanjem in tako poudarja pomen refleksije;
- da učencem dovolj časa za diskusije in za razmislek o tem, kaj bodo povedali;
- pri kompleksnih vprašanjih da učencem čas za individualni razmislek, preden steče skupinska diskusija, in jih spodbudi, da zapišejo svoje predloge, saj si z zapisovanjem bolj ozavestijo to, kar vedo;
- učence uči, kako naj se obnašajo pri delu v skupini, tako da jih razdeli v manjše skupine, kjer se učijo počakati na besedo, aktivno poslušati, izmenjati mnenje in ideje, se navajajo na odprtost in pripravljenost presegati razlike na konstruktivni način ter se učiti od drugih.«⁸⁹⁶

Refleksija, razmišljanje in načrtovanje so pogoji za uspešno delo in osebno zadovoljstvo. »Spremenjene družbene zahteve v zvezi z aktivnim in vseživljenjskim učenjem predpostavljajo, da bo posameznik sposoben načrtovati proces učenja, se spremljati in usmerjati v procesu učenja ter evalvirati lastni učni proces, kar povratno vpliva na nadaljnje načrtovanje učenja.«⁸⁹⁷

Primer refleksije učencev:

»V učnem procesu bom ...

- ustvarjal/-a spodbudno okolje za kakovostno učenje;
- osredotočen/-a in motiviran/-a za učenje;
- preverjal/-a svoj napredek, kritično razmišljal/-a o svojem učenju in svojih občutjih ob tem;
- sodeloval/-a z učitelji in sošolci;
- ves čas razmišljal/-a o tem, kako se bo preverjalo moje ravnanje in prikaz mojega razumevanja;
- cenil/-a učenje;
- s pomočjo zavedanja svojih občutij bom razvijal/-a pozitiven odnos do učenja.

V učnem procesu bom naredil/-a te korake ...

- zastavil/-a si bom smiselne in zame pomembne cilje;
- trudil/-a se bom, da bom aktiviral/-a svoje predhodno znanje;

⁸⁹⁴ Sentočnik, Sonja (2004). Portfelj kot alternativna oblika vrednotenja učenčevega napredka – možnosti njegove uporabe v slovenskih šolah. V: Sodobna pedagogika. Letnik 55. Št. 1, str. 73.

⁸⁹⁵ Prav tam, str. 74.

⁸⁹⁶ Šifer Janič, Andreja, Napokoj, Matjaž (2003). Avtentične naloge. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 16.

⁸⁹⁷ Pečjak, Sonja (2004). Možnosti uresničevanja ključnih kompetenc. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXV. Št. 3, str. 39.

- pridobival/-a novo znanje tako, da ga bom resnično razumel/-a in nadgradil/-a (poskrbel/-a bom, da bo dobro organizirano, zame razumljivo, pomagal/-a si bom s slikovnimi ponazoritvami, navezoval/-a se bom na predhodno znanje ...);
- svoje znanje bom prikazal/-a čim temeljiteje, pripravljaj/-a se bom na diskusije in izmenjave mnenj;
- prizadeval/-a si bom, da bo učenje premišljeno in učinkovito;
- svoje znanje bom uporabljal/-a v sodelovanju z drugimi za reševanje problemov;
- svoje rešitve bom vedno preveril/-a in jih ovrednotil/-a;
- svoje znanje bom aktivno uporabljal/-a (odražalo se bo v mojem ravnanju, dejavnostih ...) in ga posredoval/-a tudi drugim.«⁸⁹⁸

Alternativno ocenjevanje je tisto, pri katerem se ocenjujejo znanje, sposobnosti in spretnosti ter odnos do učenja in dela, ki so v medsebojni povezavi. Zato mora učitelj le poskrbeti, da pripravi takšne naloge in učni proces, v katerem so lahko učenci aktivni v učenju in tudi pri opazovanju lastnega učenja.⁸⁹⁹

Primer opazovalne sheme različnih sodelovalnih veščin⁹⁰⁰

Ime:	Skupina:			
	Vedno	Večinoma	Včasih	Nikoli
1. Prispeval sem zamisli in podatke.				
2. Druge sem spraševal po njihovih zamislih in podatkih.				
3. Povzemal sem zamisli in podatke.				
4. Z drugimi sem delil svoje gradivo in pripomočke.				
5. Ko sem potreboval pomoč, sem prosil zanjo.				
6. Drugim članom skupine sem pomagal pri učenju.				
7. Prepričal sem se, da vsi v skupini razumejo, kako morajo dokončati nalogo.				
8. Vse člane skupine sem vključeval v delo.				
9. Usmerjal sem skupino k delu.				

Za pripravo takšnih nalog bi morali učitelji dobro časovno razporediti učno delo, pripraviti naloge, navodila za izvedbo nalog in vprašalnike za refleksijo učencev ter izdelati ocenjevalne kriterije za sprotno preverjanje in končno ocenjevanje. Preverjanje in ocenjevanje naj bi potekalo po določenih korakih, v kateri naj bi učitelji natančno opredelili učne cilje, dejavnosti učencev, kriterije za sprotno preverjanje in kriterije za končno ocenjevanje. Za takšno ocenjevanje so uporabni opisni kriteriji, ki so sestavni del alternativnega ocenjevanja. Pri takšnem načinu ocenjevanja učenci točno vedo, za kaj naj si prizadevajo, kaj morajo storiti, kako naj izboljšajo delo in tudi kako bodo ocenjeni.

⁸⁹⁸ Šifer Janič, Andreja, Napokoj, Matjaž (2003). Avtentične naloge. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 15.

⁸⁹⁹ Sentočnik, Sonja (2004). Portfelj kot alternativna oblika vrednotenja učenčevega napredka – možnosti njegove uporabe v slovenskih šolah. V: Sodobna pedagogika. Letnik 55. Št. 1, str. 75.

⁹⁰⁰ Preglednica je v celoti iz: Peklaj, Cirila s sodelavkami (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS, str. 49.

»Opisne kriterije učitelj lahko uporablja za naslednje cilje:

- *seznanjanje učenca vnaprej, katerim področjem naj posveti posebno pozornost in kaj se na teh področjih pričakuje od njega,*
- *jasna kvalitativna povratna informacija učencu o njegovem dosežku,*
- *urjenje samoevalvacije,*
- *urjenje evalvacije sošolcev,*
- *evalvacija učenca s strani učitelja.*«⁹⁰¹

Načrtovanje ocenjevanja lahko poteka po naslednjih korakih:

- »1. *Natančna opredelitev tistega, kar naj bi se učenec naučil (opredelitev ciljev).*
2. *Izbira vsebin, ki so primerne za doseganje zastavljenih ciljev (opredelitev vsebin).*
3. *Kaj naj bi učenec naredil, da bi se tega naučil (opredelitev dejavnosti učencev).*
4. *Kako bo učitelj pripravil učenca k temu delu (didaktična izvedba pouka).*
5. *Kaj bo učitelj pri tem potreboval (izobraževalna tehnologija, organizacija prostora in časa pouka).*
6. *Kako bo učitelj preveril učenčevo predznanje (opredelitev kriterijev za ugotavljanje predznanja).*
7. *Kako bo učitelj preverjal učenčevo napredovanje (opredelitev kriterijev za sprotno preverjanje).*
8. *Kako bo učitelj preveril, če se je učenec resnično naučil (opredelitev kriterijev za končno preverjanje).*
9. *Kako bo učitelj ocenil učenčevo znanje (opredelitev kriterijev za ocenjevanje).*
10. *Kako bo učitelj ovrednotil svoje delo (samoevalvacija).*«⁹⁰²

Tako je lahko alternativno preverjanje in ocenjevanje sprotno preverjanje (brez ocen) in ocenjevanje (opisno, kolegialno–vzajemno, samoocenjevanje, učiteljevo ocenjevanje) ter tudi končno ocenjevanje (opisno, samoocenjevanje, ocenjevanje celoletnega dela) zelo primerno za različne naloge, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja oz. učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine.

Faze preverjanja in ocenjevanja pri učenju in poučevanju so naslednje:

- *»Preverjanje predznanja.*
- *Usmerjanje učenja in sprotno spremljanje (pri katerem gre tudi za odpravljanje napak in pomanjkljivosti, tako pri učencih pri pridobivanju znanja kot pri učiteljevem usmerjanju učenja).*
- *Končno preverjanje, katerega cilj je ugotoviti, ali vsi učenci dosegajo vsaj minimalne standarde znanje.*
- *Če vsi učenci dosegajo minimalne standarde, se organizira ocenjevanje.*
- *Če ni tako, se proces učenja in poučevanje nadaljuje (z vsemi učenci ali samo z nekaterimi).*«⁹⁰³

⁹⁰¹ Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 64.

⁹⁰² Milekšič, Vladimir (2002). Preverjanje in ocenjevanje znanja v devetletni osnovni šoli. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 6, str. 9.

⁹⁰³ Prav tam.

Značilnost končnega alternativnega ocenjevanja je, da se oceni učence »po tem, ko so učenci imeli dovolj časa in priložnosti za urjenje v veščinah in postopkih, oz. po tem, ko so imeli zadosti kakovostnih povratnih informacij o različnih vidikih teh veščin in postopkov, ki jih bomo zdaj ocenili.«⁹⁰⁴ Dodajo se lahko pisni komentarji, ki naj bi bili napisani v podporo prihodnjega napredovanja učencev.⁹⁰⁵

PRIMERI ALTERNATIVNEGA PREVERJANJA IN OCENJEVANJA

V nadaljevanju so predstavljeni različni primeri preverjanja ali ocenjevanja s tehniko klasifikacije, ki so bili izbrani iz različnih slovenskih in tujih priročnikov za učitelje. Izbor je narejen za terenske naloge in izdelke s tematiko lokalne zgodovine. Vsi primeri se lahko uporabijo za samoocenjevanje, kolegialno ocenjevanje ali učiteljevo sprotno preverjanje in končno ocenjevanje.

ČASOVNI TRAK⁹⁰⁶

<i>Kriteriji/stopnje</i>	<i>1: slab</i>	<i>2: zmerno slab</i>	<i>3: povprečen</i>	<i>4: zmerno prepričljiv</i>	<i>5: prepričljiv</i>
<i>1. Časovni trak ima naslov, datume in označbe.</i>					
<i>2. Časovni trak primerno predstavlja obdobje.</i>					
<i>3. Vsi elementi na časovnem traku so ustrezni in skrbno izdelani.</i>					
<i>4. Časovni trak je urejen in čist, podatki so dobro urejeni.</i>					
<i>5. Vpisi v časovni trak so natančni in ustrezni glede na časovno črtno vsebino.</i>					
<i>6. Vpisni naslovi vsebujejo ustrezne in natančne naslove.</i>					
<i>7. Pravopis, ločila in slovnica na vseh označbah in naslovih so točni.</i>					

⁹⁰⁴ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 174.

⁹⁰⁵ Šifer Janič, Andreja, Napokoj, Matjaž (2003). Avtentične naloge. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 17.

⁹⁰⁶ <http://go.hrw.com> (Social Studies: Rubrics, Rubric 36, 30. 7. 2000).

<i>Kriteriji/stopnje</i>	<i>1: slab</i>	<i>2: zmerno slab</i>	<i>3: povprečen</i>	<i>4: zmerno prepričljiv</i>	<i>5: prepričljiv</i>
<i>8. Časovni trak prikazuje razumevanje teme, dogodkov ali pojmov opisanih.</i>					
<i>9. Časovni trak izpolnjuje vse zahteve naloge.</i>					
<i>10. V celoti končni rezultat predstavlja vse zmožnosti učenca ali skupine.</i>					

ČASOVNI TRAK NA IZBRANO TEMATIKO

Spodnji opisniki se nanašajo na tematiko Rimljani na slovenskem ozemlju, v okviru kate-
tere morajo učenci izdelati časovni trak, se na njem orientirati, opisati življenje ljudi v
preteklosti ter ugotoviti, kaj vpliva na družbeni razvoj in kakšne so posledice ter vzro-
ki družbenih sprememb.⁹⁰⁷

	<i>Opisniki⁹⁰⁸</i>			
<i>Opisni kriteriji</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>2</i>
<i>Orientacija v času in razumevanje družbenega razvoja sprememb v družbi</i>	<i>Ob konkretnih primerih utemelji pomen zgodovinskih sprememb.</i>	<i>Na primeru pojasni vzroke in posledice nekaterih zgodovinskih sprememb.</i>	<i>Ob časovnem traku navede, kaj vpliva na družbene spremembe.</i>	<i>Izdela časovni trak in se orientira na njem (Rimljani). Opiše življenje ljudi v preteklosti in ga primerja /z/ današnjim.</i>

PREDSTAVITEV NA EKSKURZIJI

Primer opisnih kriterijev, ki služijo za sprotno in končno preverjanje ali ocenjevanje
dela učencev za ekskurzijo.⁹⁰⁹

<i>Področja spremljanja</i>	<i>Opisniki</i>		
<i>Priprava oz. uporaba virov</i>	<i>Uporabijo več različnih virov pri pripravi na ekskurzijo.</i>	<i>Uporabijo dva najbolj dostopna vira.</i>	<i>Uporabijo en vir.</i>

⁹⁰⁷ Učni načrt za družbo. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 29 V; Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 159.

⁹⁰⁸ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 159.

⁹⁰⁹ Preglednica je v celoti iz: Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 147.

<i>Področja spremljanja</i>	<i>Opisniki</i>		
<i>Opazovanje in izpopolnjevanje listov</i>	<i>Natančno opazujejo in sproti izpolnjujejo delovne liste; pri izpolnjevanju uporabljajo v šoli pridobljeno znanje, znanje, ki so ga pridobili v virih in lastno razmišljanje.</i>	<i>Opazujejo, nekoliko nesistematično izpolnjujejo delovne liste; naslanjajo se predvsem na šolsko znanje. Zapisujejo dejstva, manj povezujejo in sklepajo.</i>	<i>Opazujejo bolj po naključju in nesistematično, delovnih listov ne izpolnjujejo sproti. Zapišejo le nekaj najbolj opaznih dejstev.</i>
<i>Ugotovitve in zaključki</i>	<i>Ugotovitve in zaključki so izčrpani, vsebinsko ustrezni in informativni. (navsezadnje na cilje iz učnega načrta za obravnavano temo ali sklop).</i>	<i>Ugotovitve in zaključki so večinoma ustrezni, ne pokrivajo pa vseh vidikov.</i>	<i>Nekaj ustreznih ugotovitev, veliko pa je tudi napak. Ne pokrivajo različnih vidikov.</i>
<i>Predstavitev</i>	<i>Predstavljeni so na raznolike načine, razumljivo, jasno in zanimivo.</i>	<i>Predstavljeni so razumljivo.</i>	<i>Komaj razumljivo predstavljeni.</i>

Pojasnilo k zgornjemu preverjanju in ocenjevanju:

»Učencem po posameznih fazah podajamo povratno informacijo o tem, kakšen je potek njihovega dela (s pomočjo opisnikov za 1. in 2. kriterij), po končani ekskurziji oz. po predstavitvi pa še o tem, kako ustrezni so njihovi zaključki in na kakšen način so predstavljeni (s pomočjo opisnikov za 3. in 4. kriterij). Če bi želeli ugotovitve iz ekskurzije, ki se nanašajo na cilje iz učnega načrta, še oceniti, potem bi – če bi se dosledno držali ločevanja preverjanja od ocenjevanja – učencem po tem, ko so dobili povratno informacijo in se imeli možnost popravljati, omogočili še eno predstavitev za ocenjevanje. Lahko pa bi – če bi že v fazi preverjanja ugotovili, da učenci dosegajo cilje – v dogovoru z njimi preverjanje šteli že kar za ocenjevanje.

Lahko pa se že na začetku z učenci dogovorimo, da bodo znanje in veščine, izkazane ob pripravi, izvedbi in zaključkih ekskurzije, ocenjeni, vendar pa moramo v tem primeru ekskurzijo zastaviti tako, da predstavlja uporabo že prej (npr. pri rednem pouku) usvojenega znanja. Kriteriji bodo izhajali: za vsebinska znanja iz operativnih ciljev oz. iz standardov (kjer so ti opredeljeni), za procesna znanja pa lahko tudi iz splošnih ciljev, če v operativnih ciljih ali standardih niso zajeta (gre za raznovrstne spretnosti in veščine, ki so pomemben cilj predmeta, npr. raziskovalne spretnosti, spretnosti dela z viri, predstavljanje idej na različne načine ...).«⁹¹⁰

⁹¹⁰ Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 147.

IZVEDBA EKSKURZIJE

Kriteriji za avtentično nalogo (turistična agencija, ki pripravlja ali celo izvede ekskurzijo ali izlet). Te kriterije lahko uporabijo tudi učenci (turisti), ki ocenijo vodenje, organizacijo izleta in kakovost informativnih gradiv, ki jih pripravijo določeni učenci (turistični vodiči).⁹¹¹

<i>Področja spremljanja</i>	<i>Opisniki</i>		
<i>Kakovost informativnih gradiv</i>	<i>Gradiva so nazorna, postrežejo z vsemi bistvenimi podatki, pa tudi z zanimivostmi. Izhajajo iz različnih, tudi težje dostopnih virov. Navedene so tudi vse tehnično-organizacijske podrobnosti, ki zanimajo turista.</i>	<i>Gradiva so nazorna, postrežejo z večino bistvenih podatkov. Izhajajo iz več virov. Navedene so bistvene tehnično-organizacijske podrobnosti.</i>	<i>Gradiva so mestoma slabo razumljiva. Izhajajo iz enega ali dveh virov. Tehnično-organizacijskih podrobnosti ni, ali pa prevladujejo na račun vsebinskih informacij.</i>
<i>Vodenje</i>	<i>Vodenje je razumljivo, izčrpno in slikovito.</i>	<i>Vodenje je razumljivo, postreže z večino bistvenih podatkov in s kakšno zanimivostjo.</i>	<i>Vodenje je komaj razumljivo.</i>
<i>Organizacija izleta</i>	<i>Točke ogledov so domiselno izbrane in prepletene, ustrezno je razmerje med informativnostjo in ilustrativnostjo, med prevozi in ogledi. Domiselno izbrani postanki ali nastanitve in jedilniki.</i>	<i>Izbrane so najpomembnejše točke. Razmerje med prevozi in ogledi je občasno neuravnoteženo, a v glavnem je ustrezno. Ustrezni postanki in nastanitve ter jedilniki.</i>	<i>Izbor točk ogleda je nesistematičen in nedomišljen. Razmerje med prevozi in ogledi ni domišljeno. Postanki oz. nastanitve in jedilniki niso posrečeno izbrani.</i>

TERENSKO DELO⁹¹²

<i>postavka/ocena</i>	<i>odlično</i>	<i>prav dobro</i>	<i>dobro</i>	<i>zadostno</i>	<i>nezadostno</i>
<i>ORIENTACIJA</i>	<i>Samostojna in natančna uporaba kompasa in zemljevida.</i>	<i>Samostojna, vendar premalo natančna uporaba kompasa in zemljevida.</i>	<i>Orientira se z manjšo pomočjo učitelja ali sošolcev.</i>	<i>Orientira se ob izdatni pomoči učitelja ali sošolcev.</i>	<i>Kljub pomoči se ne zna orientirati.</i>

⁹¹¹ Preglednica je v celoti iz: Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 148. Dodana je prva vrstica.

⁹¹² Šeruga, Igor (2000). Kriteriji za ocenjevanje terenskega dela. V: Geografija v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 34. Prvi štirje kriteriji so tudi v: Geografske učne poti. (2002). Terensko delo in ekskurzije pri pouku geografije v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 13.

<i>postavka/ocena</i>	<i>odlično</i>	<i>prav dobro</i>	<i>dobro</i>	<i>zadostno</i>	<i>nezadostno</i>
<i>OPAZOVANJE</i>	<i>Opazi in pojasni značilnosti vseh vidnih geografskih dejavnikov.</i>	<i>Opazi in pojasni značilnosti večine vidnih geografskih dejavnikov.</i>	<i>Opazi in pojasni značilnosti nekaterih vidnih geografskih dejavnikov.</i>	<i>Preprosto opiše širšo pokrajino ali okolico.</i>	<i>Opis pokrajine ali okolice je nesmiseln ali pa ga ni.</i>
<i>IZVEDBA</i>	<i>Samostojna, natančna, zanesljiva, odgovorna uporaba pripomočkov (ankete, kartiranja ...).</i>	<i>Samostojna, vendar premalo natančna uporaba pripomočkov ...</i>	<i>Manjša učiteljeva pomoč pri uporabi pripomočkov ...</i>	<i>Uporaba osnovnih pripomočkov ob učiteljevi pomoči ...</i>	<i>Ne zna ali noče. Neodgovornost.</i>
<i>INTERPRETACIJA (analiza, sinteza)</i>	<i>Originalna, jasna, prepričljiva. Ugotovitve posreduje in navaja na samosvoj način, pri prekinitvi se ne zmede, najde rešitve, ki jih učitelj ne pozna.</i>	<i>Razumna, jasna, ustrezna. Dojema bistvo, precejšna mera samostojnosti pri navajanju ugotovitev. Učiteljeva pomoč ni potrebna.</i>	<i>Zajema bistvo brez globine in podrobnosti. Pojavljajo se napake. Močno so prisotne učiteljeve zahteve.</i>	<i>Pomanjkljiva, groba. Vsebuje bistvene elemente. Precej napak. Zna izkoristiti učiteljevo pomoč.</i>	<i>Je ni. Nepovezana. Zajema samo drobce. Popolnoma nič samostojnosti. Ne zna izkoristiti učiteljeve pomoči.</i>
<i>SODELOVANJE PRI SKUPNIH NALOGAH</i>	<i>Izredno aktivno prizadevanje za izvedbo določene naloge. Odpove se svojim interesom, če ugotovi, da bo skupna naloga lažje dosegljiva.</i>	<i>Aktivno prizadevanje za izvedbo določene naloge, obenem močno zagovarja svoje interese.</i>	<i>Si prizadeva za sodelovanje, vendar je njegova vloga pasivna.</i>	<i>Redko pripravljen sodelovati.</i>	<i>Ne sodeluje.</i>

PROCESNA ZNANJA OZ. POSTOPKI

V spodnji preglednici so predstavljeni postopki, ki se uporabljajo tudi pri preučevanju lokalne zgodovine.⁹¹³

	5	4	3	2
<i>OPAZOVANJE (zaznavanje)</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Opazuje natančno in sistematično. – Opazi veliko elementov, pozoren je tudi na manj očitne. – Učinkovito uporablja vsa možna čutila (tip, vid, sluh, voh, okus). 	<ul style="list-style-type: none"> – Opazuje natančno, vendar ne sistematično. – Opazi veliko elementov, vendar ne opazi manj očitnih. – Učinkovito uporablja vsa možna čutila. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pri opazovanju ni natančen. – Opazi le očitne elemente. – Uporablja le nekatera čutila. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opazuje zelo površno. – Potrebuje oporne točke. – Opazi le nekatere, najbolj očitne elemente, – Uporablja le eno čutilo.
<i>EKSPERIMENTIRANJE – POSKUSI, GRADNJA MODELOV, IZDELAVA PREDMETA</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Izbere primerna orodja in gradiva. – Pravilno in varno uporablja orodja. – Natančno in spretno opravi sestavljene naloge. – Natančno in sistematično sledi navodilom. – Pri izvajanju je spreten. – Z materialom (gradivom) ravna racionalno. 	<ul style="list-style-type: none"> – Večinoma izbere primerna orodja in gradiva. – Pravilno in varno uporablja orodja. – Natančno in spretno opravi nalogo. – Natančno in le delno sistematično sledi navodilom. – Pri izvajanju je spreten. – Z materialom (gradivom) ravna preudarno. 	<ul style="list-style-type: none"> – Večinoma izbere primerna orodja in gradiva. – Upošteva večino varnostnih pravil. – Zanesljivo opravi osnovne delovne operacije. – Le delno sledi navodilom. – Pri izvajanju ima manjše probleme. – Porabi več (gradiva) kot je potrebno. 	<ul style="list-style-type: none"> – Večinoma izbere neustrezna orodja in gradiva. – Pravila varnosti upošteva le, če je nadzorovan. – Opravi le osnovne delovne operacije. – Navodilom sledi površno. – Pri izvajanju ima večje probleme. – Porabi veliko več materiala (gradiva) kot je potrebno.

⁹¹³ Izbrani kriteriji in opisniki so v celoti iz: Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 170–172.

<p><i>NAČRTOVANJE</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – raziskave – izvedbene naloge – izdelka 	<ul style="list-style-type: none"> – Samostojno načrtuje preprosto raziskavo, izvedbeno nalogo, izdelek. – Ideje za rešitev problema so izvirne, uporabne in izvedljive. – V načrtu predvidi tudi ponovitev. – Kadar je mogoče, za odvisno spremenljivko uporablja merjenje. – Predvidi vse ali večino smiselnih kontrolnih spremenljivk. – Predstavi posamezne stopnje, predvidi možne ovire. – Predlaga vire za pridobivanje podatkov. 	<ul style="list-style-type: none"> – Samostojno načrtuje preprosto raziskavo, izvedbeno nalogo, izdelek. – Znanim rešitvam doda lastne ideje. – Ponovit/ve/ raziskave ne načrtuje. – Za odvisno spremenljivko ponekod uporabi merjenje. – Predvidi več kontrolnih spremenljivk. – Predlaga vire za pridobivanje podatkov. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pretežno samostojno načrtuje preprosto raziskavo, izvedbeno nalogo, izdelek. – Znane rešitve prilagodi nalogi. – Ponovit/ve/ raziskave ne načrtuje. – Za odvisno spremenljivko uporabi večinoma le opazovanje. – Predvidi le pomembne kontrolne spremenljivke. – Predlaga vsaj en vir za pridobivanje podatkov. 	<ul style="list-style-type: none"> – Načrtuje preprosto raziskavo le s pomočjo učitelja. – Posnema znane rešitve. – Ponovit/ve/ raziskave ne načrtuje. – Za odvisno spremenljivko uporabi večinoma le opazovanje. – Se ne zaveda pomena kontrolnih spremenljivk.
<p><i>REŠEVANJE PROBLEMOV</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – Izlušči podatke za reševanje problemov. – Daje pobude za izboljšave. – Zaveda se preprek, omejitev. – Načrtuje različne poti za reševanje problemov. 	<ul style="list-style-type: none"> – Probleme rešuje ob znanih podatkih in dejstvih. – Reševanje načrtuje na en način. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ob opornih točkah uvidi problem. – Reševanje problema načrtuje s posnemanjem in rutinsko. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ob opornih točkah uvidi le preproste probleme. – Najpreprostejše probleme rešuje s posnemanjem in rutinsko.

	5	4	3	2
<p><i>SPORAZUMEVANJE</i> (ustno, pisno, grafično)</p> <ul style="list-style-type: none"> – predstavitev – zapisovanje – branje podatkov 	<ul style="list-style-type: none"> – Podatke predstavi razumljivo in izvorno (na dva ali več načinov). – Samoiniciativno izdeluje in uporablja preglednice, grafe, skice, risbe, modele, makete ... – Grafično predstavitev ustrezno označi. – Uspešno bere zahtevnejše grafične zapise, načrte ... – Samostojno uporablja vire in podatke. – Poda natančno poročilo o poteku. 	<ul style="list-style-type: none"> – Podatke predstavi razumljivo le na en način. – Izdeluje in uporablja preglednice, grafe, skice, risbe, modele, makete ... – Grafično predstavitev le delno ustrezno označi. – Uspešno bere manj zahtevnejše grafične zapise, načrte ... – Ustrezno in pretežno samostojno dela z viri in podatki. – Poda poročilo o poteku. 	<ul style="list-style-type: none"> – Predstavitev podatkov je nesistematična. – Le če ga spodbudimo, izdeluje in uporablja pri predstavitvi preglednice, grafe, skice, risbe, modele, makete ... – Grafične predstavitev ne označi ustrezno. – Površno bere zahtevnejše grafične zapise, načrte ... – Deloma ustrezno uporablja vire in podatke. – Poda krajše poročilo o poteku dela. 	<ul style="list-style-type: none"> – Predstavitev podatkov je nepopolna. – Kljub spodbudi ne izdeluje in uporablja preglednic, grafov, skic, risb, modelov, makete. – Grafične predstavitev ne označi. – Površno bere manj zahtevne grafične zapise, načrte ... – Le občasno s tujo pomočjo uporablja vire in podatke. – Ob pomoči poda krajše poročilo o poteku dela.

OPISNE OCENE ZA DISKUSIJO

»5 – Izredno prepričljivo in učinkovito se izraža pred različno publiko in za različne namene, za pritegnitev pozornosti uporablja svoje slikovite in nazorne primere, pri tem je nekonvencionalen.

4 – V ustni komunikaciji je učinkovit in prepričljiv, ni nekonvencionalnosti, za različno publiko in namen ne uporablja ustreznih in svojih slikovitih in nazornih primerov.

3 – Ustna komunikacija je ustrezna, primerov za podkrepitev in nazornost ni, dela publike ne pritegne.

2 – Nerodna komunikacija, primerov za podporo trditvam in navedbam ni, dela publike ne pritegne.

1 – Komunikacija je kaotična, trditve pomešane in napačne, publika se dolgočasi in zapušča prizorišče.«⁹¹⁴

⁹¹⁴ Brodnik, Vilma (2002). Zgodovina 1. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS, str. 176.

DISKUSIJA⁹¹⁵

<i>Kriteriji/stopnje</i>	<i>1: slabo</i>	<i>2: zmerno slabo</i>	<i>3: povprečno</i>	<i>4: zmerno prepričljivo</i>	<i>5: prepričljivo</i>
<i>1. Vsak član skupine razume skupinsko nalogo.</i>					
<i>2. Člani skupine jasno in logično predstavljajo svoje ideje in podatke.</i>					
<i>3. Člani skupine z veseljem poslušajo drug drugega.</i>					
<i>4. Vsak član skupine prispeva k diskusiji.</i>					
<i>5. Člani skupine spodbujajo in spoštujejo prispevke drugih.</i>					
<i>6. Skupina se drži teme oz. naloge.</i>					
<i>7. Člani skupine govorijo tako glasno in jasno, da jih slišijo tudi poslušalci.</i>					
<i>8. Prispevki članov skupine prikazujejo razumevanje vsebine oz. teme.</i>					
<i>9. Diskusija izpolnjuje vse zahteve naloge</i>					
<i>10. V celoti diskusija predstavlja vse zmožnosti udeležencev.</i>					

SKUPINSKA DISKUSIJA⁹¹⁶

<i>Merila</i>	<i>slabo</i>	<i>sprejemljivo</i>	<i>izjemno</i>
<i>1. Svobodno sodeluje v diskusiji.</i>			
<i>2. Posluša pazljivo in spoštljivo druge.</i>			
<i>3. Deli osebna mnenja.</i>			
<i>4. Kaže tolerantnost do različnih mnenj.</i>			
<i>5. Prispeva ustrezne ideje in predloge.</i>			
<i>Individualno delo:</i>			
<i>6. Je pripravljen.</i>			
<i>7. Se drži naloge med diskusijo.</i>			
<i>8. Jasno sporoča ideje.</i>			
<i>9. Podpre svoje mnenje z razlogi in dokazi.</i>			
<i>10. Kaže zaupanje v svoje ocene.</i>			
<i>11. Kaže sposobnost za spremembe oz. prilagoditve razmišljanja oz. mnenja.</i>			

⁹¹⁵ <http://go.hrw.com> (Social Studies: Rubrics, Rubric 11, 30. 7. 2000).

⁹¹⁶ Alternative Assessment. (2001). Creating America. A History of the United States. Evanston, Illinois – Boston – Dallas: McDougal Littell, str. 8.

DEBATA⁹¹⁷

<i>Debata</i>	<i>Odlično</i>				<i>Slabo</i>
<i>Vsebuje glavno vprašanje ali predlog.</i>	5	4	3	2	1
<i>Učenci podpirajo svoje predloge in spodbijajo nasprotne predloge z dokazi.</i>	5	4	3	2	1
<i>Učenci ustrezno sprejemajo druga stališča.</i>	5	4	3	2	1

MERILA ZA SODELOVALNO UČENJE⁹¹⁸

<i>Merila</i>	<i>slabo</i>	<i>sprejemljivo</i>	<i>izjemno</i>
<i>1. Pomaga reševati konflikte pri dogovarjanju.</i>			
<i>2. Deli odgovornost za dejavnost.</i>			
<i>3. Skupinski čas produktivno izkoristi.</i>			
<i>4. Pomaga skupini, da se osredotoči na naloge.</i>			
<i>5. Pomaga skupini dokončati dejavnost.</i>			
<i>Individualno delo:</i>			
<i>6. Sporoča ideje in kaže skrb.</i>			
<i>7. Sodeluje z drugimi člani skupine.</i>			
<i>8. Izpolnjuje določeno vlogo.</i>			
<i>9. Prispeva svoje ideje in trud.</i>			
<i>10. Rad dela s sošolci.</i>			
<i>11. Kaže sposobnost motiviranja drugih.</i>			

OPISNE OCENE ZA SODELOVANJE

»5 – izredno prizadevno, učinkovito in dejavno pripomore k doseganju svojega in skupnih ciljev ter nalog skupine, je strpen do mnenj drugih, odprt in sprejemljiv za nove zamisli, je tudi sam pobudnik novih zamisli in prijemov za dosego ciljev ter nalog.

4 – Prizadevno in dejavno pripomore k delu skupine in realizaciji svojega dela naloge, je strpen in odprt, pobud ne daje.

3 – Ustrezno si prizadeva za dobro skupine in izpeljavo svojega dela naloge, potrebuje vzpodbudo.

2 – Za delo v skupini ne pokaže zanimanja, opravi le naloge, ki mu jih naložijo.

1 – Naloženih nalog ne opravi in celo moti delo skupine.«⁹¹⁹

⁹¹⁷ Alternative Assessment. (2001). *Creating America. A History of the United States*. McDougal Littell, str. 31. Tudi že v: Trškan, Danijela (2003). *Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 162.

⁹¹⁸ Alternative Assessment. (2001). *Creating America. A History of the United States*. Evanston, Illinois – Boston – Dallas: McDougal Littell, str. 7.

⁹¹⁹ Brodnik, Vilma (2002). *Zgodovina 1. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: DZS, str. 177.

SODELOVALNO UČENJE⁹²⁰

	<i>izjemno</i>	<i>izvrstno</i>	<i>sprejemljivo</i>	<i>amatersko</i>
<i>Skupinsko sodelovanje</i>	<i>Vsi učenci navdušeno sodelujejo.</i>	<i>Vsaj ¾ učencev aktivno sodeluje.</i>	<i>Vsaj polovica učencev podaja ali predstavlja ideje.</i>	<i>Samo en ali dva aktivno sodelujeta.</i>
<i>Razdelitev odgovornosti</i>	<i>Odgovornost je enakomerno razdeljena.</i>	<i>Odgovornost je razdeljena med skoraj celotno skupino.</i>	<i>Odgovornost je razdeljena med polovico učencev.</i>	<i>Izključno zaupanje le na eni osebi.</i>
<i>Kakovost interakcije – medsebojnega vplivanja</i>	<i>Prikazane so odlične vodstvene in poslušalske spretnosti; učenci kažejo zavedanje drugih mnenj in videnj v diskusijah.</i>	<i>Učenci kažejo spretnost v interakciji, živahna diskusija je osredotočena na naloge.</i>	<i>Nekaj sposobnosti za interakcijo; pozorno poslušanje; nekaj dokazov o diskusiji ali drugih možnostih.</i>	<i>Malo interakcije; kratki pogovori; nekateri učenci se ne zanimajo ali so zmedeni.</i>
<i>Vloge znotraj skupine</i>	<i>Vsak učenec ima določeno jasno vlogo; člani skupine te vloge učinkovito izvedejo oz. igrajo.</i>	<i>Vsak učenec ima vlogo, vendar te vloge niso natančno določene ali se jih nedosledno držijo.</i>	<i>Učenci imajo vloge, vendar se jih nedosledno držijo.</i>	<i>Nobenega truda ni za določitev vlog med člani skupine.</i>

OSEBNOSTNE LASTNOSTI UČENCEV PRI SODELOVALNEM UČENJU

V spodnji preglednici se ocenjujejo osebnostne lastnosti učencev.⁹²¹

	<i>redno</i>	<i>pogosto</i>	<i>včasih</i>	<i>nikoli</i>
<i>Pripravljenost na pomoč v stiski</i>				
<i>Delavnost</i>				
<i>Resnicoljubnost</i>				
<i>Vztrajnost</i>				
<i>Potrpežljivost</i>				
<i>Sebičnost</i>				

PREDLAGANI OPISNIKI ZA OCENJEVANJE MAKETE ALI MODELA⁹²²

<i>Maketa (model) razumljivo predstavlja določeno idejo ali tematiko v 2 ali 3 dimenzijskih načinih.</i>
<i>Učenec kaže kreativnost.</i>
<i>Učenec kaže veliko stopnjo umetniških spretnosti.</i>
<i>Maketa (model) je spretno predstavljena.</i>

⁹²⁰ Alternative Assessment. (1997). Social Studies Educator's Handbook. New Jersey: Prentice Hall, str. 16.

⁹²¹ Izbor iz: Bezenšek, Jana (1999). Državljska kultura. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS, str. 8.

⁹²² Alternative Assessment. (2001). Creating America. A History of the United States. Evanston, Illinois – Boston – Dallas: McDougal Littell, str. 26.

PREDLAGANI KRITERIJI Z OPISNIKI ZA POSTAVITEV MUZEJSKEGA PREDMETA ALI RAZSTAVE⁹²³

<i>Postavitev muzejskega predmeta: atraktivna predstavitev oz. razstava, jasne nalepke in naslovi za predstavljene predmete, različnost zgodovinskih predmetov oz. ročnih izdelkov in slik.</i>
<i>Uporaba dokazov za pisno predstavitev predmetov: uporaba različnih virov, navedba, od kod so.</i>
<i>Podrobni opisi: jasen in določen opis zgodovinskih predmetov in kako so bili uporabljeni.</i>
<i>Ustna predstavitev: učinkovita predstavitev predstavljenih predmetov, vključitev obiskovalcev in ustrezno odgovarjanje na vprašanja.</i>

PREDLAGANI OPISNIKI ZA OCENJEVANJE BROŠURE ALI ZLOŽENKE V MUZEJIH IN TURISTIČNIH AGENCIJAH⁹²⁴

<i>Brošura (zloženska) razumljivo predstavlja določeno idejo ali pojem.</i>
<i>Učenec jasno navaja stališče do problematike.</i>
<i>Učenec podaja podprte razloge za svoja stališča.</i>
<i>Učenec kaže kreativnost.</i>
<i>Učenec prikazuje veliko stopnjo umetniških spretnosti.</i>
<i>Brošura (zloženska) je spretno predstavljena.</i>

PREDLAGANI OPISNIKI ZA OCENJEVANJE ANKETE ALI ANKETIRANJA⁹²⁵

<i>Anketa ima jasen namen in cilje.</i>
<i>Anketa je nepristranska za izpolnjevalce.</i>
<i>Slovnica, pravopis in ločila so pravilno uporabljeni.</i>
<i>Povzetek rezultatov je jasno predstavljen.</i>

PREDLAGANI KRITERIJI Z OPISNIKI ZA MUZEJSKO RAZSTAVO⁹²⁶

<i>Fizična postavitev: atraktivna razstava, jasne nalepke oz. napisi, vključuje več zgodovinskih ročnih izdelkov in slik.</i>
<i>Uporaba dokazov: vsaj štiri različni viri in pisno poročilo s pravilno navedbo izvora virov.</i>
<i>Uporabo detajlov: jasen in bistven opis zgodovinskih predmetov in kako so bili uporabljeni.</i>
<i>Ustna predstavitev: učinkovita razlaga razstave, sposobnost vključevanja poslušalcev in odgovarjanje na vprašanja.</i>

⁹²³ Levstik, Linda S., Barton, Keith C. (2001). Doing History. Investing With Children in Elementary and Middle Schools. Second Edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, str. 85.

⁹²⁴ Alternative Assessment. (2001). Creating America. A History of the United States. Evanston, Illinois – Boston – Dallas: McDougal Littell, str. 27.

⁹²⁵ Prav tam, str. 29.

⁹²⁶ Levstik, Linda, Barton, Keith (2000). Doing history. Investing with Children in Elementary and Middle Schools. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, str. 85.

POROČILO⁹²⁷

<i>Področje</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>2</i>
<i>Opredeitev in reševanje problema</i>	<i>Prepričljivo in nazorno opredeli problem in pri njegovem reševanju pokaže izvirnost.</i>	<i>Problem je opredeljen in rešen nazorno in prepričljivo, ne zasledimo izvirnosti.</i>	<i>Problem je opredeljen in rešen ustrezno in nazorno, prepričljivost bi bila večja ob vključitvi posameznih ključnih besed.</i>	<i>Problem je opredeljen in rešen skromno in površno, učenec ne razbere posameznih ključnih besed, ki opredeljujejo problem.</i>
<i>Zbiranje in izbiranje podatkov</i>	<i>Učinkovito in natančno zbere in izbere vse dostopne podatke o opredeljenem problemu, pokaže se učenčeva iznajdljivost pri iskanju podatkov.</i>	<i>Učinkovito in natančno zbere večino podatkov o opredeljenem problemu, ni iznajdljiv.</i>	<i>Zbere in izbere dovršen del podatkov o opredeljenem problemu.</i>	<i>Zbere in izbere le najpomembnejše podatke, zanemari ostale, ki pa so pomembni za raziskovanje podrobnosti problema.</i>
<i>Povezovanje in razlaga podatkov</i>	<i>Povezovanje in razlaga podatkov sta prepričljivi in učinkoviti, pokaže se izvirnost učenca.</i>	<i>Povezovanje in razlaga sta prepričljivi in učinkoviti, ne opazimo izvirnosti.</i>	<i>Povezovanje in razlaga sta ustrezni, manjkajo posamezne bistvene, a lahko razvidne ključne besede.</i>	<i>Povezovanje in razlaga podatkov sta skromni, manjka dovršen del razvidnih ključnih besed, ki pojasnjujejo problem.</i>
<i>Ustna predstavitev</i>	<i>Predstavitev je prepričljiva, nazorna z lastnimi primeri za podkrepitev.</i>	<i>Predstavitev je prepričljiva, nazornost bi okrepili z dodatnimi primeri v podkrepitev.</i>	<i>Predstavitev je ustrezna, ne opazimo primerov za doseganje nazornosti.</i>	<i>Predstavitev je skromna, učenec se moti in popravlja, ker ne vključuje nazornih primerov, sošolcev ne pritegne.</i>

⁹²⁷ Brodnik, Vilma (2004). Nekaj praktičnih nasvetov pri snovanju opisnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja v 7. razredu devetletke. V: Zgodovina v šoli. Letnik 13. Št. 1–2, str. 71.

REFERAT⁹²⁸

Št. točk/Kriterij	1	2	3	4	5
<i>OPREDELITEV NAMENA IN CILJEV REFERATA</i>	<i>Ne opredeli namena in ciljev; o tem sklepamo le na osnovni naslova referata.</i>	<i>Opredeli namen in cilje, vendar pomanjkljivo oz. preveč široko.</i>		<i>Jasno in natančno opredeli namen in cilje referata.</i>	
<i>VSEBINA IN ZGRADBA REFERATA</i>	<i>Zgradba referata je povsem nepregledna. Nekateri elementi niso obravnavani/so obravnavani pomanjkljivo oz. napačno. Pri razlaganju vsebine ne uporablja oz. napačno uporablja /.../ terminologijo. Uporabljenega je nekaj oz. nič slikovnega in drugega gradiva.</i>	<i>Zgradba je (dokaj) slabo pregledna. Nekaj/veliko slikovnega idr. gradiva, ki ni vedno/je le delno ustrezno uporabljeno. Nekatero vsebine so pomanjkljivo/ sploh niso/ so (delno) napačno obravnavane. <i>Pomanjkljivost pri uporabi /.../ terminologije.</i></i>		<i>Zgradba je (zelo) pregledna. Pravilno so obravnavani vsi bistveni elementi. Vsebina deluje kot celota. Spretno uporablja /.../ terminologijo. Slikovno idr. gradivo uporablja v podporo pri razlagi vsebine.</i>	
<i>TEHNIČNA DOVRŠENOST REFERATA</i>	<i>Referat je tehnično zelo pomanjkljivo izdelan. Naslovna stran ni izdelana.</i>	<i>Referat ima manjše/večje tehnične pomanjkljivosti. Naslovna stran je pomanjkljiva.</i>		<i>Referat je tehnično (skoraj) popoln.</i>	
<i>UPORABA IN NAVAJANJE LITERATURE IN VIROV</i>	<i>Viri in literatura niso navedeni. Uporabljen je le en/zelo majhno število virov oz. so uporabljeni neustrezni viri in literatura.</i>	<i>Navajanje literature in virov je (delno) pomanjkljivo. Izbere nekaj/večino med predlaganimi viri. Vire in literaturo poišče tudi sam, vendar so le delno/neustrezni.</i>		<i>Ustrezno navaja literaturo in vire. Uporabi vse/večino predlaganih virov. Poišče dodatne ustrezne vire in literaturo.</i>	
<i>UČITELJEVA POMOČ</i>	<i>Dijak ni bil sposoben (ustrezno) uporabiti nasvetov učitelja.</i>	<i>Dijak je (pogosto) sodeloval z učiteljem in je bil (delno) sposoben upoštevati njegove nasvete.</i>		<i>Dijak je sodeloval z učiteljem in zelo uspešno uporabil njegove nasvete/ dijak je bil pri delu povsem samostojen.</i>	

⁹²⁸ V celoti iz: Besednjak, Maja (2000). Ocenjevanje referatov pri pouku geografije. V: Geografija v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 30.

POEZIJA OZ. PESMI⁹²⁹

<i>Kriteriji/stopnje</i>	<i>1: slabo</i>	<i>2: zmerno slabo</i>	<i>3: povprečno</i>	<i>4: zmerno prepričljivo</i>	<i>5: prepričljivo</i>
<i>1. Vsebina pesmi izpolnjuje vse zahteve naloge.</i>					
<i>2. Sestava pesmi je jasna in lahka za učenje.</i>					
<i>3. Pesem je opisna, izrazna in ustvarjalna.</i>					
<i>4. Besedilo pesmi prikazuje razumevanje primernih dogodkov, pojmov ali tem.</i>					
<i>5. Pesem je dobro napisana.</i>					
<i>6. Za pesem: melodija in besedilo sta skladna.</i>					
<i>7. Pravopis, ločila in slovnica pesmi so ustrezni.</i>					
<i>8. Pesem je čitljivo ali urejeno napisana.</i>					
<i>9. Učenec je dobro predstavil pesem razredu.</i>					
<i>10. V celoti pesem predstavlja vse zmožnosti učenca.</i>					

PREDSTAVITEV SAMOSTOJNEGA DELA

Kriteriji in opisniki, ki se lahko uporabijo za predstavitev samostojnega dela:

1. Izbira, razumevanje in razlaga vsebine:

- učenec izbere ustrezno vsebino,
- izpostavi bistvo problema in ugotovitev,
- ugotovitve medsebojno povezuje in kritično utemeljuje,
- dognanja povezuje z drugimi področji,
- nakazuje možne rešitve ali odpira nove probleme.

2. Informativnost in izvedba predstavitve:

- učenec ugotovitve ponazori s primeri, zanimivostmi ali slikovnim gradivom,
- uporablja ustrezen jezik (jasen, razumljiv in prepričljiv),
- primerno uporabi tehnične pripomočke in druga gradiva za učence,
- vzpostavi stik z občinstvom,
- upošteva razpoložljivi čas,
- ustrezno navaja in citira uporabljene vire in literaturo.⁹³⁰

⁹²⁹ <http://go.hrw.com> (Social Studies: Rubrics, Rubric 26, 30. 7. 2000).

⁹³⁰ Povzeto in prirejeno po: Cigüt, Neža idr. (2003). Kako poučujemo – kaj ocenjujemo. Priročnik za učitelje državljanske vzgoje in etike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 38.

RAZSTAVA ALI PLAKAT⁹³¹

Področje	5	4	3	2	1
<i>IZBIRANJE INFORMACIJ</i>	<i>Učinkovito in natančno izbere informacije po učbeniku, literaturi in internetu, pri čemer pokaže samostojnost in iznajdljivost.</i>	<i>Učinkovito in natančno izbere informacije po učbeniku, ne pokaže iznajdljivosti pri delu z dodatno literaturo in internetom.</i>	<i>Izbira informacije po učbeniku, uporabi skromno dodatno literaturo in informacije po internetu, ni iznajdljiv.</i>	<i>Izbere informacije po učbeniku, za delo ne pokaže zanimanja, učitelj ga mora nenehno spodbujati.</i>	<i>Površno izbere le informacije po učbeniku, del ga ne zanima in kljub spodbudam ne pokaže motivacije ali ne opravi dela.</i>
<i>SINTEZA IN INTERPRETACIJA INFORMACIJ</i>	<i>Sinteza in interpretacija podatkov sta prepričljivi in učinkoviti, do izraza pride dijakova izvirnost.</i>	<i>Sinteza in interpretacija sta učinkoviti in prepričljivi, ne opazi se dijakove izvirnosti.</i>	<i>Sinteza je učinkovita, interpretacija je ustrezna.</i>	<i>Dijaku ne uspe povezati vseh podatkov v sintezo, interpretacija je skromna.</i>	<i>Dijak ne poveže v sintezo vseh podatkov, interpretacije ne naredi, ali izhaja iz napačnih predpostavk.</i>
<i>GRAFIČNA IN PISNA POSTAVITEV RAZSTAVE (PODNAPISI, UVODI, ZLOŽENKA) OZ. PLAKATA</i>	<i>Postavitev razstave (plakata) je grafično in pisno učinkovita, dijak pokaže izvirne zamisli in nekonvencionalen prijem.</i>	<i>Postavitev razstave (plakata) je grafično in pisno učinkovita, ne opazimo izvirnih zamisli in nekonvencionalnega prijema.</i>	<i>Razstava (plakat) je grafično in pisno ustrezno postavljena, učinkovitost bi lahko povečal z dodatnimi grafičnimi prijemi.</i>	<i>Razstava (plakata) vključuje vse osnovne grafične in pisne elemente.</i>	<i>Manjkajo odločilni grafični in pisni elementi, ki bi odločili o ustreznosti postavitve razstave (plakata).</i>
<i>VODENJE PO RAZSTAVI OZ. PREDSTAVITEV PLAKATA</i>	<i>Prepričljivo in učinkovito, dijak vključuje elemente nekonvencionalnosti za dodatno motivacijo publike.</i>	<i>Prepričljivo, učinkovitost in motivacija publike bi se povečala z nekonvencionalnimi elementi.</i>	<i>Ustrezno prepričljivost bi povečali z učinkovitimi motivacijskimi elementi.</i>	<i>Skromno, dijak se moti in popravlja, publike ne motivira.</i>	<i>Šibko, dijak dela napake, ne motivira publike.</i>

⁹³¹ Brodnik, Vilma (2002). Zgodovina 1. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS, str. 179.

PLAKAT⁹³²

Št. točk/Kriterij	1	2	3	4	5
SLIKOVNO IN OSTALO GRAFIČNO GRADIVO	Izbrano gradivo ne ustreza vsebini. Slaba ali popolna nečitljivost slikovnega gradiva.	Gradiva je veliko/dovolj, vendar je v precej/nekoliko primerih neustrezno izbrano.	Slikovno gradivo je nekoliko/precej nečitljivo.	Izbrano je ustrezno slikovno gradivo.	Grafične prikaze dijak izdelava tudi sam na osnovi podatkov.
KOMENTAR K SLIKOVNEMU IN GRAFIČNEMU GRADIVU	Komentarja ni ali je skoraj v celoti napačen.	Komentarji so (nekoliko) predolgi in v nekaj primerih/pogosto ne povedo bistvenega.	Pogoste/nekoliko napak pri strokovnem izražanju.	Komentarji so primerne dolžine in povedo bistveno.	Zelo dobro/dobro strokovno izražanje.
SPOROČIL- NOST/ INFORMATIV- NOST PLAKATA	Na plakatu navedene vsebine so neustrezno izbrane/ne povedo bistvenega. Izbrane vsebine so sicer ustrezne, vendar napačno razložene/opisane.	Nekatere vsebine so izpuščene/neustrezno (napačno, premalo) razložene. Nekaj/pogoste napake pri strokovnem izražanju.		Ustrezno so obdelane vse temeljne/ključne vsebine. Informacije s plakata so v pomoč sošolcem pri zapisovanju vsebin.	
UČITELJEVA POMOČ	Dijak ni bil sposoben (ustrezno) uporabiti nasvetov učitelja.	Dijak je (pogosto) sodeloval z učiteljem in je bil (delno) sposoben upoštevati njegove nasvete.		Dijak je sodeloval z učiteljem in zelo uspešno uporabil njegove nasvete. Dijak je bil pri delu povsem samostojen.	

IZDELAVA ZEMLJEVIDA⁹³³

Kriteriji/stopnje	1: slab	2: zmerno slab	3: povprečen	4: zmerno prepričljiv	5: prepričljiv
1. Zemljevid ima naslov in ustrezne označbe.					
2. Zemljevid ima označene strani neba.					
3. Oblika, merilo ter prostor površja in vodovja so primerni.					

⁹³² V celoti iz: Besednjak, Maja (2000). Ocenjevanje referatov pri pouku geografije. V: Geografija v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 30.

⁹³³ <http://go.hrw.com> (Social Studies: Rubrics, Rubric 20, 30. 7. 2000).

Kriteriji/stopnje	1: slab	2: zmerno slab	3: povprečen	4: zmerno prepričljiv	5: prepričljiv
4. Ostali podatki na karti so ustrezni.					
5. Zemljevid je urejen, čist in lepo predstavljen.					
6. Podatki na zemljevidu ustrezajo temi in vrsti zemljevida.					
7. Vse potrebne informacije so dodane na zemljevidu.					
8. Zemljevid prikazuje razumevanje teme in sorodnih pojmov.					
9. Zemljevid izpolnjuje vse zahteve naloge.					
10. Zemljevid v celoti predstavlja vse zmožnosti učenca.					

BRANJE KARTE⁹³⁴

	5	4	3	2
<i>Branje karte</i>	<i>Iz simbolov na karti, ki so prikazani v legendi, zna orisati in ovrednotiti značilnosti pokrajine iz določenega zornega kota: izoblikovanost reliefa, vodovja, državne meje, gostoto poselitve, prometnih poti, naravna bogastva, gospodarstvo, geografsko lego (oddaljenost od ekvatorja in začetnega poldnevnika).</i>	<i>Iz simbolov na karti, ki so prikazani v legendi, zna opisati značilnosti pokrajine: izoblikovanost reliefa, vodovja, državne meje, gostoto poselitve, prometnih poti, naravna bogastva, gospodarstvo, oddaljenost od ekvatorja in začetnega poldnevnika. Za sintezo potrebuje dodatna usmerjevalna vprašanja.</i>	<i>Iz simbolov na karti, ki so prikazani v legendi, zna pravilno razbrati nadmorsko višino, globino morja, državne meje, mesta, prometnice, naravna bogastva, gospodarske dejavnosti, geografsko lego (oddaljenost od ekvatorja in začetnega poldnevnika). Zaključki, ki jih oblikuje iz podatkov, imajo napake.</i>	<i>Iz simbolov na karti, ki so prikazani v legendi, zna razbrati nadmorsko višino, globino morja, državne meje, mesta, prometnice, naravna bogastva. Razbiranje geografske lege mu dela težave. Zaključki, ki jih oblikuje iz podatkov, so napačni ali jih ni.</i>

⁹³⁴ Cigler, Nevenka idr. (2003). Primer pouka izbranih učnih tem iz geografije v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 37.

IGRA VLOG: Srečanje s strokovnjaki⁹³⁵

	<i>Opisni kriteriji</i>			
	<i>Področje spremljanja</i>	<i>3–4 točke</i>	<i>2 točki</i>	<i>0–1 točka</i>
<i>Učenec igralec</i>	<i>Delo z viri</i>	<i>Informacije so premišljeno izbrane iz ustreznih, »izčrpnih« in raznolikih virov, kar omogoča temeljit vpogled in pripravo na srečanje.</i>	<i>Informacije so izbrane iz delno ustreznih, a omejenih virov, ki še vedno omogočajo vpogled v obravnavano vsebino in pripravo na srečanje.</i>	<i>Viri niso ustrezni, ali so uporabljeni viri, ki omogočajo zelo pomanjkljiv vpogled v obravnavano vsebino in pomanjkljivo pripravo na srečanje.</i>
<i>Učenec igralec</i>	<i>Razumevanje in uporaba znanja v novih situacijah</i>	<i>Terminologija je strokovna. Predstavitev in odgovori so jasni, »logični«, prepričljivi, pojasnjeni tudi s svojimi besedami. Uporaba znanja v novih situacijah je ustrezna in ustvarjalna. V primerih, pri katerih ni možno uporabiti dogovorjenih strategij, je pojasnitev jasna in razumljiva.</i>	<i>Terminologija je delno strokovna. Predstavitev in odgovori so mestoma nejasni, uporaba znanja v novih situacijah je včasih neustrezna. V primerih, ko ni možno uporabiti dogovorjenih strategij, je pojasnitev občasno deloma nejasna.</i>	<i>Terminologija je nestrokovna in pomanjkljiva. Predstavitev in odgovori so nejasni. Uporaba znanja v novih situacijah je pomanjkljiva ali neustrezna.</i>
<i>Učenec igralec</i>	<i>Komunikacija s poslušalci</i>	<i>Upošteva vprašanja in komentarje poslušalcev ter odgovori jasno in izčrpno.</i>	<i>Vprašanja in komentarje delno upošteva, mestoma presliši, odgovarja jasno, a ne izčrpno.</i>	<i>Vprašanja in komentarje pogosto presliši ter odgovarja pomanjkljivo in površno. Ne trudi se odgovorov izboljšati.</i>
<i>Udeleženec</i>	<i>Pripravljenost</i>	<i>Uporabljeni so ustrezni, raznoliki viri, iz katerih so izbrani zanimivi miselni problemi.</i>	<i>Uporabljeni viri so deloma ustrezni in izbrani miselni problemi so nezanimivi.</i>	<i>Izbrani miselni problemi so neustrezni.</i>

⁹³⁵ Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 64.

Področje	5	4	3	2
<i>Vživljanje</i>	<i>Izredno prepričljivo, učinkovito in samostojno se vživlja v zgodovinsko dogajanje in v svojo ter vloge drugih oseb, je izviren, kaže na vživetost v dogajanje.</i>	<i>Prepričljivo in učinkovito se vživlja v različna obdobja in vloge, nekoliko ga usmerja učitelj, izvirnosti ni zaslediti.</i>	<i>S težavo se vživlja v različna obdobja in vloge, ni izvirnosti, usmerja ga učitelj.</i>	<i>Ne uspe se vživeti v vsa različna obdobja in vloge, izdatno mu pomaga učitelj.</i>
<i>Ustna/pisna komunikacija</i>	<i>Izredno prepričljivo in učinkovito se izraža in se prilagaja različnim namenom, zna pritegniti pozornost z jasnim izražanjem in slikovitimi primeri.</i>	<i>Je učinkovit in prepričljiv, ne prilagaja se dovolj različnim namenom.</i>	<i>Komunikacija je ustrezna, jasnost izražanja je slabša in ni podkrepljena s slikovitimi primeri, zato dela občinstva ne pritegne.</i>	<i>Nerodno in nejasno se izraža, ne prilagaja se zahtevam različnega poslušalstva, zato ga to ne posluša.</i>
<i>Sodelovanje</i>	<i>Izredno prizadevno, učinkovito in aktivno pripomore k doseganju svojega in skupnih ciljev, je strpen do mnenj drugih, odprt in sprejemljiv do novih idej, pa tudi sam pobudnik novih idej in prijemov za doseganje svojih in skupnih ciljev.</i>	<i>Prizadevno in dejavno pripomore k delu skupine in svojega dela, je strpen in odprt do različnih idej in mnenj, pobud ne daje.</i>	<i>Ustrezno si prizadeva za dobrobit skupine in realizacijo svojega dela naloge, večkrat ga je treba spodbuditi.</i>	<i>Za delo v skupini ne kaže zanimanja, opravi le naloge, ki mu jih naložijo, pa še te površno.</i>

Na podlagi predstavljenih načinov ocenjevanja lahko učitelji sestavijo kriterije še za druge naloge in izdelke, ki jih učenci naredijo v povezavi z domačim krajem, npr. članek, reportaža, radijska oddaja, televizijska poročila, razredni muzej, spletna stran na internetu, razglednica, gledališka predstava, turistični vodnik itd. Tehnika klasifikacije oz. t. i. alternativno ocenjevanje je primerno za različne naloge daljših prostih odgovorov oz. za različne pisne izdelke (pismo, poročilo, članek, dnevnik, zgodba, legenda, pesem), za različne ustne naloge (igra vlog, diskusija, intervju, debata, ustno poročilo), za različne vizualne predstavitve (plakat oz. poster, model, razstava, zemljevid, stenski časovni trak) ali za druge informacijsko-komunikacijske izdelke (PowerPoint predstavitve, zvočni posnetek, video posnetek, elektronska učilnica, spletna stran). Pri vseh nalogah se lahko preverjajo in ocenjujejo vsebinski elementi (lokalna zgodovina), zunanji izgled ali proces učenčevega dela.

⁹³⁶ Brodnik, Vilma (2004). Nekaj praktičnih nasvetov pri snovanju opisnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja v 7. razredu devetletke. V: Zgodovina v šoli. Letnik 13. Št. 1–2, str. 72.

ZAKLJUČEK

---

*»Lepše ni v okrogu zemlje,
mila, ljuba je tako,
da jo zlati zor objemlje,
da smehlja se ji nebo.
Čistost bela jo odeva
in zvestoba pas je njen,
blago srčece ogreva
ji ljubezni svet plamén.
Njo le bom ves čas življenja
ljubil iz srca globin:
ljuba moja je – Slovenja,
jaz pa Slave zvest sem sin!«*

Simon Gregorčič⁹³⁷

---

⁹³⁷ Gregorčič, Simon (1994). Izbrane pesmi. Izbral in uredil France Koblar. 6. izdaja. Ljubljana: CZ, str. 7. Iskrice domorodne.

Lokalna zgodovina v šoli

Z lokalno zgodovino učenci spoznavajo in odkrivajo preteklost domačega kraja in domače pokrajine, širijo prostorsko in časovno orientacijo od domačega kraja, domače pokrajine na Slovenijo, Evropo in svet.

Zato naj bi učenci najprej spoznali in raziskali domači kraj oz. lokalno zgodovino.

Lokalna zgodovina, še posebej pa vsebine, ki se nanašajo na domači kraj ali pokrajino, so vključene pri številnih predmetih v osnovni šoli: spoznavanje okolja, družba, državljska vzgoja in etika, zgodovina, geografija, glasbena vzgoja, (slovenščina predstavlja slovenski jezikovni prostor), bistveno manj pa v srednji šoli: likovna umetnost, zgodovina v okviru predmeta družboslovje, sociologija, študij primera za maturo v okviru predmeta geografija.

Pomen družboslovnih vsebin, ki se nanašajo na naravo oz. okolje ter družboslovnih dejavnosti v šoli v naravi, se povečuje, kar dokazujejo tudi učne vsebine in cilji v učnih načrtih pri obveznih in zlasti pri izbirnih družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli.

Ugotovili smo, da neposredno pravih vsebin lokalne zgodovine ravno v učnih načrtih zgodovine ni zaslediti, razen pri nekaterih učnih ciljih in vsebinah v devetletni osnovni šoli v 4. razredu (družba) in 6. razredu (zgodovina) ter pri zgodovini v okviru predmeta družboslovje v poklicnih šolah. Pri internem delu splošne mature za zgodovino pa je le izbirna možnost za vključevanje ekskurzij po Sloveniji. Zato predlagamo vključitev vsebin lokalne zgodovine pri izbirnih predmetih ali v okviru izvenšolskega pouka, saj poznavanje in preučevanje lokalne zgodovine prispeva k temu, da se učenci zavedajo vrednot tako domačega kraja kot tudi slovenske pokrajine in razvijajo pozitiven odnos do dediščine v Sloveniji. Ravno tako predlagamo vključevanje lokalne zgodovine v učni načrt zgodovine v osnovni in srednji šoli pri vseh učnih temah.

Na podlagi analize družboslovnih učnih načrtov, učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov lahko ugotovimo, da se teme, ki so vključene v šoli v naravi in pri preučevanju domačega kraja, najpogosteje nanašajo na naravno-geografske značilnosti, naravno in kulturno dediščino, sociološko in okoljevarstveno področje ter skrb za prihodnost Slovenije.

Šola v naravi predstavlja najenostavnejšo možnost za spoznavanje, preučevanje in raziskovanje domačega kraja ter je osnova za preučevanje širšega prostora. Družboslovne dejavnosti in programi, ki jih predlaga Center šolskih in občolskih dejavnosti v Sloveniji, lahko osnovne in srednje šole uporabijo, spremenijo ali dopolnijo v skladu z lastnimi zahtevami in potrebami. Šola v naravi predstavlja številne možnosti za raziskovalne metode dela oz. terensko delo, muzejsko delo, ekskurzije in skupinsko delo. Različne učne oblike, metode in načini dela, ki jih predlagajo tudi učni načrti, omogočajo uporabo znanja, razvijanje komunikacijskih in socialnih spretnosti, motivacijo za šolsko in vseživljenjsko učenje ter pripravo na aktivno in odgovorno vključevanje mladih v družbo.

Učenci bi morali v osnovni in srednji šoli preučevati svoj domači kraj ali pokrajino, se navajati na razumevanje in spoštovanje ljudi ter na samostojno ali skupinsko raziskovalno delo, saj bi bili na ta način boljše pripravljene za nadaljnje učenje in učinkovito delo.

Učne oblike, metode in načini preučevanja lokalne zgodovine v šoli

Učne oblike, metode in načini, ki jih predlagajo učni načrti družboslovnih predmetov v osnovni in srednji šoli, so samostojno delo, sodelovalno skupinsko delo, projektno delo, raziskovalno delo, reševanje problemov, diskusija, igra vlog, ekskurzije, terensko in muzejsko delo, delo s pisnimi in slikovnimi viri.

Različni načini dela učiteljem po eni strani omogočajo, da prepoznajo sposobnosti učencev, njihove ideje, predloge, stališča in dojemanje sveta, hkrati pa različne naloge aktivno spodbudijo učence, saj reševanje nalog deluje kot motivacija in predstavlja primer premagovanja ovir tudi v vsakdanjem življenju. Predstavljeni načini dela v publikaciji so tudi vzgojni, saj so lahko »vzor logičnega mišljenja, racionalnega, slikovitega izražanja, demokratičnosti in strpnosti.«⁹³⁸

Sestavni del vseh učnih oblik, metod in načinov dela so raznovrstne, diferencirane in življenjske naloge oz. avtentične naloge, ki pri učencih omogočajo razvijanje tudi državljanjskih kompetenc. Učenci lahko izdajo lokalni časopis in napišejo članke za različne rubrike; pripravijo radijsko ali televizijsko oddajo; predvidijo ureditev kraja; načrtujejo in predlagajo spremembe prostorskih zasnov v domačem kraju; izdelajo maketo, skico ali računalniško izdelan načrt za zgradbe ali celotno mesto; pripravijo različne razstave s pomočjo fotografij, predmetov in drugih lokalnih virov; se vživijo v igro arheologa, kustosa, raziskovalca, župana, turističnega vodiča ali novinarja; pripravijo žepni vodnik z nepoznanimi predmeti, spomeniki ali zgradbami domačega kraja itd.

S terenskim delom, delom v muzejih ali z ekskurzijami se dosejajo različni učni cilji, saj teren oz. Slovenija predstavlja dodatni vir informacij za pouk zgodovine in družboslovnih predmetov, podaja slikovit prikaz načina življenja ljudi in omogoča lažje vživljanje v načine življenja ljudi ter predstavlja raznovrsten vir za projekte in raziskave o domačem kraju.

Učenje z odkrivanjem lokalne zgodovine

Osnovna metoda učenja pri preučevanju lokalne zgodovine je metoda učenja z odkrivanjem, kjer učenci sami ali s pomočjo vprašanj pridobijo podatke na terenu in na podlagi dokazov interpretirajo preteklost. Učenci zbirajo podatke v lokalnih knjižnicah, muzejih, arhivih, župnijah, matičnih uradih, šolah, tovarnah, društvih, internetu itd. ter uporabljajo časopise, fotografije, zemljevide, ustne vire (npr. starejši prebivalci), telefonske imenike, popise prebivalstva, šolske kronike in druge vire.

Prevladujoče metode terenskega dela, ki se najpogosteje uporabljajo pri zgodovini v Veliki Britaniji, so opazovanje (zapisovanje, risanje, fotografiranje, snemanje), odkrivanje

⁹³⁸ Strmčnik, France (2001). Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 135.

(merjenje, intervjuji) in postavljanje hipotez oz. domnevanje. Pri geografiji so še druge terenske metode: anketiranje, kartiranje, zbiranje podatkov (štetje), pri sociologiji pa anketiranje in intervjuvanje. Pri metodi učenja z odkrivanjem učenci odkrivajo podatke postopoma, in sicer poskušajo najprej ugotoviti, kaj jim sam vir pove oz. sporoča, potem kaj lahko sklepajo na podlagi vira oz. česa jim vir ne pove, na koncu pa si postavijo dodatna vprašanja, da lahko ugotovijo, kaj se je dogajalo v preteklosti.

Učenje z odkrivanjem, ki je sestavni del terenskega dela oz. dela v naravi, omogoča razvijanje pisnih, komunikacijskih in predstavitvenih spretnosti, še posebej pa omogoča razumevanje družbene, gospodarske in kulturne preteklosti domačega kraja in Slovenije.

Ravno pri učenju z odkrivanjem lahko učenci razvijajo svoje sposobnosti, raziskovalno delo pa jih obogati. Pri tem je potrebno dopuščanje napak, ustvarjanje zaupanja v učenceve sposobnosti in razvijanje kreativnosti.

Primeri preučevanja zgodovine domačega kraja in okolice

Pri preučevanju lokalne zgodovine in domačega kraja se najpogosteje preučujejo naravno-geografske in družbeno-geografske teme, naravna in kulturna dediščina, družbeno-sociološke, kulturno-umetniške in okoljevarstvene teme ter načini življenja. S pomočjo terenskih in raziskovalnih metod se učenci navajajo na enostavno znanstveno raziskovanje.

Glavni predmeti oz. objekti preučevanja, ki so predstavljeni v publikaciji, so gradovi in grajske stavbe, cerkve in samostani, ulice, industrijske zgradbe, kmečke, mestne in druge zgradbe in objekti, parki in vrtovi ter predmeti. Predstavljene so različne naloge in dejavnosti, ki se uporabljajo za arhivsko, muzejsko, pisno, slikovno, ustno ali informacijsko-komunikacijsko gradivo ter druge naloge, ki se nanašajo na domači kraj in slovenske pokrajine. Čeprav so konkretni primeri (s slikovnim gradivom) vzeti iz različnih družboslovnih učbenikov, delovnih zvezkov in priročnikov ter se že uporabljajo za preučevanje Slovenije oz. domačega kraja pri družboslovnih predmetih (geografija, zgodovina, družba, sociologija), pa le-ti lahko predstavljajo ideje učiteljem za sestavljanje drugih nalog za druge tematike. Učitelji si pomagajo z dodanimi zanimivimi nalogami, ki se uporabljajo za preučevanje domačega kraja oz. lokalne zgodovine v Veliki Britaniji. Te naloge zahtevajo od učencev predvsem učenje z odkrivanjem in produktivno aktivnost (izdelek) ter ne samo iskanja in učenja podatkov.

Preverjanje in ocenjevanje znanja o lokalni zgodovini

Alternativno ocenjevanje, samoocenjevanje ali kolegialno ocenjevanje so odlična povratna informacija za učence in učitelja, da lahko sproti izpopolnjujejo svoje delo, izdelke in lažje načrtujejo naloge, ki so povezane z lokalno zgodovino. Manj primerno je klasično ocenjevanje s tehniko točkovanja, razen v primerih, ko želimo preveriti ali oceniti le znanje in razumevanje.

Ocenjevanje s tehniko klasifikacije, ki se že uporablja v Sloveniji, je bolj primerno za ocenjevanje različnih izdelkov in nalog, ki se nanašajo na preučevanje domačega kraja (npr.

časovni trak, izvedba ekskurzije, debata, diskusija, igra vlog, plakat, referat, poročilo, razstava). Predstavljeni primeri v publikaciji so lahko v pomoč učiteljem pri sestavljanju ocenjevalnih kriterijev za druge naloge in izdelke, ki se nanašajo na lokalno zgodovino.

Sklepne misli

Zaključujemo, da bi se morala lokalna zgodovina bolj pogosto vključevati v vsebine izbirnih predmetov in interesnih dejavnosti, pri predmetu zgodovina pa vsaj v različne izvenšolske dejavnosti (krožki, šolski projekti, ogledi muzeja, arhiva in kulturno-zgodovinskih znamenitosti kraja, terensko delo, raziskovalni tabor, šola v naravi).

Pričujoča publikacija predstavlja nekatere možne načine preučevanja lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli oz. načine preučevanja domačega kraja pri družboslovnih predmetih.

Bistvo preučevanja lokalne zgodovine so naloge oz. dejavnosti, ki jih učenci rešujejo ali izvajajo. »Kolikor bolj poučevanje omogoča in spodbuja samostojno, soodločujoče, sodelovalno in ustvarjalno učenje, aktiviranje in aktualiziranje lastnih izkušenj, demokratične interakcije učenec – učenec – učitelj, toliko več doživetij in izkušenj si učenci pridobivajo /.../.«⁹³⁹ Z lokalno zgodovino učenci razvijajo občutek odgovornosti do kulturnih in zgodovinskih znamenitosti; se navajajo na pozitivno vrednotenje kulturne dediščine in na aktivno vlogo v družbi; pridobivajo znanje, razumevanje, vrednote in spretnosti za varovanje okolja ter razvijajo zavest o lokalni, krajevni, pokrajinski in slovenski oz. narodni identiteti in pripadnosti.

Opazovanje, odkrivanje in preučevanje domačega kraja se lahko začne že v zgodnjem otroštvu.⁹⁴⁰ »Vsak izlet s starši naj bo pot z zemljevidom, domoznansko literaturo, stik s pokrajino, ljudmi, naravnimi znamenitostmi, kulturno krajino, preteklostjo, dialektom, navadami, posebnim vonjem, svetlobo, glasbo itd.«⁹⁴¹

Šolsko preučevanje lokalne zgodovine pomeni način aktivnega vključevanja v lokalno družbo, saj se učence sistematično in tematsko uvaja v življenje in dogajanje domačega kraja. To pa je pomembno za samostojno delovanje v družbi oz. državi, kar je osnova za državljsko (domovinsko) vzgojo in kulturo. S preučevanjem lokalne zgodovine se učenci oz. mladi lažje zavedajo, kaj je bilo pomembno, kaj je pomembno in kaj bo pomembno tako za domači kraj, kot tudi za državo (domovino).

»Kdor bi po dolgem in povprek ne le enkrat preromal to našo čudovito zemljo in bi hodil po njej odprtih oči in še bolj odprtega srca, bi nekoč nemara le zaslutil, čemu ji pravimo domovina.«⁹⁴²

⁹³⁹ Prav tam.

⁹⁴⁰ Primeri družinskih izletov: Mlakar, Vlasta (2006). 100 družinskih izletov. Ljubljana: MK.

⁹⁴¹ Mosbrucker, Mojmir (1999). Ekskurzije v luči sodobnih konceptov izobraževanja. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXX. Št. 3, str. 58.

⁹⁴² Zadnikar, Marijan (1964). Znamenja na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana, str. 5.

V nadaljevanju so razloženi glavni pojmi, vzeti iz slovenskih učbenikov in delovnih zvezkov za družboslovne predmete ter se nanašajo na različne tematike za preučevanje lokalne zgodovine.

Za natančnejšo strokovno razlago pojmov se priporoča uporaba leksikona: Slovenski etnološki leksikon (2004). Ljubljana: MK.

- abrazija: morska erozija
- aglomeracija: zgostitveno območje na vplivnem območju večjega središča; imenujejo ga lahko tudi mestna regija
- ahker: lesena ali zidana stavba za hrambo živil (Kozjansko); frčadi podoben nadzidek z enim ali dvema oknoma (Zg. Savinjska dolina)
- akumulacija: odlaganje materiala tam, kjer se moč erozije zmanjša
- akvarel: slika, izdelana z vodnimi barvami; tudi slikarska barva, ki se topi v vodi
- akvarij: steklena posoda z vodo za gojenje vodnih živali in rastlin
- alpinizem: vzpenjanje na visoke vrhove po nezavarovanih, nezaznamovanih smereh
- altana: zaprt balkon, na stebre ali zid postavljena ploščad
- ambon: dvignjen pult med prezbiterijem in cerkveno ladjo za branje svetega pisma in pridiganje v katoliški cerkvi
- anketiranje: poizvedovanje, zbiranje podatkov v določen namen
- anorganski energetski viri: energetski viri, kot so voda, veter, sonce
- anticiklon: območje visokega zračnega tlaka; znanilec sončnega vremena
- apnenec: kamnina, usedlina odmrlih lupin živali
- ar: ploščinska mera, enaka kvadratu s stranico 10 m
- arheologija: veda, ki proučuje materialne vire
- arhipelag: obsežno otočje skupaj z vmesnim morjem; v prenesenem pomenu se izraz večkrat uporablja za oznako geografskega pojava, »raztresenega« v določenem tipu (npr. poselitev gozdnatih ali puščavskih pokrajin)
- arhitektura: stavbarska umetnost, umetnost oblikovanja prostora; veda o tem
- arhiv: urejene zbirke dokumentov, listin in drugega pisnega gradiva z zgodovinsko in dokumentarno vrednostjo, ki se nanašajo na dejavnost kake ustanove, osebe; ustanova ali stavba (tudi prostor), namenjena hranjenju arhivskega gradiva
- arhivistika: veda o arhivskem gradivu, kamor sodi vse pisano, tiskano, slikano, fotografirano itd.
- arkada: lok nad dvema stebroma
- asimilacija: prilagajanje, stapljanje enega naroda z drugim; vključevanje v okolje s prevzemom njegovih lastnosti
- astronomija: veda, ki raziskuje nebesna telesa, zvezdoslovje
- atribut: značilnost, bistvena lastnost pojava ali predmetov; znamenje, po katerem osebo prepoznamo

- atrij: vhodno preddverje ali osrednji prostor v starorimskih hišah; veža, preddverje v krščanskih bazilikah
- avantgarda: najnovejša, najbolj napredna ali vodilna smer v umetnosti
- avtohton: prvoten, nastal na kraju, kjer biva; nasproten od alohton (izvirajoč iz drugega okolja)
- avtoportret: lastna podoba, ko slikar naslika samega sebe
- azimut: kot med smerjo proti severu in smerjo opazovanega predmeta
- bajka: ljudska zgodba o nenavadnih pojavih in dogodkih
- bakrorez: grafični postopek, ko umetnik v bakreno ploščo, prevlečeno z zaščitno snovjo (asfaltom) vpraska določeno upodobitev in nato ploščo potopi v kislino; očiščeno ploščo nato umetnik prevleče z barvo in odtisne na papir
- bal: družabna prireditev, na kateri se pleše
- bala: nevestina oprema
- barok: evropski umetnostni slog med renesanso in klasicizmom, od konca 16. do polovice 18. stol.
- bat: leseno orodje, podobno velikemu kladivu ali kiju
- baza: spodnji del stebra
- beganica: snop šibja in zelenja za cvetno nedeljo; butara
- begunci: ljudje, ki so se izselili zaradi ogroženosti, vojne, lakote ...
- besedne zlorabe: zmerjanje, smešenje ali žaljenje zaradi nacionalne ali verske pripadnosti, telesne lastnosti ipd.
- biocid: sredstvo, ki se uporablja za uničevanje škodljivcev (herbicid proti plevelu, pesticid proti žuželkam, fungicid proti plesnim)
- biokmetijstvo: kmetijstvo brez uporabe mineralnih gnojil in umetnih škropiv
- bipolarnost: dvopolnost, tudi dvosrediščnost
- bohkov kot: v kmečki hiši kotichek s podobo ali kipcem Kristusa na križu
- boljši sejem: sejem, na katerem v mestih prodajajo rabljene stvari, praviloma manjše vrednosti
- bonton: pravila lepega vedenja
- borjač: ograjeno in zaprto dvorišče ob kraški hiši
- brakična voda: voda, ki nastane ob morju z mešanjem slane in sladke vode
- branjevka: prodajalka doma pridelane zelenjave na tržnici
- brezno: globoka jama s strmimi stenami
- Bric: prebivalec Goriških brd
- brod: splav ali čoln za prevoz čez vodo
- brodnina: plačilo za prevoz čez reko z brodom
- bruto domači proizvod: v denarju izražena vrednost vseh dobrin in storitev, proizvedenih v nekem letu izračunana na prebivalca države
- burja: suh, hladen in sunkovit veter, ki z veliko hitrostjo piha prek kraških planot proti morju
- burkle: naprava za dviganje in prenos loncev pri kuhanju v kmečki peči in za premikanje gorečih drv
- ceh: srednjeveška stanovska organizacija rokodelcev iste stroke; skupina ljudi istega poklica z enakimi interesi

- cepec: preprosto orodje za ročno mlatev, dve z verigo povezani palici
- ceremonial: predpisi za potek slavnosti, obredov ali vedenja
- ceremonija: obred, slavnost po ustaljenih, predpisanih pravilih
- ciklon: območje nizkega zračnega pritiska (tlaka); znanilec oblačnosti in padavin
- cimprana hiša: lesena, iz brun narejena hiša
- cukrarna: tovarna sladkorja
- črna kuhinja: kuhinja, v kateri dim z ognjišča ni speljan v dimnik, ampak se kadi po vsem prostoru
- Črni revirji: premogovna območja iz prvih obdobij industrializacije
- daljnovod: naprava za prenos električne energije na večje razdalje
- datirati: označiti delo s podatkom o času nastanka
- deagrarizacija: opuščanje kmetijstva; preslojevanje prebivalstva iz kmetijskih v druge gospodarske dejavnosti
- dediščina: premoženje, ki se deduje; materialne in duhovne dobrine, ki jih posredujejo, predajo ali zapustijo predniki naslednjim rodovom
- demografska eksplozija: pojav zelo hitre rasti števila prebivalcev
- denacionalizacija: vrnitev razlaščenega premoženja prejšnjim lastnikom
- denudacija: polzenje preperelih delcev po pobočju
- depandansa: stranska zgradba ali ustanova
- depo: zaloga; shramba, prostor za shranjenje nečesa
- dimnica: tip hiše z odprtim ognjiščem in pečjo za kuhanje in peko v glavnem bivalnem prostoru
- diplomatika: veda o listinah
- diskriminacija: neupravičeno, krivično razlikovanje med ljudmi
- dobrave: prvotno s hrastovimi gozdovi poraščene najstarejše prodne terase z debelo in kisljo prstjo
- dopolnilne dejavnosti: gospodarske dejavnosti, s katerimi kmečko gospodinjstvo dopolnjuje (premajhne) dohodke s kmečkega gospodarstva
- dota: premoženje, ki ga v zakon prinese žena
- drča: plitva vdolbina v strmem pobočju, navadno za spravlanje lesa v dolino
- družbena vloga: načini ravnanja, vedenja, ki se od posameznika/posameznice pričakujejo ali zahtevajo glede na položaj (pozicijo), ki se jo zavzema v družbi
- družbeno-geografske značilnosti: poselitev, naselja, kmetijstvo, industrija, promet, turizem
- državljanstvo: pravno urejena vez med posameznikom/posameznico in državo kot sklopom političnih institucij oziroma organizacijo oblasti (sestavni del te vezi so ustavno določene in zagotovljene pravice, svoboščine in dolžnosti državljanov/državljanek)
- ekologija: naravovarstveni odnos do okolja
- ekosistem: skupek odnosov med živo in neživo naravo
- eksponat: razstavni predmet
- ekspresionizem: umetnostna smer v 20. stol., ki temelji na zahtevi po etično očiščenem človeku; obtoževala je sodobno civilizacijo, vojno in kapitalizem

- ekstenzivno kmetijstvo: nasprotno od intenzivnega, zahteva predvsem veliko delovne sile in malo vložnega kapitala
- embalaža: kar se rabi za zavijanje, zaščito blaga in izdelkov
- emblem: likovno znamenje, ki simbolizira kako pripadnost, dejavnost, idejo
- emigracije: izseljevanje prebivalcev
- emisije: različne snovi ali vrste energije, izločene in izpuščene v okolje
- empatija: vživljanje v (npr. v sogovornika, osebnost)
- endemit: rastlina ali žival, ki se pojavlja samo na določenem območju
- epidemija: množično pojavljanje nalezljive bolezni
- epigrafika: veda o napisih
- erozija prsti: pojav, pri katerem voda spira ali veter odnaša prst s kmetijskih zemljišč ali gozdov
- etnologija: veda, ki proučuje šege in navade ter načine življenja ljudi v preteklosti in sedanjosti
- farma: veliko kmetijsko posestvo za gojenje določene vrste živali
- fasada: zunanja podoba, pročelje
- fijakar: kočijaž, ki za plačilo prevaža ljudi
- fliš: kamnina, v kateri se v plasteh izmenjujejo plasti laporja, peščenjaka in apnenca
- flosar: splavar
- fluviokras: relief s kraškimi izviri, vendar brez vrtač
- Forma viva – živa oblika: razstava kiparskih del na prostem
- fosilna goriva: skupen izraz za premog, nafto in zemeljski plin; so naravna goriva, nastala iz ostankov organizmov
- freska: stenska slikarija na še vlažen sveže nanosen omet
- furmanstvo: prevoznništvo
- fužina: manjši železarski obrat za taljenje železove rude in predelavo železa v polizdelke in končne izdelke; topilnica in predelovalnica železa
- galerija: ustanova, ki hrani likovne umetnine
- gank: odprt hodnik vzdolž daljših pročelij stanovanjskih in gospodarskih stavb
- gavge: vislice
- genealogija: rodoslovje, nauk o izvoru in medsebojnem razmerju rodov
- geologija: veda, ki raziskuje geološki razvoj in kamninski sestav Zemlje
- geološka dediščina: dediščina, kjer se pojavljajo kamnine, fosili ali minerali, ki so v naravi redkejši
- geometrija: veda o lastnostih prostorov in njihovih delov
- geomorfološka dediščina: površinski ali podzemeljski naravni pojavi, npr. ledeniške doline, posebne rečne struge
- glajt: nosilni tram v ostrešju
- glažuta: preprosta steklarna, navadno v bližini gozdov
- globalizacija: pojav, da družbeni pojavi in procesi (informatizacija, gospodarstvo, gospodarska kriza, onesnaženje okolja) zajamejo ves svet ter poenotijo vrednote in način življenja; proces medsebojnega povezovanja, sodelovanja in soodvisnosti različnih delov sveta

- golosek: posek vseh dreves na večjem zemljišču
- gora: visoka vzpetina
- gotika: umetnostni slog, ki je bil uveljavljen med 12. in 15. stoletjem
- grafično merilo: črta ali trak z vrisanimi merskimi enotami
- grapa: manjša ozka dolina s strmimi pobočji
- gravirati: vrezovati črke, okraske v trdo snov
- gravitacijsko območje: območje, katerega prebivalstvo se po večini ali izključno usmerja v določeno naselje, v katerem lahko zadovolji eno ali več svojih potreb (zaposlitvena, šolska, kulturna, nakupovalna, upravna)
- grič: manjša vzpetina
- gručasta vas: hiše so postavljene blizu skupaj, vendar brez reda
- gumno: prvotno odprt prostor v delu kmečkega dvorišča ali ob gospodarskem posloplju
- hektar: ploščinska mera, enaka kvadratu s stranico 100 m
- heraldika: veda o grbih
- hidrogram: slika ali graf poteka rečnih pretokov (urni, dnevni, mesečni, letni)
- hidrološka dediščina: vodna dediščina, zaščitimo lahko jezera, struge potokov, morško obalo
- hipocenter: točka pod zemeljsko površino, od koder izvirajo potresni valovi; žarišče potresa: globina hipocentra
- hipodrom: prostor za konjske dirke
- his: lesena ali zidana shramba, klet
- historizem: smer v arhitekturi, za katero je značilno posnemanje starejših zgodovinskih slogov
- hram: lesena ali zidana stavba za hrambo živil, shramba (Zasavje)
- hrib: vzpetina z nadmorsko višino med 400 in 1100 metri
- humus: organske snovi v tleh, ki so preperete, se razgradile in naredile prst rodovitno
- idila: umetniško delo, ki upodablja preprosto življenje
- ikonologija: veda, ki povezuje podrobnosti v celote in tolmači umetniška dela v njihovem kulturnem in zgodovinskem časovnem okviru
- ikona: prvotna samo sveta podoba pri pravoslavni, zdaj tudi prenosna manjša slika z nabožno vsebino
- ikonografija: veda, ki se ukvarja s snovjo umetniških upodobitev
- Ilirika: avtocestni krak od avstrijske (Jesenice) do hrvaške meje (Obrežje)
- imigracija: priseljevanje prebivalcev
- impresionizem: umetnostna smer konec 19. stol.; namesto k objektivnemu prikazovanju stvarnosti je usmerjen k subjektivnim čutnim vtisom, bežnim občutjem, odtenu
- inča: palec, angleška cola, anglosaška dolžinska mera
- industrija: dejavnost, ki z uporabo strojev in v velikih količinah predeluje surovine in polizdelke v nove izdelke
- infrastruktura: za razvoj vsake dežele nepogrešljiv temelj gospodarstva; prometne zveze, telekomunikacije, vodovod, kanalizacija; v širšem smislu tudi šole, bolnišnice, banke ...

- iniciala: bogato okrašena začetna črka v starih rokopisih
- intenzivno kmetijstvo: močno mehanizirano kmetijstvo, ki za povečanje hektarskih donosov uporablja številne prijeme od uporabe gnojil in škropiv, do umetnega namakanja in izsuševanja območij ter križanja raznih vrst za povečanje odpornosti
- inverzija: temperaturni obrat, pri katerem temperatura z višino narašča
- itinerar (itinerarij): podroben načrt, popis nameravanega potovanja
- izba: osrednji bivalni prostor pri hišah (Gorenjska)
- izohipsa: plastnica; črta na zemljevidu, ki povezuje točke z enako nadmorsko višino
- izolator: snov, ki ne prepušča vlage, toplote, zvoka, električnega toka
- izseljenec: tisti, ki zapusti domovino in se naseli v drugi državi
- jarem: lesena priprava za vprego goveje živine
- jedkanica: podoben grafični postopek kot bakrorez, samo da umetnik podobe ne vreže v bakreno ploščo, ampak v jeklo
- jurjevo: god sv. Jurija (24. april)
- kaligrafija: lep opis, lepopisje, pisanje z lepimi, pravilno oblikovanimi, tudi okrašenimi črkami
- kamra: manjša soba v kmečki hiši, navadno za spanje
- kamšt: vodno kolo
- kapela: manjša samostojna sakralna stavba ali večji prostor v večji zgradbi, npr. v cerkvi, gradu, bolnišnici, samostanu ipd.
- kapitel: zgornji del stebra
- kapnik: stoječa ali viseča apnenčasta tvorba v kraških jamah
- karakterologija: veda, ki preučuje značaje (ljudi)
- karbonatne kamnine (apnenec, dolomit): sedimentne kamnine, nastajajo z izločanjem kalcijevega karbonata
- karta: planinska, izletniška, turistična, avtokarta; gozdarske, geološke, geomorfološke, pedološke, vegetacijske, panoramske, fotokarte; fizična, politična
- kartiranje: vnašanje dodatnih podatkov na načrt ali zemljevid, navadno na terenu
- kartografija: veda, ki se ukvarja z risanjem kart oziroma zemljevidov
- kartuzija: samostan kartuzijanskega reda
- kasarna: vojašnica
- kaša: jed iz stopanega žitnega zrnja, kuhanega v vodi ali mleku
- kašča: gospodarsko poslopje za shranjevanje žita, suhega mesa, fižola in drugih pridelkov
- kataster: uradni popis zemljišč glede na obliko, obseg, kakovost, kulturo, lastništvo
- katastrski načrt ali katastrska mapa: načrt zemljišč na določenem območju z mejami, znaki za kulture in številkami parcel;
- kevdrc: klet; ena od tvorb v kraških jamah
- kip: prosto stoječa plastika
- kisel dež: dež, ki zaradi onesnaženosti zraka vsebuje različne strupene kisline, predvsem žvepleno
- klapa: skupina, družčina
- klasicizem: umetnostna smer v 17. in 18. stol., ki se je sklicevala na naravo in razum ter se zgledovala po antiki

- klavže: vodne pregrade
- klej: lepilo
- klimogram: graf, s katerim se prikaže letno gibanje povprečnih mesečnih temperatur in padavin
- kliše: ustaljena ali pogosto ponavljajoča se oblika česa
- kočar: reven kmet, ponavadi brez lastne zemlje
- kočna: zgornji, polkrožno zaključen del ledeniške doline
- kolár: kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem, popraviljanjem lesenih delov vozov
- kolaž: tehnika lepljenja različnih predmetov (papirja, čipk, lesa, peska, blaga, gumbov pločevine itd.) na podlago
- koliševka: večja kotanja na krasu, ki ima prepadna pobočja in ki je nastala z udorom stropa jame
- kolovrat: lesena priprava za ročno predenje
- komasacija: združevanje razdrobljenih zemljišč posestnikov, tako da vsak posestnik dobi zemljišče v velikem kosu
- komat: lesen in z usnjem in kovinskimi okraski preoblečen del konjske, redkeje goveje, volovske ali oslovske vprege
- komunalne službe: službe, ki skrbijo za vodovod, kanalizacijo, parke, odvoz smeti itd.
- konsenz: soglasje
- konservator: oseba, ki raziskuje kulturne spomenike in skrbi za njihovo vzdrževanje
- konservatorstvo ali spomeniško varstvo: veda, ki se ukvarja s teorijo in uresničevanjem (prakso) varovanja in obnavljanja različnih vrst spomenikov
- konzola: nosilna podpora, podstavek, nosilec
- kopa: velik kup žita, desk, lesa ipd.; v obliki polkrogle zložen, z zemljo pokrit les za žganje ogla
- kopišče: kraj, prostor, kjer se je žgala oglarska kopa
- korec: žlebasta strešna opeka za pokrivanje primorskih hiš
- korito: poglobitev v zemeljskem površju, po katerem teče potok ali reka
- korozija: kemično raztapljanje karbonatnih kamnin
- koruznjak: stavba za sušenje koruze
- kozolec: posebna gradnja gospodarskega poslopja za sušenje nekaterih poljedelskih pridelkov: detelje, sena, žita idr.
- kožuhanje: ličkanje koruze
- krajcar: star denar
- krajevni leksikon: knjiga, v kateri so zbrani opisi krajev
- krajinska arhitektura: arhitektura, ki se ukvarja z načrtovanjem krajin (pokrajin)
- krajinski park: območje značilne polnaravne ali naravne krajine s sestavinami naravne in kulturne dediščine
- krasoslovci: strokovnjaki, ki se ukvarjajo z raziskovanjem krasa in kraških pojavov
- kraška jama: podzemeljska votlina na krasu
- kraški ravniki: vsi uravnani in razjedeni deli kraškega površja
- kraško polje: večja ravnina na kraškem površju s strmim sklenjenim obrobjem
- kredenca: omarica za posodo in pribor

- kritina: material za pokrivanje ostrešja
- križni hodnik: hodnik, ki obkroža zaprto pravokotno dvorišče srednjeveških samostanov in palač
- krnica: okroglasta oziroma amfiteatralna gorska globel, nastala z nabiranjem ledu v izvirnih grapah gorskih voda
- kronika: zapis pomembnejših dogodkov v takem vrstnem redu, kot so se dogajali
- kronologija: veda o merjenju časa in koledarjih
- krošnja: lesena priprava za prenašanje drobnih predmetov za prodajo
- krošnjar: kdor v krošnji prenaša in prodaja drobne predmete
- krošnjarjenje: dejavnost krošnjarjev
- kultura: v najširšem pomenu besede celotno področje idej, navad, prepričanj, znanj, vrednot, norm, materialnih proizvodov itd., ki so jih oblikovali in proizvedli ljudje in ki se prenašajo iz generacije v generacijo ter se pri tem tudi spreminjajo
- kulturna dediščina: stvaritve, ki jih je ustvaril človek
- kulturni spomenik: pomembno delo iz preteklosti, ki ima veliko kulturno vrednost
- kupola: streha, ki pokriva okrogel ali kvadraten prostor in ima obliko polkrogle
- kustos: varuh, skrbnik, urejevalec zbirk v muzeju ali galeriji
- kužno znamenje: kamnit steber, postavljen kot zahvalni spomenik ob koncu epidemije kuge
- kvartarne naplavine: naplavine, odložene v mlajših geoloških dobah
- kvartarni sektor dejavnosti: dejavnosti kot npr. šolstvo, zdravstvo, znanost, kultura itd.
- laičen: posveten, neduhovniški; nestrokoven, nepoučen
- lakolit: vrinek lave v obliki kupole, ki je dvignil sedimentne kamnine in oblikoval velikansko kopo
- lavirati: osnovno enobarvno risbo izmivati z vodo, da se dobijo vmesni toni
- léct: poltrajno pecivo v obliki ploščic ali figuralnih, ornamentalnih ali predmetnih podobnjakov
- ledinska imena: imena nekaterih naravnih objektov zunaj naselij, to je njiv, gozdov, poti, vodnjakov, voda, dolin itd.
- lega: tram, na katerem kaj sloni
- legenda: navodilo za razumevanje znakov; pojasnilo za razumevanje uporabljenih dogovorjenih znakov npr. na zemljevidu; zgodba o nenavadnih dogodkih, pojavih ali ljudeh
- lent: pristan
- lesorez in linorez: vrsti grafične tehnike, pri katerih se dele, ki bodo po odtisu beli, izreže
- libra: kovanec večje vrednosti, rimska denarna in utežna enota
- linijski tip poselitve: naselja, ki sledijo v določeni črti (na primer v dnu dolin)
- listina: slovesen zapis (predvsem iz srednjega veka)
- litografija ali kamnotisk: grafična tehnika ploskega tiska
- litoralizacija: kopičenje prebivalstva, naselij, proizvodnje in infrastrukture v obalnem pasu; proces gospodarske krepitve priobalnih območij oz. pojav, pri katerem se prebivalstvo in gospodarske dejavnosti selijo (koncentrirajo) k obali

- litosol: kamnišče
- log: močviren travnik ob vodi
- lojevka: svetilka na loj
- lok: nosilec med dvema stebroma
- lokaln/-na: nanašajoč se na kraj, krajeven
- lokalno središče: večje podeželsko naselje ali manjše mesto, ki z osnovnimi oskrbnimi dejavnostmi in delovnimi mesti zadovoljuje potrebe manjšega območja
- lord: v Angliji naslov za višjega plemiča
- majer: najemni delavec na planini, planšar
- makroregije: Pomurje, Podravje, Savinjska Slovenija, Gorenjska, Osrednja Slovenija, Jugovzhodna Slovenija, Severna Primorska, Južna Primorska
- malik: čaščeno bitje ali predmet
- marina: luka za športna in druga manjša plovila
- markacija: barvno znamenje za označevanje poti
- maša: glavni verski obred, ki ga opravlja duhovnik pri oltarju
- meander: druga oznaka za rečno vijugo v ravninskem svetu, kjer je strmec reke majhen in kjer je tok reke počasen
- melioracija: izboljšanje rodovitnosti zemljišč z osuševanjem, namakanjem, dodajanjem manjkajočih snovi ali obdelovanjem; pridobivanje tal ali izboljšanje vlažnih tal za kmetijstvo; povezane so z ureditvijo vodnih tokov
- menih: redovnik, član samostanskega, verskega reda
- menza: skupna jedilnica; javna kuhinja
- Mercallijeva lestvica: lestvica, ki meri učinke potresa v pokrajini
- merilo: razmerje med naravno in narisano velikostjo
- mestje: odprtina pred kuriščem kmečke peči
- mestna hiša: hiša, kjer je županov sedež
- mesto: naselje, ki je upravno, gospodarsko, kulturno središče širšega območja; naselje, ki se po velikosti, gospodarski sestavi, gostoti prebivalstva in zgodovinskemu razvoju razlikuje od drugih naselij
- mešetar: posrednik med strankami, ki hočejo kaj prodati ali kupiti
- metamorfoza: preobrazba, sprememba oblike
- mezoregije: Prekmurje, Prlekija, Koroška, Mariborska mezoregija, Dravinska mezoregija, Spodnje Podravje, Zgornje Savinjsko-Šaleška mezoregija, Celjska mezoregija, Posotelje, Zgornja Gorenjska, Srednja Gorenjska, Škofjeloška mezoregija, Ljubljanska mezoregija, Kamniško-Domžalska mezoregija, Zasavje, Notranjska, Kočevsko-Ribniška mezoregija, Srednja Dolenjska, Spodnje Posavje, Bela krajina, Zgornje Posočje, Goriška mezoregija, Idrijsko-Cerkljanska mezoregija, Kraško-Brkinska mezoregija, Slovenska Istra
- migracije: selitve prebivalcev
- mineralna voda: voda iz zemeljske notranjosti, ki vsebuje različne mineralne ali druge snovi
- miniatura: slika majhnih mer; v rokopisu slika, vključena v besedilo
- mitnina: plačilo za trgovsko blago, ki so ga pobirali pri mitnicah (običajno na vhodu v mesto)

- mokrišča: območja, kjer je vlaga v tleh izredno velika (močvirje, barje)
- monografija: znanstveno delo, ki obravnava določen problem, eno temo, eno samo vprašanje
- mortaliteta: podatek, ki nam pove, koliko prebivalcev umre na 1000 prebivalcev
- motiv: osnovni predmet, ki ga likovno delo predstavlja; vsebinsko jedro slike, kar slika neposredno predstavlja
- mozaik: slikarska tehnika, pri kateri se raznobarvni kamenčki ali steklene kocke vtisnejo v svež omet
- mrtvica: opuščeni del rečnega korita, pogosto napolnjen s talno vodo
- murva: drevo z robidnicam podobnimi sadeži
- muzealije: razstavljeni predmeti v muzejih
- muzej: ustanova, v kateri so urejene in razstavljene razne zbirke s področja znanosti in umetnosti, starine; ustanova, v kateri so razstavljeni predmeti iz preteklosti ...
- muzeologija: veda, ki se ukvarja s teorijo delovanja muzejev in njih podobnih ustanov, in z njihovim delovanjem, z zgodovino zbirk, problemi zbiranja in izbiranja predmetov (muzealij)
- nacionalizacija: razlastitev premoženja v korist države
- načrt: upodobitev manjšega območja na karti
- nadmorska višina: višina katerekoli točke na zemeljskem površju, merjeno od gladine morja
- napušč: del strehe, ki sega čez zunanjo steno stavbe
- naravna dediščina: stvaritve, ki so delo narave
- naravna pokrajina: pokrajina brez vidnejših človekovih vplivov
- naravni most: ostanek oboka nekdanje jame
- naravni prirastek: je razlika med nataliteto in mortaliteto, ki nam pove, kakšna je dejanska rast števila prebivalcev (brez priseljencev)
- naravno-geografske značilnosti: relief, prsti, podnebje, rastlinstvo, živalstvo, vodovje
- narodni park: večje območje posebne naravne lepote z znamenitostmi, ki imajo narodni pomen
- narodnostna manjšina: pripadniki naroda, katerega večina živi v drugi državi
- naselje: skupina stanovanjskih in spremljajočih stavb
- nasutina: plast kamenja, peska, mivke, ilovice, nastala zaradi nasipanja, rečnih nanosov, krušenja
- nataliteta: podatek, ki nam pove, koliko otrok se rodi na 1000 prebivalcev
- nečke: podolgovata plitva posoda iz enega kosa lesa, zlasti za mesenje (testa)
- nekropola: grobišče
- niša: vdolbina v steni
- norme: pravila vedenja (prepovedi in zapovedi)
- noša: oblačilo, značilno za prebivalce kakega območja ali obdobja
- numizmatika: veda o starih novcih
- obcestna vas: hiše, razvrščene v pravilni vrstni red ob cesti
- občina: osnovna upravna enota v državi, najmanjša skupnost, v kateri državljani na političen način (s pomočjo voljenih predstavnikov) urejajo svoje medsebojne odnose

- območje: ozemlje z določenimi značilnostmi
- obok: usločen strop
- obrh: močan kraški izvir
- obris: črta, ki prikazuje zunanje robove nečesa
- obrt: dejavnost, ki opravlja storitve in v manjših količinah predeluje in izdeluje izdelke
- odtočni količnik: podatek, ki pove, kolikšen delež padavin iz porečja odteče po reki, kolikšen del pa izhlapi, izgine v tla ali ga zadrži rastlinstvo
- oglje: črna snov velike toplotne moči, ki nastane z žganjem lesa
- ogozdovanje: nenačrtno ali načrtno prehajanje kmetijskih površin v gozdne
- ohcet: praznovanje ob poroki, svatba
- okljuk: ovinek, zavoj reke, rečna vijuga
- okrešelj: polkrožna globel v gorah, v kateri se zbira ali se je zbiral led
- omet: na zid enakomerno nanescena malta
- organski energetski viri: energetski viri, ki so nastali iz odmrlih organizmov (rastlin in živali)
- orientacija: določanje smeri sever – jug
- orientacijska točka: točka v pokrajini (grad, drevo, most, gora), ki se lahko uporabi za orientacijo
- ornament: okras, okrask
- ornitologija: veda, ki se ukvarja s proučevanjem ptic
- osebnost: celota telesnih, duševnih in vedenjskih značilnosti posameznika/posameznice
- osmica: prostor in način prodaje lastnega vina
- osoje: pobočje, stran hiše, ki je obrnjena stran od sonca
- ozeljenjevanje: spreminjanje njivskih površin v travniške
- palača: veliko, razkošno grajeno poslopje
- paleografija: veda o starih pisavah
- paleontološka dediščina: dediščina, kjer se zaščitijo ostanki iz preteklosti, predvsem fosili
- panj: zaboj ali koš za družino čebel
- panjska končnica: z različnimi prizori poslikana prednja deščica čebeljih panjev
- parcela: odmerjen del zemljišča, določen glede na lastništvo in namen uporabe
- pergament: posebej obdelano usnje, primerno za pisanje
- parizar: težji dvoosni tovorni voz z okovanimi platišči idr. kovanimi deli za prevoz blaga na daljše razdalje
- patron: zavetnik, svetnik, izbran za zaščitnika osebe, stanu ali cerkve
- periferna regija: obrobno območje, za katero sta najpogosteje značilni slaba prometna povezanost ter gospodarska in socialna nerazvitost, zaradi depopulacije in staranja prebivalstva pa lahko tudi ogroženost
- perilnik: priprava v obliki nagnjene deske, ob katero se udarja s perilom pri izplakovanju
- pinja: valjasta lesena ali lončena posoda za metanje masla
- planinstvo: hoja v hribe
- planota: višji, uravnan svet, ki ga obdajajo strmejša pobočja

- planšarija: stavba za bivanje pastirjev (planšarjev) in za predelovanje mleka
- plastnica: črta (na zemljevidu), ki povezuje vse točke z enako nadmorsko višino, tudi višinska črta
- plavž: velika pokončna peč za taljenje rude
- plug: priprava za oranje, ki zemljo obrača
- podobnják: máli krúhek (okolica Škofje Loke), prostoročno ali v modelu oblikovano pecivo simbolnih oblik
- podolje: pas nižjega sveta v hribovitem svetu; širok dolinski svet na krasu brez tekoče vode
- podor: podiranje, rušenje, navadno zemlje ali kamnine
- podtalnica: voda v tleh
- pokrajina: manjše ali večje območje, del zemeljskega površja z značilno zunanjo podobo
- pokrajinske enote Slovenije: alpska, (predalpska), primorska, dinarska, (sub)panonska
- polirati: gladiti površino
- politične pravice: pravice, ki državljanom/državljanam zagotavljajo udeležbo pri oblikovanju državne oblasti in odločanju o pomembnih družbenih zadevah (npr. volilna pravica)
- polizdelek: izdelek, namenjen izdelavi končnega izdelka
- pomol: v stavbarstvu del stavbe, ki moli vodoravno iz zidu
- ponikalnica: reka, ki ponika v podzemlje
- ponor: odprtina v kraških tleh, kamor izginja voda
- portal: poudarjen vhod v stavbo
- portret: upodobitev osebe, navadno doprsna
- postiljon: jezdec, tudi voznik pošne kočije
- posvetna ali profana arhitektura: stanovanjske hiše, gradovi, dvorci, mostovi, utrdbe, poslovne hiše, športni objekti ...
- površje: zunanji, vrhnji del zemlje
- požiralnik: odprtina v kraških tleh, kamor izginja voda
- pragozd: gozd, ki ga človek ni spremenil
- praha: neposejana njiva
- pranger: steber, h kateremu so postavljali, privezovali ljudi za kazen; sramotilni steber
- praznoverje: vraževerje, verovanje v nenavadno, čudežno; prepričanje o čudežni moči stvari, dejanj in pojavov in nerazložljivih vezi med njimi
- predmestje: del mesta, ki leži zunaj mestnega jedra
- prelaz: prehod čez gorsko sleme iz ene doline drugo; preval, sedlo
- preperevanje: razpadanje kamnine zaradi različnih zunanjih dejavnikov, predvsem energije sonca
- presihajoče jezero: občasno jezero, ki nastane ob visoki vodi, v sušnem obdobju pa usahne
- prezbiterij: v cerkvi prostor okrog glavnega oltarja, določen za duhovščino
- pridiga: bogoslužni govor, oznanjanje in razlaga božje besede, največkrat po odlomku iz Svetega pisma

- primarni sektor dejavnosti: tisti sektor, ki zahteva uporabo naravnih surovin, npr. kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo, rudarstvo
- prisoje: pobočje, stran hiše, ki je obrnjena proti soncu
- prižnica: dvignjen prostor v cerkvi, namenjen pridigarju
- proja: nadomestek za kavo
- proštija: hiša, v kateri je prebival prošt, predstojnik pomembnejše župnije
- protokol: uradna in družabna pravila o stikih uradnih predstavnikov držav; zapisnik o poteku mednarodnih pogajanj in rezultatih pogovorov; dogovor, ki določa postopke pri izmenjavi podatkov med sodelujočimi enotami itd.
- prvobiten: prvoten, neponarejen
- pušeljc: šopek
- putto: umetniški kip ali podoba navadno golega in krilatega majhnega otroka
- ralo: priprava za oranje, ki zemlje ne obrača
- ranžirna postaja: postaja za sestavljanje in razstavljanje vlakov
- razloženo naselje: razpršene, vsaksebi stoječe hiše
- reciklaža: ponovna predelava nekega izdelka (papirja, plastenk) v surovino
- recikliranje: predelava odpadnih snovi v nove izdelke
- rečni režim: povprečno letno kolebanje (gibanje) vode v reki
- regija: pokrajinska enota, ki je organizirana v zaključeno celoto
- regijski park: večje, naravno zaokroženo območje prvobitne in kultivirane pokrajine
- regionalizacija: razpoznavanje in omejitvev pokrajin, ki oblikujejo zaključno celoto
- regionalizem: poudarjanje individualnosti ter skupnih pokrajinskih, geografskih, kulturnih in drugih potez določenega območja
- regulacija: gradbeni posegi zaradi urejanja voda, predvsem zaradi preprečevanja škodljivega delovanja vod (poplave, erozije) ali posebnih potreb (promet, raba vodne sile, kmetijska raba); preureditev toka reke zaradi potreb kmetijstva, oskrbe z vodo, zaščite rečnega korita pred spodkopavanjem itd.
- relativna višina: navpična oddaljenost točke od trenutnega stojišča; razlika med dvema točkama (krajema) z različno nadmorsko višino
- relief: kiparska upodobitev, ki je povezana z ozadjem; oblikovanost zemeljskega površja, tudi model, ki tako oblikovanost prikazuje
- restavracija: obnavljanje, zlasti poškodovanih umetnin
- restavracija: dejavnost restavracijev (obnavljalcev)
- restavriranje: strokovno obnavljanje poškodovanih in nadomeščanje manjkajočih delov knjig in drugih tiskov, slik, tkanin, zgradb, pohištva idr.
- rešeto: priprava za čiščenje žita
- retuširati: olepšati, zabrisati
- rezervat: območje, zavarovano zaradi narave ali zaradi pomembnih primerkov žive ali nežive narave
- ribežen: priprava za ribanje sira, kruha, zelja
- Rihterjeva lestvica: lestvica, s katero se meri moč potresnih sunkov v hipocentru
- ritual: predpisani verski obredi; obrednik, knjiga s popisom verskih obredov; delovanje po vnaprej določenem redu
- rodovnik: zapis o poreklu posameznika, družine ali skupine ljudi

- rojak: kdor je po izvoru v razmerju do drugega iz istega kraja, pokrajine, države
- rojenice: bajeslovna bitja, ki otroku ob rojstvu napovejo usodo
- rokoko: slog po baroku med 1720 in 1780, glavne značilnosti: okrasne, igrive oblike, ljubkost in lahkotnost
- romanika: umetnostni slog, ki je bil uveljavljen v 11. in 12. stoletju
- romantika: umetnostna smer v prvi pol. 19. stol., glavne značilnosti: subjektivnost, domišljija, čustvo, vračanje v preteklost, smisel za nacionalno in ljudsko, slikovitost, barvitost, utopičnost itd.
- romar: vernik, ki gre k romarski cerkvi ali v svete kraje; kdor kam gre ali potuje
- rotovž: mestna hiša
- rupa: jama, kotanja (navadno manjša) v kraških tleh
- ruralna naselja: podeželska naselja, kjer se večina prebivalstva ukvarja s katero izmed kmetijskih panog (samotne kmetije, zaselki – do deset kmetij, vasi)
- ruševje: nizko iglasto grmičevje v visokogorju
- sakralna arhitektura: cerkve, samostani, kapele ...
- salon: lepše urejen prostor za sprejem gostov
- samostan: poslopje, v katerem živijo redovniki in redovnice
- sedlo ali prelaz ali preval: prehod med dvema gorskima vrhovoma ali grebenoma
- sekundarni sektor dejavnosti: tisti sektor, ki predeluje surovine v izdelke (industrija, gradbeništvo)
- senik: prostor ali stavba za spravilo in hranjena sena in pridelkov
- sfragistika: veda o pečatih
- shramba: prostor za shranjevanje živil, večjih posod in drobnega orodja
- signirati: opremiti svoje delo s podpisom, začetnicami ali značilnim znamenjem
- silaža: konzerviranje zelene krme s kisanjem v silosu
- silikatne kamnine: starejše kamnine, v katerih so minerali silicija, aluminija idr.
- silos: naprava v obliki stolpa za hranjenje, skladiščenje krme v razsutem stanju
- skalni podor: različno velika gmota odlomljenih skal, ki se z veliko hitrostjo s strmih gorskih pobočij zvali v dolino
- sklednik: kos pohištva zlasti v kmečki hiši za shranjevanje skled
- skodla: ozka lesena deščica za pokrivanje streh
- sleme: dolg, ozek stik dveh sosednjih pobočij
- sleng: posebna govornica kake skupine ljudi, zlasti mladine, za katero je značilna uporaba novih besed in pomenov
- Slovenika: avtocestni krak od avstrijske meje (Šentilj) do Kopra
- smog: onesnažen zrak
- socializacija: proces osebnostnega oblikovanja posameznika/posameznice in njegovega/njenega vključevanja v družbo
- socialne pravice: pravice do socialne varnosti in blaginje (do denarnega nadomestila v primeru brezposelnosti, bolezni, starosti)
- socialne razmere: stanje prebivalstva glede na premoženjske, zdravstvene, izobrazbene, (ne)zaposlitvene, starostne, rasne, jezikovne in kulturne razmere ter vrste zasvojenosti

- sodobnik: tisti, ki živi in deluje sočasno
- sold: kovanec manjše vrednosti, bakren italijanski novец
- solidarnost: pripravljenost za medsebojno pomoč ali sodelovanje
- sonaravni turizem: oblike turizma, ki ne rušijo naravnega ravnovesja; tudi »mehki« turizem
- soteska: ožja (rečna) dolina z zelo strmimi, deloma skalnatimi pobočji
- spahnjenca: na zunanji strani primorske hiše prizidan prostor z ognjiščem in dimnikom
- speleologija: veda o krasu in kraških pojavih
- srp: orodje z zaokroženim rezilom in lesenim držajem za žetev
- stagnacija: ostajanje pri doseženi stopnji razvoja; zastoj
- stalagmit: stoječ kapnik v kraški jami
- stalaktit: viseč kapnik
- statve: stroj ali priprava za tkanje
- stavbna ali arhitekturna plastika: kiparstvo, povezano z arhitekturo, npr. kapiteli, portali in okenski okvirji
- steklenjak: s steklom ograjen in pokrit prostor za gojenje rastlin
- stereotipno mnenje: splošno mnenje, ki ga mnogi ponavljajo, ne da bi imeli zanj kakšen poseben razlog
- stojišče: kraj, od koder se orientiramo v prostoru
- stopa: lesena ali kamnita posoda ali bat, s katerim se s tolčenjem odstranjuje trši ovoj žitnih zrn
- strnjeno naselje: hiše so blizu druga ob drugi
- strpnost (toleranca): dopuščanje drugačnih mnenj, drugačnega obnašanja, prepričanja
- stržen: pri oglarski kopi cevasta odprtina sredi kope za prižiganje
- sub: predpona, ki se pogosto pojavlja kot oznaka za nekaj kar ni popolnoma tako, marveč ima le nekatere podobne elemente
- submezoregionalno središče: oskrbno središče (praviloma mesto), ki nima popolnoma razvitih vseh dejavnosti (na primer šolskih, zdravstvenih), s katerimi bi v celoti obvladovalo svoje (regionalno) zaledje
- sufražetka: bojevnica za žensko volilno pravico in politično enakopravnost žensk (začetek gibanja v Veliki Britaniji)
- suha roba: leseni izdelki za vsakdanjo rabo
- sukno: groba, debela volnena tkanina
- svetišče: stavba ali prostor za verske obrede
- svisli: čelo podstrešja v leseni hiši
- šajka: majhna tovorna ladja pravokotne oblike, ki so jo uporabljali na Dravi
- šega: navada ob posebnih priložnostih, ki jo ljudje prenašajo iz roda v rod; ravnanje posameznika ali skupine ob isti priložnosti
- škraplje: podolgovate vdolbine v nagnjeni apnenčasti površini kraških planot
- špajza: shramba
- šranga: pregrada poti, ob kateri mora ženin plačati odkupnino za nevesto

- štehvanje: narodni običaj v Ziljski dolini, pri katerem skušajo konjeniki v diru razbiti na kol pritrjen lesen čeber
- štuk: zmes mavca, zmletega apnenca, vode in veziva
- tabelna slika: slika na lesno podlago
- tapiserija: ročno tkana stenska preproga iz volne ali svile
- telovo: praznik sv. rešnjega telesa na četrtek 10 dni po binkoštni nedelji
- tempera: slikanje z mineralnimi barvami, ki jim kot vezivo primešajo jajčni rumenjaki, rastlinski klej, figovo mleko ipd.
- temperament: temeljne poteze načinov vedenja posameznika/posameznice v različnih okoliščinah
- temperaturna amplituda: razlika med najvišjo in najnižjo vrednostjo
- temperaturna inverzija: pojav, pri katerem je zlasti pozimi na dnu ozkih dolin in kotlin temperatura zraka nižja kot v višinah, to pa povzroča dolgotrajno meglo in zadrževanje onesnaženega zraka pri tleh
- terarij: zaprt prostor za gojenje manjših kopenskih živali
- terasa: vodoravna ali rahlo nagnjena ploskev ali strmina (ježa), ki jo loči od druge take ploskve na pobočju, narejena zlasti za obdelovanje
- terciarni sektor dejavnosti: uslužnostne dejavnosti (promet, trgovina, gostinstvo, turizem)
- termalna voda: voda iz zemeljske notranjosti z višjo temperaturo, največkrat je tudi mineralna
- terme: zdravilišče z vodo toplega izvira, vreleca; toplice
- tihožitje: upodobitev neživih predmetov (sadja, cvetja, mrtve divjačine, glasbenih instrumentov, posode)
- tloris: podoba predmeta, kot jo vidimo od zgoraj; risba, pri kateri gledamo na predmete od zgoraj navpično navzdol in rišemo samo njihove obrise
- točkasti tip poselitve: poselitev v obliki manjših naselij ali samotnih kmetij, ki so med seboj ločene z gozdom
- toplar: dva vzporedna kozolca, zvezana s skupnim ostrešjem; dvojni kozolec
- topografija: delo, ki opisuje določen kraj
- topografska karta: zemljevid, ki prikazuje vse glavne topografske elemente na zemeljskem površju (relief, vode, naselja, rastje itd.)
- toponomastika: veda o izvoru in pomenu krajevnih imen
- tradicija: navade, ki se prenašajo iz roda v rod
- transformator: zgradba s transformatorsko postajo
- tranzit: prevoz ljudi ali blaga skozi mesto, domačo pokrajino, državo
- trgovina na debelo: prodaja blaga trgovskemu omrežju (prodajalnam) in drugim velikim odjemalcem (gostinskim in proizvodnim podjetjem)
- trgovina na drobno: prodaja blaga v prodajalnah (ali tudi neposredno iz skladišč) končnim porabnikom
- trstenka: piščal, narejena iz trstike
- trstika: močvirska ali vodna rastlina z visokim, tankim, votlim stebлом
- turizem: potovanje ali začasna sprememba kraja bivanja zaradi oddiha, razvedrila; gospodarska dejavnost, ki nudi storitve turistom

- urbana naselja: mestna naselja, kjer se večina prebivalstva ukvarja s sekundarnimi ali terciarnimi dejavnostmi
- urbanizacija: nastajanje in povečevanje mest
- urbanizem: oblikovanje in urejanje mest in naselij; stroka, ki se posveča zgodovini ter načrtovanju in oblikovanju naselij
- usad: vdolbina, jama na strmem pobočju, kjer se odtrga zemlja in zdrsne navzdol
- uvala: skledasta vdolbina z neravnim dnom na kraškem površju
- vas: podeželsko naselje, katerega prebivalci se ukvarjajo večinoma s kmetijstvom
- vbogajme: zastonj, brezplačno
- večkulturnost (multikulturnost): vzporedni obstoj in razvoj več kultur, pri čemer nobena kultura nima vnaprej zagotovljenega osrednjega mesta
- veduta: pogled, videz
- velb, velba: obok (sezidati velb, viseti pod velbom)
- venecijanka: beneška žaga, ki je z enim hodom odžagala eno desko
- vetrovna roža (vetrovnica): grafični prikaz pogostosti smeri vetra; tudi okrogla plošča z označenimi glavnimi stranmi neba
- viadukt: most čez globel, sotesko ali dolino
- viharnik: drevo, ki v visokogorju kljubuje vetru, mrazu in snegu
- viničar: kdor za stanovanje v hiši pri vinogradu in za plačilo v pridelku ali denarju obdeluje tuj vinograd
- vitel: naprava, na katero se navija vrv ali veriga pri dviganju
- vitraj, vitraž: okenska slika, ki nastane tako, da obarvano steklo razrežemo na primerne koščke, ki jih med seboj povežemo s svincem
- volčja jama: ki se napravi za lovljenje volkov
- vozlišče: kraj, kjer se prepleta, stika več prometnih poti
- vrednote: ideje, prepričanja o tem, kaj je zaželeno, pravilno, dobro, za kaj si je vredno in potrebno prizadevati
- vršaj: rečna akumulacija stožčaste oblike, ki nastane ob izstopu reke iz ozke in strme doline v široko in položno
- vrt: manjši ali večji kos zemljišča v bližini doma, največkrat je ograjen, namenjen gojenju zelenjave, vzreji sadik, okrasnih rož itd.
- vrtača: širša skledasta ali lijakasta globel na kraškem površju
- vrtna uta (vrtna lopa): lesena stavba, v kateri ljudje poleti obedujejo ali preživljajo prosti čas
- vsajati: dajati lopar z oblikovanim testom v peč in ga s hitrim potegom spraviti z loparja
- vzpetina: od ravnega površja dvignjen svet
- zakristija: v katoliških cerkvah soba z dostopom h glavnemu oltarju; rabi se za shranjevanje obrednih potrebščin in za priprave na obred
- zamejec: pripadnik slovenske narodnosti, ki živi v Avstriji, Italiji, na Madžarskem, Hrvaškem
- zaselek: kraj z eno ali z nekaj hišami (do 11 hiš)
- zatrep: leseni, pleteni ali zidani, trikotni ali trapezasti del vrha ožje stene pod dvokapno ali čopasto streho

- zatrejna dolina: navadno krajša, ledeniško preoblikovana visokogorska dolina, ki se konča pod strmimi gorskimi stenami
- zavetnik: svetnik, izbran za zaščito osebe, poklica, cerkve, mesta, države
- zdomec: tisti, ki začasno zapusti domovino zaradi dela, študija v drugi državi
- zdomstvo: ekonomsko izseljenstvo; odhajanje in bivanje v tujini, povečini stalno
- zgodovinski spomin: spomin, ki ga ima o pomembnih dogodkih večje število ljudi
- zidanica: zidan vinski hram, najpogosteje je vrhkletna zidana stavba z vežo, hišo in delno vkopano kletjo
- zlati rez: idealno kompozicijsko pravilo, ki zahteva, da so si glavni deli slike, npr. pokrajina in nebo, v matematičnem razmerju $1/3 : 2/3$
- zložba: združevanje razdrobljene posesti in ponovna razdelitev na večje parcele
- zmrzal: ko pade temperatura pod 0°C in začne zmrzovati
- značaj: vsebina ravnanja posameznika ali posameznice; kar označuje človeka kot posameznika zlasti v odnosu do ljudi
- znamenje: predmet ali znak, ki sporoča o kakem dejstvu ali ohranja spomin na kak dogodek; majhen kamnit, zidan ali lesen nabožni objekt, največkrat v osnovni obliki stebra, kapelice ali križa
- zračna razdalja: dolžina najkrajše črte med dvema točkama (krajema) po zraku
- zvezdasta oblika mesta: širjenje mesta vzdolž prometnic ali naravnih ovir, ki dajejo mestu obliko zvezde
- žanr: žanrski motivi, podobe iz vsakdanjika
- žargon: govorica posameznih poklicev in skupin, ki odstopa od običajnih norm
- žehtnik: večja lesena posoda za pranje
- žled: pojav nabiranja ledu na drevesih, daljnovodih in vseh izpostavljenih predmetih, kadar je temperatura pri tleh pod lediščem, v višinah pa je zrak toplejši, tako da dežuje
- žvegla: narečni izraz za piščal

RAZLAGA POJMOV JE BILA VZETA IZ NASLEDNJIH UČBENIKOV IN SLOVARJEV:

- Bezenšek, Jana (1998). Državljska kultura. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Brinovec, Slavko, Košak, Marija, Senegačnik, Jurij (1998). Slovenija. Zemljepis za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: MK.
- Brodnik, Vilma idr. (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Cunder, Karmen (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: MK.
- Černič Istenič, Majda idr. (2000). Državljska vzgoja in etika. Učbenik za 7. razred. Ljubljana: i2.
- Golob Nataša (2005). Kaj nam govorijo umetnine? Učbenik za izbirni predmet umetnostna zgodovina v 7., 8. ali 9. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Golob, Nataša (2003). Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju. Ljubljana: DZS.
- Hriberšek Balkovec, Elizabeta idr. (2003). Družba 4. Učbenik za 4. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Janša Zorn, Olga, Kastelic, Ana, Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Klemenčič, Marijan M., Lipovšek, Igor (2003). Geografija Slovenije 2. Priprava na maturo. Učbenik za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS.
- Košak, Marija, Janša Zorn Olga, Umek, Maja (2000). Tu sem doma 2. Naravne enote Slovenije. Spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Učbenik za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Kunaver, Jurij idr. (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Leksikon Cankarjeve založbe. (2003). Ljubljana: CZ.
- Lipovšek, Igor, Klemenčič, Marijan M. (2002). Geografija Slovenije 1. Učbenik za 3. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS.
- Novak, Franci, Globočnik, Janez, Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Novak, Renata (1999). ABC umetnostne zgodovine: delovni zvezek za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Rokus.
- Otič, Marta (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: MK.
- Počkar, Mirjam (1999). Državljska kultura. Družboslovje. Ljubljana: MK.
- Priročni slovar tujk. (2005). Ljubljana: CZ. CD-ROM.
- Rode, Marjan, Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost. Učbenik za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Senegačnik, Jurij, Drobnjak, Jurij, Otič, Marta (2003). Živim v Sloveniji. Geografija za 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Slovenski etnološki leksikon. (2004). Ljubljana: MK.
- Ule Nastran, Mirjana idr. (2000). Državljska vzgoja in etika. Učbenik za 8. razred. Ljubljana: i2.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2002). Družba in jaz 1. Družba za 4. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2003). Družba in jaz 2. Družba za 5. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešovič.
- Veliki slovar tujk. (2002). Ljubljana: CZ.

SEZNAM LITERATURE IN VIROV ZA UČITELJE

V nadaljevanju je navedena literatura, ki jo učitelji lahko uporabijo za pripravo nalog in dejavnosti za preučevanje lokalne zgodovine.

- 101 slovenska prepoznavnost. (2004). Ljubljana: MK.
- Aškerc, Ana, Drobnjak, Borut, Orožen, Božena, Švent, Rozina (1997). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 1. zvezek. Celje, Maribor, Ptuj z okolico. Ljubljana: DZS.
- Atlas Slovenije za šolo in dom. (1999). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Atlas Slovenije. (1996). 218 strani topografskih kart 1 : 50 000, letalski posnetki Slovenije, 44 mestnih načrtov. Ljubljana: MK, Geodetski zavod Slovenije.
- Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK.
- Baš, Franjo (1984). Stavbe in gospodarstvo na slovenskem podeželju. Ljubljana: Slovenska matica.
- Benedik, Metod (1994). Dokumenti Slovenstva. Ljubljana: CZ.
- Bernik, Stane (1998). Umetnost na Slovenskem: od prazgodovine do danes. Ljubljana: MK.
- Bevc, Vera (1997). Pouk geografije v naravi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bezlaj, France (1976–2005). Etimološki slovar slovenskega jezika (štirje zvezki). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik.
- Bogataj, Janez (1992). Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba.
- Bogataj, Janez (1993). Ljudska umetnost in obrti v Sloveniji. Ljubljana: Domus.
- Bogataj, Janez (1997). Naše gostilne: izbranih 52 na Slovenskem. Ljubljana: Kmečki glas.
- Bogataj, Janez (2000). Kuhinja Slovenije: mojstrovine nove kuharske umetnosti. Ljubljana: Rokus.
- Bogataj, Janez (1998). Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana: Založba MK.
- Bojc, Etbin (1987). Pregovori in reki na Slovenskem. Ljubljana: DZS.
- Brinovec, Slavko (1989). Domača pokrajina. Metodična navodila za geografsko proučevanje domače pokrajine. Kranj: Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve.
- Brinovec, Slavko idr. (1989). Domača pokrajina. Delovni zvezek za geografsko proučevanje domače pokrajine. Ljubljana: MK.
- Brinovec, Slavko, Godnov, Janez, Lovrenčak, Franc (1997). Terensko delo. Pedagoška delavnica. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- British Association for Local History (<http://www.balh.co.uk/index.php>, 3. 6. 2007).
- Cerkve na Slovenskem skozi stoletja: zvonovi, zvonite! (1990). Ljubljana: Delo.
- Debeljak, Janez (1996). Dolenjska in Bela krajina. Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Digitalna knjižnica Slovenije⁹⁴³ (www.dlib.si, 26. 12. 2006).

⁹⁴³ Digitalna knjižnica Slovenije vključuje:

- zapise o delih, ki so izšli v slovenskem jeziku pri slovenskih založbah;
- zapise o člankih, ki so izšli v časopisju 1779–1945 na slovenskem ozemlju;
- zemljevide slovenskega ozemlja 1548–1924;
- zbirko portretov znanih Slovencev in Slovenk;
- slovanske rokopise zbiratelja Jerneja Kopitarja;
- zvočne posnetke slovenske glasbe do druge svetovne vojne;
- članke iz dnevnega časopisja.

Informacijski portal za upravljanje z znanjem (2005). Dlib.si Digitalna knjižnica Slovenije. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

- Drobnjak, Borut, Eržen, Vlada, Gašperšič, Božo, Gerden, Violeta (1999). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 2. zvezek. Novo mesto, Metlika, Črnomelj z okolico. Ljubljana: DZS.
- Enciklopedija Slovenije. (1987–2002). Ljubljana: MK.
- English Heritage (<http://www.english-heritage.org.uk/default.asp>, 3. 6. 2007).
- Fister, Peter (1993). Arhitekturne krajine in regije. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Zavod RS za prostorsko planiranje.
- Fister, Peter (1986). Umetnost stavbarstva na Slovenskem. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Fister, Peter (1975). Arhitektura slovenskih protiturških taborov. Ljubljana: Slovenska matica.
- Gams, Ivan (1998). Geografske značilnosti Slovenije. Ljubljana: MK.
- Geografske učne poti. (2002). Terensko delo in ekskurzije pri pouku geografije v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Geografski atlas Slovenije. (1998). Država v prostoru in času. Ljubljana: DZS.
- Geografski atlas Slovenije za osnovno in srednjo šolo. (2004). Ljubljana: Tehnična založba Slovenije.
- Gradovi v Sloveniji (<http://www.gradovi.si>, 3. 6. 2007).
- Guštin, Mitja idr. (1996). Rimsko podeželje. Roman Countryside. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Ilustrirana zgodovina Slovencev. (1999). Ljubljana: MK.
- Interaktivni atlas Slovenije. (2005). Ljubljana: MK. CD-ROM.
- Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus.
- Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Vaje za delo na terenu. Ljubljana: Rokus.
- Izgubljeni pogledi: Ljubljana nekoč in danes. (2006). Lost sights: Ljubljana of Yore and Today. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Modrijan.
- Jakič, Ivan (2001). Sto gradov na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba.
- Janež, Stanko (1998). Notranjska, Kras in Južna Primorska. Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Knific, Timotej, Svobljak, Drago (1991). Arheološka najdišča. Zbirka Slovenska dediščina. Ljubljana: CZ.
- Ko Ljubljana postane sodobno mesto. (2001). Delovni zvezek za predmetno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej.
- Krajevni leksikon Slovenije: repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije. (1968–80). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino (od leta 1953 naprej). Ljubljana. Zgodovinsko društvo za Slovenijo.
- Kumer, Zmaga (1983). Ljudska glasbila in godci na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica.
- Kunaver, Jurij idr. (1989). Geografija. Domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine. Ljubljana: MK.
- Kurent, Niko (1998). Praznično leto Slovencev: starosvetne šege in navade od pomladi do zime. Ljubljana: Družina.
- Leksikon Zgodovina. (2003). Tržič: Učila.
- Local History Magazine (<http://www.local-history.co.uk/>, 3. 6. 2007).
- Makarovič, Gorazd (1981). Slovenska ljudska umetnost: zgodovina likovne umetnosti na kmetijah. Ljubljana: DZS.
- Melik, Anton (1931). Kozolec na Slovenskem. Ljubljana: Znanstveno društvo.
- Melik, Jelka, Jeraj Mateja (2005). Spoznajmo Ljubljano. Vodnik po mestu za otroke (male in velike). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Menart, Janez (1990). Srednjeveške pridige in balade. Ljubljana: CZ.

- Menaše, Lev (1982). Umetnostni zakladi Slovenije. Ljubljana: MK.
- Mencinger, Borut (2004). Naravni parki Slovenije. Ljubljana: MK.
- Meščanska slika. Slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirk Narodne galerije. (2000). Ljubljana: Narodna galerija.
- Mihevec, Janez (2004). Pot pod noge. 37 izletov v neraziskane kraje Slovenije. Ljubljana: MK.
- Mlakar, Vlasta (2006). 100 družinskih izletov. Ljubljana: MK.
- Mohorič, Ivan (1968). Zgodovina železnic na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica.
- Muzeji in galerije v Sloveniji (<http://www2.arnes.si/~ljprirod6/>, 3. 6. 2007).
- Najlepši slovenski miti in legende. (2004). Zbirka slovensko izročilo. Ljubljana: MK.
- Najlepši slovenski pregovori in reki. (2004). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Narodna galerija. Vodnik po stalni zbirki. Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja. (1998). Ljubljana: Narodna galerija.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Belo Krajino in Kočevsko. Ljubljana: DZS.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Gorenjsko. Ljubljana: DZS.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Ljubljansko barje in Šmarno gor. Ljubljana: DZS.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Notranjsko. Ljubljana: DZS.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Pomurje. Ljubljana: DZS.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Primorsko. Ljubljana: DZS.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Štajersko. Ljubljana: DZS.
- Okolje v Sloveniji. (1994). Ljubljana. Tehniška založba Slovenije.
- Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2005–2007. (2005). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.
- Poselitev Ljubljanske kotline – Urbani razvoj Ljubljane. Settlement of the Ljubljana Basin – Urban Development of Ljubljana. (1997). Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana.
- Pozdravi iz slovenskih krajev. (1987). Dežela in ljudje na starih razglednicah. Ljubljana: MK.
- Radešček, Rado (1983). Slovenske legende. Ljubljana: CZ.
- Radešček, Rado (1996). Slovenske legende 2. Idrija: Bogataj, ABC Merkur.
- Raztresen, Marjan (2006). Kulturne poti: Od Aljaža do Župančiča. (Slovenija na dlani). Ljubljana: MK.
- Rešena arheološka dediščina Ljubljana. (1992). Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana.
- Rodoslovnji podatki (<http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/viri/viri.htm>, 3. 6. 2007).
- Samostani v srednjeveških listinah na Slovenskem. (1993). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
- Sapač, Igor (2005). Grajske stavbe, Notranjska III/1 – Med Planino, Postojno in Senožečami. Ljubljana: Viharnik.
- Sedej, Ivan (1976). Kmečka hiša na Slovenskem. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Sedej, Ivan (1989). Sto najlepših kmečkih hiš na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba.
- Sitar, Sandi (1987). Sto slovenskih znanstvenikov. Ljubljana: Prešernova družba.
- Sitar, Sandi (1995). Z vozili skozi čas. Ljubljana: Prešernova družba.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. (1970–91). Ljubljana: DZS.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. (1997). Ljubljana: DZS.
- Slovenija – moja dežela: priročnik za načrtovanje izletov in ekskurzij in učbenik za pripravo na ogled (1988). Ljubljana: Samozal. P. Zalokar.
- Slovenija. Turistični vodnik. (1995). Ljubljana: MK.
- Slovenija. Turistični vodnik. (2006). Ponatis. Ljubljana: MK.
- Slovenska kronika XIX. stoletja. (2001). 1800–1860. Ljubljana: Nova revija.
- Slovenska kronika XIX. stoletja. (2003). 1861–1883. Ljubljana: Nova revija.

- Slovenska kronika XIX. stoletja. (2003). 1883–1899. Ljubljana: Nova revija.
- Slovenska kronika XX. stoletja. (1995). 1900–1941. Ljubljana: Nova revija.
- Slovenska kronika XX. stoletja. (1996). 1941–1995. Ljubljana: Nova revija.
- Slovenska kuhinja. (1995). Ljubljana: MK.
- Slovenska pratika. (2006). Ljubljana: MK.
- Slovenska preteklost v ljudski pripovedi. (1997). Ljubljana: Samozaložba D. Kunaver.
- Slovenske ljudske pesmi. (2004). Ljubljana: Založba Karantanija.
- Slovenske ljudske pesmi. Junaške, zgodovinske, bajeslovne in pravljичne ljudske pesmi. I. (1996). Ljubljana: Radio Slovenija in ZRC SAZU. Zgoščanka.
- Slovenske šege ob božiču in novem letu. (2005). Ljubljana: MK.
- Slovenski etnološki leksikon. (2004). Ljubljana: MK.
- Slovenski pregovori in reki. (2006). Ljubljana: MK.
- Slovenski veliki leksikon. (2003). (A–G, H–O, P–Ž). Ljubljana: MK.
- Slovensko ljudsko izročilo: pregled etnologije Slovencev. (1980). Ljubljana: CZ, Inštitut za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.
- Sto slovenskih ljudskih pesmi. (2003). Dvojni CD 1. Ljubljana: Prešernova družba.
- Sto slovenskih ljudskih pesmi. (2003). Dvojni CD 2. Ljubljana: Prešernova družba.
- Stopar, Ivan (1991). Gradovi. Zbirka Slovenska dediščina. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Stopar, Ivan (1990). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 1. Območje Maribora in Ptuja: občine Maribor–Pesnica, Maribor–Pobrežje, Maribor–Rotovž, Maribor–Tabor, Maribor–Tezno, Ptuj. Ljubljana: Partizanska knjiga, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1991). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 2. Med Prekmurjem in porečjem Dravinje: občine Gornja Radgona, Lenart, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice. Ljubljana: Park, Znanstveni tisk Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1992). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 3. Spodnja Savinjska dolina: občine Celje, Hrastnik, Laško, Žalec. Ljubljana: Park, Znanstveni tisk.
- Stopar, Ivan (1993). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 4. Med Solčavskim in Kobanskim: občine Mozirje, Velenje, Slovenj Gradec, Ravne, Dravograd, Radlje, Maribor–Ruše. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1993). Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. 5. Med Kozjanskim in porečjem Save: občine Brežice, Krško, Sevnica, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1996). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/1. Ob zgornjem toku Save. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1997). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/2. Območje Kamnika in Kamniške Bistrice. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1998). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/3. Med Polhovim Gradcem in Smednikom. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (1999). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/4. Ljubljana, grad in dvorci. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (2000). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I/5. Med Goričanami in Gamberkom. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (2000). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/1. Porečje Krke. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Stopar, Ivan (2001). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/2. Med Bogenšperkom in Mokricami. Ljubljana: Viharnik.
- Stopar, Ivan (2002). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/3. Porečje Temenice in Mirne. Ljubljana: Viharnik.

- Stopar, Ivan (2003). Grad Jama v Predjami. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov, 204. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Stopar, Ivan (2003). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/4. Med Igom, Ribnico in Kočevjem. Ljubljana: Viharnik.
- Stopar, Ivan (2004). Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Dolenjska II/5. Bela krajina. Ljubljana: Viharnik.
- Strokovne ekskurzije po Sloveniji. (1997–1999). Ljubljana: DZS.
- Utrinki iz Slovenije (<http://www.burger.si>, 3. 6. 2007).
- Valič, Andrej (1994). Časovna in kulturna preglednica arheoloških najdišč Slovenije. Kranj, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Valvasor, Janez Vajkard (1984). Slava Vojvodine Kranjske. Izbrana poglavja. Ljubljana: MK.
- Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. (1997–1998). Ljubljana: DZS.
- Venčki slovenskih ljudskih pesmi. (2004). Kje so moje rožice. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d. Zgoščenka.
- Vidakovič, Jasna (2003). Sto slovenskih ljudskih pesmi. Ljubljana: Prešernova družba.
- Vodnik po slovenskih muzejih: 252 muzejev in galerij. (2001). Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije, Mladinska knjiga.
- Vrišer, Andreja (1993) Noša v baroku na Slovenskem. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Zadnikar, Marijan (1964). Znamenja na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana.
- Zadnikar, Marijan (1991). Slovenska znamenja. Ljubljana: Družina.
- Zakladi tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov. (1999). Ljubljana: Modrijan.
- Zemlja pod vašimi nogami: arheologija na avtocestah Slovenije: vodnik po najdiščih. (2003). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem: vodnik po arhitekturi. (2002). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Zgodnji Slovani: zgodnj srednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp. (2002). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.
- Zgodovina Cerkve na Slovenskem. (1991). Celje: Mohorjeva družba.
- Zgodovina Slovencev. (1979). Ljubljana: CZ.

SEZNAM ZASEBNIH FOTOGRAFIJ

- Popovič Lozar, Gordana (2003). Maketa samostana Pleterje. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Popovič Lozar, Gordana (2003). Maketa samostana Stična. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Rovšnik, Borut (2006). Gostija v Emoni: igra vlog. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1994). Ajdovska deklica (stena Prisanka). Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1994). Plavž v Železnikih. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Kluže 1996. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Notranjost cerkve Sv. Mihaela v Iški vasi. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Notranjost kovaške hiše v Kropi. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Radovljica. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Ribnica konec 20. stoletja. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Zunanost cerkve Sv. Mihaela v Iški vasi. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (1996). Zunanost kovaške hiše v Kropi. Fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2002). Kongresni trg. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2002). Primer stanovanjskega vrta. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2002). Promet v Ljubljani. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2002). Ptujski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2002). Trg republike. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2002). Zapora. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2003). Hiša v Kamniku. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2003). Križec iz leta 1916. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2003). Plakat. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2004). Tolminski muzej. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2004). Učilnica, Dom Bohinj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv. .
- Trškan, Danijela (2004). Zunanost Doma Bohinj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Arheopeskovnik. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Delavnica Mestnega muzeja. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Didaktična učilnica Mestnega muzeja Ljubljana. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Fotografija obiskovalcev. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Grb – Občina Kamnik. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Jakopičev vrt. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Lipa – Predjamski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Ljubljana z Ljubljanskega gradu. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Orfejev spomenik – Ptuj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Piran. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Po sledih antične Emone – Mestni muzej. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Predjamski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Prešernov trg 2005. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Primer sedežev za učence v muzejskem prostoru. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Rudolf Maister – Kamnik. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Spomenik pogumnim možem. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Sv. Florijan – Ptuj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Sv. Florijan – Ptujski grad. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2005). Volčji Potok. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

- Trškan, Danijela (2005). Zgodnjekrščanski center – krstilni bazenček. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Arhivske škatle. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Avtocesta Domžale – Ljubljana. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Blagovnica Domžale 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Daljnovodi v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Franconova kapelica. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Gasilski dom Stob – Domžale 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Goričica 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Kapelica v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Kozolec. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Križišče – Domžale 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Lect – kvašeno testo. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Lutka. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Magnetki. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Markusova hiša v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Menač'nikov križ. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Menač'nikova domačija v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Most čez Kamniško Bistrico v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Nagrobna plošča. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Obeski. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Predmeti. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Prešernov trg. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Primer hiše iz druge polovice 20. stoletja. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Priponke. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Radijska postaja v Domžalah. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Radio. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Ribji trg 2, Ljubljana. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Sobana z razgledom. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Spomenik 2006. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Spomenik braniteljem slovenske samostojnosti – Domžale. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Spaminska plošča. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Sv. Florijan. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Šivalni stroj. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Transformator v Domžalah. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Voščilnice. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Vrtna lopa. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Zgradba v Domžalah. Lekarna. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Značke. Digitalni fotografiji. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2006). Znamke. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2007). Dimčevo kužno znamenje. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2007). Janezova gibanica. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2007). Kamnik z Malim gradom. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2007). Plečnikova cerkev sv. Frančiška v Šiški 2007. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Danijela (2007). Življenje na gradovih: miselni vzorec. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.
- Trškan, Sonja (2004). Analiza Kamniške Bistrice. Digitalna fotografija. Zasebni arhiv.

UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

- 100 let stobovskih gasilcev. (1906–2006). Depala vas: Gasilsko društvo Stob.
- 101 slovenska prepoznavnost. (2004). Ljubljana: MK.
- A Common Wealth. Museums in the Learning Age. (1999). Norwich: Crown copyright. A Devon approach to History at Key Stage Three. (1995). Devon Education.
- Abingdon County Hall. Information for teacher. English Heritage. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).
- Activity: What would you save? (2005). Museum of London.
- Aldbrough Roman Town Handling Collection. Information for teachers. Education service. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).
- Alderton, David (1995). A teacher's guide to using industrial sites. English Heritage.
- Alternative Assessment. (1997). Social Studies Educator's Handbook. New Jersey: Prentice Hall.
- Alternative Assessment. (2001). Creating America. A History of the United States. Evanston, Illinois – Boston – Dallas: McDougal Littell.
- Aškerc, Ana, Drobnjak, Borut, Orožen, Božena, Švent, Rozina (1997). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 1. zvezek. Celje, Maribor, Ptuj z okolico. Ljubljana: DZS.
- Atlas Slovenije. (1996). 218 strani topografskih kart 1 : 50 000, letalski posnetki Slovenije, 44 mestnih načrtov. Ljubljana: MK, Geodetski zavod Slovenije.
- Bahar, Igor (2001). Raziskujem domači kraj: za izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja (šolskega okoliša) in varstvo njegovega okolja v devetem razredu 9-letne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: MK.
- Bajt, Drago (1994). Pišem, torej sem: priročnik za pisanje. Maribor: Obzorja.
- Barle, Andreja (2000). Uvod v sociologijo. Ljubljana: DZS.
- Barle, Andreja idr. (1999). Sociologija. Delovni zvezek za pripravo na maturo. Ljubljana: DZS.
- Barnicoat, Jenny (1994). A teacher's guide to Newspapers and conservation. English Heritage.
- Bernik, Franc (1998). Zgodovina fare Domžale. Delni ponatis. Domžale. Župnijski urad Domžale.
- Besednjak, Maja (2000). Ocenjevanje referatov pri pouku geografije. V: Geografija v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 27–31.
- Bevc, Vera (1997). Pouk geografije v naravi. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bezenšek, Jana (1998). Državlјanska kultura. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Bezenšek, Jana (1999). Državlјanska kultura. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Bezenšek, Jana (1999). Državlјanska kultura. Priročnik za učitelje družboslovja v srednjih poklicnih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bezjak, Jožica (1999). Didaktični model strokovne ekskurzije za naravoslovje in tehniko. Obvezne izbirne vsebine in interesne dejavnosti. Ljubljana: DZS.
- Bogataj, Janez idr. (2001). Delovni zvezek za spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Bogataj, Janez. (1998). Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana: Založba MK.
- Bombardier, Danielle, Forget, Marie-Pierre, Grosjean, Claude, Picot, Monique (1991). Histoire–Géographie. La dissertation. Techniques et methodes. Nancy: C.R.D.P.
- Brečko, Daniela (2002). Štirideset sodobnih učnih metod: priročnik za predavatelje, učitelje in trenerje. Ljubljana: Sofos.
- Brinovec, Slavko (1989). Domača pokrajina. Metodična navodila za geografsko proučevanje domače pokrajine. Kranj: Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve.

- Brinovec, Slavko (2004). Kako poučevati geografijo. Didaktika pouka. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Brinovec, Slavko, Godnov, Janez, Lovrenčak Franc (1997). Terensko delo. Pedagoška delavnica. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Brinovec, Slavko, Košak, Marija, Senegačnik, Jurij (1998). Slovenija. Zemljepis za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: MK.
- Brodnik, Vilma (2001). Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2001/2002. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 39–40.
- Brodnik, Vilma (2002). Zgodovina 1. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS.
- Brodnik, Vilma (2004). Nekaj praktičnih nasvetov pri snovanju opisnih kriterijev za preverjanje in ocenjevanje znanja v 7. razredu devetletke. V: Zgodovina v šoli. Letnik 13. Št. 1–2, str. 67–73.
- Brodnik, Vilma idr. (1997). Zgodovina 1. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Brodnik, Vilma idr. (2003). Kako do bolj kakovostnega znanja zgodovine. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Brojan, Matjaž (2005). Domžalska stoletna športna sled: 100 let Sokolskega društva in TVD Partizan v Domžalah. Domžale: TVD Partizan.
- Budnar, Meta, Umek, Maja, Zabukovec, Marjeta (2002). Opisno in številčno preverjanje in ocenjevanje pri predmetu Družba. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 6, str. 19–33.
- Canfield, Jack, Hansen, Mark Victor (2003). Kurja juhica za učiteljevo dušo. Zgodbe, ki ogrejejo srce in razsvetlijo duha vzgojiteljev. Ljubljana: Rokus.
- Cencič, Majda (1994). Priporočila za oblikovanje seminarskih in diplomskih nalog ter diplomskih del. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
- Cencič, Majda (2002). Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (naloge) in druge vrste raziskovalnih poročil. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Cencič, Mira, Cencič, Majda (2002). Priročnik za spoznavno usmerjen pouk. Ljubljana: MK.
- Centa, Viktorija (2001). Muzej Miklova hiša Ribnica. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 1, str. 45–47.
- Cigler, Nevenka idr. (2003). Primer pouka izbranih učnih tem iz geografije v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Cigüt, Neža idr. (2003). Kako poučujemo – kaj ocenjujemo. Priročnik za učitelje državljanske vzgoje in etike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Citizenship. Using the evidence of the historic environment. (2004). A teacher's guide. English Heritage.
- Collins, Fiona, Hollinshead, Liz (2000). English and the Historic Environment. A teacher's guide. English Heritage.
- Cooper, Hilary (2002). History in the early years. Second edition. London and New York: Routledge/Falmer.
- Copeland, Tim (1994). A teacher's guide to using castles. English Heritage.
- Copeland, Tim (2004). Interpretations of History: constructing pasts. V: Education and the Historic Environment. London – New York: Routledge, str. 33–40.
- Corn, John (2003). Making and using maps. Oxford: Scholastic.
- Cunder, Karmen (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: MK.
- Cunder, Karmen (2000). Geografija. Priročnik za učitelje družboslovja. Ljubljana: MK.
- Čampa, Jožica, Granda, Nevenka (1995). Oblike in metode poučevanja zgodovinskih vsebin v okviru predmeta spoznavanja družbe v 3., 4. in 5. razredu. V: Pedagoška obzorja. Letnik X. Št. 3–4, str. 58–69.

- Čerič, Marica (2002). Učenje zgodovine v ustvarjalnih delavnicah. V: Zgodovina v šoli. Letnik XI. Št. 2, str. 10–17.
- Černič Istenič, Majda idr. (2000). Državljska vzgoja in etika. Učbenik za 7. razred. Ljubljana: i2.
- Čokl, Mirjana (2000). Muzej in šola družno z roko v roki. V: Zgodovina v šoli. Letnik VIII. Št. 3–4, str. 60–64.
- Davies, Ian, Webb, Chris (1996). Using documents. English Heritage.
- Davies, Julie, Redmond, Jason (1998). Coordinating history across the primary school. The subject leader's handbook. London-Bristol: Falmer Press.
- Davies, Peter, Lynch, Derek, Davies, Rhys. (2003). Enlivening secondary history. 40 classroom activities for teachers and pupils. London – New York: RoutledgeFalmer.
- Dediščina v očeh znanosti. (2005). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Dediščina v rokah stroke. (2005). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Depolli, Katja (2002). Psihologija. Uvod v raziskovanje. Učno sredstvo za maturo. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Deuxième Histoire. (1996). Les fondements du monde contemporain. Collection Jacques Marseille. Nathan.
- Devjak, Tatjana (2000). Etika in družba 7. Priročnik za poučevanje predmeta Državljska vzgoja in etika. Ljubljana: DZS.
- Devjak, Tatjana (2002). Etična in državljanska vzgoja v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Didaktično gradivo ob razstavi THEATRUM VITAE ET MORTIS HUMANAE. Prizorišče človeškega življenja in smrti. Podobe iz 17. stoletja na Slovenskem (februar–september 2002). (2002). Ljubljana: Narodni muzej Ljubljana. Sobana z razgledom I in II.
- Domžale. Mestni načrt. 1 : 9 000. (2005). Domžale: Občina Domžale.
- Dobnik, Jerica idr. (2006). Raziskujem preteklost 9. Priročnik za učitelje za zgodovino za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Drobnjak, Borut, Eržen, Vlada, Gašperšič, Božo, Gerden, Violeta (1999). Strokovne ekskurzije po Sloveniji. 2. zvezek. Novo mesto, Metlika, Črnomelj z okolico. Ljubljana: DZS.
- Durbin, Gail (1993). A teacher's guide to using historic houses. English Heritage.
- Education and the Historic Environment. (2004). London – New York: Routledge.
- Eduquer à l'environnement en collèges et lycées. Enseignement général et agricole. (2000). Ecologistes de l'Euzière: Agence Méditerranéenne de l'Environnement.
- English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2004). English Heritage.
- En poljub na vsako stran: zbirka voščil in posvetil. (1998). Kamnik: Harlekin.
- Environmental Studies: Social Subjects. (2000). Guide for Teachers and Managers. 5–14 National Guidelines. Scottish Executive. Learning and Teaching Scotland.
- Erjavec, Karmen, Volčič, Zala (2000). Moj vodnik je zaslon: vzgoja za medije – televizija in internet: učbenik za 7., 8. in 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Ferjan, Tatjana (2002). Inovativne metode učenja na primeru spoznavanja Ljubljane. V: Pedagoška obzorja. Letnik 17. Št. 1, str. 116–120.
- Ferjan, Tatjana (2003). Projektno učno delo: pripravljamo razstavo. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 30–34.
- Fines, John, Nichol, Jon (1997). Teaching Primary History. Oxford: Heinemann.
- Fister, Peter (1993). Arhitekturne krajine in regije. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Zavod RS za prostorsko planiranje.

- Fister, Peter (1975). *Arhitektura slovenskih protiturških taborov*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Fister, Peter (1986). *Umetnost stavbarstva na Slovenskem*. Ljubljana: CZ.
- Forrest, Martin, Harnett, Penelope (1996). *Curriculum Bank. Key stage two. Scottish levels C-E. History: II*. Glasgow: Scholastic Ltd.
- Fortin–Debart, Cécile (2004). *Le partenariat école–musée pour une éducation à l’environnement*. Paris: L’Harmattan.
- Fowler, Simon (2001). *Starting out in local history*. Newbury, Berkshire: Countryside books.
- Frece, Biljana (2001). *Grki – nekoč in danes*. V: *Zgodovina v šoli*. Letnik X. Št. 2, str. 3–7.
- Furness Abbey. *Information for teachers. English heritage*. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).
- Gallery activity sheet. *Roman London gallery. A soldier’s backpack*. (2005). Museum of London.
- GCE Advance and advanced subsidiary examinations subject cores for History. (1997). London: SCAA.
- GCSE Regulations and Criteria. (1995). London: SCAA.
- Gelt, Draga (1985). *The Slovenians from the earliest times. Illustrated story of Slovenia*. Melbourne: Coordinating Committee of Slovenian Organizations in Victoria.
- Geografske učne poti. (2002). *Terensko delo in ekskurzije pri pouku geografije v srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Geografski atlas Slovenije. (1998). *Država v prostoru in času*. Ljubljana: DZS.
- Geografski atlas Slovenije za osnovno in srednjo šolo. (2004). Ljubljana: Tehnična založba Slovenije.
- Ginnis, Paul (2004). *Učitelj – sam svoj mojster: kako vsakega učenca pripeljemo do uspeha*. Ljubljana: Rokus.
- Goodshaw Chapel Lancashire. *English Heritage Education*. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).
- Golob, Nataša (2004). *Umetnostna zgodovina: učbenik za umetnostno zgodovino v gimnazijskem izobraževanju, srednje tehniškem oz. strokovnem izobraževanju in poklicno tehniškem izobraževanju*. Ljubljana: DZS.
- Golob, Nataša (2005). *Kaj nam govorijo umetnine. Delovni zvezek za izbirni predmet Umetnostna zgodovina v 7., 8. in 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan.
- Golob, Valentina, Stergar, Metka, Pintarič, Renata (2001). *Življenje na Ptuj v preteklosti. Sprehod po starem mestnem jedru. Delovni zvezek (12 do 15 let)*. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj.
- Gotika v Sloveniji – svet predmetov. (1992). *Delovni listi za 5.–8. razred osnovnih šol*. Ljubljana: Narodni muzej.
- Grgurevič, Jure (1999). *Ocenjevanje raziskovalnih nalog. Geografija v šoli*. Letnik VII. Št. 2–3, str. 26–31.
- Grilc, Viktor (2005). *Prispevek k zgodovini gospostva Osterberg*. V: *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*. Letnik 53. Št. 3, str. 267–282.
- Guide de l’histoire locale. *Faisons notre histoire!* (1990). Paris: Éditions du Seuil.
- Guide pratique d’éducation à l’environnement. *Monter son projet*. (2001). Lyon: Chronique Sociale.
- Guštin, Mitja idr. (1996). *Rimsko podeželje. Roman Countryside*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Handbook on European heritage classes. (1993). Strasbourg: Council of Europe.
- Haydn, Terry, Arthur, James, Hunt, Martin (1997). *Learning to Teach History in the Secondary School. A Companion to School Experience*. London: Routledge.
- Hidrografski institut ratne mornarice – Split. (1989). *Tržaški zaliv MK-1. 1 : 100 000. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani*.
- Histoire 1re. (1994). Collection J. Marseille. Nathan.

- Histoire 2re. (1993). Collection J. Marseille. Nathan.
- Histoire Terminale. (1998). Collection J. Marseille. Nathan.
- History – D (9269). (1995). Mark Schemes, May/June 1995. (1995). London Examinations GCE A level: ULEAC.
- History – D (9269). (1997). Mark Schemes with Examiners' comments, May/June 1997. London Examinations GCE A level: Educational Excellent Foundation.
- History teaching and the promotion of democratic values and tolerance. (1996). A handbook for teachers. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation.
- History, 1998 Syllabuses A, C, D and E. GCSE. (1998). London: London examinations.
- Hoodless, Pat, Bermingham, Sue, McCreery, Elaine, Bowen, Paul (2003). Teaching Humanities in Primary Schools. Exeter: Learning Matters Ltd.
- Hostnik, Martin (1997). Cerkev Sv. Mihaela v Iški vasi. Ljubljana. Salve.
- Hriberšek Balkovec, Elizabeta idr. (2003). Družba 4. Delovni zvezek za 4. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Hriberšek Balkovec, Elizabeta idr. (2003). Družba 4. Učbenik za 4. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- <http://go.hrw.com> (Social Studies: Rubrics, 30. 7. 2000).
- <http://www.csod.si/> (CŠOD, 21. 7. 2006).
- <http://www.dolmuzej.com/si/kustodiati/pedagogija/mladina/sole/arheologija/> (Dolenjski muzej Novo mesto, 25. 12. 2006).
- <http://www.domzale.si/foto.asp?FotoId=7> (Domžale mesto, 27. 7. 2006).
- <http://www.gov.si/arhiv/kataster/imgb/l/1043a.jpg> (Arhiv Republike Slovenije, 3. 3. 2007).
- <http://www.gov.si/arhiv/kataster/imgb/l/1280a01.jpg> (Arhiv Republike Slovenije, 3. 3. 2007).
- <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/druzine> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).
- <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/sole/najmlajsi> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).
- <http://www.mm-lj.si/?page=si/kajnudimo/sole/za15> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).
- <http://www.mm-lj.si/?page=si/kdosmo/poslanstvo> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).
- <http://www.mm-lj.si/?page=si/kdosmo/vizija> (Mestni muzej Ljubljana, 26. 4. 2005).
- http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (Učni načrti za osnovno šolo, 14. 8. 2004).
- <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (Srednješolski programi, 23. 8. 2004).
- <http://www.museumoflondon.org.uk/MOLsite/learning/> (Museum of London, 21. 8. 2005).
- <http://www.npg.org.uk/live/index.asp> (National Portrait Gallery, 21. 8. 2005).
- <http://www.sheffieldgalleries.org.uk/buildingcharacters/content/resources/flashcard1.pdf> (Sheffield Galleries and Museums Trust. Flash card 1. Introduction to portraits, 21. 8. 2005).
- <http://www.slovenia-heritage.net/ik/slo/katalog-12.stm> (Grajski kompleks Kostel, 2. 8. 2006).
- http://www.csod.si/dne_dev/dc_pres_stop/index.htm (CŠOD: Dnevni center mesto Ljubljana. Izpostave dnevnih centrov, 12. 8. 2004).
- <http://www2.arnes.si/~rzjtopl/rod/viri/druzinsk.htm> (Družinski arhivi – družinske kronike DRUŽINSKI ARHIV: kako ga voditi in hraniti, Marjana Kos, 19. 8. 2004).
- Hus, Vlasta (2002). Primerjalna analiza učnega načrta za spoznavanje okolja in spoznavanje narave in družbe. V: Sodobna pedagogika. Letnik 53. Št. 2, str. 78–94.
- IB Middle Years Programme Personal Project. (1998). Book one. Geneva: International Baccalaureate Organisation.
- Igra vlog in simulacija kot učna metoda. Priročnik za učitelje psihologije in drugih družboslovnih predmetov ter razrednike. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Improving teaching and learning in the humanities. (1999). London: M. Ashley and contributors.

- Ivanšek, Drago (1995). Pomen ekskurzij za vzgojno-izobraževalno delo. V: Zgodovina v šoli. Letnik IV. Št. 4, str. 38–42.
- Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus.
- Ivanšek, Drago (1999). Spoznavanje domače pokrajine. Vaje za delo na terenu. Ljubljana: Rokus.
- Ivanšek, Drago (2003). Geografija Slovenije za 9. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS.
- Izgubljeni pogledi: Ljubljana nekoč in danes. (2006). Lost sights: Ljubljana of Yore and Today. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Modrijan.
- Jan Faletič, Nataša (2004). Ekskurzija in terensko delo pri zgodovini v osnovni šoli. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Janša Zorn, Olga, Kastelic, Ana, Škraba, Gabrijela (2004). Spoznavajmo zgodovino. Zgodovina za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Jošovc, Biljana (2003). Miti in vraže v Laškem in okolici. Primer projektnega dela. V: Zgodovina v šoli. Letnik XII. Št. 3–4, str. 60–63.
- Kalan, Mira (2000). Pedagoške dejavnosti v Loškem muzeju. V: Zgodovina v šoli. Letnik VIII. Št. 3–4, str. 54–59.
- Kalin, Jana (2003). Pouk, ki spodbuja sodelovalno klimo in nenasilje. V: Sodobna pedagogika. Letnik 54. Št. 2, str. 42–45.
- Kalinšek, Felicita (2001). Velika slovenska kuharica. Ljubljana: CZ.
- Karlovšek, Jože (1927). Slovenska hiša. I. del. Stavbni motivi. Ljubljana: O.S.G.T.
- Karlovšek, Jože (1929). Slovenska hiša. II. del. Stavbe in pohištvo. Ljubljana: O.S.G.T.
- Katalog znanja za družboslovje. (135 ur). Srednje poklicno izobraževanje. 1. 12. 2003. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004).
- Katalog znanja. Zgodovina. (140 ur). Srednje strokovno izobraževanje. 7. 7. 1998. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004).
- Katalog znanja. Zgodovina. (70 ur). Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 17. 12. 1998. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004).
- Kelbič, Mojca (2003). Utrjevanje znanja s pomočjo narave. Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 2, str. 35–38.
- Kerrigan, Sonja (2001). Creating a Community School Museum: Theory into Practice. V: International Journal of Historical Learning, Teaching and Research. Volume 2. Number 1, December 2001. <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm> (4. 9. 2004).
- Kladnik, Melita (2002). Interdisciplinarnost na učni ekskurziji ali ogled Muzeja premogovništva v Velenju. V: Zgodovina v šoli. Letnik XI. Št. 2, str. 18–19.
- Klemenčič, Marijan M., Lipovšek, Igor (2003). Geografija Slovenije 2. Priprava na maturo. Učbenik za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS.
- Kobeja, Boris (2002). Napotki za pisanje seminarske in diplomske naloge. Koper: Visoka šola za management.
- Ko Ljubljana postane sodobno mesto. (2001). Delovni zvezek za predmetno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej.
- Kodrič, Irena (2002). Muzej novejšje zgodovine Slovenije. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 13–14.
- Kolenc Kolnik, Karmen (2006). Didaktična vrednost učenja geografije na prostem. V: Didactica Slovenica. Pedagoška obzorja. Letnik 21. Št. 1, str. 48–56.
- Košak, Marija, Janša-Zorn Olga, Umek, Maja (2002). Atlas za spoznavanje družbe. Ljubljana: DZS.
- Košak, Marija, Janša Zorn Olga, Umek, Maja (2000). Tu sem doma 2. Naravne enote Slovenije. Spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.

- Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Delovni zvezek za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Košak, Marija, Lavbič Saje, Zvonka (2003). Družba 5. Učbenik za 5. razred devetletke. Ljubljana: DZS.
- Kramer, Marija (1999). Jaz in ti – mi in vi. Priročnik za obravnavo tematskih sklopov: Jaz in ti, mi in vi – Kdo smo in kako živimo. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kreačič, Gorana, Svoljšak, Drago (2001). Projekt Rimski zid (Claustra Alpium Iuliarum). V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 7–12.
- Kristan, Silvo (1998). Šola v naravi. Radovljica: Didakta.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1960). Letnik 7. Št. 2.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1972). Letnik 20. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1975). Letnik 23. Št. 1.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1975). Letnik 23. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1976). Letnik 24. Št. 2.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1977). Letnik 25. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1984). Letnik 32. Št. 2–3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1986). Letnik 34. Št. 1–2,
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1988). Letnik 36. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1991). Letnik 39. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1992). Letnik 40. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1995). Letnik 43. Št. 1–2.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (1999). Letnik 47. Št. 1–2.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (2001). Letnik 49. Št. 1–2.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (2001). Letnik 49. Št. 3.
- Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino. (2005). Letnik 53. Št. 3.
- Kuharica v Prešernovem času. (2005). Po zapiskih Katharine Werderdus pripravil Boris Kuhar. Ljubljana: CZ.
- Kukanja, Mojca (2007). Ustna zgodovina v osnovni šoli. V: Zgodovinski časopis. Letnik 60. Št. 3–4, str. 447–457.
- Kunaver, Jurij idr. (1989). Geografija. Domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine. Ljubljana: MK.
- Kunaver, Jurij idr. (1999). Geografija. Delovni zvezek. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Kunaver, Jurij idr. (1999). Geografija. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Kunaver, Jurij idr. (2001). Geografija. Družboslovje. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS.
- Kunaver, Vojko, Flego Damjana (2000). Kratke ekskurzije v bližino šole pri pouku zgodovine. V: Zgodovina v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 27–30.
- Learning programme for primary schools 2005/06. (2005). London: Museum of London.
- Learning through culture is working! (2004). Interim findings from evaluation of Museums and Galleries Education. Programme Phase 2 (2002–04) conducted by the Centre for Education and Industry. University of Warwick.
- L'éducation relative à l'environnement. (2001). École et communauté: une dynamique constructive. Guide de pratique et de formation. Montréal (Québec): Hurtubise HMH Itée.
- Leksikon Cankarjeve založbe. (2003). Ljubljana: CZ.
- Levstik, Linda S., Barton, Keith C. (2001). Doing History. Investing With Children in Elementary and Middle Schools. Second Edition. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lipovšek, Igor, Klemenčič, Marijan M. (2002). Geografija Slovenije 1. Delovni zvezek za 3. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS.

- Lipovšek, Igor, Klemenčič, Marijan M. (2002). Geografija Slovenije 1. Učbenik za 3. letnik gimnazij. Ljubljana: DZS.
- Lockey, Malcolm, Walmsley, David (1999). Art and the Historic Environment. A teacher's guide. English Heritage.
- London Inside Out. Let the Museum come to you! Autumn term 2005. (2005). London: Museum of London.
- Lužar, Vanja (2003). Slikovni viri pri pouku zgodovine. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Maistrov Zavrh 2005: 20 let Maistrovih prireditev na Zavrhu. (2005). Lenart: Občina; Maribor: Društvo generala Rudolfa Maistra.
- Marcus, Susanna, Barker, Rosie (1997). Using historic parks and gardens. A teacher's guide. London: English heritage.
- Margan, Urša (2003). Kako poučujemo – kaj ocenjujemo: priročnik za učitelje državljanske vzgoje in etike. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Mark Schemes with Examiners' Comments, June 1998. (1998). London Examinations GCE: Educational Excellent Foundation.
- Mary Seacole. Picture Resource Pack. (2005). Florence Nightingale Museum Trust.
- Matheson, Ian (1996). Passing higher history. Skills for success. Hodder and Stoughton.
- McAleavy, Tony (2000). Teaching about interpretations. In: Issues in History Teaching. London–New York: Routledge, str. 72–82.
- McAleavy, Tony (2003). Interpretations of history. In: Past Forward: A Vision for School History 2002–2012. The Historical Association, str. 42–44.
- Melik, Jelka, Jeraj, Mateja (2005). Spoznajmo Ljubljano. Vodnik po mestu za otroke (male in velike). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Memorandum o vseživljenjskem učenju. (2000). Delovno gradivo. Bruselj: Komisija Evropske skupnosti.
- Menart, Janez (1990). Srednjeveške pridige in balade. Ljubljana: CZ.
- Mencinger, Borut (2004). Naravni parki Slovenije. Ljubljana: MK.
- Mestni muzej Ljubljana. (2002). Letno poročilo 2001. Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana.
- Meznarič, Marija idr. (1998). Podjetno v svet zgodovine: priročnik za učitelje v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Mihevec, Janez (2004). Pot pod noge. 37 izletov v neraziskane kraje Slovenije. Ljubljana. MK.
- Milekšič, Vladimir (2002). Preverjanje in ocenjevanje znanja v devetletni osnovni šoli. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 6, str. 8–18.
- Mirjanič, Anita idr. (2006). Raziskujem preteklost 8. Učbenik za zgodovino za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Mirjanič, Anita idr. (2006). Raziskujem preteklost 8. Priročnik za učitelje za zgodovino za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.
- Mladina v Evropi. Učna gradiva in predlogi za pouk. (2005). EU-Projekt PeriSCop – Comenius 2.1.
- Mlakar, Vlasta (2006). 100 družinskih izletov. Ljubljana: MK.
- Mohorič, Ivan (1968). Zgodovina železnic na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica.
- Morris, Richard, Corbishley, Mike (1996). Churches, Cathedrals and Chapels. A teacher's guide. English Heritage.
- Mosbrucker, Mojmir (1998). Ekološka problematika domače pokrajine – učna metoda igranja vlog. V: Geografija v šoli. Letnik VII. Št. 1, str. 41–46.
- Mosbrucker, Mojmir (1999). Ekskurzije v luči sodobnih konceptov izobraževanja. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXX. Št. 3, str. 54–58.

- Mosbrucker, Mojmir (2000). Ekskurzije – oblikovanje aktivnega odnosa do okolja, V: Didakta. Letnik X. Številka 54/55, str. 39–42.
- Mundy, Simon (2001). Kulturna politika: kratek vodnik. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici.
- Musek Lešnik, Kristijan (1996). Raziskovalna in maturitetna raziskovalna naloga pri psihologiji. Ljubljana: Educy.
- Najlepši slovenski miti in legende. (2004). Zbirka slovensko izročilo. Ljubljana: MK.
- National Portrait Gallery. Education Programme 2005–06. (2005). London: National Portrait Gallery.
- Neighbourhood Journeys. (2004). Making the ordinary extraordinary. A teacher's guide to using the built environment at key stage 2. London: Cabe Education.
- Novak, Drago (1991). Zgodovinske interesne dejavnosti v naši šoli. Zgodovinski krožki. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Novak, Franci, Globočnik, Janez, Globočnik, Milena (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: DZS.
- Novak, Franci, Globočnik, Milena, Globočnik, Janez (1999). Zgodovina. Družboslovje. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS.
- Novak, Franci, Globočnik, Milena, Globočnik, Janez, Požar Podlesnik, Senja (2001). Zgodovina. Družboslovje. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS.
- Novak, Helena s sodelavci (1990). Projektno učno delo. Drugačna pot do znanja. Ljubljana: DZS.
- Novak, Renata (1999). ABC umetnostne zgodovine. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Rokus.
- Novak, Renata (1999). ABC umetnostne zgodovine: delovni zvezek za 1. letnik gimnazij. Ljubljana: Rokus.
- Novak, Tatjana, Svetina, Bernarda (1997). Raziskujmo Primorsko. Ljubljana: DZS.
- Novoletne voščilnice slikarja Jožeta Barachinija. Gradovi na Slovenskem. (2006). PG ŠUM d.o.o. Zagorje ob Savi.
- Opening doors: Learning in the Historic Environment. (2004). An Attingham Trust Report 2004. The Attingham Trust.
- Otič, Marta (1999). Zgodovina. Družboslovje. Ljubljana: MK.
- Otič, Marta (2000). Priročnik za učitelje družboslovja. Zgodovina. Ljubljana: MK.
- Paulič, Olga (2002). Medpredmetno povezovanje v gimnazijah. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 1, str. 67–70.
- Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pečjak, Sonja (2004). Možnosti uresničevanja ključnih kompetenc. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXV. Št. 3, str. 38–39.
- Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2001/2002. (2001). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.
- Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2005–2007. (2005). Ljubljana: Pedagoška sekcija pri Skupnosti muzejev Slovenije.
- Peklaj, Cirila s sodelavkami (2001). Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve. Ljubljana: DZS.
- Perks, Robert (1995). Oral History. Talking about the Past. Second revised edition. London: The Historical Association.
- Phillips, Rob (2002). Reflective Teaching of History 11–18. London – New York: Continuum.
- Plečnik – Ljubljana (1986) Ljubljana: Ljubljanska turistična zveza ob Plečnikovi razstavi v Parizu.
- Plejnšek, Zdenka (2003). Otrokom smo odprli muzejska vrta. V: Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj 1 (2003). Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 224–233.

- Pol stoletja usmerjenih zvez v Sloveniji. 50th Anniversary of Radio-Relay Communications in Slovenia. (2004). Ljubljana: Iskra Transmission, d.d.
- Po sledih rimske Emone. (2001). Delovni zvezek za razredno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej.
- Po sledih srednjeveške Ljubljane. (2003). Delovni list za predmetno stopnjo. Ljubljana: Mestni muzej.
- Počivavšek, Marija (2003). Muzej novejše zgodovine Celje – na pragu tretjega tisočletja. V: Zgodovina v šoli. Letnik XII. Št. 3–4, str. 91–94.
- Počkar, Mirjam (1999). Državljska kultura. Družboslovje. Ljubljana: MK.
- Počkar, Mirjam (2000). Priročnik za učitelje družboslovja. Državljska kultura. Ljubljana: MK.
- Podhostnik, Karel. (1977). Didaktika. Ljubljana: Pedagoška akademija.
- Porenta, Tita (2000). Pedagoška dejavnost Tržiškega muzeja. V: Zgodovina v šoli. Letnik IX. Št. 2, str. 32–36.
- Potočnik, Dragan (2004). Muzej kot vir za poučevanje zgodovine. V: Zgodovinski časopis. Letnik 58. Št. 1–2, str. 187–195.
- Predmetni izpitni katalog za splošno maturo – Zgodovina. (2005). Uporablja se od spomladanskega roka 2007 dokler ni določen novi katalog. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Predmetni katalog – Učni načrt. Izbirni predmet. Likovno snovanje. Splošna in strokovna gimnazija. 210 ur. 18. 3. 1999. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Psihologija. Gimnazija. 280 ur. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Umetnostna zgodovina. Izbirni predmet. Splošna gimnazija. 35 ur. 7. 5. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. 280 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Filozofija. Gimnazija. 70/105/210 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Geografija. Gimnazija. 210 + 35 ur. 7. 5. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Glasba. Gimnazija. 70 ur. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Izbirni predmet. Likovno snovanje. Splošna in strokovna gimnazija. 210 ur. 18. 3. 1999. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Likovna umetnost. Ekonomska in tehniška gimnazija. 70 ur. 7. 5. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Likovna umetnost. Umetniška gimnazija. 35 ur. 7. 5. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Psihologija. Gimnazija. 280 ur. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija. 560 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

- Predmetni katalog – Učni načrt. Sociologija. 210 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Študij okolja. Izbirni predmet. Gimnazija. 70/105 ur. 8. 7. 1999. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Umetnostna zgodovina. Izbirni predmet. Splošna gimnazija. 35 ur. 7. 5. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Ekonomska, tehniška in umetniška gimnazija. 210 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. 280 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Predmetni katalog. Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljska kultura) v srednjem poklicnem izobraževanju. 4. 7. 2002. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).
- Priloga Naša žena. (2006). Iz jedi mleka in mlečnih izdelkov. Naša žena. Avgust 2006.
- Priročni slovar tujk. (2005). Ljubljana: CZ. CD-ROM.
- Prispevki k didaktiki zgodovine. (2005). Letnik 3. Št. 2. Filozofska fakulteta: Oddelek za zgodovino. <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/Prispevki.htm> (26. 12. 2006).
- Prispevki k didaktiki zgodovine. (2006). Letnik 4. Št. 1. Filozofska fakulteta: Oddelek za zgodovino. <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/DANIJELA/DIDAKTIKAZGODOVINE/Prispevki.htm> (26. 12. 2006).
- Radmelič, Nena idr. (2005). Na šolskem odru: delovni zvezek za izbirni predmet gledališki klub za 7., 8. in 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Rataj, Jože (2000). Pokrajinski muzej Celje. V: Zgodovina v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 39–43.
- Rataj, Jože (2002). Pedagoško delo in programi v slovenskih muzejih. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 10–12.
- Ravnikar, Tone (1986). Je Markuzova hiša v Študi najstarejša? V: Občinski poročevalec. Glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva občine Domžale. 4. 6. 1986. Leto XXV. Št. 9, str. 20.
- Razdevšek Pučko, Cveta (2004). Kakšnega učitelja potrebuje (pričakuje) današnja (jutrišnja) šola? V: Sodobna pedagogika. Letnik 55. Posebna izdaja: Učitelj med zahtevami, možnostmi in pričakovanji, str. 52–74.
- Razglednica: Ajdovska deklica v Prisanku 2547 m. Založila PD Jesenice. Tiskarna Iskra. 1994.
- Razglednica: Domžale. Foto F. Mauer, M. Gorjanc, Z. Vidmar. C 2767. CIRG. Fotolik Celje.
- Razglednica: Elizabeth I., 1533–1603. Marcus Gheeraerts the Younger, c. 1592, 2413 x 1524 mm. National Portrait Gallery (NPG 2561).
- Razglednica: Henry VIII., 1491–1547 and Henry VII., 1457–1509. Hans Holbein the Younger, c. 1536–7, 2578 x 1372 mm. National Portrait Gallery (NPG 4027).
- Razglednica: Kočevje. Založilo turistično društvo Kočevje. Avtor slike: Rado Meglič. CIRG. Fotolik Celje.
- Razglednica: Lepo je res na deželi. Fotolik. Celje. 1981.
- Razglednica: Panorama Kamnika, 1869, V. Hofmann. Gorenjski tisk Kranj.
- Raztresen, Marjan (2006). Kulturne poti: Od Aljaža do Župančiča. (Slovenija na dlani). Ljubljana: MK.
- Rode, Marjan, Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost. Delovni zvezek za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.

- Rode, Marjan, Tawitian, Elissa (2004). Prvi koraki v preteklost. Učbenik za 6. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: DZS.
- Rode, Marjan (1998). Koraki v času 20. stoletje. Vaje. Ljubljana: DZS.
- Roman London. Gallery pack. (1996). London: Museum of London.
- Roškar, Saša, Kuzmič, Igor (2006). Mesto Domžale: sprehod skozi prostor in čas. Domžale: Komisija za turizem Občine Domžale.
- Rovšnik, Borut (1995). Prisluhni mladim obiskovalcem muzejev in galerij. Predhodne raziskave ob pripravi na razstavo »Človek sem ... (Ljubljana in Hribar) v Mestnem muzeju Ljubljana. V: Didakta. Letnik V. Št. 24–25, str. 34–47.
- Rutar Ilc, Zora (2003). Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Salinero, Grégoire, François, Pascal, Thillay, Alain (1996). Histoire Géographie au collège. Paris: Bordas.
- Secondary schools 2005/06. History programme. (2005). London: Museum of London.
- Senegačnik, Jurij, Drobnjak, Jurij, Otič, Marta (2003). Živim v Sloveniji. Geografija za 9. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan.
- Senegačnik, Jurij, Drobnjak, Jurij, Otič, Marta (2003). Živim v Sloveniji. Geografija za 9. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Sentence: modrosti starih Rimljanov. (2003). Ljubljana: Modrijan.
- Sentočnik, Sonja (2004). Portfelj kot alternativna oblika vrednotenja učenčevega napredka – možnosti njegove uporabe v slovenskih šolah. V: Sodobna pedagogika. Letnik 55. Št. 1, str. 70–91.
- Simčič, Mateja (2004). Perspektive okoljske vzgoje. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXV. Št. 1, str. 12–14.
- Slovenska kuhinja. (1995). Izbor receptov Slavko Adamlje. Ljubljana: MK.
- Slovenska mladinska enciklopedija. Mladi vedež. (1976). Od pesmi do filma. Ljubljana: MK.
- Slovenska pratika. (2006). Ljubljana: MK.
- Slovenske ljudske pesmi. (2004). Ljubljana: Založba Karantanija.
- Slovenske šege ob božiču in novem letu. (2005). Ljubljana: MK.
- Slovenski etnološki leksikon. (2004). Ljubljana: MK.
- Slovenski muzeji. (1997). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine. CD-ROM.
- Smart, Dean (2006). Memorials: Linking the Local to the National and the Global. V: History at Work: Practical and Theoretical Dimensions of History Teaching. Euroclio Bulletin 23, str. 36–42.
- Sommer, Barbara, Kay Quinlan, Mary (2002). The Oral History Manual. Walnut Creek – Lanham – New York – Oxford: AltaMira Press.
- Sources in History. (1987). Longman Group UK Ltd.
- Sources in History. (1990). From definition to assessment. London: Longman.
- Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu. (2005). Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Stergar, Metka (2003). S svinčnikom skozi muzej. V: Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, str. 210–223.
- Stergar, Tanja (2003). Muzej in pouk zgodovine. V: Zgodovina v šoli. Letnik XII. Št. 3–4, str. 74–78.
- Stiplovšek, Miroslav (2005). Razglasitev Domžal za trg leta 1925. Ob razstavi v počastitev 80 letnice. Domžale: Kulturni dom Franca Bernika Domžale.
- Sto slovenskih ljudskih pesmi. (2003). Dvojni CD 1. Ljubljana: Prešernova družba.
- Sto slovenskih ljudskih pesmi. (2003). Dvojni CD 2. Ljubljana: Prešernova družba.
- Stopar, Ivan (1997). Grajske stavbe. Gorenjska I/2. Območje Kamnika in Kamniške Bistrice. Ljubljana: Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

- Stradling, Robert (2001). Teaching 20th century European history. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Stradling, Robert (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Stražar, Stane (1988). Ob bregovih Bistrice. Od Rodice do Duplice z okolico. Radomlje: Krajevna skupnost Radomlje.
- Strmčnik, France (2001). Didaktika. Osrednje teoretične teme. Ljubljana. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Svantesson, Ingemar (1992). Miselni vzorci in spomin. Ljubljana: CZ.
- Svet Evrope. Odbor ministrov. Priporočilo Rec(2001)15 o poučevanju zgodovine v Evropi enaindvajsetega stoletja. (Sprejeto 31. oktobra 2001 na 771. sestanku Odbora ministrov v sestavi namestnikov ministrov.) <http://anton.lj.zrss.si/> (14. 8. 2004); http://www.zrss.si/doc/ZGO_Priporocilo%20o%20poucevanju%20zgodovine%202001.doc (31. 12. 2006).
- Šega, Judita (2001). Zgodovinski arhiv Ljubljana. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 30–35.
- Šenica Pavletič, Vera (2005). Zgodba o ljubljanskem gradu. Ljubljana: Karantanija.
- Šeruga, Igor (2000). Kriteriji za ocenjevanje terenskega dela. V: Geografija v šoli. Letnik IX. Št. 1, str. 32–34.
- Šifer Janič, Andreja, Napokoj, Matjaž (2003). Avtentične naloge. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 12–20.
- Šivec, Jana (2003). Ekskurzija s terenskimi vajami v Bohinj in na Bled. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 2, str. 30–31.
- Šlegel, Saša (1996). Kovaški muzej v Kropi. Radovljica: Muzeji radovljiške občine. Učni list.
- Šola v naravi za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Sprejeto na 46. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, 13. 12. 2001. http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/vi-programi/os/9letna/pdf/sola_v_naravi.pdf (14. 8. 2004).
- Šorgo, Andrej. (2001). Študij okolja – izbirni predmet. V: Geografija v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 63–66.
- Šteiner, Martin (1994). Sodelovanje šole in muzeja pri projektnem delu. V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 4, str. 61–63.
- Šter, Daša (2006). Vključevanje osebne zgodovine v pouk – Moj stari ata mi je pripovedoval o prvi svetovni vojni. V: Zgodovina v šoli. Letnik XV. Št. 1–2, str. 63–65.
- Šter, Janez (2003). Učna ura v Tržiškem muzeju. V: Didakta. Letnik XIII. Št. 74–75, str. 12–16.
- Tavčar, Lidija (1997). Zarja časa. Mit v sliki in besedi. Ljubljana: Narodna galerija.
- Tavčar, Lidija (2001). Otroci, mladostniki in odrasli v galeriji. Študijski zvezek 8. Ljubljana: Narodna galerija.
- Tavčar, Lidija (2002). Izobraževalna vloga umetnostnih muzejev nekoč in danes. V: Didakta. Letnik XI. Št. 64–65, str. 4–9.
- Tavčar, Lidija (2003). Načrtovanje obiska v kulturni instituciji. V: Didakta. Letnik XIII. Št. 74–75, str. 17–21.
- Taylor, Liz (2004). Sense, relationship and power: uncommon views of place. V: Teaching History. Št. 116, str. 6–13.
- The Gardens at Belsay. Information for teachers. English heritage. <http://www.english-heritage.org.uk/default.asp> (4. 9. 2004).
- The European Heritage Classes, a Way of Understanding Cultures. 70th European Teachers' Seminar. (1997). Donaueschingen, Germany, 6–11 November 1995. Report. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation.
- The history of Women in Europe in the 20th Century. (1998). 77th European Teachers' Seminar, Donaueschingen, Germany, 6–11 October 1997. Strasbourg: Council for Cultural Co-operation.

- Theses on the Teaching and Learning of Local Histories by Clio '92, Association of Teachers and Researchers in History Teaching and Learning, Italy, 2003. <http://www.eurocliohistory.org/> (14. 8. 2004).
- Thinking skills. <http://edservices.aea7.k12.ia.us/framework/download.html#thinking> (10. 8. 2002).
- Tierney, Tom (2004). *Napoleon and Josephine. Paper Dolls*. Dover Publications, Inc.
- Trampuš, Cirila (1998). *Obiščimo muzej*. Ljubljana: DZS.
- Trškan, Danijela (2001). *Didaktično-metodična struktura srednješolskih učnih načrtov za zgodovino ter njen vpliv na pisno preverjanje in ocenjevanje znanja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Trškan, Danijela (2003). *Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Trškan, Danijela (2004). *Družboslovne vsebine v šoli v naravi*. V: Zbornik. 1. strokovni posvet Didaktika v šoli v naravi. Tolmin, 4.–6. 11. 2004. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 6–25.
- Trškan, Danijela (2004). *Učenje z odkrivanjem – terensko delo*. V: Zbornik. 1. strokovni posvet Didaktika v šoli v naravi. Tolmin, 4.–6. 11. 2004. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 41–53.
- Trškan, Danijela (2005). *Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo*. V: Nečak, Dušan (ur.). *Stiplovske zbornik. Historia*. 10. Ljubljana: Oddelek za zgodovino, str. 345–358.
- Trškan, Danijela (2005). *Šola v naravi v povezavi s kurikulum: družboslovje*. V: *Šola v naravi – čas povezovanja šole z drugimi izvajalci vzgojno-izobraževalnih programov: gradivo za seminar* (9. in 16. 9. 2005). Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 13–20.
- Trškan, Sonja (2006). *Koprsko primorje in Krajinski park Sečoveljske soline*. 21. oktober 2006. ŠCRM gimnazija. Evropski oddelek. Projektni dan. Geografija. Delovni list.
- Trškan, Sonja (1999). *Vodnik po Kamniku in okolici*. Kamnik: Šolski center Rudolf Maister.
- Učenci na raziskovalnih poteh na Vačah in drugje*. (1997). *Priročnik z nalogami in primeri iz prakse za učitelje – mentorje naravoslovnih in družboslovnih dejavnosti v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni list Pisana Loka*. (2003). Škofja Loka: Loški muzej.
- Učni načrt za izbirna predmeta. Etnologija: Srečanja s kulturami; Sodobnosti z razsežnostmi dediščine*. 8. in 9. razred. 14. 1. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirna predmeta. Geografija: Življenje človeka na Zemlji; Raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja*. 8. in 9. razred. 3. 12. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirne predmete. Filozofija za otroke: Kritično mišljenje; Etična raziskovanja; Jaz in drugi*. 7., 8. in 9. razred. 14. 1. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirne predmete. Okoljska vzgoja*. 7., 8. in 9. razred. 13. 5. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirne predmete. Umetnostna zgodovina: Kaj nam govorijo umetnine; Življenje, upodobljeno v umetnosti; Oblika in slog*. 7., 8. in 9. razred. 14. 1. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirne predmete. Vzgoja za medije: Tisk; Radio; Televizija*. 7., 8. in 9. razred. 14. 1. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirni predmet. Informacijsko opismenjevanje. Tretja triada*. 8. 4. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirni predmet. Likovno snovanje*. 7., 8. in 9. razred. 1. 6. 2000. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

- Učni načrt za izbirni predmet. Retorika. 9. razred. 8. 4. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt za izbirni predmet. Turistična vzgoja. Tretja triada. 1. 6. 2000. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Državljska kultura. Izbirni predmet v osnovni šoli. 9. razred. 15. 3. 2001. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Državljska vzgoja in etika. 7. in 8. razred osnovne šole. 14. 1. 1999. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Geografija. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Glasbena vzgoja. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. razred. 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Program osnovnošolskega izobraževanja. Zgodovina. (2003). 2. natis. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
- Učni načrt. Slovenščina. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. razred. 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Spoznavanje okolja. 1., 2. in 3. razred osnovne šole. 3. 12. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Verstva in etika. 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 17. 12. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).
- Ule Nastran, Mirjana idr. (2000). Državljska vzgoja in etika. Učbenik za 8. razred. Ljubljana: i2.
- Umek, Maja (2000). Tu sem doma 2. Naravne enote Slovenije. Spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Vaje. Ljubljana: Modrijan.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2002). Družba in jaz 1. Družba za 4. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2003). Družba in jaz 2. Družba za 5. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga (2003). Družba in jaz 2. Družba za 5. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan.
- Umek, Maja, Janša Zorn, Olga, Košak, Marija (1996). Tu sem doma 1. Domača pokrajina. Spoznavanje družbe za 4. razred osnovne šole. Ljubljana: Mihelač in Nešovič.
- Understanding people in the past. (1995). A Teacher's Guide to Historic Scotland Properties. Historic Scotland.
- Une Rue au Moyen Age. Carte Maquette. (2000). Bordeaux: Editions Mirontaine.
- Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. (2005). English Heritage.
- Ustava Republike Slovenije. (2005). Ljubljana: MK.
- V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in občolskih dejavnosti.
- Valič, Andrej (1994). Časovna in kulturna preglednica arheoloških najdišč Slovenije. Kranj, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Valič Zupan, Andreja (1997). Muzej kot vir poučevanja zgodovine. V: Zgodovina v šoli. Letnik VI. Št. 4, str. 74–77.
- Valvasor, Janez Vajkard (1984). Slava Vojvodine Kranjske. Izbrana poglavja. Ljubljana: MK.

- Veber, Alenka (2005). Po poteh kulturne in naravne dediščine: namizni koledar 2006. Celje: Društvo Mohorjeva družba.
- Veliki slovar tujk. (2002). Ljubljana: CZ.
- Venčki slovenskih ljudskih pesmi. (2004). Kje so moje rožice. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d. Zgoščenka.
- Vesel, Jasna (2002). Uvajanje opisnih kriterijev za ocenjevanje referatov pri predmetu psihologija. V: Vzgoja in izobraževanje. Letnik XXXIII. Št. 2, str. 35–39.
- Vidakovič, Jasna (2003). Sto slovenskih ljudskih pesmi. Ljubljana: Prešernova družba.
- Vladič, Ljuba, Matičič, Vida (1996). Rimljani v naših krajih. Primer terenskega dela na Hrušici v 6. razredu. V: Zgodovina v šoli. Letnik V. Št. 3, str. 29–31.
- Vodopivec, Milan, Vodopivec, Matija (2004). Kako raziskujem, pišem, nastopam: sporočilna tehnika pisanja. Ljubljana: CZ, str. 54–55.
- Voščila za vse praznične dni. (2004). Brezovica pri Ljubljani: Harlekin No. 1.
- Vrišer, Andreja (1993). Noša v baroku na Slovenskem. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vrtačnik Merčun, Vilma (2002). Preizkus znanja v domačem kraju. V: Geografija v šoli. Letnik XI. št. 2, str. 30–35.
- Vrtačnik Merčun, Vilma (2003). Terensko raziskovanje urbaniziranega podeželskega naselja. V: Geografija v šoli. Letnik XII. Št. 1, str. 21–29.
- Vrtačnik Merčun, Vilma (2004). Zgodba o nastanku učne poti ob Mlinščici. V: Geografija v šoli. Letnik XIII. št. 1, str. 17–19.
- Vulikić, Velimir (2006). Domžalska leta profesorja Matije Tomca. Ljubljana: Družina.
- Weber, Tomaž (1981). Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana: DZS.
- Weber, Tomaž (1994). Načrtovano (projektno) in celostno (integrirano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 1, str. 30–42.
- Weber, Tomaž (1994). Razlikujmo načine in namene stvarnega pouka pri zgodovinskem delu (ekskurzije). V: Zgodovina v šoli. Letnik III. Št. 4, str. 30–36.
- Weber, Tomaž (1995). Zgodovinska karta pri pouku zgodovine v razredu. V: Zgodovina v šoli. Ljubljana. Letnik IV. Št. 1, str. 43–47.
- Woolfolk, Anita (2002). Pedagoška psihologija. Ljubljana: Educy.
- World City galleries. Teachers Pack. (2001). London: Museum of London.
- World History. (2001). Connections to today. Prentice Hall.
- Wright, Margaret (1996). The really practical guide to Primary History. Second edition. Cheltenham: Stanley Thornes (Publishers) Ltd.
- Za uka željne. Od pravljичne zgodbe do raziskovalnih projektov. (2004). Koledar dogodkov 2004/05. Ljubljana: Mestni muzej Ljubljana.
- Zadnikar, Marijan (2001). Romanske cerkve v Sloveniji: 11.–13. stoletje. Ljubljana: Družina.
- Zadnikar, Marijan (1964). Znamenja na Slovenskem. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana.
- Zadnikar, Marijan (1991). Slovenska znamenja. Ljubljana: Družina.
- Zgodnja industrijska arhitektura na Slovenskem: vodnik po arhitekturi. (2002). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Zgonik, Mavricij. (1974). Zgodovina v sodobni šoli. Ljubljana: DZS.
- Zloženka – Kako narediti Center Ljubljane bolj privlačen. (2002). Ljubljana: Gimnazija Bežigrad.
- Zloženka – Menač'nkova domačija. Ahčinova hiša. (2005). 5000 izvodov. Potens d.o.o.
- Žnidarič Pešak, Alenka (2001). Oživljena preteklost: Projekt Posočje – soška fronta. V: Zgodovina v šoli. Letnik X. Št. 2, str. 13–16.
- Župnijski list Domžale. Leto XVII. Številka 7. 26. marec 2006.
- Župnijski list Domžale. Leto XVII. Številka 18. 17. september 2006.

V spomin na domači kraj:

Domžale.

